

J. H. P.

P R A W A

Państwa Polskiego

Wydal

Prof. Władysław Leopold Jaworski

Zeszyt II.

Prawo polityczne

(Od 18 lipca 1919 r. do 2 października 1919)

K R A K Ó W 1 9 1 9.

NAKŁADEM KRAKOWSKIEJ SPÓŁKI WYDAWNICZEJ.

ODBITO OZCIONKAMI DRUKARNI NARODOWEJ W KRAKOWIE.

P R A W A

Państwa Polskiego

Wydał

Prof. Władysław Leopold Jaworski

Zeszyt II.

Prawo polityczne

(Od 18 lipca 1918 r. do 2 października 1919)

K R A K Ó W 1 9 1 9.

NAKŁADEM KRAKOWSKIEJ SPÓŁKI WYDAWNICZEJ.

ODBITO CZCIONKAMI Drukarni Narodowej w Krakowie.

P A A 9

Biuletyn Biblioteczny

318399

318399^B

2003-Du-101-

Działalność Sejmu w lipcu i w pierwszych dniach sierpnia r. 1919 była tak bogatą, że powtórzenie ustaw tylko o treści polityczno-prawnej z tego czasu zajmuje cały zeszyt. Materiał został w ten sposób wydany, aby ustawy z każdego działu mogły być wycięte i wstawione w odpowiednie miejsce zeszytu pierwszego, dla utworzenia razem jednego tomu. Odpowiednio do tego, ułożonym został spis rzeczy.

W Krakowie, 2. października 1919.

SPIS RZECZY

ZESZYTÓW PIERWSZEGO I DRUGIEGO.

Część pierwsza.

PRAWO POLITYCZNE

(Od 1 lutego r. 1918 do 2 paźdz. r. 1919).

	Str.
I. Ustrój państwa. Władze naczelne	3
1. Organizacja Władz Naczelnych Dekret z dnia 3 stycznia r. 1918, poz. 1. d. p. Kr. P. ner 1 (art. 21 uchylony)	4
2. Utworzenie Rady Stann. Ustawa z d. 4 lutego r. 1918, poz. 2. dz. pr. Kr. P. ner 2	11
3. Przysięga dla ministrów, urzędników, sędziów i adwokatów. Dekret z dnia 20 lutego r. 1918, poz. 6. dz. pr. Kr. P. ner 4	16
4. Utworzenie Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy. Dekret z dnia 4 kwietnia r. 1918, poz. 8. d. p. Kr. P. ner. 5	19
5. Rozwiązanie Rady Stann. Orędzie Rady Regencyjnej z dnia 7. X. r. 1918 poz. 23. d. p. Kr. P. ner. 12	20
6. Przejęcie władzy ustawodawczej przez Radę Regencyjną. Dekret z 15 października r. 1918, poz. 24. d. p. Kr. P. ner 12	21
7. Rota przysięgi dla wojska. Dekret z 12 października r. 1918. poz. 26. d. p. Kr. P. ner 13	22
8. Ogłoszenie ustawy wojskowej. Dekret z 27 października r. 1918, poz. 27. d. p. Kr. P. ner 13	22
9. Ustanowienie szefa sztabu wojsk. Dekret z dnia 19-go września r. 1918, poz. 29. d. p. Kr. P. ner 13	23
10. Utworzenie Ministerstw: Spraw Zewnętrznych, Spraw	

	Str
Wojskowych, Komunikacji i Apropowizacji. Dekret z d. 26 października r. 1918, poz. 30. d. p. Kr. P. ner 14 .	23
11. Utworzenie Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej i Ministerstwa Ochrony Pracy. Dekret z d. 30 października r. 1918, poz. 31. d. p. Kr. P. ner 14 .	24
12. Przekazanie władzy wojskowej Józefowi Piłsudskiemu. Odezwa z dnia 11 listopada r. 1918. poz. 38. d. p. p. p. uer 17	25
13. Rozwiązanie Rady Regencyjnej. Przekazanie władzy naczelnej Józefowi Piłsudskiemu. Pismo z 14 listopada r. 1918, poz. 39. d. p. p. p. ner 17	25
14. Wezwanie rządu do przedłożenia projektu utworzenia władzy reprezentacyjnej. Dekret z dnia 14 listopada r. 1918, poz. 40. d. p. p. p. ner 17	26
15. Najwyższa władza reprezentacyjna Republiki Polskiej. Dekret z d. 22 listopada r. 1918, poz. 27. d. p. p. p. nr. 17	41
16. Rota przysięgi dla urzędników i sędziów. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 grudnia r. 1918. poz. 49. d. p. p. p. ner 18	28
17. Utworzenie Ministerstwa Sztuki i Kultury. Dekret z d. 5 grudnia r. 1918, poz. 52. d. p. p. p. ner 19	28
18. Utworzenie Kancelarii Cywilnej Naczelnika Państwa. Dekret z d. 11 grudnia r. 1918, poz. 59. d. p. p. p. ner 20	29
19. Etat urzędników Kancelarii Cywilnej Naczelnika Państwa. Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 grudnia r. 1918, poz. 60. d. p. p. p. ner 20	30
20. Przekazanie służby weterynaryjnej Ministerstwu Rolnictwa. Dekret z dnia 31 grudnia r. 1918, poz. 92. d. p. p. p. ner 5. w r. 1919	30
21. Utworzenie Ministerstwa Robót Publicznych. Dekret z d. 16 stycznia r. 1919. poz. 118. d. p. p. p. ner 8 .	31
22. Utworzenie Ministerstwa Pocht i Telegrafów. Dekret z d. 5 lutego r. 1919. poz. 142. d. p. p. p. ner 13 . .	32
23. Kompetencja Ministerstwa Komunikacji. Dekret z d. 7 lutego r. 1919, poz. 152. d. p. p. p. ner 14	32
24. Utworzenie Ministerstwa Kolei Żelaznych. Dekret z d. 8 lutego r. 1919, poz. 172. d. p. p. p. ner 14	38
25. Powierzenie Józefowi Piłsudskiemu urzędu Naczelnika Państwa. Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego r. 1919, poz. 226. d. p. p. p. ner 19	34
26. Organizacja i zakres działania Ministerstwa Robót Publicznych. Ustawa z dnia 29 kwietnia r. 1919, poz. 283. d. p. p. p. ner 39	38

27. Uzupelnienie etatu Kancelarji Cyw. Naczelnika Państwa. Rozp. Rady Ministrów z dnia 29 czerwca r. 1919, poz. 396 d. p. p. nr. 53	252
28. Przywrócenie orderu wojskowego „Virtuti militari”. Ustawa z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 409, d. n. R. p. ner 67	257
29. Godła i barwy Rzp. p. Ustawa z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 416, d. n. R. p. ner 69	269

II. Sejm. Nietykalność posłów 87

A. Kompetencja Sejmu 38

B. Skład Sejmu 38

1. Ordynacja wyborcza do Sejmu, Dekret z 28 listopada r. 1918, poz. 46, d. p. p. ner 18	38
2. Rozpisanie wyborów do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z 28 listopada r. 1918, poz. 41, d. pr. p. p. ner 18	61
3. Przedłużenie niektórych terminów prekluzyjnych przy wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z dnia 19 grudnia r. 1918, poz. 63, d. pr. p. p. ner 20	65
4. Przekazanie krajowemu sądowi wyższemu w Krakowie niektórych funkcij Sądu Najwyższego. Dekret z dn. 19 grudnia r. 1918, poz. 64, d. pr. p. p. ner 20	66
5. Zmiany w ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z d. 25 grudnia r. 1918, poz. 74, d. pr. p. p. nr. 21	66
6. Nadanie praw wyborczych obywatelom, którzy po dniu 5 grudnia 1918 r. powrócili do kraju. Dekret z dn. 11 stycznia r. 1919, poz. 97, d. pr. p. p. ner 5	66
7. Dekret z dn. 7 lutego r. 1919 poz. 198, d. pr. p. p. nr. 14	67
8. Zmiana art. 9 dekretu ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego (dz. Pr. r. 1918, nr. 18, poz. 46). Dekret z d. 8 lutego r. 1919 poz. 198, d. pr. p. p. nr. 14	67
9. Powołanie kandydatów listy nr. I. w 35 okręgu wyborczym na posłów do Sejmu	

	Str.
Ustawodawczego. Uchwała Sejmu z dnia 14 lutego r. 1919, poz. 242 d. pr. p. p. ner 25	98
10. Zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej, objętej dekretnami 1, 46 i 47 nr. 18 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 6 grudnia r. 1918, celem przeprowadzenia wyborów posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej z części ziem polskich b. zaboru pruskiego. Ustawa z dn. 5 kwietnia r. 1919, poz. 253. d. pr. p. p. ner 30	68
11. Wybory poseiskie do Sejmu Ustawodawczego z części ziem polskich b. zaboru pruskiego. Rozporządzenie z dn. 18 kwietnia r. 1919, poz. 270. d. pr. p. p. ner 33	72
12. Zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej z dnia 28 listopada r. 1918, celem przeprowadzenia wyborów w okręgach 33 i 34. Ustawa z d. 10 maja r. 1919, poz. 294. d. pr. p. p. ner 40	73
13. Wybory poselskie do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w 33 (Białostockim) i 34 (Bielskim) okręgach wyborczych. Rozporządzenie z dn. 15 maja r. 1919, poz. 295. d. pr. p. p. nr. 40	73
14. Wybór w okr. 22. Rozp. z dn. 7 czerwca r. 1919, poz. 318. d. p. p. p. nr. 45	74
15. Wybory z dalszych części b. zaboru pruskiego. Ustawa z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 393 d. p. p. p. ner 65	76
C. Ochrona wyborów	74
1. Postanowienia karne za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu i wykonywanie obowiązków poselskich. Dekret z d. 8 stycznia r. 1919, poz. 96. d. pr. p. p. nr. 5	74
D. Zwołanie Sejmu	76
1. Zwołanie Sejmu Ustawodawczego. Dekret z 5 lutego r. 1919, poz. 217. d. pr. p. p. nr. 16	76
2. Święto narodowe z okazji otwarcia Sejmu Ustawodawczego. Dekret z dn. 7 lutego r. 1919, poz. 218. d. pr. p. p. nr. 16	77

3. Amnestja. Dekret z dnia 8 lntego r. 1919, poz. 219. d. pr. p. p. nr. 16	77
---	----

E. Nietykalność posłów 79

1. Nietykalność członków Sejmu Ustawo- dawczego. Dekret z dnia 7 lntego r. 1919, poz. 178. d. pr. p. p. nr. 14	79
2. Nietykalność członków Sejmu Ustawo- dawczego. Ustawa z d. 8 kwietnia r. 1919, poz. 263. d. pr. p. p. nr. 31	79

III. Rząd 81 i 277

1. Utworzenie Urzędu Rozdzielczego w celu centralizacji zamówień rządowych. Dekret z 7 grudnia r. 1918, poz. 55. d. pr. p. p. nr. 19	83
2. Utworzenie Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów pierwszej potrzeby. Dekret z d. 18 grudnia r. 1918, poz. 69. dz. pr. p. p. nr. 21	84
3. Utworzenie Głównego Urzędu Zaopatry- wania Armji. Ustawa z dnia 11 kwietnia r. 1919, poz. 165. d. p. p. p. nr. 32 . . .	84
4. Urząd Patentowy. Dekret tymczasowy z d. 18 grudnia r. 1918, poz. 66. dz. pr. p. p. nr. 21 (p. niżej pod l. 17)	86
5. Utworzenie państwowego Urzędu ds. spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników. Dekret z dnia 30 grudnia r. 1918, poz. 84. d. pr. p. p. nr. 3 z r. 1919	87
6. Zmiany dekretu z dn. 30 grudnia 1918 r. o utworzeniu Państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i ro- botników. Dekret z dnia 5 lntego r. 1919, poz. 143. d. pr. p. p. nr. 13	91
7. Organizacja Państwowych Urzędów Po- średnictwa Pracy i Opieki nad wychodź- cami. Dekret z dnia 27 stycznia r. 1919. poz. 127. d. p. p. p. nr. 11	91
8. Utworzenie Państwowej Rady Aprowiza- cyjnej. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919. poz. 108. d. pr. p. p. nr. 7	93
9. Utworzenie Urzędu walki z lichwą i ape-	

	Str.
kulacją przy Ministerstwie Apropowizacji. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919, poz. 109. d. pr. p. p. nr. 7	96
10. Ustanowienie państwowego nadzoru mie- szkaniowego. Przepisy z dn. 11 stycznia r. 1919, poz. 110. d. pr. p. p. nr. 7	96
11. Utworzenie Państwowej Kasy Oszczędn. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 163. d. pr. p. p. nr. 14	98
12. Utworzenie Głównego Urzędu Likwida- cyjnego. Dekret z dnia 31 stycznia r. 1919. poz. 132. d. pr. p. p. nr. 12	105
13. Komisja Kodyfikacyjna. Ustawa z dnia 3 czerwca r. 1919, poz. 315. d. p. p. p. nr. 44	106
14. Główny Urząd Ziemski	280
AA) Kompetencja.	
14. Ustawa z d. 22 lipca r. 1919, poz. 376. d. p. p. p. nr. 63	280
15. Rozp. Rady M. z d. 6 września r. 1919, poz. 436. d. u. R. p. nr. 76	281
BB) Zasady reformy rolnej i obrót ziemią.	
a) Uchwały agrarne z d. 10 lipca r. 1919	282
b) Ustawa z d. 2 sierpnia r. 1919, poz. 384. d. p. p. p. nr. 64	285
c) Rozp. Rady M. z d. 1 września r. 1919, poz. 423. d. u. R. p. nr. 73	285
d) Przepisy wykon. z 12 września r. 1919	287
CC) Organizacja agrarna.	
e) D. Rady Reg. o urządach ziemskich z dn. 11 października r. 1918, poz. 22. d. p. Kr. nr. 11	290
f) Post. Rady Min. z d. 19 paźdz. r. 1918, poz. 25. d. p. Kr. p. nr. 18	300
g) Rozp. Rady M. z d. 22 grudnia r. 1918, poz. 85. d. p. Kr. p. nr. 3 z r. 1919	300
16. Zatwierdzenie dekretu o Urzędzie Paten- towym (wyżej pod l. 4). Ustawa z dnia 2 sierpnia r. 1919, poz. 410. d. u. R. p. nr. 67	301
17. Urząd Stadnia Państwowych. Rozp. Rady	

	Str.
Ministrów z dnia 4 sierpnia r. 1919, poz. 411. d. u. R. p. nr. 67	301
18. Statut Urzędn Zakupn Artykułów pierw- szej potrzeby wyżej l. 2	302
IV. Władza Ustawodawcza	108 i 307
Ustawa z dnia 31 lipca r. 1919, poz. 400. d. n. R. p. nr. 66, w sprawie wydawania Dziennika Ustaw Rzp. polskiej	309
V. Władza sędziowska	109 i 318
VI. Zwierzchnia władza nad wojskiem	110
VII. Prawa obywatelskie	111
A. Stowarzyszenia	111
1. Stowarzyszenia. Dekret z dn. 8 stycznia r. 1919, poz. 88. d. pr. p. p. nr. 8	111
2. Przepisy wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych, odnoszące się do dekretu o stowarzyszeniach. Rozporządzenie z dn. 10 stycznia r. 1919, poz. 113. d. pr. p. p. nr. i	112
B. Prasa	113
1. Tymczasowe przepisy prasowe. Dekret z d. 7 lutego r. 1919, poz. 186. d. pr. p. p. nr. 14	113
VIII. Stan wyjątkowy	121 i 315
A. Stan wyjątkowy	121
1. Wprowadzenie stanu wyjątkowego. Dek- ret z dnia 2 stycznia r. 1919, poz. 79. d. pr. p. p. nr. 1 (nchylony)	121
2. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919, poz. 103. d. pr. p. p. nr. 6	124
3. Częściowa zmiana dekretu z dn. 2 stycznia 1919 r. o wprowadzenie stanu wyjątko- wego. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 159. d. pr. p. p. nr. 14 (nchylony)	124
4. Ustawa z dnia 25 lipca r. 1919 w przed- miocie bezpieczeństwa Państwa w czasie wojny poz. 364. d. p. p. p. nr. 61	315
5. Rozp. M. Spr. W. z dn. 18 września r. 1919 o rejestracji cudzoziemców	318

	Str.
B. Używanie wojska	126
1. Używanie wojska w wypadkach wyjąt- kowych. Dekret z dnia 2 lutego r. 1919, poz. 80. d. pr. p. p. nr. 1	126
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia r. 1919, poz. 276. d. pr. p. p. nr. 35	126
C. Sądy doraźne	132 i 321
1. Ustawa z dn. 30 czerwca 1919 r. poz. 341. d. pr. p. p. nr. 55	182
2. Rozp. m. z dn. 21 lipca r. 1919, o wyko- naniu ust. o sądach doraźnych, poz. 362. d. p. p. nr. 60	187
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 380. d. p. p. p. nr. 63, o zaprowadzeniu sądów doraźnych w okręgach Sądów apelacyjnych War- szawy i Lublina	321
D. Stan wyjątkowy w zastosowaniu	138
1. Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 sty- cznia r. 1918, poz. 82. d. pr. p. p. nr.	138
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia r. 1919, poz. 249. d. pr. p. p. nr. 28	139
3. Rozp. Rady min. z d. 30 czerwca r. 1919, poz. 337. d. p. p. p. nr. 53	139
4. Zawieszenie działalności sądów przysię- głych w okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia r. 1919, poz. 277. d. pr. p. p. nr. 86	140
5. Zawieszenie działalności sądów przysię- głych w okręgach sądów okręgowych w Rzeszowie i Tarnowie. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 czerwca r. 1919, poz. 323. d. pr. p. p. nr. 43	140
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 367. d. p. p. p. nr. 62, upoważniające ministra spraw we- wnętrznych do zaprowadzenia stanu wy- jątkowego	323

IX. Zastępstwo prawne państwa 184 i 325

Utworzenie Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Dekret z d. 7 lutego r. 1919, poz. 181. d. pr. p. p. nr. 14 (uchylony)	141
Utworzenie Prokuratorji Generalnej. Ustawa z dnia 31 lipca r. 1919, poz. 390. d. p. p. nr. 65	325
Uchwała Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia r. 1919, o ustroju i czynnościach Prokuratorji Generalnej	333
Uchwała Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia r. 1919, o utworzeniu Oddziałów Prokuratorji Generalnej we Lwowie i Krakowie	345
Uchwała Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia r. 1919, o rozpoczęciu czynności Prokuratorji Generalnej	347

X. Kontrola państwa. Sądownictwo administrac.

A. Kontrola Państwa 149

1. Najwyższa Izba Kontroli Państwa. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 183. d. pr. p. p. nr. 14	149
---	-----

B. Sąd najwyższy 155

1. Ustrój Sądu Najwyższego. Dekret z dnia 8 lutego r. 1919, poz. 199. d. pr. p. p. nr. 15	155
2. Zmiany w urządzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austriackim. Dekret z dnia 8 lutego r. 1919, poz. 200. d. pr. p. p. nr. 15	157

C. Sąd adm. w b. dzielnicy pruskiej 149

XI. A. Odrębne przepisy dla Galicji, Śląska, Orawy i Spiżu 160

1. Komisja rządząca dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego, oraz Górnej Orawy i Spiżu. Statut z dnia 10 stycznia r. 1919, poz. 106. d. pr. p. p. nr. 7	160
--	-----

	Str.
2. Administracja państwowa w Galicji. Rozporządzenie Rady Ministrów z d. 7 marca r. 1919, poz. 240. d. p. p. nr. 24 . . .	182
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 365. d. p. p. nr. 61, w przedmiocie objęcia agend przez Ministerstwo Rolnictwa w Galicji . . .	351
XI. B. Odrębne przepisy dla b. dzielnicy pruskiej . . .	353
1. Ustawa z dnia 1 sierpnia r. 1919, poz. 365. d. p. p. nr. 64	354
2. Urząd osadniczy	357
3. Obrót ziemią	360
XI. C. Przepisy dla Litwy i Białorusi	361
XII. Traktaty	164
A. Traktat państw sprzymierzonych z Niemcami	164
B. Traktat Stanów Zjedn. Am. Półn., W. Brytanji, Francji, Włoch i Japonji z Polską	229
1. List p. Clemenceau do p. Paderewskiego z d. 24 czerwca r. 1919	290
2. List p. Paderewskiego do p. Clemenceau z dnia 26 czerwca r. 1919	287
3. Tekst traktatu	240 i 385
4. Ratyfikacja traktatu. Dyskusja w Sejmie dnia 30 lipca r. 1919	367
 Dodatek	
Sześć projektów konstytucji	401

Pomyłki.

Na str. 83 przy wyliczeniu Instytucyj Centralnych opuszczono Prokuratorję Generalną (p. pod IX) i Izbę Kontroli (p. pod X).

I. USTRÓJ PAŃSTWA. WŁADZE NACZELNE.

Ustawa z d. 1. VIII. r. 1919 poz. 409 d. u. R. p. nr. 67 przywraca order wojskowy „Virtuti militari“, przyznając Naczelnikowi Państwa prawo wydawania tego orderu (art. 10). Pierwszą kapitułą powołuje do życia Wódz Naczelny (art. 19).

Ustawą z dnia 1. VIII. r. 1919 poz. 410 d. u. R. p. nr. 69 zaprowadzone zostały godła i barwy Rzeczypospolitej polskiej.

Ustawą z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 385 d. p. p. nr. 14 utworzone zostało siedemnaste ministerstwo ministra dla b. dzielnicy pruskiej. (Patrz tę ustawę pod XI B.)

28. Ustawa z dn. 1. VIII. r. 1919 orderu wojskowego „Virtuti Militari“, poz. 409 d. u. R. p. nr. 67.

Art. 1. Przywraca się ustanowiony Władzą Królewską w r. 1792 i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 23. XI. 1793 r. order wojskowy pod nazwą „Virtuti Militari“.

Art. 2. Order „Virtuti Militari“ dzieli się na pięć klas, sposobem następującym:

1) klasę I. stanowi „Wielki Krzyż“ orderu czyli powiększony krzyż orderowy na wstędze szerokiej, przepasanej przez prawe ramię na lewy bok. Obok wstęgi na lewej piersi nosi się gwiazdę orderową (art. 3);

2) klasę II. stanowi „Krzyż Komandorski“, mniejszy od Krzyża klasy I. do noszenia na wstędze na szyi;

3) klasę III. stanowi „Krzyż Kawalerski“ mniejszy od Krzyża Komandorskiego, do noszenia na lewej piersi;

4) klasę IV. stanowi „Krzyż Złoty“, tego samego kształtu co Krzyż Kawalerski. lecz z wążkami paskami czarno-emałowanymi po brzegach. do noszenia na lewej piersi;

5) klasę V. stanowi „Krzyż Srebrny“, tego samego kształtu co Złoty do noszenia w ten sam sposób.

Wzory rysunkowe oraz wymiary krzyżów, gwiazdy i wstęgi

według klas podane będą w osobnym załączniku do ustawy niniejszej.

Art. 3. Order wojskowy „Virtuti Militari” wyobraża się w postaci metalowego krzyża czteroramiennego, czarno emalowanego, z obramieniami złotymi i z umieszczonym na ramionach krzyża napisem „Virtuti Militari”. W środku krzyża w wieńcu laurowym zielonym na tarczy złotej — orzeł biały emalowany w kształcie z r. 1792. strona odwrotna złota. W środku w wieńcu laurowym zielonym — napis „Honor i Ojczyzna” i data 1792 r.

Order nosi się na wstędze niebieskiej z czarnymi po obu stronach prążkami. W pierwszej klasie orderu obok krzyża w wypadku w art. 2 przepisany nosi się gwiazdę orderową srebrną złożoną z ośmiu pęków promieni z krzyżem „Virtuti Militari” pośrodku a w otoku zewnętrznym — z napisem „Honor i Ojczyzna”.

Art. 4. Order wojskowy „Virtuti Militari” jest nagrodą czynów wybitnego męstwa i odwagi, dokonanych w boju i połączonych z poświęceniem się dla dobra Ojczyzny. Nadawanie orderu ma miejsce w porządku następującym:

Krzyż Wielki — otrzymuje Wódz za zwycięstwo w walnej bitwie, zakończonej zupełną porażką nieprzyjaciela lub za bohaterską obronę, która rozstrzygnęła o losach operacji strategicznej.

Krzyż Komandorski — otrzymuje dowódca za zwycięstwo taktyczne lub mężną i skuteczną obronę trudnej pozycji.

Krzyż Kawalerski — otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz, posiadający już Złoty Krzyż za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z osobistym czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia.

Krzyż Złoty — otrzymuje oficer: a) za umiejętne kierownictwo oddziałem, połączone z czynem wybitnego męstwa i z narażeniem życia; b) podoficer lub żołnierz, posiadający już Krzyż Srebrny za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Krzyż Srebrny — otrzymuje oficer, podoficer lub żołnierz za czyn wybitnego męstwa, połączony z narażeniem życia.

Szczegółowe przykłady odznaczeń bojowych w każdym rodzaju broni — kwalifikujących się do nagrodzenia poszczególnymi klasami orderu „Virtuti Militari” ustanowione będą w statucie tego orderu (art. 18).

Art. 5. Do posiadania każdego orderu „Virtuti Militari” przy-

wiązuje się prawo na dożywotnią pensję orderową roczną w wysokości 300 zł. pol.

Art. 6. Nadanie orderu „Virtuti Militari“, prócz prawa na pensję orderową (art. 5), stwarza dla odznaczonych przywileje następujące:

- 1) tytuł kawalera orderu „Virtuti Militari“, odnośnej klasy;
- 2) prawo pierwszeństwa przy przyjęciu do korpusu inwalidów, przy nadziale ziemi, przy obsadzaniu posad rządowych i przy przyjmowaniu dzieci, odznaczonych na miejsca stypendjalne w zakładach wychowawczych rządowych;
- 3) prawo na honory ze strony wojskowych, równych stopni, orderu nie posiadających.

Niezależnie od tego, podoficerom i żołnierzom, odznaczonym Krzyżem Złotym, przysługuje prawo awansowania na stopień oficerski, o ile posiadają odpowiednie kwalifikacje. Awansowanym na powyższych warunkach podoficerom i żołnierzom służą wszystkie prawa oficerów służby czynnej, obowiązani są jednak złożyć w ciągu roku po ukończeniu wojny egzamin na stopień oficera rezerwy.

Art. 7. Odznak orderu „Virtuti Militari“ nigdy nie zdejmuje się. Sposób noszenia odznak ustanowiony będzie w statucie.

Art. 8. Posiadacze orderu „Virtuti Militari“ tworzą braterski zespół pod nazwą „Zgromadzenie Kawalerów Orderu „Virtuti Militari“ z Kanclerzem Orderu i Kapitułą na czele.

Art. 9. Dniem święta orderu „Virtuti Militari“ ustanawia się dzień 3-go Maja, jako rocznica wiekopomnej Konstytucji 1791 r., w której obronie inicjatywa do stworzenia orderu tego powstała.

Art. 10. Nadawanie orderu „Virtuti Militari“ następuje za dekretami Naczelnika Państwa na wniosek Kapituły tego orderu.

Art. 11. Kapituła orderu urzęduje przy Ministerstwie Spraw Wojskowych i składa się z 12 najstarszych kolejnością kawalerów orderu czterech klas starszych, po trzech od każdej klasy. Przewodniczącym Kapituły z tytułem Kanclerza Orderu „Virtuti Militari“ jest najstarszy klasą i kolejnością kawaler orderu.

Kapituła z pośród kawalerów orderu obiera sekretarza orderu.

Art. 12. Obowiązkiem Kapituły jest:

- 1) zarząd sprawami orderu „Virtuti Militari“ i zgromadzenie kawalerów:

2) rozpatrzenie wniosków o nadanie odznak orderowych na zasadach w art. 4. oznaczonych;

3) przygotowanie i składanie do właściwego zatwierdzenia projektów, zarządzeń i ustaw w sprawach, dotyczących orderu.

Art. 13. Szczegóły organizacji Zgromadzenia i Kapituły, zasady i porządek przedkładania wniosków o nadanie orderu „Virtuti Militari“, tryb dalszego postępowania w tym przedmiocie, zarówno zasady nadawania orderu w okolicznościach wyjątkowych—ustanowione być mają w statucie orderu.

Art. 14. Prawo do posiadania orderu wojskowego „Virtuti Militari“ traci się na mocy wyroku sądowego, pozbawiającego praw obywatelskich oraz za czyny niehonorowe na mocy orzeczenia Kapituły, zatwierdzonego przez Naczelnika Państwa. Z tą chwilą ustają wszelkie uprawnienia, do posiadania orderu przywiązane.

Art. 15. Nadawanie orderu wojskowego i ozdób, do tegoż należących, przyjmuje się na rachunek Skarbu Państwa. Wszelkie podania i dokumenty w sprawach orderu „Virtuti Militari“ zwolnione są od opłat skarbowych.

Art. 16. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, odznaczenie wszakże orderem może wyjątkowo mieć miejsce również za czyny bojowe, przed wydaniem ustawy dokonane w imię dobra i niepodległości Polski.

Art. 17. Statut pomienionego orderu, ułożony na zasadach w ustawie niniejszej wyrażonych, wymaga zatwierdzenia ustawowego.

Art. 18. Wykonanie ustawy niniejszej porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych.

PRZEPISY PRZECHODNIE.

Art. 19. Nadawanie orderu „Virtuti Militari“ rozpoczyna się niezwłocznie po ogłoszeniu ustawy niniejszej na zasadach następujących:

1) Kapitułę tymczasową z jedenastu członków, aż do jej ukonstytuowania sposobem w art. 11 ustawy przewidzianym, powoła Wódz Naczelny z pośród starszych, w boju zasłużonych oficerów, w stosunku procentowym do liczby oficerów

poszczególnych formacji, z których utworzyła się armja polska;

2) przewodnictwo w Kapitulie z urzędu obejmuje Wódz Naczelny, a w jego zastępstwie najstarszy stopniem członek tymczasowej Kapituły;

3) w miarę mianowania kawalerów orderu wojskowego „Virtuti Militari“ ustępują z kapituły członkowie tymczasowi, poczynając od najmłodszego stopniem. Z chwilą wstąpienia do Kapituły dwunastego członka stałego przewodnictwo przechodzi do Kancelarza, przyczem Kapituła przestaje być tymczasową;

4) wnioski o nadanie orderu wojskowego „Virtuti Militari“ za czyny waleczności przedstawia Kapitulie dowództwo samodzielnej jednostki taktycznej, z podaniem motywów i świadectw;

5) wnioski w sprawie odznaczenia oficerów i żołnierzy polskich, którzy walczyli o niepodległość Polski — przedłożą Kapitulie następujące komisje: a) komisja legionów polskich, b) komisja formacji polskich frontu wschodniego, c) komisja formacji polskich frontu zachodniego, co zaś do uczestników powstania 1863 i 1864 roku Rada wojskowa. Do tych komisji powołani będą z pomiędzy uczestników walk po trzech generałów lub oficerów wyższych (pułkownik, podpułkownik, major) i po trzech oficerów niższych stopni (kapitan, porucznik i podporucznik).

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Spraw Wojskowych: *J. Leśniewski*.

29. Ustawa z dn. 1. VIII. 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej poz. 416 d. u. R. p. nr. 69.

Art. 1. Dopóki nie zostaną ustalone granice Państwa Polskiego i dopóki konstytucja nie określi godeł, barw państwowych, jak i tytułów urzędów i instytucji państwowych, urzędy Rzeczypospolitej używać winny godeł i barw według załączonych wzorów:

1) Herbu Rzeczypospolitej:

Za herb Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się znak orła białego z głową w prawo (dla patrzącego w lewo), ze skrzy-

dłami wzniesionemi do góry, ze złotemi szponami, koroną i dziobem w czerwonym polu prostokątnem (wzór Nr. 1).

Szczegółowy rysunek orla państwowego ustali Rada Ministrów na wniosek Ministra Sztuki i Kultury.

2) Pieczęci Rzeczypospolitej:

Za pieczęć Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się pieczęć okrągłą z herbem Państwa na tle heraldycznym (wzór Nr. 1, 2 i 3. odmiany: 1 — dla aktów prawno-państwowych, 2 — dla Naczelnika Państwa, 3 — dla władz i urzędów państwowych).

3) Barw narodowych:

Za barwy Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się kolory biały i czerwony, w podłużnych pasach, równoległych, z których górny — biały, dolny zaś — czerwony (wzór Nr. 5).

4. Chorągwi Rzeczypospolitej:

Za godło Rzeczypospolitej, przystługujące Naczelnikowi Państwa, uznaje się chorągiew barwy czerwonej, przytwierdzoną do drzewca z herbem Rzeczypospolitej pośrodku (wzór Nr. 4. Stosunek długości do szerokości stanowi 8:5).

5. Flag dla dyplomatycznych przedstawicieli Państwa: konsulów, wicekonsulów oraz handlowej bandery morskiej:

Za flagę poselstw i konsulatów oraz banderę handlową morską uznaje się chorągiew bez wycięcia o barwach państwowych, przytwierdzoną do ruchomego sznura na drzewcu z herbem Rzeczypospolitej w pośrodku białego pasa (wzór Nr.

6 a). Stosunek długości do szerokości chorągwi stanowi 8:5.

6) Chorągwi i sztandarów wojskowych pułkowych:

Za chorągiew pułkową w piechocie uznaje się chorągiew białą, prawie całkowicie zajętą przez polski krzyż kawalerski barwy czerwonej, pośrodku którego w otoku liści wawrzynowych istnieje napis: „Honor i Ojczyzna“. Po rogach chorągwi w wieńcach laurowych umieszczony jest Nr. pułku. Chorągiew stanowi kwadrat, którego bok wynosi 1 meter (wzór nr. 10).

Za chorągiew pułkową w jeździe uznaje się chorągiew tego samego wzoru, jednak bok kwadratu wynosi 65 cm. (wzór Nr. 11).

Na jednej stronie sztandaru pułkowego dozwolone jest zastąpienie przepisanego godła przez emblematy szczególne i

napisy, podlegające zatwierdzeniu Naczelnika Państwa na wniosek Rady Ministrów.

7) Flagi wojennej lądowej i bandery morskiej wojennej oraz proporca i znaku polskiej marynarki wojennej:

Za flagę wojenną lądową oraz banderę wojenną morską uznaje się chorągiew z wycięciem o barwach narodowych, przytwierdzoną do ruchomego sznurka na drzewcu z herbem Rzeczypospolitej w pośrodku białego pasa (wzór Nr. 7 a). Stosunek długości do szerokości chorągwi stanowi 8:5. Prócz bandery wojennej, która stanowi wojskowy sztandar na okręcie, ustanawia się następujące chorągwie okrętowe marynarki wojennej:

a) proporzec, który wywiesza się na dziobie okrętu wojennego, o ile ten należy do pierwszych 2 klas okrętu, to jest ma większą pojemność i artylerję. Proporzec przedstawia chorągiew prostokątną o barwach narodowych; na niej znajduje się polski Krzyż Kawalerski, w którego sercu umieszczona ręka z mieczem (wzór Nr. 8). Stosunek długości proporca do szerokości tegoż stanowi 6:5;

b) znak, który umieszcza się na szczycie wielkiego masztu okrętu wojennego, dla oznaczenia, że okręt jest w służbie czynnej pod dowództwem oficera polskiej marynarki wojennej. Znak przedstawia wstęgę o barwach narodowych z polskim Krzyżem Kawalerskim przy drzewcu (wzór Nr. 9). Stosunek długości znaku do szerokości tegoż stanowi 25:1.

8) Flagi i godła poszczególnych Ministerstw, projektowane w zgodności z niniejszą ustawą, ustala Rada Ministrów na odnośne przedstawienie.

Art. 2. Używanie przez instytucje niepaństwowe i osoby prywatne bez szczególnego zezwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych godła, chorągwi i bander, w postaci niniejszą ustawą przepisanej, oraz pieczęci z orłem a także jakiegokolwiek używanie godła i barw państwowych w sposób, uchybiający czci, należnej Rzeczypospolitej, jest wzbroniony i podlega w drodze sądowej karze pieniężnej od 10 do 10.000 marek, albo karze aresztu od trzech dni do sześciu miesięcy, albo też obu tym karom razem, o ile inne ustawy cięższych kar nie przewidują.

Art. 3. Wykonanie niniejszej ustawy z dniem jej ogłoszenia poleca się Ministrowi Spraw Wojskowych, Zagranicznych, Wewnętrznych i Sprawiedliwości.

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: Minister Spraw Zagranicznych: *J. I. Paderewski*, Minister Spraw Wojskowych: *J. Leśniewski*, Minister Spraw Wewnętrznych *S. Wojciechowski*, Minister Sprawiedliwości: *Supiński*.

Wzór Nr. 1.

Wielkość naturalna.

Wzór Nr. 2.

Wzór Nr. 3.

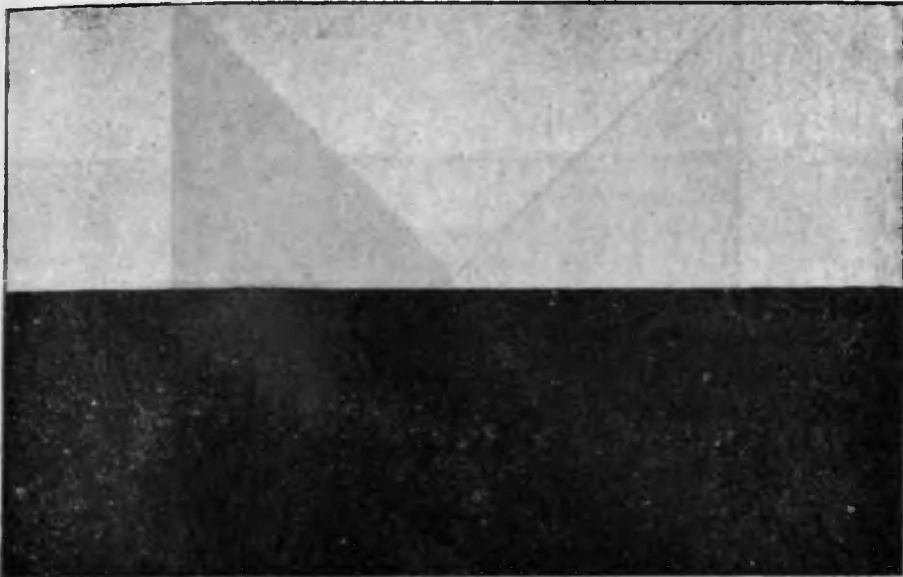

Wielkość naturalna.

Wzór Nr. 4.

Stosunek 5:8.

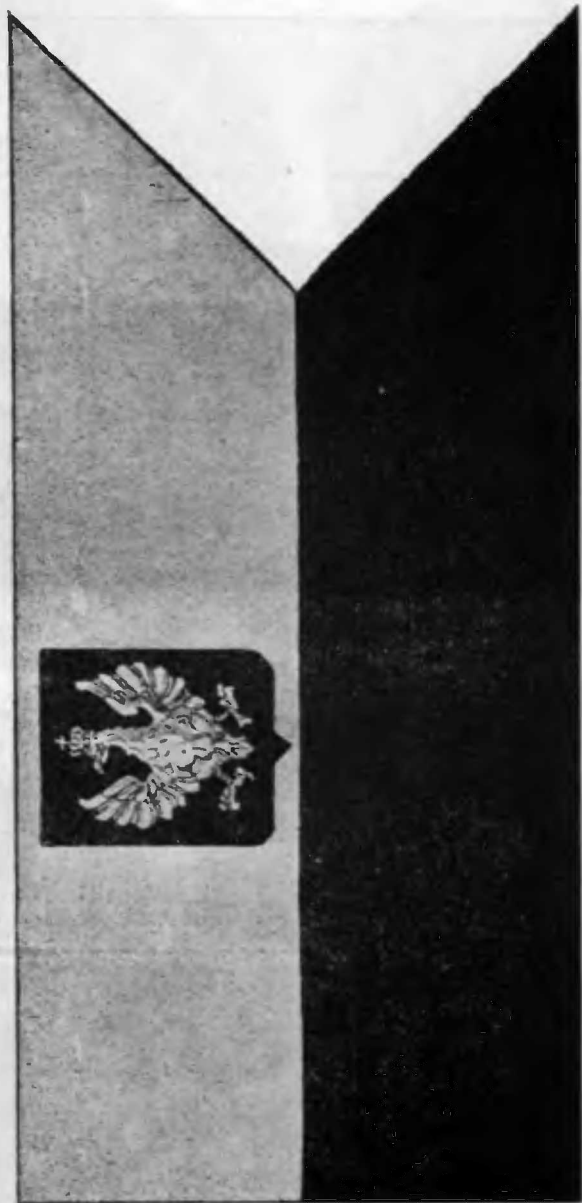

Wzór Nr. 6a.

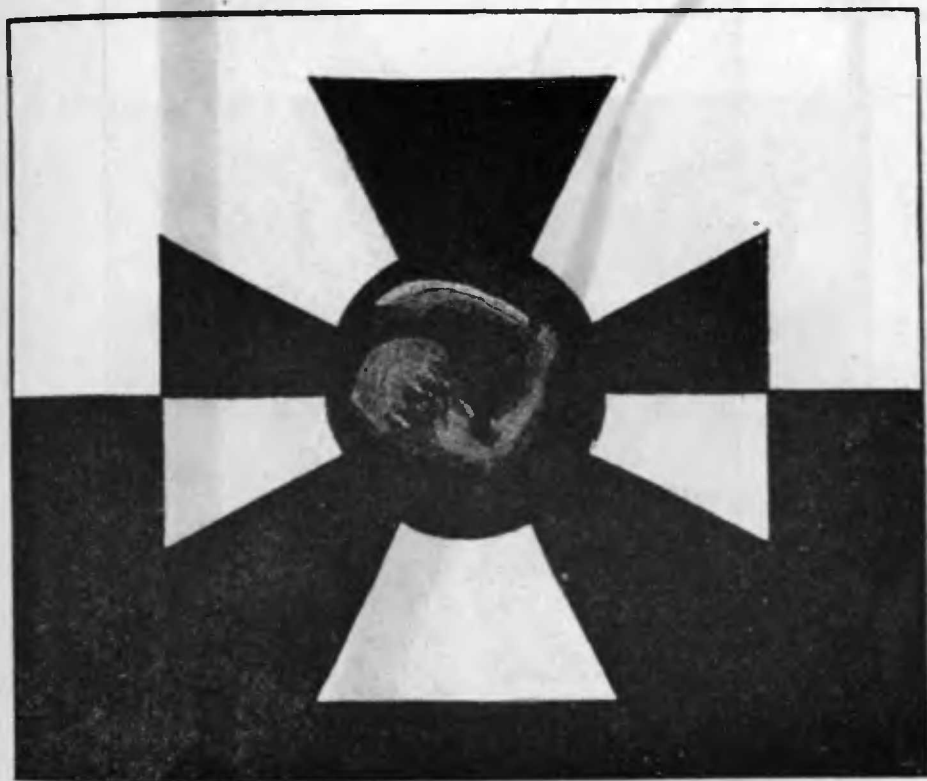
Stosunek 5:8.

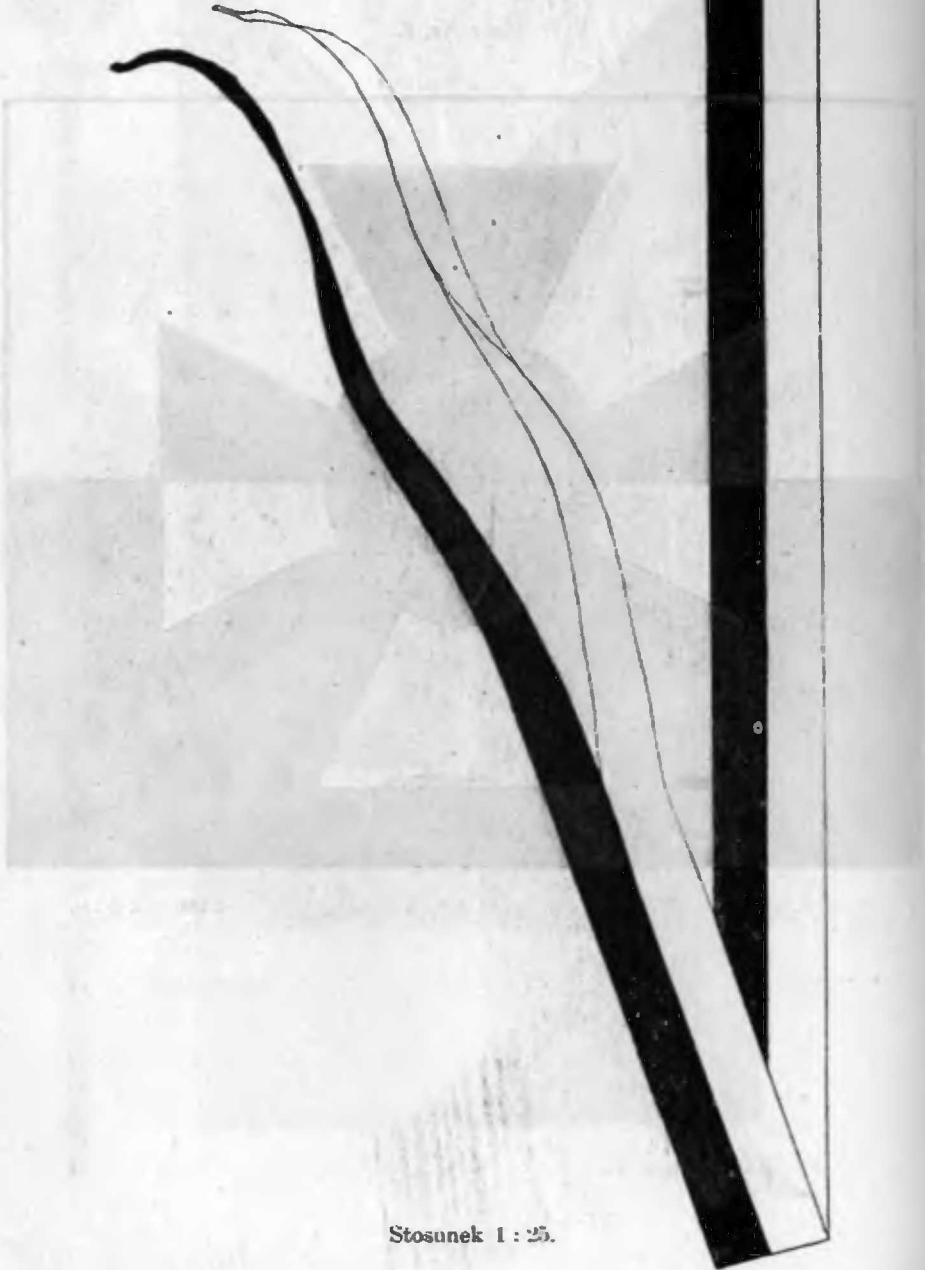
Stosunek 5:8.

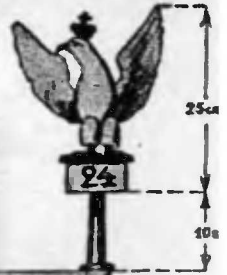
Wzór Nr. 8.

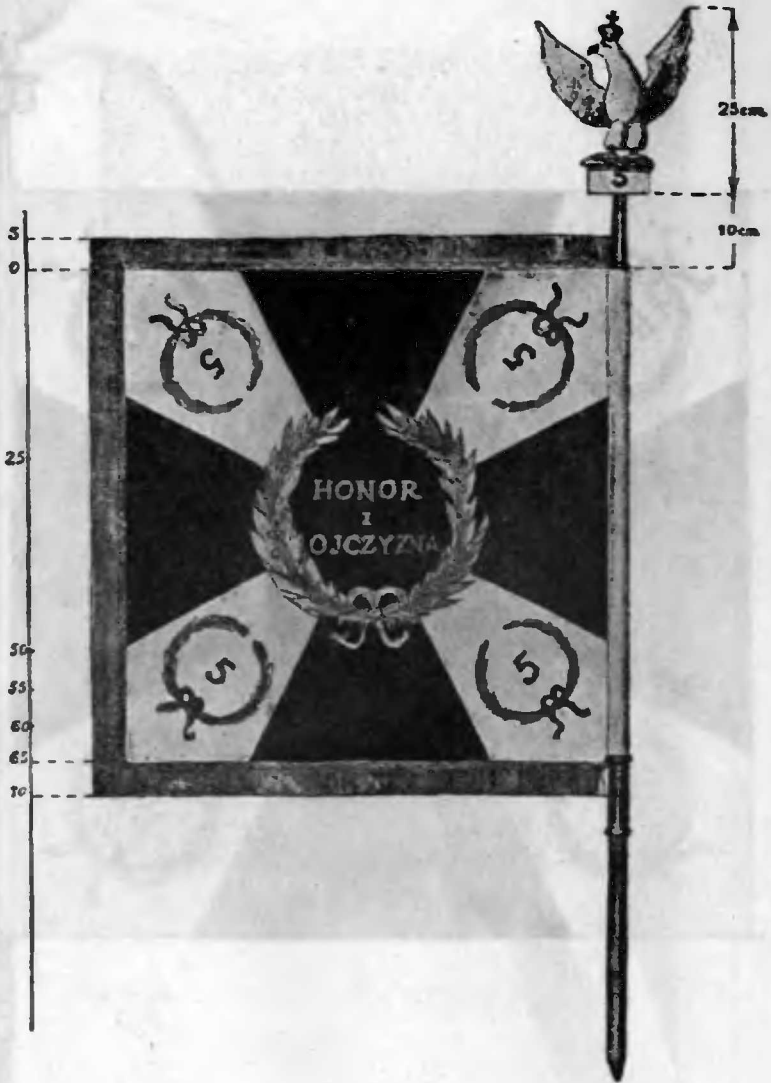
Stos

Wzór Nr. 10.

Wzór Nr. 11.

II.

SEJM. — SKŁAD SEJMU.

Celem przeprowadzenia wyborów z dalszych części b. zaboru pruskiego wprowadza dekret z dnia 1. VIII. r. 1919 poz. 393 d. pr. p. p. nr. 65 odpowiednie zmiany w ordynacji wyborczej.

Poniżej podajemy tę ustawę.

15. Ustawa z dn. 1. VIII. r. 1919 o uzupełniających wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dalszych części b. zaboru pruskiego, poz. 393 d. p. p. nr. 65.

Art. 1. W miarę oswoobodzenia od panowania niemieckiego dalszych części b. zaboru pruskiego, nieobjętych 4 okręgami wyborczymi, ustanowionemi ustawą z 5 kwietnia i przyłączenia ich do Rzeczypospolitej, będą w nich przeprowadzane wybory posłów do Sejmu Ustawodawczego na podstawie ordynacji wyborczej z dnia 28 listopada 1918 roku ze zmianami poniżej wskazanymi.

Art. 2. Okręgi wyborcze będą tworzone stopniowo z ziem oswoobodzanych dekretem Rady Ministrów na wniosek zastępcy Generalnego Komisarza wyborczego z zachowaniem zasadniczego stosunku 1 posła na 50.000 ludności, a z utrzymaniem wielkości okręgu od 7 do 13 mandatów.

Art. 3. Główne komisje wyborcze będą utworzone zależnie od warunków miejscowych uchwałą Rady Ministrów na wniosek zastępcy Generalnego Komisarza Wyborczego.

Art. 4. Przepis art. 8. ust. 1, rozdziału II. ordynacji wyborczej nie dotyczy członków i urzędników komisariatu i podkomisarjatorów Naczelnej Rady Ludowej b. zaboru pruskiego. zaś przepis art. 9, ust. 1. ord. wyb. i art. 10, ustęp. 1, ordynacji wyborczej nie dotyczy komisarzy i podkomisarzy Naczelnej Rady Ludowej oraz profesorów wyższych uczelni.

Art. 5. Wybory będą urządzone możliwie najprędzej po uwol-

nieniu danego okręgu: dzień głosowania powinien być wyznaczony nie później jak w dni 80 po ustąpieniu zarządu zwierzchniego niemieckiego.

Art. 6. Funkcję Generalnego Komisarza Wyborczego będzie pełnił mianowany przez Radę Ministrów zastępca Generalnego Komisarza z siedzibą w jednym z nowoutworzonych okręgów wyborczych.

Art. 7. Z chwilą przeprowadzenia wyborów, wystawienia wybranym posłom list wierzytelnych, a w każdym razie do dni trzech od ogłoszenia wyniku wyborów przez Główną Komisję Wyborczą, gasną mandaty tych członków Sejmu Ustawodawczego, którzy na podstawie dekretu Naczelnika Państwa L. 193. Nr. 14, Dz. Pr. z dnia 8 lutego 1919 r., jako wybrani do parlamentu niemieckiego z okręgu objętego danym okręgiem wyborczym powołani zostali w skład Sejmu Ustawodawczego. Jeśli okrąg, z którego dany poseł posłował do Parlamentu niemieckiego, objęty jest okręgiem wyborczym tylko częściowo, to poseł mandat swój zachowuje do czasu, gdy i w pozostałej części jego dawnego okręgu wybory przeprowadzone zostaną, przyczem części okręgów, pozostawione poza granicą Rzeczypospolitej, pod uwagę nie wchodzą.

Art. 8. Ustawa wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia. Wykonanie jej powierza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Marszałek: *Trampczyński*. Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski*. Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski*.

III.

R Z Ą D.

A. Główny Urząd Ziemski.

Dla zarządzania sprawami dotyczącymi przebudowy ustroju rolnego utworzony został ustawą z dnia 22. VII. r. 1919 poz. 376 d. p. p. nr. 63 Główny Urząd Ziemski. Prezes tego Urzędu ma stanowisko równorzędne Ministrowi, podobnie, jak prezes Komisji Likwidacyjnej. Utworzenie Głównego Urzędu Ziemskiego jest zmniejszeniem zakresu działania Ministerstwa rolnictwa i dóbr państwowych, z drugiej zaś strony jest koroną nowej państwowej organizacji, którą w kraju ma utworzyć Główny Urząd Ziemski przez powołanie do życia podległych mu Urzędów Ziemskich.

Powiedzieliśmy, że utworzenie Głównego Urzędu Ziemskiego (odnośną ustawę podajemy niżej pod 14) odbyło się kosztem pomniejszenia kompetencji Ministerstwa rolnictwa. Ustala to rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 6. IX. r. 1919 poz. 436 d. u. R. p. nr. 76, które podajemy niżej pod 15.

Kwestje odnoszące się do agend Głównego Urzędu Ziemskiego i jego hierarchiczne stanowisko wśród instytucji agrarnych przedstawimy w zeszycie czwartym tego wydawnictwa, poświęconym wyłącznie „prawu agrarnemu“. Ze względu jednak na wysoką aktualność sprawy, uprzedzamy to wydawnictwo i podajemy niżej najpotrzebniejsze wiadomości odnoszące się do zasadniczego zadania Głównego Urzędu Ziemskiego, to jest do przebudowy ustroju rolnego w Polsce. A mianowicie:

Dnia 10. VII. r. 1919 uchwalili Sejm zasady reformy rolnej (uchwały te podajemy niżej pod a). Nie wydał jednak ustawy regulującej obrót ziemią, potrzebnej do czasu, gdy uchwalone zostaną ustawy na podstawie owych zasad z dn. 10 lipca r. 1919. Natomiast ustawą z dn. 2. VIII. r. 1919 poz. 384 d. p. p. nr. 64 (podaną niżej pod b) Sejm upoważnił Rząd do wydania rozporządzenia z mocą ustawy, któreby to zadanie spełniało, to jest normowało przenoszenie własności nieruchomości ziemskiej. Na mocy tego upoważnienia wydała Rada Ministrów rozporządzenie tymczasowe z dn. 1. IX. r. 1919 poz. 428 d. u. R. p. nr. 73, które zawiera przepisy o obrocie ziemią (podajemy je niżej pod c).

Wedle tego rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919 umowy o przeniesieniu prawa własności nieruchomości ziemskiej wymagają dla swej ważności poprzedniego zezwolenia władzy państwowej. Rozporządzenie Rady Ministrów określa przypadki, w których zezwolenia niepotrzeba; mówi ogólnie, że zezwolenie nie będzie danem, jeżeli przeniesienie własności sprzeciwiałoby się zasadom z 10. VII. r. 1919: wskazuje

władze, które to zezwolenie mają udzielać; wreszcie zapowiada przepisy wykonawcze, które ma wydać prezes Głównego Urzędu Ziemskiego i Minister Sprawiedliwości. Spełniając to polecenie, obaj wskazani, to jest prezes Głównego Urzędu Ziemskiego i Minister Sprawiedliwości wydali te przepisy wykonawcze z datą 12. IX. r. 1919, ogłoszone w „Monitorze Polskim“ nr. 206 (podajemy je niżej pod *d*).

W ustawie powołującej do życia Główny Urząd Ziemski powiedziano w artykule 2 nr. 3, że do zakresu działania tego Głównego Urzędu Ziemskiego należy organizacja Urzędów Ziemskich. Taka organizacja już istnieje, zaprowadził ją bowiem dekret Rady Regencyjnej z dn. 11. X. r. 1918 poz. 22 d. p. K. P. nr. 81 i na tę organizację powołuje się też rozporządzenie Rady Ministrów z 1. września r. 1919 (artykuł 9 i 10), jak i przepisy wykonawcze do artykułu 5). Z tych powodów podajemy niżej pod *e*, *f*), *g*) przepisy o „Urzędach Ziemskich“.

Na podstawie znajomości powyższych przepisów zyskujemy następujący obraz: Zezwolenia na przeniesienie własności ziemskiej udziela: 1. tam gdzie zaprowadzone zostały Urzędy Ziemskie (w Królestwie Polskiem, zezwolenia udzielać będą Okręgowe Komisje Ziemskie; 2. w byłym zaborze austriackim zezwolenia udzielać będzie Komisja obrotu ziemią (rozporządzenie 9. VIII. r. 1915 l. 234 austr. u. p.); 3. w byłym zaborze pruskim zezwolenia udzielać będzie Urząd osadniczy.

Drugą instancją jest Główny Urząd Ziemski welle przepisów wykonawczych, przez które zostały zmienione (!) artykuły 9, 10, 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919.

Rozporządzenie o Urzędzie osadniczym zamieszczamy w ustępie XI B).

Powyższe przepisy nasuwają szereg uwag, z których uważamy za obowiązki podnieść dwie:

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919 postanawia w art. 3, że władze państwowe odmówią zezwolenia, gdyby przeniesienie prawa własności uniemożliwiało lub ograniczało uchwały Sejmu z dnia 10. VII. r. 1919. W dniu tym przyszły do skutku uchwały, zawierające zasady reformy rolnej, a nie ustawy. Do uchwał nie mają obowiązku i nie mogą stosować się przedewszystkiem sądy. Tymczasem Rozporządzenie Rady Ministrów wlewa w nie życie i daje im sankcję przez to, że czynności, które nie idą po ich myśli, unieważnia.

Rada Ministrów była przez ustawę sejmową z dn. 2. VIII. r. 1919 upoważniona do wydania przepisów o obrocie ziemią, mogła więc i powinna była określić sama warunki pozytywne lub negatywne, pod którymi zezwolenie będzie danem lub odmówionem. Natomiast odwołanie się do czegoś, co nie obowiązuje (uchwały Sejmu nie mają mocy obowiązującej), nie jest prawidłowem.

Jakie to ma znaczenie? Wedle artykułu 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919 zmiany własności bez zezwolenia są nieważne, a „o nieważności orzekają właściwe sądy na skutek powództwa właściwych Urzędów Ziemskich“, a więc w drodze sporu. Co będzie przedmiotem sporu? Czy tylko sam fakt, że dokonano zmiany bez zezwolenia lub niezgodnie z zezwoleniem? Czy też sąd wejdzie także w kwestję, czy władza miała wogóle prawo odmówić zezwolenia na zmianę tytułu własności? Należy kwestję postawić ściśle: nie idzie o względy administracyjne, bo te do sądu nie należą, a rozstrzygają o nich oznaczone w artykule 9 i 10 władze ad-

ministracyjne, — ale idzie o to, czy wogóle, zasadniczo te władze administracyjne mogą odmówić w jakimkolwiek przypadku zezwolenia. Otóż wskutek tego, że taka odmowa opierałaby się tylko na uchwałach sejmowych, a więc na czemś, co niema mocy obowiązującej, stwierdzić można, że rozporządzenie Rady Ministrów może wywołać u sędziego wątpliwości, czy może być stosowanem. Nie ulega wątpliwości, że intencja Sejmu, gdy upoważniał Rząd do wydania rozporządzenia o obrocie ziemią, i intencja Rządu, gdy je wydawał, jest jasną, ale właśnie dlatego, aby była spełnioną, powinna być ubrana w formę prawidłową, któraby nie rodziła wątpliwości. Zyskałaby na tem i administracja, bo uchwały Sejmu z 10. VII. r. 1919. mające naturę polityczną, nie posiadają odpowiednio ścisłych znamion prawnych, a istnienie ich uchroniłoby administrację od ewentualnego zarzutu samowoli w decyzji, mogącej polegać na swobodnem uznaniu, ale nie na samowoli.

2. Druga uwaga tyczy się wpływu przemian, które wywoła ograniczenie obrotu ziemią, na instytucję ksiąg gruntowych. Przepisy wykonawcze polecają zawiadamiać Wydziały resp. Sądy hipoteczne i na te ostatnie nakładają obowiązek prowadzenia wykazu decyzji odmownych. Należałoby jednak mojem zdaniem rozważyć, czy nie należałoby użyć instytucji adnotacji w szerszej mierze (p. art. 5 r. R. m. z 1. IX) i to tak adnotacji wniesienia podania o zezwolenie, jak adnotacji odmowy definitywnej i tymczasowej, wreszcie adnotacji przedłużenia terminu. Wykaz, o którym mówią przepisy wykonawcze, nie wystarczy, a w obowiązujących ustawach hipotecznych brak odpowiednich przepisów może wywołać w praktyce niejednolitość postępowania.

B) Dalsze instytucje centralne.

Główny Urząd Ziemi jest dwudziestą drugą centralną instytucją państwową. — Dwudziestą trzecią centralną instytucją państwową jest Urząd Stadnin Państwowych (patrz pod 17 rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 4. VIII. r. 1919 poz. 411 d. u. R. p. nr. 67); Notujemy także, że dekret o Urzędzie Patentowym (zeszyt I. str. 86) został zatwierdzony ustawą z dnia 2. VIII. r. 1919 poz. 410 d. u. R. p. nr. 67 (patrz niżej pod 16)

Wreszcie podajemy ogłoszony w „Monitorze Polskim“ nr. 63 z dn. 23. lipca r. 1917 statut Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby, którego utworzenie nastąpiło dekretem podanym w zeszycie pierwszym str. 84.

Do centralnych instytucji zaliczyć oczywiście należy także Prokuratorję generalną (patrz pod IX) i Izbę kontroli (patrz pod X). Są to więc: dwudziesta czwarta i dwudziesta piąta instytucja centralna.

C) Nowe Ministerstwo.

Ustawa z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 385 d. p. p. nr. 64 tworzy siedm-naste ministerstwo. Nowy minister ma nazwę „ministra b. dzielnicy pra-skiej“. Kompetencja jego jest następująca:

a) Jest członkiem Rady Ministrów i ma stanowisko służbowe i prawa służące ministrom Rzeczypospolitej.

b) Pod względem władzy wykonawczej ma w tym zakresie, jaki słu-

zy ministrowi wogóle, jej pełnię, bo stoi na czele całej administracji byłej dzielnicy pruskiej, aż do oddania wszystkich działów tej administracji właściwym Ministerstwu. Jest więc trzecią instancją w dziedzinie całej administracji w okresie przejściowym. Jest zwierzchnikiem służbowym władz i urzędów b. dzielnicy pruskiej, co do nominacji jest ograniczony przez art. 12. ale co do przenoszenia i zwalniania urzędników nie jest niczem krępowany. Jego władza wykonawcza jest sumą władzy wszystkich ministrów (o wyjątkach powiemy zaraz), ale nie obejmuje władzy Rady Ministrów i Głowy Państwa (p. art. 18). Wyjątek stanowi polityka zagraniczna, sprawy wojskowe i celne, bo te podlegają już teraz odnośnym ministerstwom. (Linja celna między Królestwem Polskiem a Wielkopolską została zniesiona rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 11. VII. r. 1919 poz. 351 d. p. p. nr. 58).

c) Pod względem ustawodawczym ma władzę określoną w art. 6 lit. d).

d) Ma wpływ na administrację sprawiedliwości, p. art. 13.

e) Specjalnie w okresie przejściowym ma agendy oznaczone w artykule 6 lit. a) i c).

Tekst ustawy podany jest niżej pod XI. B).

A) GŁÓWNY URZĄD ZIEMSKI.

AA). KOMPETENCJA.

14. Ustawa z dn. 22. VII. r. 1919 w przedmiocie utworzenia Głównego Urzędu Ziemskiego, poz. 376 d. p. p. nr. 63.

Art. 1. W celu zarządzania sprawami, dotyczącymi przebudowy ustroju rolnego, tworzy się Główny Urząd Ziemski.

Art. 2. Do zakresu działania Głównego Urzędu Ziemskiego należy:

- 1) przygotowanie projektów ustaw w przedmiocie przebudowy ustroju rolnego celem przedłożenia ich przez Rząd Sejmowi Ustawodawczemu;
- 2) dokonywanie przebudowy ustroju rolnego w myśl ustaw właściwych;
- 3) organizacja urzędów ziemskich oraz sprawy, dotyczące komisji osadniczej w Poznaniu, komisji agrarnych w b. zaborze austriackim oraz instytucji dla tworzenia włości rentowych na ziemiach Polski b. zaboru pruskiego i b. zaboru austriackiego;
- 4) likwidacja spraw oddziałów b. rosyjskiego Banku Włościańskiego na ziemiach polskich;

5) sprawy Państwowego Banku Rolnego;

6) inne sprawy z przebudową ustroju rolnego związane, przekazane Głównemu Urzędowi Ziemskiemu przez właściwe ustawy lub rozporządzenia.

Art. 3. Z zakresu działania Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych wyłączone zostają sprawy, przekazane w myśl niniejszej ustawy Głównemu Urzędowi Ziemskiemu.

Art. 4. Na czele Głównego Urzędu Ziemskiego stoi prezes, mianowany przez Naczelnika Państwa na wniosek Rady Ministrów. Prezes Głównego Urzędu Ziemskiego zajmuje stanowisko równorzędne Ministrowi, bierze jednak udział w Radzie Ministrów tylko w sprawach, dotyczących zakresu działania Głównego Urzędu Ziemskiego, działa w stałym porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 5. Prawa i czynności, przekazane przez ustawy i rozporządzenia, regulujące ustrój i działalność instytucji, przechodzących do zakresu działania Głównego Urzędu Ziemskiego, Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwowych, przechodzą na prezesa Głównego Urzędu Ziemskiego.

Art. 6. Wykonanie niniejszej ustawy powierzone zostaje Prezydentowi Ministrów w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Marszałek: *Trąmpczyński*. Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*.

15. Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie wyłączenia z kompetencji Ministerstwa Rolnictwa i dóbr państwowych Urzędów Ziemskich oraz pozostających w związku z nimi spraw i agend i przekazanie ich kompetencji Głównemu Urzędowi Ziemskiego z dn. 6. IX. r. 1919 poz. 436 d. u. R. p. nr. 76.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Ustawodawczego z dnia 22 lipca r. 1919 o utworzeniu Głównego Urzędu Ziemskiego wyłącza się z zakresu działania Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i przekazuje z dniem dzisiejszym Głównemu Urzędowi Ziemskiemu następujące sprawy, instytucje, urzędy i działy urzędów:

1) Główną Komisję Ziemską wraz z Komisjami Ziemskimi

Okręgowie w Warszawie, Kielcach, Łomży, Lublinie, Piotrkowie, Płocku i Siedlcach;

2) sprawy Państwowego Banku rolnego;

3) likwidację spraw oddziałów b. rosyjskiego Banku Włościańskiego na ziemiach polskich;

4) sprawy, dotyczące Komisji osadniczej w Poznaniu, komisji agrarnej w b. zaborze austriackim oraz instytucji dla utworzenia włości rentownych na ziemiach polskich b. zaboru austriackiego i pruskiego;

5) agendy wydziału reform agrarnych sekcji II Ministerstwa Rolnictwa, dotyczące przebudowy ustroju rolnego.
Warszawa, dnia 6 września 1919 roku.

Prezydent Ministrów: w z. *Biliński*, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: w z. *Z. Chmielowski*:

BB) ZASADY REFORMY ROLNEJ I OBRÓT ZIEMIĄ.

Uchwały agrarne z 10. lipca r. 1919.

Art. 1. Ustrój rolny Rzeczypospolitej polskiej oprzeć się winien przede wszystkim na silnych, zdrowych i zdolnych do intensywnej produkcji gospodarstwach włościańskich, opartych na zasadzie prywatnej własności różnego typu i wielkości. Akcja w tym kierunku zmierzająca obejmuje tworzenie nowych gospodarstw drogą kolonizacji, powiększanie istniejących karłowatych gospodarstw do rozmiaru samodzielnych jednostek gospodarczych, tworzenie gospodarstw drobnych dla produkcji ogrodniczo-warzywnej, oraz tworzenie kolonji i ogrodów robotniczych, urzędniczych itp. w pobliżu wielkich miast i ośrodków przemysłowych.

Art. 2. Właścicielami lub posiadaczami ziemi uprawnej mogą być tylko osoby, prowadzące osobiście samodzielne gospodarstwo lub ich spadkobiercy, z wyjątkiem ziemi, oddanej pod siedzibę ludności nierolniczej lub eksploatowanej przez samorządy miejskie lub wiejskie.

Art. 3. Regulatorem władania ziemią w Polsce w myśl art. 1 będzie państwo, które w tym celu musi rozporządzać dostateczną ilością ziemi dla kolonizacji i parcelacji.

Art. 4. Na zapas kolonizacyjny i parcelacyjny złożą się ziemie następujące:

a) dobra będące własnością państwa (skarbowe i majorackie).

b) objęte przez prawo: dobra, należące do członków dynastji panujących, lub członków ich rodzin.

c) dobra martwej ręki (duchowne, biskupie, kapitulne, klasztorne, plebańskie i innych instytucji publicznych po porozumieniu się z Stolicą Apostolską),

e) nierozparcelowane dobra poduchowne i klasztorne.

f) dobra nabyte w czasie wojny z zysków lichwiarskich i dobra osób, spekulujących ziemią,

g) dobra, względnie części dóbr, wykupywane drogą ustawowego przymusu w miarę postępu parcelacji od prywatnych właścicieli ziemskich po cenie ustawą określonej. Ustawa określi też maximum ziemi folwarcznej dla każdego poszczególnego posiadacza, jakoteż maximum obszaru ziemi folwarcznej, którą pozostawićby należało w poszczególnych okręgach państwa. Przy wykupie zachowana będzie w miarę możliwości taka kolejność, aby naprzód parcelacji uległy majątki źle gospodarowane lub zniszczone przez wojnę i majątki, których serwituty nie zostały uregulowane.

Art. 5. W pobliżu wielkich miast i ośrodków przemysłowych zabezpieczyć należy zapas ziemi dla tworzenia kolonij i ogrodów robotniczych, urzędniczych i t. p. z dogodną komunikacją na użytek robotników fabrycznych, urzędników i t. p. W razie braku odpowiednich gruntów państwo winno mieć możność przymusowego wykupu na ten cel wszelkich nadających się do tego gruntów, a parcele oddawać robotnikom lub kooperatywom robotniczym.

Art. 6. Ustawa zabezpieczy właścicielowi dóbr ziemskich prawo do zatrzymania tylko jednego zabudowanego folwarku, na którym on albo jego rodzina gospodarstwo prowadziła przytem rodzina, nie podzielona przed 1. stycznia 1919 r., uważaną będzie za jednostkę. Zasada maximum indywidualnego posiadania, nie podlegającego przymusowemu wykupowi, ma być przez ustawę dla poszczególnych okręgów ustaloną w granicach 60 do 180 ha. Najniższa cyfra odnosić się winna do okręgów przemysłowych i podmiejskich. Dla części tylko zaboru pruskiego i ziem wschodnich granica ta, gdzie tego będzie wymagał interes państwa, może być przejściowo podniesioną do 400 ha. Majątki nieprawidłowo zagospodarowane, przynoszące uszczerbek produkcji krajowej, podlegają całkowitemu przymusowemu wykupowi.

Art. 7. Wszystkie lasy, do jakiegokolwiek kategorii dóbr należące, z wyjątkiem lasów gminnych i drobnych przestrzeni prywatnych, nie nadających się do gospodarki państwowej, przechodzą na własność państwa przy należytem zlikwidowaniu praw serwitutowych.

Art. 8. Sposób, warunki i cenę przejęcia dóbr wyżej wymienionych na własność państwa, określa ustawy specjalne. Oprócz szacowania wartości gruntu winny być osobno szacowane nakłady zasiewu i uprawy, dokonane na wyłączonej przestrzeni. Odszkodowanie za te nakłady i meljoracje winno być wypłacane w pełnej wartości.

Art. 9. Przymusowemu wykupowi przez państwo nie ulegną w okresie przejściowym aż do wytworzenia się nowych warunków, w wyjątkowych wypadkach gospodarstwa poświęcone produkcji nasiennej lub hodowlanej istniejące przed 1 stycznia 1919 r., jak również gospodarstwa stanowiące typ gospodarstwa wysoce uprzemysłowionego, których utrzymanie w całości lub pewnej określonej części jest niewątpliwie niezbędne dla państwa i ogółu rolniczego. Ilość i obszar tej kategorii majątków dla poszczególnych okręgów określa ustawy szczegółowe.

Art. 10. Z uzyskanego w ten sposób zapasu ziemi państwo winno czerpać ziemię, przedewszystkiem celem zaspokojenia potrzeb ludności, najbardziej potrzebującej, a więc bezrolnych i małorolnych rolników, następnie zaś celem powiększenia gospodarstw drobnych do obszaru uznanego za najbardziej celowy, nie wyższego w ogólnej sumie niż 40 morgów. Winien być przytem zachowany zapas dla powracających po skończonej wojnie

żołnierzy i inwalidów wojennych. o ile odpowiadają zasadom art. 2. oraz dostateczny zapas ziemi, ułatwiający przeprowadzanie komasacji i uregulowanie służebności.

Art. 11. Państwo będzie miało prawo tworzenia z uzyskanego zapasu ziemi wzorowych gospodarstw lub kolonij gospodarczych, stacji doświadczalnych, szkół rolniczych i t. p. instytucji, niezbędnych dla gospodarstwa krajowego. Zabudowane folwarki, które się znajdują w ręku państwa, mogą być w okresie przejściowym wydierżawiane kooperatywom rolniczym, a w wypadku ostatecznym prywatnym fachowym dzierżawcom.

Art. 12. Parcele gruntów do rozsprzedawania szacować się ma według ich rzeczowej produkcyjnej wartości. Właściciele samodzielnych gospodarstw, nabywający nowe działki, winni wpłacać z reguły całą wysokość szacunku gotówką; bezrolni zaś, osiadający na koloniach i właściciele karłowatych gospodarstw, dokupujący do normy samodzielnego gospodarstwa, będą mogli korzystać z długoterminowego, amortyzacyjnego kredytu.

Art. 13. W związku z reformą rolną i w celu zabezpieczenia trwałości nowo utworzonego stanu posiadania, rząd opracuje potrzebne ustawy, wkluczające unicestwienie przeprowadzonej reformy rolnej i powrót do dawnych stosunków. W szczególności powinny być opracowane ustawy w przedmiocie: hipotek drobnej własności, przymusowego układu służebności z uwzględnieniem w udowodnionych i niewątpliwych wypadkach pretensyj o odszkodowania za ziemię, lasy, pastwiska lub służebności w dobie po uwłaszczeniu przez większą własność prywatną, publiczną lub państwową, bezprawnie zabrane, względnie skasowane, dalej ustawa o zakazie parcelacji prywatnej, ustawa o regulacji obrotu ziemią, scalaniu gruntów i t. p.

Art. 14. Interesy pracowników rolnych, którzy przy załatwianiu reformy rolnej nie staną się samodzielnymi gospodarzami, powinny być zabezpieczone przez wydanie odpowiednich ustaw co do związków zawodowych pracowników rolnych, kas chorych, kas emerytalnych, ubezpieczeń pracowników rolnych i t. p.

Art. 15. Celem przeprowadzenia i utrwalenia reformy rolnej w myśl zasad wyżej wymienionych, powinien być powołany do życia państwowy urząd kolonizacyjny, którego zadaniem będzie: a) skupianie zapasu ziemi na kolonizację drogą wyżej wymienioną; b) ułatwianie miejscowym nabywcom nowo utworzonych gospodarstw urządzenia się na nich, a kolonistom, zmieniającym siedziby, przesiedlenie się i zagospodarowanie w nowych osadach. Urząd kolonizacyjny będzie organem, podlegającym ministerstwu rolnictwa, ale wyposażonym szeroką autonomią. Cała zaś działalność państwowego urzędu kolonizacyjnego pozostawać będzie pod kierunkiem i ogólną kontrolą państwowej Rady kolonizacyjnej, złożonej w połowie z członków, powołanych przez sejm, a w połowie z powołanych przez ministerstwo rolnictwa fachowców. Do państwowego urzędu kolonizacyjnego winny być wcielone urzędy ziemskie, odpowiednio rozszerzone i przystosowane do nowego zakresu działania tak, aby cała budowa państwowego urzędu kolonizacyjnego oparła się o powiatowe urzędy ziemskie z powiatowemi komisjami ziemskimi, reprezentującymi miejscowy czynnik społeczny. Będą one organami, orzekającymi w I. instancji w sprawach serwitutowych, komasacyjnych i melioracyjnych, a organami wnioskodaw-

czemi i doradczeni zarówno przy planowaniu, jakoteż przeprowadzaniu kolonizacji na swoich obszarach.

Państwowy urząd kolonizacyjny będzie miał prawo emisji państwowej renty ziemskiej, opartej na objętej ziemi, a listy rentowe będą jego środkiem płatniczym. Obok aparatu związanego z państwowym urzędem kolonizacyjnym, utworzony zostanie państwowy bank ziemski, którego zadaniem będzie współdziałanie z państwowym urzędem kolonizacyjnym w zarządzaniu środkami, przeznaczonymi na finansowanie akcji parcelacyjnej i kolonizacyjnej, ułatwianie kredytu kolonistom i nabywcom parcel gruntowych, jakoteż popieranie organizacji niespekulacyjnych dla dostarczania inwentarza i materiałów, potrzebnych na zabudowanie się i zagospodarowanie nowych osad.

Art. 16. Wykonanie czynnej reformy rolnej należy wyłącznie do państwa i wyznaczonych przez nie organów. Osoby, biorące samowolnie ziemię rolną w posiadanie, będą pozbawione korzystania z ziemi.

Wreszcie uchwalono rezolucje X. Dzierżnickiego: „Sejm wzywa rząd, aby w celu wykonania artykułu 4 d i e), dotyczącego się dóbr kościelnych, obecnie będących w posiadaniu kościoła katolickiego i dóbr, zabranych przez byłe rządy zaborcze, wszedł w porozumienie ze Stolicą Apostolską, aby dobra te przeszły w posiadanie państwa polskiego w zamian za uregulowanie uposażenia dotacyjnego i fundacji kościelnych.“

Zarazem jednak uchwalono następującą rezolucję p. Daszyńskiego: „Wprowadzenie w życie zasady reformy rolnej należy wyłącznie do państwa polskiego i żadna instancja zewnętrzna, obcopaństwowa, nie może mieć decydującego wpływu na układ własności rolnej w Polsce“.

b. Ustawa z dn. 2. VIII. 1919 r. o upoważnieniu Rządu do wydania rozporządzenia, normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskiej poz. 34 d. p. p. nr. 64.

Art. 1. Upoważnia się Rząd, aby do czasu uchwalenia przez Sejm ustawy regulującej obrót ziemią w myśl uchwalonych dnia 10. lipca 1919 r. zasad reformy rolnej, wydał rozporządzenia z mocą ustawy, normujące przenoszenie własności nieruchomości ziemskiej.

Art. 2. Wykonanie tej ustawy powierza się Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości.

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*, Minister Sprawiedliwości: *Supiński*.

c. Rozporządzenie Tymczasowe Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919 normujące przenoszenie własności nieruchomości ziemskich poz. 428 d. u. R. p. nr. 73.

Na mocy ustawy z dnia 2-go sierpnia 1919 r. (Dz. Praw nr. 64 poz. 884) zarządza się co następuje:

Art. 1. Umowy o przeniesieniu prawa własności nieruchomości ziemskich wymagają dla swej ważności poprzedniego zezwolenia władzy państwowej.

Art. 2. Nie wymagają zezwolenia, przewidzianego w art. 1, wypadki

a) gdy chodzi o nieruchomość włościańską (rustykalną),

b) gdy chodzi o działy spadkowe, spowodowane wypadkiem śmierci, zaszyłym przed 1-szym stycznia 1919 r.,

c) gdy przeniesienie prawa własności następuje w drodze sprzedaży przymusowej.

d) gdy nieruchomość przechodzi na rzecz instytucji państwowych lub komunalnych i

e) gdy podziału dokonywują instytucje państwowe lub przez Państwo upoważnione.

Art. 3. Władze państwowe zezwolenia odmówią, gdyby przeniesienie prawa własności nieruchomości lub jej części uniemożliwiało lub ograniczało zastosowanie zasad reformy rolnej, uchwalonych przez Sejm Ustawodawczy w dniu 10. lipca 1919 r.

Art. 4. Osoby, które pragną uzyskać zezwolenie, wymienione w art. 1, winny wraz z podaniem złożyć właściwemu urzędowi w 2 egzemplarzach istotne warunki przygotowanej umowy o zmianie tytułu własności lub projekt podziału nieruchomości ziemskiej wraz z innymi dowodami, popierającymi żądanie. O złożeniu podania urząd wydaje poświadczenie.

Art. 5. O odmowie na przewo prawa własności na jedną osobę lub na więcej osób niepodzielnie urząd zawiadamia właściwy wydział hipoteczny, względnie sąd, najpóźniej w terminie miesięcznym, zaś przy przelewie prawa własności podzielnie na dwie lub więcej osób najpóźniej w terminie dwumiesięcznym od dnia wniesienia do urzędu podania. Odpis tego zawiadomienia należy jednocześnie wysłać pod adresem petenta, wskazanym w podaniu.

Jeżeli w ciągu powyższych terminów właściwy wydział hipoteczny, względnie sąd, nie otrzyma odmownej decyzji, strony mogą zawrzeć umowę na warunkach, przedłożonych urzędowi. W b. zaborze austriackim decyzja urzędu, doręczona sąłowi, ma być adnotowana w księdze hipotecznej.

Art. 6. Jeżeli w projekcie podziału nieruchomości wskazani są imiennie nabywcy z wyluszczeniem obszaru i ceny kupna poszczególnych działek, zezwolenie na podział zastępuje w stosunku do tych działek zezwolenie na odstąpienie wskazanym nabywcom tytułu własności.

Art. 7. Decyzja, zezwalająca na zmianę tytułu własności, ważną jest w ciągu sześciu miesięcy od daty orzeczenia zezwalającego. Jeżeli umowa w tym czasie nie została zawartą, potrzeba dla jej późniejszego zawarcia ponownego zezwolenia albo orzeczenia o przedłużeniu mocy wydanego zezwolenia na przeciąg dalszych sześciu miesięcy, w sposób przewidziany w art. 5.

Art. 8. Zmiany tytułu własności, za wyłączeniem wypadków przewidzianych w art. 2., dokonane z pominięciem lub niezgodnie z decyzją właściwej władzy (art. 9) są nieważne. O nieważności orzekają właściwe sądy na skutek powództwa właściwych urzędów ziemskich. Prawa osób trzecich, nabyte w dobrej wierze, będą zachowane.

Art. 9. Udzielenie zezwoleń oraz inne czynności władzy państwowej, przewidziane w niniejszych przepisach, należą do okręgowych urzędów ziemskich, które w postępowaniu swem stosować się będą do „Przepisów Tymczasowych o Urzędach Ziemskich“ z dnia 11. października 1918 r. (Dz. Praw Nr. 11 poz. 22). Na podstawie tychże przepisów strony będą mogły zaskarżać decyzje urzędów ziemskich, powzięte na mocy niniejszego rozporządzenia.

Art. 10. Gdzie nie zostały wprowadzone urzędy ziemskie, uprawnienia nadane im przez niniejsze rozporządzenie będą aż do chwili ich utworzo-

nia wykonywane w pierwszej instancji w b. zaborze austriackim przez Krajowe Komisje obrotu ziemią, utworzone na podstawie rozporządzenia z dnia 9. sierpnia 1915 r. (Dz. Praw P. Austr. Nr. 234), przyczem kompetencja tych Komisji odpowiednio się rozszerza, zaś w b. zaborze pruskim przez Urząd Osadniczy, a w drugiej instancji w obu zaborach przez Główną Komisję Ziemską w Warszawie.

Art. 11. Wydanie przepisów wykonawczych do niniejszego rozporządzenia poleca się Prezesowi Głównego Urzędu Ziemskiego i Ministrowi Sprawiedliwości.

Art. 12. Rozporządzenie niniejsze zyskuje moc obowiązującą na terytorjum całej Rzeczypospolitej z dniem 14 września 1919 r.

Prezydent Ministrów: w z. *L. Biliński*, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: w z. *Z. Chmielewski*, Minister Sprawiedliwości: w z. *Smiarowski*, Prezes Głównego Urzędu Ziemskiego: *Stefczyk*.

d) Przepisy wykonawcze z d. 12. IX. r. 1919 (Mon. p. nr. 206) o stosowaniu Rozporządzenia Tymczasowego Rady Ministrów, normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskich z dn. 1. września 1919 r. (Dz. Ustaw nr. 73, poz. 428).

Do art. 1. Za nieruchomości ziemskie w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1-go września 1919 r., normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskich, należy uważać nieruchomości położone poza obrębem miast.

Nieruchomości znajdujące się w posiadaniu drobnych rolników, oraz letniska, wille podmiejskie, kolonje robotnicze, rzędnicze itp. nie są nieruchomościami ziemskimi w rozumieniu rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 września 1919 roku, normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskich.

Do art. 2. Przewidzianych art. 2 punkt e) upoważnień dla wykonywania podziału ziemi udziela Główny Urząd Ziemski w Warszawie.

Do art. 3. Zezwolenia na przeniesienie prawa własności można udzielić, jeżeli wszystkie nieruchomości ziemskie, w obrębie jednej gminy położone, stanowiące własność jednej osoby, lub współwłasność kilku osób, przechodzą w całości w inne ręce pod warunkiem, że nowonabywca:

- a) jest krajowcem.
- b) posiada naukowe wykształcenie rolnicze, albo dotychczas zawo-
wo pracował w rolnictwie i
- c) zobowiązuje się prowadzić osobiście gospodarstwo na nabywanym
obszarze.

Można również udzielić zezwolenia na wyłączenie z posiadłości i przeniesienie własności zakładów przemysłowych i rybnych wraz z obszarem ziemi nie przekraczającym 40 morgów pod warunkiem:

a) że takie wyłączenie wspomnianych wyżej obiektów nie przyniesie szkody w prowadzeniu gospodarstwa rolnego na reszcie posiadłości ziemskiej i

b) że nabywcami tych obiektów są krajowcy, którzy dostarczą rękojmi
należytego znzytkowania danego obiektu w interesie produkcji krajowej.

Można również udzielić zezwolenie na zbycie części nieruchomości przez współwłaściciela lub współspadkobiercę, o ile przez to dana nieruchomości nie ulega dalszemu rozdrobnieniu.

Parcelacyjny podział ziemi przez właściciela jest dopuszczalny, jeżeli stosuje się do zasad reformy rolnej, objętych Uchwałą Sejmową z d. 10. lipca 1919 r., a w szczególności czyni zadość następującym warunkom:

a) nabywcami ziemi winny być osoby, dające rękojmię, że będą osobiście prowadzić gospodarstwo rolne; nadto zaś związku wytwórcze mogą nabywać ziemię, nawet w obszarach ponad 300 morgów dla tworzenia i prowadzenia gospodarstwa rolnego, o ile dają rękojmię, że zadanie to spełnią umiejętnie i zgodnie z interesem produkcji krajowej.

b) przede wszystkim należy zwrócić uwagę na zabezpieczenie dostatecznej ilości ziemi na uregulowanie serwitutów i ułatwienie późniejszej komasacji gruntów.

c) następnie winna być uwzględniona stała służba dworska, pozbawiona pracy, bezrolni robotnicy rolni i właściciele karłowatych gospodarstw ze szczególnem uwzględnieniem inwalidów wojennych i żołnierzy, powracających z wojny, o ile są uzdolnieni do samodzielnej pracy w gospodarstwie rolnem; dalej absolwenci szkół rolniczych, względnie ogrodniczych, pragnący założyć i prowadzić własne gospodarstwo; wreszcie właściciele samodzielnych gospodarstw w celu ich powiększenia co najwyżej do obszaru 40 morgów w jednym gospodarstwie i

d) cena ziemi nie powinna być spekulacyjnie wygórowana.

Natomiast odmawiać należy zezwolenia, jeżeli chodzi o widoczne uchylenie danego obszaru ziemi od użytkowania go na cele uregulowania serwitutów lub przeprowadzenie parcelacji, oraz kolonizacji w rozumieniu Uchwały Sejmowej z dnia 10. lipca 1919 r.

W powyższym wypadku nie dozwolonym jest przeciwne tej uchwale przenoszenie prawa własności nie tylko na rzecz osób obcych, ale także na rzecz członków rodziny, niepodzielonej przed dniem 1-go stycznia 1919 r.

Do art. 1. Jako istotne warunki umowy uważać należy podanie dokładne osób nabywających prawo własności, określenie hipoteczne przedmiotu sprzedaży i oznaczenie obszaru aljenowanego, tudzież cenę kupna-sprzedaży.

Poświadczenie wniesienia podania o zezwolenie na tranzakcję wyłaje się na jednym z dwóch egzemplarzy dołączonych do podania warunków umowy, względnie projektu podziału ziemi podług wzoru podanego w załączniku 1; drugi egzemplarz, zaopatrzony odpisem wydanego poświadczenia, pozostaje w aktach urzędu. O ile przy odbiorze podania zauważono brak adresów, dat lub załączników koniecznych dla wydania orzeczenia, należy podanie doraźnie zwrócić dla uzupełnienia przed wydaniem poświadczenia odbioru.

Jeżeli rozchodzi się o parcelacyjny podział posiadłości ziemskiej, należy wymagać, aby w dołączonych do podania projektach umów, mających się zawrzeć z poszczególnymi nabywcami, wykazano obszar ziemi przeznaczonej na parcelację z podziałem na rodzaje kultury, jako też ilość, rozległość i cenę kupna-sprzedaży gospodarstw, względnie działek gruntowych, parcelacyjnie tworzonych, a zarazem wyjaśniono, czy i jakie uboczne koszty parcelacji mają ponosić nabywcy ziemi na rzecz sprzedającego, lub pośredniczącego w sprzedaży, oprócz normalnych kosztów prawnych i opłat skarbowych, połączonych z zawieraniem i hipotekowaniem umów.

Z reguły powinien być dołączony do projektu parcelacyjnego plan

rysunkowy (szkie od ręczny) podziału z oznaczeniem granic parcelowanego obszaru, rodzaju kultury i klasy gruntu, dróg, oraz zabudowań mieszkalnych i gospodarczych.

W razie ważnych przeszkód i przy mniejszych parcelacjach można odstąpić od żądania osobnego planu parcelacyjnego, o ile z przedłożonego projektu można zresztą dostatecznie ocenić warunki, w jakich ma być dokonany parcelacyjny podział posiadłości ziemskiej.

Do przyjmowania podań ma być we właściwym urzędzie wyznaczony urzędnik, kompetentny do oceniania okoliczności w tym przepisie zawartych, z reguły jeden z referentów, powołany do merytorycznego badania podań i przygotowania wniosków co do wydania lub odmówienia zezwolenia.

Do art. 5. Orzeczenie właściwego organu winno opierać się na kolejnej uchwale Komisji Ziemskiej Okręgowej, powziętej na posiedzeniu gospodarzem, lub na posiedzeniu Komisji obrotu ziemią lub wreszcie Urzędu Osadniczego, dla których wyznaczony referent przygotowuje w porozumieniu z kierownikiem urzędu odpowiedni wniosek po uprzednio zarządzonem zbadaniu sprawy.

Organ orzekający ma dolożyć wszelkich starań, aby załatwienie sprawy i doręczenie orzeczenia odmownego właściwemu Wydziałowi, względnie Sądowi Hypotecznemu nastąpiło przed upływem jedno, względnie dwumiesięcznego terminu prekluzyjnego, który w żadnym razie nie powinien być przekroczony. Orzeczenie zezwalające należy zaopatrzyć na końcu następującą klauzulą: „Orzeczenie to jest natychmiast wykonalne“.

Orzeczenie pozwalające, jak i odpis orzeczenia odmownego, należy wysłać pod adresem osobistym petenta, wskazanym w podaniu, jako też pod adresem Głównego Urzędu Ziemskiego w Warszawie — ten drugi z uwidocznieniem dnia potwierdzonego przyjęcia podania.

Dowody doręczenia orzeczenia i wystania jego odpisów należy przechować w aktach urzędów.

Jeżeli w toku badania podania okazała się konieczność zażądania wyjaśnień, mających istotne znaczenie dla powzięcia decyzji, a nie dających się przewidzieć przed wydaniem potwierdzenia odbioru podania, organ orzekający winien bezzwłocznie zawiadomić właściwy Wydział Hypoteczny, względnie Sąd o odmownem tymczasowem załatwieniu podania aż do przedłożenia wyjaśnień, zażądanych równocześnie bezpośrednio od petenta (załącznik 2). Należy przytem wyraźnie zaznaczyć, że termin prekluzyjny na wydanie orzeczenia, przewidziany w art. 5 rozporządzenia, będzie się liczył od dnia pisemnego przedłożenia zażądanych wyjaśnień.

W stanowczem orzeczeniu odmownem należy podać powody odmowy.

Do art. 6. Jeżeli zezwolenie na podział ziemi ma zarazem zastąpić zezwolenie na odstąpienie tytułu własności nabywcom ziemi parcelowanego obszaru, należy tę okoliczność wyraźnie zaznaczyć w zezwoleniu z tem zastrzeżeniem, że dotyczy tylko nabywców imiennie wyszczególnionych w zatwierdzonym projekcie podziału.

Do art. 7. Postępowanie z prolongowaniem zezwolenia jest takie samo, jak przy wydawaniu pierwotnego zezwolenia, przyczem wystarczy powołać się na datę i warunki poprzedniego zezwolenia.

Do art. 8. Ze względów na skutki przewidzianego w art. 8 unieważnienia umów i wpisów hypotecznych, zawartych wbrew przepisom rozporzą-

dzenia, powinien także nabywca ziemi pilnować, aby sprzedawca wykazał się zezwoleniem właściwego organu na zmianę tytułu własności, o ile to jest w myśl rozporządzenia wymagane.

Urzędy powołane do wykonywania rozporządzenia są obowiązane donosić Głównemu Urzędowi Ziemskiemu o zmianach tytułu własności dokonanych z pominięciem albo wbrew brzmieniu orzeczenia i niezgodnie z przepisami Rozporządzenia Tymczasowego, normującego przenoszenie własności nieruchomości ziemskich.

Do art. 9, 10 i 11. Przeciw odmownemu orzeczeniu pierwszej instancji przysługuje stronom prawo odwołania się do ostatecznego orzeczenia Głównego Urzędu Ziemskiego w przeciągu 14 dni po doręczeniu orzeczenia pierwszej instancji.

Rekurs należy wnieść na ręce właściwego organu orzekającego w pierwszej instancji, który winien to podanie wraz ze swą opinią bezzwłocznie przesłać Głównemu Urzędowi Ziemskiemu.

Aż do rozstrzygnięcia przez drugą instancję odmowna decyzja obowiązuje i zmiana tytułu własności nie może być dokonana.

Wydziały Hypoteczne obowiązane są prowadzić wykaz wpływających zawiadomień o odmówieniu zezwolenia, jako też o przedłużeniu już udzielonego zezwolenia podług wzoru podanego w załączniku 3.

Wzór załącznika Nr. 1.

(Urząd Ziemski) poświadczają, że podanie o zezwolenie na zawarcie umowy według powyższych warunków zostało wniesione dnia . . . 1919 r.

(Podpis Kierownika Urzędu i pieczęć).

Wzór załącznika Nr. 2.

Do Wydziału Hypotecznego (Sądu) w . . . (Urząd Ziemski) zawiadamia, że podanie o zezwolenie na przeniesienie prawa własności co do realności (podać hypoteczne oznaczenie) zostało tymczasowo aż do przedłożenia wyjaśnień odmownie załatwione w dniu . . . 1919 r.

Termin prekluzyjny w artykule 5-tym rozporządzenia z dnia 1-go września 1919 r. (Dz. Ustaw nr. 73 poz. 428) oznaczony, będzie się liczyć od dnia pisemnego przedłożenia zażądanych wyjaśnień.

(Podpis — pieczęć).

Wzór załącznika Nr. 3.

Data wpływu	Data wpływu	Urząd od którego zawiadomienie wpłynęło	Oznaczenie hypoteczne nieruchomości	Właściciel Hypoteczny	Decyzja Urzędu
1	2	3	4	5	6

Minister Sprawiedliwości: *Sobolewski*, Prezes Głównego Urzędu Ziemskiego: *Stefczyk*.

.. Warszawa, dnia 12. września 1919 r.

CC) ORGANIZACJA AGRARNA.

e) *Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w przedmiocie przepisów tymczasowych o Urzędach Ziemskich z dn. 11/X. 1918 poz. 22 d. p. Kr. p. nr. 11.*

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Do czasu wydania przez Sejm ustawy o urzędach ziemskich zastosowanie mieć będą przepisy do niniejszego dołączone.

Dan w Warszawie. dnia 11. października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski*, Arcybiskup. *Józef Ostrowski*, *Zdz. Lubomirski* Prezydent Ministrów w z. *B. Broniewski*, Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *St. Dzierzbicki*.

PRZEPISY TYMCZASOWE O URZĘDACH ZIEMSKICH.

D z i a ł I.

Organizacja i zakres działania urzędów ziemskich.

Art. 1. Celem wykonywania zarządu spraw ziemskich, należących do zakresu działania Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Koronnych, i rozstrzygania sporów w zakresie tego zarządu, powołane zostają Urzędy Ziemskie.

Art. 2. W szczególności do zakresu działania Urzędów Ziemskich należą: sprawy dotyczące regulowania struktury gospodarstw rolnych, scalania gruntów, układu służebności, podziału gruntów wspólnych, melioracji rolnych i regulowania obrotu ziemią, — wszelkie sprawy, jakie z mocy ustaw obowiązujących należały do kompetencji urzędów włościańskich wszystkich stopni, o ile nie zostały przekazane innym władzom, oraz te sprawy, jakie będą Urzędowi Ziemskiemu przekazane przez ustawę lub rozporządzenie, albo polecenie rządowe.

A. Komisarze Ziemscy.

Art. 3. Komisarz Ziemski:

a) dokonywa stosownie do przepisów prawa czynności przygotowawczych i przeprowadza dochodzenia potrzebne do decydowania sprawy przez Komisję Ziemską Okręgową oraz uczestniczy w jej posiedzeniach z głosem doradczym;

b) pełni czynności szczególnie sobie przekazane przez ustawę lub rozporządzenie, albo polecenie rządowe.

Art. 4. Komisarzy Ziemskich mianuje Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych, który też, stosownie do ujawnionej potrzeby, wyznacza liczbę i siedzibę Komisarzy w okręgu każdej Komisji Ziemskiej Okręgowej.

Art. 5. Do pomocy Komisarzowi Ziemskiemu przydana będzie potrzebna liczba podkomisarzy, mianowanych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych, oraz urzędników pomocniczych i kancelaryjnych (art. 19).

Podkomisarz może zastępować Komisarza we wszystkich jego czynnościach urzędowych.

B. Komisje Ziemskie Okręgowe.

Art. 6. Komisja Ziemska Okręgowa:

a) rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy, rozstrzyga spory i wydaje decyzje w zakresie działania Urzędów Ziemskich:

b) zatwierdza sporządzone lub zaświadczone przez Komisarzy akty układów i inne czynności postępowania regulacyjnego;

c) rozpatruje zażalenia na czynności Komisarzy Ziemskich.

Art. 7. Liczbę, okręgi i siedziby Komisji Ziemskich Okręgowych ustali Rada Ministrów, na wniosek Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Art. 8. Komisję Ziemską Okręgową stanowią:

a) Prezes;

b) Inspektor Ziemski Okręgowy;

c) potrzebna liczba stałych członków, mianowanych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych z pośród osób, posiadających dostateczną znajomość prawa i stosunków rolnych;

d) potrzebna liczba członków, zaproszonych na przeciąg trzech lat przez Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Koronnych, na przedstawienie organizacji zawodowych rolniczych, — wśród nich przynajmniej połowa przedstawicieli drobnej własności rolnej.

Art. 9. Prezesa Komisji Ziemskiej Okręgowej mianuje Rada Regencyjna, na wniosek Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Art. 10. Prezes Komisji Ziemskiej Okręgowej kieruje pracami Komisji, przewodniczy na posiedzeniach Komisji, ma nadzór ogólny nad Komisją, której przewodniczy, oraz nad działalnością Urzędów Ziemskich i urzędników pomocniczych w swoim okręgu.

Art. 11. W razie, jeżeli Prezes z jakichkolwiek powodów czynnym być nie może, zastępuje go w przewodniczeniu na posiedzeniach Komisji starszy nominacją lub wiekiem z pośród obecnych stałych członków Komisji, w pozostałych czynnościach Urzędów — Inspektor Ziemski Okręgowy.

Art. 12. Liczbę przedstawicieli rolników w Komisji Ziemskiej Okręgowej oraz spis instytucji powołanych do przedstawienia kandydatów ustala Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych co trzy lata.

Powołane instytucje przedstawiają kandydatów w podwójnej liczbie: połowę z nich Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych zaprasza na członków Komisji, pozostałych — na ich zastępców.

Członkowie Komisji — rolnicy powoływani będą na posiedzenia kolejno, po dwóch na każde posiedzenie.

Członkowie Komisji wezwani na posiedzenie winni stawić się w oznaczonym terminie lub usprawiedliwić swoją nieobecność wobec Prezesa Komisji zawczasu, aby dać możność powołania następnego z kolei członka lub zastępcy.

Nieusprawiedliwione niestawiennictwo pociąga za sobą nałożenie przez Prezesa Komisji kary pieniężnej do 100 marek.

Członek Komisji po raz trzeci nie przybywający na posiedzenie bez usprawiedliwienia, będzie ponadto wykreślony z listy członków Komisji.

Art. 13. Dla prawomocności decyzji Komisji konieczną jest obecność przynajmniej trzech osób, w tej liczbie: przewodniczącego, jednego stałego członka Komisji oraz przedstawiciela rolników, reprezentującego drobna własność rolną.

Art. 14. W razie niemożności przybycia na posiedzenie Komisji, Inspektor Ziemski Okręgowy deleguje zamiast siebie jednego z podwładnych sobie Komisarzy.

Art. 15. Komisarze Ziemscy powoływani będą na posiedzenia Komisji.

celem dawania potrzebnych wyjaśnień i referowania spraw przez siebie prowadzonych; będą oni mieli jedynie głos doradczy.

Komisja może powołać na posiedzenie biegłych z głosem doradczym.

Art. 16. Przy Komisji Ziemskiej Okręgowej urządzuje Inspektor Ziemski Okręgowy, mianowany przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Art. 17. Inspektor Ziemski Okręgowy:

a) uczestniczy w posiedzeniach Komisji Ziemskiej Okręgowej oraz zastępuje jej Prezesa, stosownie do art. 11;

b) kieruje działalnością Komisarzy i urzędników pomocniczych i sprawuje nad nią nadzór techniczny.

Art. 18. W miarę potrzeby powołani będą urzędnicy techniczni, a mianowicie: rewident pomiarów, geometrzy, urzędnicy meljoracyjni i inni referenci specjaliści.

Przy Komisji Ziemskiej Okręgowej urządzuje kancelarja, złożona z sekretarza, kancelistów i urzędników rachunkowych oraz służby.

Urzędników technicznych oraz sekretarza komisji mianuje Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych; urzędników kancelarji i służbę mianuje Prezes Komisji Ziemskiej Okręgowej.

C. Główna Komisja Ziemska.

Art. 19. Główna Komisja Ziemska:

a) rozstrzyga w drugiej instancji sprawy, przychodzące pod jej rozpoznanie wskutek odwołania się stron od decyzji Komisji Ziemskich Okręgowych lub w drodze art. 59 ustawy niniejszej;

b) rozpoznaje sprawy, oddane sobie do zdecydowania przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Art. 20. Główną Komisję Ziemską przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Koronnych stanowią:

a) Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych — jako Prezes;

b) wiceprezes Głównej Komisji Ziemskiej;

c) Główny Inspektor Ziemski;

d) potrzebna liczba członków stałych Komisji, mianowanych przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych z pomiędzy osób, posiadających dostateczną znajomość prawa i stosunków rolnych;

e) potrzebna liczba członków, zaproszonych na przeciąg trzech lat przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych na przedstawienie organizacji zawodowych rolniczych, a wśród nich przynajmniej połowa przedstawicieli drobnej własności rolnej.

Art. 21. Wiceprezesa Głównej Komisji Ziemskiej mianuje Rada Regencyjna, na wniosek Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Wiceprezes Głównej Komisji Ziemskiej w zastępstwie Ministra kieruje pracami Głównej Komisji Ziemskiej, przewodniczy na jej posiedzeniach, ma nadzór nad Komisją Główną a także nad Komisjami i Urzędami Ziemskimi Okręgowymi w zakresie kompetencji Komisji.

Jeżeli wiceprezes z jakichkolwiek powodów czynnym być nie może, zastępuje go w przewodniczeniu na posiedzeniach Głównej Komisji Ziemskiej starszy nominacją lub wiekiem z pośród obecnych członków stałych Komisji, a w pozostałych czynnościach urzędowych — Główny Inspektor Ziemski.

Art. 22. Głównego Inspektora Ziemskiego mianuje Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Główny Inspektor Ziemski:

a) uczestniczy w posiedzeniach Komisji Ziemskiej;

b) kieruje działalnością Inspektorów Ziemskich Okręgowych i sprawuje nad nią nadzór techniczny.

Art. 23. W przedmiocie powoływania do udziału w Głównej Komisji Ziemskiej i uczestniczenia w jej posiedzeniach przedstawicieli rolników ma zastosowanie art. 12 ustawy niniejszej.

Art. 24. Dla prawomocności decyzji Głównej Komisji Ziemskiej konieczną jest obecność przynajmniej 5 osób: w tej liczbie przewodniczącego, Inspektora Głównego, jednego członka stałego Komisji oraz dwóch przedstawicieli rolników, a z nich przynajmniej jeden winien być przedstawicielem drobnej własności rolnej.

Inspektora Głównego może zastępować z upoważnienia Ministra inny urzędnik Ministerstwa.

Art. 25. Główna Komisja Ziemska może wzywać na posiedzenia Inspektorów i Komisarzy oraz biegłych celem wysłuchania ich wyjaśnień. Wezwani nie mają prawa głosu w Komisji.

Art. 26. Personel techniczny i kancelaryjny, niezbędny dla prac Głównej Komisji Ziemskiej, złożony z potrzebnej liczby referentów specjalnych, sekretarzy i innych urzędników, wyznaczony będzie przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

D. N a d z ó r.

Art. 27. Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych sprawuje naczelny nadzór służbowy nad wszystkimi Urzędami Ziemskimi.

Nadto sprawują nadzór: Wiceprezes Komisji Głównej i prezesi Komisji Okręgowych oraz Inspektor Główny i Inspektorzy Okręgowi w zakresie, wskazanym w tekście niniejszej ustawy.

D z i a ł II.

Postępowanie w urzędach ziemskich.

Art. 28. Zakres działania Urzędów Ziemskich Okręgowych obejmuje sprawy, dotyczące nieruchomości położonych w ich okręgach.

Jeżeli nieruchomość leży w kilku okręgach lub z innego powodu wyникnie spór pomiędzy urzędami okręgowymi co do ich właściwości, rozstrzyga Główna Komisja Ziemska.

Art. 29. Jeżeli w toku sprawy okaże się, że nie należy ona do zakresu działania Komisji Ziemskiej Okręgowej. Komisja winna niezwłocznie umorzyć sprawę, jeżeli nie należy ona do Urzędów Ziemskich wogóle lub przekazać właściwej Komisji Ziemskiej celem dalszego biegu.

Art. 30. Powzięte prawomocnie decyzje Komisji Ziemskich mają moc i znaczenie wyroku sądowego.

Art. 31. Przy postępowaniu regulacyjnym (scalaniu gruntów, układzie służebności i t. p. regulowaniu struktury gospodarstw rolnych) przygotowanie sprawy, sporządzenie projektu i przedłożenie go do zatwierdzenia należy do Komisarzy Ziemskich: rozpatrzenie i zatwierdzenie projektów

oraz rozporządzenie o wykonaniu zatwierdzonych planów należy do Komisji Ziemskiej Okręgowej, a w wypadkach odwołania się stron od decyzji Komisji Ziemskiej Okręgowej — do Głównej Komisji Ziemskiej.

Art. 32. Urzędnicy Ziemscy i członkowie Komisji ulegają wyłączeniu na ogólnych zasadach wyłączenia sędziów w sprawach cywilnych (art. 667 i nast. Ust. Post. Cyw.).

Żądanie wyłączenia zgłaszać należy do właściwej Komisji Ziemskiej. Wyłączeni nie mogą brać udziału w rozstrzyganiu spraw, ani pełnić czynności przygotowawczych lub wykonawczych.

Art. 33. Osoby zainteresowane, uprawnione do uczestnictwa w sprawie, mogą brać udział w postępowaniu przed Urzędami Ziemskimi osobiście lub powierzyć zastępstwo pełnomocnikom.

Nieletni i pozbawieni zdolności działania prawnego biorą udział w sprawie za pośrednictwem swoich opiekunów i kuratorów (zastępców prawnych). Dla nieobecnych winni być wyznaczeni w drodze właściwej kuratorowie.

Upoważnienie do zastępstwa może być udzielone na piśmie lub ustnie.

Od instytucji, stowarzyszeń i innych osób prawnych występują ich pełnomocnicy prawni.

Przewodniczący w Komisji albo Komisarz ma prawo zażądać obrania pełnomocnika do występowania w tym wypadku, jeżeli grupa zainteresowanych wynosi więcej niż 5 osób.

Nie mogą być pełnomocnikami osoby wymienione w ust. 2 — 13 art. 246 Ust. Post. Cyw.

Art. 34. Podania, zażalenia i skargi składać można w Urzędach Ziemskich na piśmie lub zgłaszać ustnie. W razie ustnego zgłoszenia urzędnik, któremu podanie, zażalenie lub skargę zgłoszono, sporządza protokół, który podpisuje zgłaszający, a jeśli zgłaszający jest niepiśmienny, urzędnik spisujący protokół zaznacza o tem w protokóle i zaprasza inną osobę, która podpisuje za niepiśmiennego lub też stwierdza jako świadek treść protokołu.

Skargi kasacyjne winny być złożone na piśmie i winny odpowiadać warunkom art. 13 przep. przech. Ust. Post. Cyw.

Art. 35. Postępowanie w Urzędach Ziemskich wolne jest od opłat na rzecz skarbu.

Sposób obliczania rozkładu i wypłacania przez osoby zainteresowane kosztów, związanych z postępowaniem regulacyjnym, w zależności od przedmiotu postępowania, rodzaju wykonanych czynności i rozmiaru kosztów, określa właściwe rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Do kosztów postępowania w sprawach spornych mieć będą zastosowanie Przepisy Tymczasowe o kosztach sądowych (Dział I, oddział V i VI).

Komisje Ziemskie mają prawo przyznania prawa ubogich na zasadach, wskazanych w przepisach tymczasowych o kosztach sądowych (Dział III).

A. Postępowanie u Komisarza Ziemskiego.

Art. 36. Komisarz Ziemski przyjmuje przekazane sobie przez Komisję lub złożone bezpośrednio ogłoszenia i podania osób zainteresowanych, dotyczące spraw, leżących w zakresie działania Urzędów Ziemskich, sprawdza okoliczności, wyluszczone w podaniach, i wogóle przedsięwzięte wszelkie

czynności przygotowawcze, niezbędne do należytego wyjaśnienia sprawy i powzięcia decyzji przez Komisję w wypadkach, kiedy taka decyzja jest potrzebna.

Art. 37. Przy dokonywaniu powyższych czynności Komisarz ma prawo wzywać osoby zainteresowane, świadków i biegłych, celem ich zbadania, do miejsca swego urzędowania; jednakże, w miarę możliwości, Komisarz winien się starać o dokonywanie tych czynności w miejscu zamieszkania osób badanych wraz z jednoczesnym zbadaniem na miejscu stanu faktycznego sprawy.

Art. 38. W sprawach spornych Komisarz winien nakłaniać strony do załatwienia sporu polubownie. Układ pojednawczy będzie wciągnięty do protokołu, podpisany przez strony i komisarza i przedstawiony do zatwierdzenia Komisji Ziemskiej Okręgowej. Strony, które zgodziły się na układ, nie mogą go zaskarżać.

Art. 39. Poszczególne czynności Komisarz może powierzyć do wykonania podkomisarzom i urzędnikom pomocniczym, mierniczym lub innym albo przekazać innemu komisarzowi, jeśli należy je wykonać w jego okręgu.

Art. 40. Komisarz Ziemski lub działający z jego upoważnienia urzędnik sporządza ze swych czynności protokoły osobiście lub przez powołanego w tym celu pisarza.

Protokół powinien zawierać wskazania:

- 1) miejsca i daty czynności,
- 2) przedmiotu czynności,
- 3) osób obecnych i biorących udział w postępowaniu powinien być stwierdzony przez podpis osób biorących udział w czynności i Komisarza lub zastępującego go urzędnika. Jeżeli osoby biorące udział w czynnościach, objętych protokołem, są niepiśmienne, należy postąpić, jak w art. 34 wskazano.

Art. 41. Zaświadczenia na czynności Komisarza Ziemskiego należy składać, trybem wskazanym w art. 34, na ręce Komisarza lub wprost do Komisji Ziemskiej Okręgowej w ciągu dni 14 od dokonanej czynności.

Art. 42. Zakończony dochód Komisarz przesyła do Komisji Ziemskiej Okręgowej.

B. Postępowanie w Komisji Ziemskiej Okręgowej.

Art. 43. Po otrzymaniu akt dochodzenia komisarzkiego lub w wypadkach, gdy sprawa tego nie wymaga, — bezpośrednio prezes Komisji Ziemskiej Okręgowej wyznacza posiedzenia Komisji, celem powzięcia decyzji.

Art. 44. Komisje Okręgowe Ziemskie rozstrzygają sprawy na posiedzeniach publicznych lub gospodarczych.

W sprawach spornych, w których polubowne załatwienie sprawy przez Komisarza nie nastąpiło, powzięcie decyzji stanowczej, mającej mieć znaczenie wyroku sądowego, poprzedzić winna rozprawa, na posiedzeniu publicznym Komisji odbyta, z zastosowaniem art. 324 i nast. Ust. Post. Cyw.

Wszelkie decyzje w postępowaniu regulacyjnym oraz decyzje incydentalne, porządkowe i przedstanowcze zapadać mogą na posiedzeniach gospodarczych.

Art. 45. Na posiedzenia publiczne winny być wzywane wszystkie osoby, biorące udział w rozpatrywanej sprawie. Nieobecność tych osób nie wstrzymuje jednak postępowania w Komisji.

Osoby postronne mogą być dopuszczane na posiedzenia publiczne w liczbie, nie przeszkadzającej prawidłowemu biegowi sprawy.

Art. 46. Posiedzenia gospodarcze odbywają się przy drzwiach zamkniętych, bez zawiadomienia osób zainteresowanych. Komisja ma prawo według swego uznania wzywać na posiedzenia gospodarcze osoby, które pragnęłyby przesiłuchać.

Art. 47. Osoby obecne na posiedzeniach winny zachowywać spokój i porządek i bezzwłocznie wypełniać rozporządzenia przewodniczącego.

Przewodniczący ma prawo usunąć z sali posiedzeń osoby, nie stosujące się do jego zarządzeń. Mają w tym wypadku zastosowanie przepisy art. 618 Ust. Post. Kar.

Art. 48. Rozprawy w Komisjach Okręgowych Ziemskich prowadzone są ustnie pod kierunkiem przewodniczącego.

Członkowie Komisji oraz osoby w sprawie udział biorące mogą występować z wszelkimi zapytaniami i oświadczeniami jedynie za pozwoleniem przewodniczącego.

Art. 49. Przewodniczący Komisji winien nakłaniać strony do załatwienia sporu polubownie. Układ pojednawczy zostanie wciągnięty do protokołu i podpisany przez strony oraz stwierdzony przez przewodniczącego i sekretarza.

Art. 50. Po zreferowaniu sprawy i złożeniu dodatkowych wyjaśnień przez Komisarza i strony, o ile są obecne, Komisja przystępuje do szczegółowego zbadania wszelkich okoliczności sprawy i przedstawionych przez strony dowodów. W tym celu Komisja z urzędu lub na żądanie stron sprawdza przedstawione dokumenty, zarządza badanie świadków, przeprowadza oględziny i badanie za pośrednictwem biegłych.

Przy badaniu świadków i sprawdzaniu dowodów Komisje Ziemskie stosują na ogół odpowiednie przepisy Ustawy Postępowania Cywilnego.

Komisja może powierzyć dokonanie pewnych czynności postępowania jednemu ze swoich członków lub Komisarzowi Ziemskiemu. W takim razie protokół dokonanych z polecenia Komisji czynności odczytany będzie na posiedzeniu.

Art. 51. Decyzje Komisji zapadają zwykłą większością głosów członków Komisji, obecnych na posiedzeniu. Przy równym podziale głosów rozstrzyga głos przewodniczącego, który głosuje ostatni.

Art. 52. Po dostatecznym wyjaśnieniu sprawy Komisja przystępuje do powzięcia decyzji. Podczas narad nad powzięciem decyzji, prócz decydującego składu Komisji i sekretarza, inne osoby nie mogą być obecne.

Art. 53. Decyzje Komisji ogłasza przewodniczący publicznie.

Decyzja w formie ostatecznej wraz z uzasadnieniem winna być ogłoszona w miarę możliwości, niezwłocznie.

W sprawach skomplikowanych, kiedy opracowanie umotywowanej decyzji wymaga dłuższego czasu, może przewodniczący ogłosić na razie tylko krótką sentencję, zawierającą treść powziętej decyzji, wyznaczając zarazem dzień, nie później niż w ciągu dwóch tygodni, kiedy ma być ogłoszona decyzja w formie ostatecznej.

Art. 54. Ogłaszając decyzję, przewodniczący oznajmia o terminie i trybie jej zaskarżenia.

Termin zaskarżenia liczy się od daty ogłoszenia decyzji w formie ostatecznej.

Art. 55. Decyzje podpisuje przewodniczący oraz członkowie Komisji i sekretarz.

Decyzja w formie ostatecznej zawierać winna:

- 1) nazwę Komisji, miejsce i datę rozprawy i powzięcia decyzji,
- 2) skład członków Komisji, biorących udział w rozstrzygnięciu sprawy,
- 3) spis uczestników sprawy,
- 4) krótkie przedstawienie przedmiotu i okoliczności sprawy,
- 5) uzasadnienie powziętej przez Komisję decyzji,
- 6) treść powziętej decyzji.

Art. 56. Sentencja ogłaszana osobno, przed wygotowaniem decyzji, zawierac winna szczegóły, wskazane w p. p. 1, 2, 3 i 6 poprzedniego artykułu.

Art. 57. Protokół posiedzenia Komisji prowadzi sekretarz Komisji pod kierunkiem przewodniczącego.

Protokół rozprawy publicznej ma być sporządzony dla każdej sprawy osobno. Protokół winen zawierać:

- 1) nazwę Komisji, miejsce i datę posiedzenia,
- 2) skład Komisji,
- 3) spis osób, biorących udział w sprawie, obecnych na posiedzeniu
- 4) przebieg rozpraw i krótką treść oświadczeń i zeznań stron, biegłych i świadków i wogole osób uczestniczących w sprawie,
- 5) wynik rozpraw.

Art. 58. Decyzje powzięte przez Komisję Ziemską Okręgową w pierwszej instancji ulegają zaskarżeniu przez strony, w ciągu miesiąca od daty ich ogłoszenia, do Głównej Komisji Ziemskiej.

Skargi podawac należy na piśmie lub zgłaszać ustnie do protokołu tej Komisji, która decyzje wydała (art. 34).

Art. 59. W wypadkach, kiedy Prezes Komisji Ziemskiej Okręgowej ze względów zasadniczych uzna to za niezbędne, może on, w ciągu pozostawionego do zaskarżenia terminu miesięcznego od ogłoszenia decyzji Komisji uzyskać upoważnienie Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych na przeniesienie sprawy do rozpatrzenia w drugiej instancji w Głównej Komisji Ziemskiej.

Jeżeli Minister upoważnienia takiego udzieli, sprawa będzie przesłana do Głównej Komisji Ziemskiej, jak w wypadku odwołania się stron.

Art. 60. Na decyzję Komisji Ziemskiej Okręgowej, zapadłe wskutek zażalenia na czynności Komisarza (art. 41), oraz na wszelkie inne decyzje incydentalne Komisji Ziemskiej Okręgowej służy zażalenie do Głównej Komisji Ziemskiej w ciągu dni 14 od ogłoszenia decyzji.

Art. 61. Bieg terminów wyznaczonych na podawanie skarg i zażaleń rozpoczyna się od dnia następującego po dniu ogłoszenia decyzji. Jeżeli ostatni dzień terminu jest dniem świątecznym, to termin upływa z końcem następnego dnia powszedniego.

Niema uchybienia terminu, jeśli przed jego upływem skargę lub zażalenie wysłano pocztą w miejscowości, będącej siedzibą tej Komisji Ziemskiej, do której skargę należało złożyć.

C. Postępowanie w Głównej Komisji Ziemskiej.

Art. 62. Artykuły 44—57 o postępowaniu w Komisji Ziemskiej Okręgowej mają zastosowanie do postępowania w Głównej Komisji Ziemskiej.

Art. 63. Decyzje Głównej Komisji Ziemskiej są ostateczne.

Decyzje Głównej Komisji Ziemskiej w sprawach spornych ulegają zażalenie do Sądu Najwyższego w wypadkach przewidzianych w Ust. Post. Cyw. dla zażalenia ostatecznych wyroków sądów cywilnych (art. 792 i nast. Ust. Post. Cyw.)

Terminy i sposób postępowania w przedmiocie skarg kasacyjnych stosować się będą do odpowiednich przepisów Ust. Post. Cyw. i organizacji Sądu Najwyższego.

Art. 64. Decyzje Głównej Komisji Ziemskiej, powzięte wskutek zażaleń, wniesionych w trybie art. 60, zażaleniu do Sądu Najwyższego nie ulegają.

Art. 65. Regulamin posiedzeń gospodarczych opracuje dla siebie i dla Komisji Ziemskiej Okręgowej Główna Komisja Ziemska.

Decyzje powzięte na posiedzeniach gospodarczych Komisji Ziemskiej Okręgowej lub Głównej Komisji Ziemskiej winny być wciągnięte do dziennika posiedzeń Komisji. O treści tych decyzji Komisje powiadamiają osoby zainteresowane za pośrednictwem policji lub urzędów gminnych. Termin zażalenia liczyć się będzie od powiadomienia osoby zainteresowanej o treści decyzji.

D. Wykonanie decyzji.

Art. 66. Decyzje Głównej Komisji Ziemskiej Okręgowej, które wskutek niezażalenia w terminie uzyskały moc prawną, decyzje ostateczne tudzież decyzje zaopatrzone rygorem natychmiastowej wykonalności — ulegają wykonaniu, trybem przepisany przez Ust. Post. Cyw. dla wyroków sądowych, przez komorników i władze administracyjne (starostów i wójtów).

Tym samym trybem ulegają wykonaniu zarządzenia Prezesa Komisji Ziemskiej z mocy art. 12, 23 i 47 ustawy niniejszej.

PRZEPISY PRZECHODNIE

Art. 67. Do czasu mianowania potrzebnej liczby stałych członków Komisji Ziemskiej Okręgowej oraz Głównej Komisji Ziemskiej, uzupełnienie składu tych Komisji nastąpi w drodze delegowania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Koronnych potrzebnej liczby członków każdej Komisji Ziemskiej z pomiędzy osób posiadających kwalifikacje sędziowskie dla Komisji Ziemskich Okręgowych (art. 8 c.) i kwalifikacje sędziów apelacyjnych dla Głównej Komisji Ziemskiej (art. 20 d.) oraz w miarę możliwości obeznanych ze stosunkami rolnymi.

Art. 68. O ile nie zostało postanowione inaczej, czynności byłych Komisarzy włościańskich przechodzą na Komisarzy Ziemskich, czynności Urzędów Gubernjalnych do spraw włościańskich oraz Urzędów Specjalnych przy tych urzędach — na Komisje Ziemskie Okręgowe, czynności do spraw włościańskich gubernij Królestwa Polskiego przy Wydziale Ziemskim Rosyjskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych — na Główną Komisję Ziemską; czynności II Departamentu Rosyjskiego Senatu Rządzącego na Królewsko-Polski Sąd Najwyższy.

Art. 69. Rozporządzenie wykonawcze do niniejszej ustawy oraz szczegółowe przepisy w przedmiocie postępowania w urzędach ziemskich wyda Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych.

Art. 70. Przepisy niniejsze zyskują moc obowiązującą z dniem ich ogłoszenia w Dzienniku Praw Królestwa Polskiego.

† *Aleksander Kakowski, arcybiskup, Józef Ostrowski, Zdz. Lubomirski.*
Prezydent Ministrów: w z. *B. Broniewski.* Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *St. Dzierzbicki.*

f) *Postanowienie Rady Ministrów z dn. 19. X. r. 1918 nr. 25 d. p. Kr. P. nr. 13.*

Rada Ministrów Królestwa Polskiego postanowiła:

Stosownie do artykułu 7 Przepisów Tymczasowych o Urzędach Ziemskich ustanowione zostają na razie następujące Komisje Ziemskie Okręgowe:

1) w Warszawie, obejmująca powiaty: Warszawski, Błonski, Grójecki, Mińsko-Mazowiecki, Radzyński, Siedlecki, Węgrowski, Sokolowski, Łukowski, Garwoliński, Bialski, Janowski, Radzyński, Włodawski, Łowicki, Sochaczewski, Skierniewicki, Rawski, Płocki, Sierpecki, Lipnowski, Rypiński, Płoński, Mławski, Przasnyski, Ciechanowski, Makowski, Pułtowski.

2) w Łomży, obejmująca powiaty: Łomżyński, Ostrołęcki, Koneński, Mazowiecki, Szczuczynski; Ostrowski.

3) w Łodzi, obejmująca powiaty: Łódzki, Brzeziński, Łęczycki, część powiatu Łaskiego, należąca do okręgu sądowego Łódzkiego, części powiatów: Częstochowskiego i Wieluńskiego, należące do okręgu sądowego Częstochowskiego, część powiatu Będzińskiego, należąca do okręgu sądowego Będzińskiego, powiat Włocławski, Kutnowski, Gostyński, Nieszawski, Kaliski, Turecki, Sieradzki, Koniński, Słupecki, Kolski.

4) w Kielcach, obejmująca powiaty: Kielecki, Jędrzejowski, Stopnicki, Włoszczowski, Miechowski, Olkusiński, Pińczowski, Konecki, Opatowski, Sandomierski, Opatowski, Piotrkowski, Radomski i części powiatów: Częstochowskiego, Łaskiego, Wieluńskiego i Będzińskiego, należące do okręgu sądowego Piotrkowskiego.

5) w Lublinie, obejmująca powiaty: Lubelski, Puławski, Lubartowski, Janowski, Krasnostawski, Chełmski, Zamojski, Biłgorajski, Tomaszowski, Hrubieszowski, Radomski, Kozłowski, Iłżecki.

W Warszawie, dnia 19 października 1918 roku.

Za Prezydenta Ministrów: *B. Broniewski.* Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *St. Dzierzbicki.*

g) *Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 22. XII. r. 1918 poz. 85 d. p. p. nr. 3 z roku 1919.*

Zmieniając i uzupełniając postanowienie z dnia 19 października 1918 roku na mocy art. 7 Przepisów Tymczasowych o Urzędach Ziemskich Rada Ministrów postanowiła:

Art. 1. Z dniem 1 stycznia 1919 roku zostają utworzone następujące Komisje Ziemskie Okręgowe:

1) w Warszawie, obejmująca powiaty: Warszawski, Mławski, Przasnyski, Ciechanowski, Makowski, Płoński, Pułtowski, Radzyński, Mińsko-Mazowiecki, Garwoliński, Grójecki, Błonski, Sochaczewski, Łowicki, Skierniewicki i Rawski;

2) w Łomży, obejmująca powiaty: Łomżyński, Szczuczynski, Koneński, Ostrołęcki, Wysoko-Mazowiecki, Ostrowski, Augustowski, Suwalski, Sejneński, Białostocki, Sokółski i Bielski;

3) w Płocku, obejmująca powiaty: Płocki, Sierpeki, Rypiński, Lipieński, Nieszawski, Włosławski, Kucieński i Gostyński;

4) w Łodzi, obejmująca powiaty: Łódzki, Słupecki, Kolski, Łęczycki, Brzeziński, Koniński, Turecki, Kaliski, Sieradzki, Łaski, Wieluński, Piotrkowski, Częstochowski, Radomskowski, Będziński;

5) w Kielcach, obejmująca powiaty: Kielecki, Opoczeński, Radomski, Kozienicki, Konecki, Iżęcki, Włoszczowski, Jędrzejowski, Stopnicki, Opotowski, Sandomierski, Olkusi, Miechowski, i Pińczowski;

6) w Lublinie, obejmująca powiaty: Lubelski, Puławski, Lubartowski, Chełmski, Janowski, Zamojski, Krasnystawski, Hrubieszowski, Biłgorajski i Tomaszowski;

7) w Siedlcach, obejmująca powiaty: Siedlecki, Węgrowski, Sokółowski, Konstantynowski, Łukowski, Radzyński, Bialski i Włodawski.

Art. 2. Komisje Ziemskie Okręgowe w Warszawie, Łodzi, Kielcach Łomży i Lublinie przekażą właściwym Komisjom sprawy należące do ich zakresu działania, stosownie do powyższego podziału okręgów.

Art. 3. Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych wyda niezbędne zarządzenia wykonawcze.

Warszawa, dnia 22 grudnia 1918 roku.

Prezydent Ministrów: *Moraczewski*; Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: w z. *Z. Chmielewski*.

B) DALSZY INSTYTUCJE CENTRALNE.

16. Ustawa z dn. 2. VIII. r. 1919 w przedmiocie zmian w dekreście Naczelnika Państwa z dnia 13 grudnia 1918 roku (Dziennik Praw Nr. 21 z r. 1918 poz. 66) — o urządzie patentowym poz. 410 d. u. R. p. nr. 67.

Art. 1. Dekret Naczelnika Państwa z dnia 13 grudnia 1918 r. (Dz. Pr. nr. 21 z r. 1918 poz. 66) o urządzie patentowym zatwierdza się z poniższymi zmianami:

P. Zeszyt I. str. 86.

Art. 2. W artykule I. dekretu skreśla się słowa „z siedzibą w Warszawie“. natomiast artykuł ten uzupełnia się zdaniem następującym: „Siedzibę urzędu, o ile nie będzie nią Warszawa, na wniosek Ministra Przemysłu i Handlu, oznaczy Sejm“.

Art. 3. Art. 12 dekretu otrzymuje brzmienie: „Urząd Patentowy“ posiada pieczęć państwową z napisem: „Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej“.

Marszałek: *Trąpczyński*. Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Przemysłu i Handlu: *Hęcia*.

17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 4. VIII. r. 1919 w przedmiocie organizacji Urzędu Stadnin Państwowych, poz. 411 d. u. R. p. nr. 67.

Art. 1. Tworzy się Urząd Stadnin Państwowych, podległy Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 2. Do zakresu działania Urzędu Stadnin Państwowych należy prowadzenie państwowych stadnin koni, depot ogierów oraz wychowalni źrebiąt dla celów ogólnego podniesienia hodowli koni w Państwie dla potrzeb rolniczych i wojskowych.

Warszawa, dnia 4 sierpnia 1919 r.

Prezydent Ministrów: w z. S. *Wojciechowski*. Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*.

18. Statut Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby. (Do dekretu Naczelnika Państwa z dnia 18. XII. r. 1918 Dz. Pr. P., poz. 69 z r. 1918).

P. nr. 163 „Monitor Polski” z dn. 23. VII r. 1919.

§ 1.

Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby powstaje jako organizacja handlowa Ministerstwa Apropowizacji w celu zakupu artykułów pierwszej potrzeby dla ludności Państwa Polskiego.

P. zeszyt I. str. 84.

§ 2.

Urząd podlega bezpośredniej władzy Ministra Apropowizacji. Prawo wydawania postanowień uzupełniających i przepisów wykonawczych do niniejszego statutu przysługuje Ministrowi Apropowizacji.

§ 3.

Siedzibą Urzędu jest Warszawa. Oddziały i Agentury swoje w obrębie Państwa Polskiego Urząd otwiera za każdorazowym postanowieniem Ministerstwa Apropowizacji. Oddziały i Agentury za granicą Państwa (Misje) Urząd otwiera na zasadzie postanowienia Ministra Apropowizacji w porozumieniu z Ministrami Spraw Zagranicznych, Przemysłu i Handlu i Skarbu.

§ 4.

Artykułami pierwszej potrzeby są:

- 1) płody rolne i ich przetwory;
- 2) mięso i jego produkty, tłuszcze, ryby oraz nabiał;
- 3) towary kolonialne;
- 4) artykuły, służące do opału i oświetlenia;
- 5) produkty kopalniane i przemysłowe, o ile dotyczą one spożycia, lub użytku domowego;
- 6) Odzież gotowa, bielizna, oraz wszelkie materiały, obuwie i skóry.

Szczegółową listę artykułów pierwszej potrzeby w zakresie powyższych kategorii ogłasza Minister Apropowizacji.

Artykuły, będące przedmiotem monopolu Skarbu, podlegają prawidłom, ustanowionym dla nich w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu, aż do czasu przejęcia sprzedaży tych artykułów przez Urząd Monopoli Państwowych.

§ 5.

W granicach, określonych przez niniejszy statut i przez postanowienia uzupełniające i przepisy wykonawcze, rząd działa samodzielnie.

§ 6.

Urząd otrzymuje od Skarbu Państwa kapitał zakładowy w wysokości 150.000.000 marek, oprocentowany i amortyzowany na zasadzie przepisów, wydanych przez Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Apropowizacji. Urzędowi przyznane zostaje prawo korzystania z gwarancji rządowej w walucie krajowej i zagranicznej do wysokości 1,500.000.000 franków w instytucjach finansowych państwowych i prywatnych w porozumieniu z Ministrem Apropowizacji i Skarbu.

§ 7.

Urzędowi przysługuje na obszarze Państwa Polskiego wyłączne prawo sprowadzania artykułów pierwszej potrzeby z zagranicy, oraz sprzedaży, względnie upoważnienia do ich sprzedaży. Gdyby jednak sprowadzenie tych artykułów było zależne od rekompensaty, to układy o rekompensacie powinny być zaakceptowane przez Ministra Przemysłu i Handlu.

§ 8.

Urząd będzie sprzedawał zakupywane towary przedewszystkiem Związkom, oraz Zrzeszeniom o charakterze społeczno-handlowym i Instytucjom Komunalnym, uwzględniając jednak potrzeby zdrowego handlu polskiego. Repartycję towarów wykonywać będzie Ministerstwo Apropowizacji z zastrzeżeniem udziału Ministerstwa Przemysłu i Handlu przy podziale towarów, mających zastosowanie i niezbędnych dla przemysłu, w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu odnośnie do artykułów monopolowych.

U w a g a: Udzielanie kredytu towarowego Instytucjom Państwowym, Komunalnym i Związkom, oraz Zrzeszeniom o charakterze społecznym może mieć miejsce na mocy porozumienia Dyrekcji Głównej z temi Instytucjami, ewentualnie z zainteresowanemi Ministerstwami.

§ 9.

Ceny sprzedaży obliczane będą tylko z uwzględnieniem pokrycia rozchodów Urzędu. W razie ujawnienia zysków (po zakończeniu roku operacyjnego) winny one być przelane do Skarbu Państwa.

§ 10.

Preliminarz dochodów i rozchodów Urzędu na każdy rok winien być zatwierdzony przez Ministerstwa Apropowizacji i Skarbu.

§ 11.

Sprawami P. U. Z. A. P. P. kierować będzie Dyrekcja Główna, składająca się z Naczelnego Dyrektora i siedmiu Dyrektorów, którzy są równocześnie kierownikami Dyrekcji poszczególnych Wydziałów.

Dyrekcje Wydziałowe składają się: z jednego członka Dyrekcji Głównej, kierowników Wydziałów i ich zastępców.

Minister Apropowizacji mianuje członków Dyrekcji Głównej, oraz na wniosek Dyrekcji Głównej członków Dyrekcji Wydziałowych. Naczelnego Dyrektora Głównej Dyrekcji zatwierdza na wniosek Ministra Apropowizacji Naczelnik Państwa.

W posiedzeniach Dyrekcji Głównej uczestniczy z głosem do-

adczym delegat Ministerstwa Apropowizacji z prawem zawieszenia wykonania uchwały do decyzji Ministra Apropowizacji.

§ 12.

Wszelkie zobowiązania Urzędu, a więc umowy, kontrakty, orzekazy, czeki itp. winny być podpisywane przez dwóch Dyrektorów, to jest przez Naczelnego Dyrektora, lub Dyrektora Wydziału Finansowego i jednego Dyrektora, lub Dyrektora Wydziału Finansowego i jednego Dyrektora. Dyrekcja Główna upoważniać może do podpisu i inne osoby na zasadzie plenipotencji.

§ 13.

Rewizja czynności Urzędu wykonywana będzie systematycznie przez Ministerstwo Apropowizacji łącznie z Ministerstwem Skarbu. W tym celu obydwaj Ministerstwa delegują stałego Przedstawiciela.

§ 14.

Zarządzenie likwidacji Urzędu i mianowanie likwidatorów należy do Ministrów Apropowizacji i Skarbu. Po zaspokojeniu wszystkich zobowiązań i spłacie całkowitego kapitału zakładowego, czysty zysk likwidacyjny przelewa się do Skarbu Państwa.

§ 15.

Niniejszy statut nabiera mocy obowiązującej natychmiast po ogłoszeniu.

Minister Apropowizacji: *Antoni Minkiewicz*. Minister Skarbu: *Karpiński*. Minister Przemysłu i Handlu: *Hęcia*.

PRZEPISY WYKONAWCZE DO STATUTU PAŃSTWOWEGO URZĘDU ZAKUPU ARTYKULÓW PIERWSZEJ POTRZEBY.

Na mocy paragrafu 4. statutu P. U. Z. A. P. P. do artykułów pierwszej potrzeby zalicza się:

żyto, pszenicę, owies, jęczmień, proso, grykę, kukurudzę, ryż, strączkowe, oleiste i pastewne, nasiona wszelkie, mąkę żytnią, pszenną i inne, kaszę, otręby, makuchy, słód, siano, słomę, kartofle, kapustę, cebulę i inne jarzyny, bydło rogate, barany, owce, świnie, ptactwo żywe, wszelkie mięso, ryby, śledzie, sardynki, słoninę, szmalce, oleje jadalne, konserwy, masło, sery, jajka, cukier, her-

bate, kawę, kakao, marmoladę, sól jadalną, węgiel, koks, torf, drzewo opałowe, naftę, benzynę aprowizacyjną, świece, zapalki, wyroby metalowe do użytku domowego, sode, mydło, skóry, wyprawione na obuwie, obuwie gotowe, wyroby włókienniste, tkaniny, nici, bieliznę i ubrania, worki.

Lista powyższa obejmuje towary, których dostarczenie ludności jest niezbędnem i podlega reglamentacji ze strony Ministerstwa.

Na mocy paragrafu 7 statutu wyłączne prawo do sprowadzania i upoważnienia do sprowadzania tych artykułów z zagranicy należy do P. U. Z. A. P. P., który ustanawia sposób sprzedaży tych artykułów bądź przez swoje Urzędy, bądź przez zasługujące na zaufanie firmy handlowe, zrzeszenia konsumentów i dobrze handlowo zorganizowane instytucje samorządne.

Artykuły, będące przedmiotem monopolu Skarbu, podlegają prawidłom, ustanowionym dla nich w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu, aż do czasu przejęcia sprzedaży tych artykułów przez Zarząd Monopoli Państwowych.

U w a g a: Powyższa lista może być uzupełniona po porozumieniu się z Ministrem Przemysłu i Handlu.

IV.

WŁADZA USTAWODAWCZA.

Ustawą z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 385 d. p. p. nr. 64 (podaną niżej w tym zeszycie pod XI B) wydane zostały Przepisy Tymczasowej organizacji Zarządu b. dzielnicy pruskiej. Utworzonym został przez tę ustawę Urząd ministra b. dzielnicy pruskiej, któremu przyznana została między innymi (w art. 6 lit. d) kompetencja „wydawania w porozumieniu z właściwym ministrem przepisów wykonawczych dla wprowadzenia polskich ustaw oraz wydawania rozporządzeń, zaprowadzających zmiany niemieckich i pruskich ustaw i rozporządzeń, potrzebnych celem zupełnego odłączenia władz i urzędów od Niemiec i przystosowania ich ustroju i procedury do nowych warunków politycznych, wpływających z przyłączenia do Rzeczypospolitej polskiej“.

Postanowienie to przyznaje ministrowi b. dzielnicy pruskiej w pewnym zakresie władzę ustawodawczą, która co do reszty państwa polskiego służy sejmowi. Minister b. dzielnicy pruskiej bowiem ma prawo:

a) wydawać rozporządzenia wykonawcze w porozumieniu z właściwymi ministrami dla wprowadzenia polskich ustaw. Ta kompetencja ministra b. dzielnicy pruskiej nie jest umniejszeniem kompetencji sejmu, a tylko kompetencji właściwego ministra.

b) Minister b. dzielnicy pruskiej ma jednak prawo w drodze swoich rozporządzeń zmieniać niemieckie i pruskie ustawy i rozporządzenia. Ta władza ustawodawcza ministra ograniczona jest w dwojaki sposób:

a) po pierwsze odnosi się tylko do dziedziny dotyczącej się organizacji i procedury władz i urzędów, a powtóre b) ma na celu tylko odłączenie tych władz i urzędów od Niemiec i przystosowanie ich ustroju i procedury do nowych warunków. Mimo tych ograniczeń nie może ulegać wątpliwości, że przez powyższe postanowienie zmniejszoną została kompetencja sejmu. Sejm jest jednak mocen swoją władzę ograniczać i nie o to tutaj idzie. Przy formułowaniu tego postanowienia miano z pewnością na myśli tylko sprawę organizacji władz i urzędów i sprawę ich „procedury“, a nie sprawy materialno-prawne. Jeżeli np. wedle ustawy niemieckiej lub pruskiej jakaś sprawa należała do władzy lub urzędu X., a ta władza lub urząd w państwie polskiem nie istnieje, to należy postanowić, że w państwie polskiem ta sprawa należy do władzy lub urzędu Y. Prawidłową drogą wydania takiego postanowienia jest albo zamieszczenie go w przepisach przejściowych (przechodnich) polskiej ustawy, powodującej do życia owa władzę lub urząd Y., albo wydanie przez sejm osobnej ustawy, postanawiają-

cej, że w hylej dzielnicy pruskiej dana sprawa należy do kompetencji władzy lub urzędu Y. Tą drugą drogą poszła nstawa, którą omawiamy, w art. 8, 17, 18. Prawidłowa także droga obroną została przy oddaniu Głównemu Urzędowi Ziemiemu spraw dotyczących komisji osadniczej w Poznaniu i instytucji dla tworzenia włości rentowych, bo stało się to przez ustawę sejmową z dn. 22. VII. r. 1919 poz. 376 d. p. p. nr. 63. wyżej pod III):

Prawidłowo także rozstrzygniętą została sprawa udzielania zezwoleń na obrót ziemią, bo stało się to na podstawie rozp. Rady Min., do którego upoważnioną została specjalnie Rada Ministrów przez ustawę sejmową. W innych sprawach przeniesioną została kompetencja sejmu generalnie na ministra b. dzielnicy pruskiej. Jest to pomniejszenie kompetencji sejmu. Ze stanowiska prawniczego nie można podnieść przeciwko temu zarzutu, bo sejm mocen jest upoważnić inny organ do wydawania norm, należy jednak takie upoważnienie bardzo ściśle określić. Otóż tutaj rodzi się obawa, aby powyższa formuła nie była tak interpretowaną, że mieści w sobie także upoważnienie do wydawania przepisów natury materialno-prawnej.

Weźmy bowiem odwrotny przykład: w państwie polskiem, dajmy na to, mają władze i urzędy duchowne kompetencję w pewnych sprawach, które wedle ustaw niemieckich resp. pruskich należały do władz świeckich. Zmiana, którą by zaprowadzić chciał minister b. dzielnicy pruskiej, przez przekazanie tych spraw władzom i urzędem duchownym także w hylej dzielnicy pruskiej; byłaby na zewnątrz zmianą organizacyjną, w gruncie jednak zmiana materialno-prawną doniosłości zasadniczej. Wedle redakcji artykułu lit. d) minister b. dzielnicy pruskiej byłby kompetentnym do przedsięwzięcia tej zmiany. Niewątpliwie takie pomniejszenie kompetencji sejmu nie było zamiarem sejmu, gdy uchwalał ustawę o tymczasowej administracji b. zaborn pruskiego.

Druga uwaga, którą nasuwa formuła artykułu 6 lit. d, jest następująca:

W formule tej otrzymał minister prawo wydawania rozporządzeń wykonawczych do ustaw polskich, w porozumieniu z właściwym ministrem. Otóż należy to niewątpliwie tak rozumieć, że to odnosi się nie tylko do przyszłych nstaw, ale i do ustaw polskich, które już wyszły. Wypada więc obecnie, oczekiwać wydania rozporządzeń wykonawczych pro praeterito, aby chwilę złączenia b. dzielnicy pruskiej z Rzeczypospolitą polską cofnąć do chwili powstania tej Rzeczypospolitej. W dziedzinie przeto, która Rzeczypospolita już sama unormowała, zmiany, jakie minister b. dzielnicy pruskiej zechce zaprowadzić, powinny mieć za podstawę ustawodawstwo polskie, a nie ustawodawstwo niemieckie i pruskie. Czy patrząc na rzecz z tego punktu widzenia, kompetencja ministra b. dzielnicy pruskiej, nie będzie musiała objąć także kwestji materialno-prawnych, okaże doświadczenie. Gdyby się tak stało, sejm miałby i z tego powodu umniejszoną swą kompetencję, ale wówczas formuła mówiąca tylko o „rozporządzeniach wykonawczych” nie powinna być na niekorzyść Sejmu interpretowaną i takie zmiany, mające treść materialno-prawną, powinny być tylko przez sejm uchwalane.

W obydwóch przeto kierunkach, tak w kierunku wydawania rozporządzeń wykonawczych do ustaw polskich, jak i do rozporządzeń, zmieniających przepisy niemieckie względnie pruskie, nie służy ministrowi b. dzielnicy pruskiej prawo wydawania norm materialno-prawnych.

Dalszą zmianą w dziedzinie spraw, które obejmujemy nazwą „Władza Ustawodawcza”, jest ustawa z d. 31. VII. r. 1919 poz. 400 d. u. R. p: nr: 66 o wydawaniu dziennika ustaw Rzeczypospolitej polskiej. Jest to więc już druga zmiana nazwy, którą notujemy od chwili wskrzeszenia Państwa Polskiego. Do nr. 15 (włącznie) r. 1918 istniał „Dziennik praw Królestwa Polskiego”; od nr. 16 r. 1918 wydawany był „Dziennik praw Państwa Polskiego”; od nr. 66 r. 1919 wreszcie wydawanym jest „Dziennik ustaw Rzeczypospolitej polskiej”. Ustawę tę podajemy poniżej.

Ustawa z dn. 31. VII. r. 1919 w sprawie wydawania Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 400 d. p. p. nr. 66.

Art. 1. W Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej będą ogłaszane:

- 1) ustawy Sejmowe.
- 2) ratyfikowane przez Sejm umowy międzynarodowe.
- 3) powszechnie obowiązujące rozporządzenia Rządu, wydane na podstawie istniejących ustaw.
- 4) oświadczenia rządowe, które w myśl obowiązujących przepisów w Dzienniku Ustaw umieszczane być winny.

W razie wątpliwości, czy dane rozporządzenie jest powszechnie obowiązujące i czy jako takie ma być umieszczone w Dzienniku Ustaw — rozstrzyga sprawę Rada Ministrów.

Art. 2. Wszelkie ogłoszenia statutów i zmian statutów tych spółek, które w myśl ustawy z dn. 29 kwietnia 1919 r. (Dz. Praw nr. 39, poz. 282) i innych jeszcze postanowień obowiązujących na obszarze h. zaboru rosyjskiego są uskuteczniane w Dzienniku Praw Państwa — mają odbywać się przez umieszczenie ich w gazecie rządowej.

Powołana Ustawa z dn. 29. IV. r. 1919 o zatwierdzeniu i zmianie statutów spółek akcyjnych poz. 282 d. p. p. nr. 39 opiewa:

Art. 1. Statuty spółek akcyjnych zatwierdzają i zmieniają łącznie Ministrowie Przemysłu i Handlu oraz Skarbu w porozumieniu z właściwymi ze względu na przedmiot spółki. Ministrami.

Art. 2. Podania o zatwierdzenie i zmianę statutów spółek akcyjnych winny być składane do Ministerstwa Przemysłu i Handlu, prócz statutów spółek akcyjnych kredytowych i asekuracyjnych, które winny być składane do Ministerstwa Skarbu.

Art. 3. Statuty spółek akcyjnych oraz wszelkie ich zmiany, będą ogłaszane w Dzienniku Praw na koszt petentów.

Art. 4. Ogłoszenia, nakazane statutami spółek, winny być drukowane w gazecie rządowej, oraz w jednej z miejscowych gazet według wyboru walnych zgromadzeń.

Art. 5. Postanowienia powyższe nie mają zastosowania w dzielnicach,

w których obowiązują przepisy ustawowe o powstawaniu spółek akcyjnych w drodze rejestracji sądowej bez uprzedniego zezwolenia rządu. skoro jednak spółki te zechcą prowadzić operacje poza granicami pomienionych dzielnic, winny uzyskać zatwierdzenie statutów w myśl artykułu 1-go.

Art. 6. Z chwilą wprowadzenia tej ustawy w życie, dekret z dnia 24 grudnia 1918 r. przedstawiony przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu nr. 4 (Dziennik Praw nr. 1 za rok 1919 pozycja 78), przestaje obowiązywać.

Art. 7. Ustawa wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia. Wykonanie porucza się Ministrowi Przemysłu i Handlu oraz Ministrowi Skarbu.

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Przemysłu i Handlu: *Hęcia*. Minister Skarbu: *Karpiński*.

Art. 3. Ustawy, rozporządzenia i inne akty, w art. 1 wymienione, uważa się jako prawnie ogłoszone w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej polskiej z dniem wyjścia tego numeru Dziennika Ustaw, w którym są umieszczone. Ten dzień ma być wyraźnie w odnośnym dzienniku wymieniony.

Art. 4. Moc obowiązująca ogłoszonych w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej polskiej aktów, w art. 1 wymienionych, zaczyna się, o ile w nich inaczej nie postanowiono, po upływie dni 14-tu po dniu ich ogłoszenia.

Art. 5. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej polskiej wydaje Minister Sprawiedliwości.

Art. 6. Każdy numer Dziennika Ustaw wysyłany będzie bezpłatnie po jednym egzemplarzu wszystkim sądom, władzom centralnym, państwowym, urzędom administracyjnym, a nadto tym innym urzędom państwowym, których spis Rada Ministrów na wniosek odnośnego Ministerstwa zatwierdzi. prócz tego będą otrzymywać bezpłatnie uniwersytety i biblioteki publiczne na żądanie po 3 egzemplarze, inne zaś wyższe uczelnie po jednym egzemplarzu Dziennika. Dziennik ten prenumerować może każdy urząd komunalny i wszystkie osoby tak fizyczne, jak prawne.

Art. 7. Wysyłka tak miejscowa, jak i zamiejscowa Dziennika Ustaw Rzeczypospolitej polskiej jest wolna od opłaty pocztowej. Prenumeratę winien przyjmować każdy urząd pocztowy.

Art. 8. Rozesłanie urzędowych egzemplarzy Dziennika Ustaw winno nastąpić nie później, niż w ciągu 24 godzin po wydrukowaniu.

Art. 9. Warunki prenumeraty Dziennika Ustaw ustala Minister Sprawiedliwości.

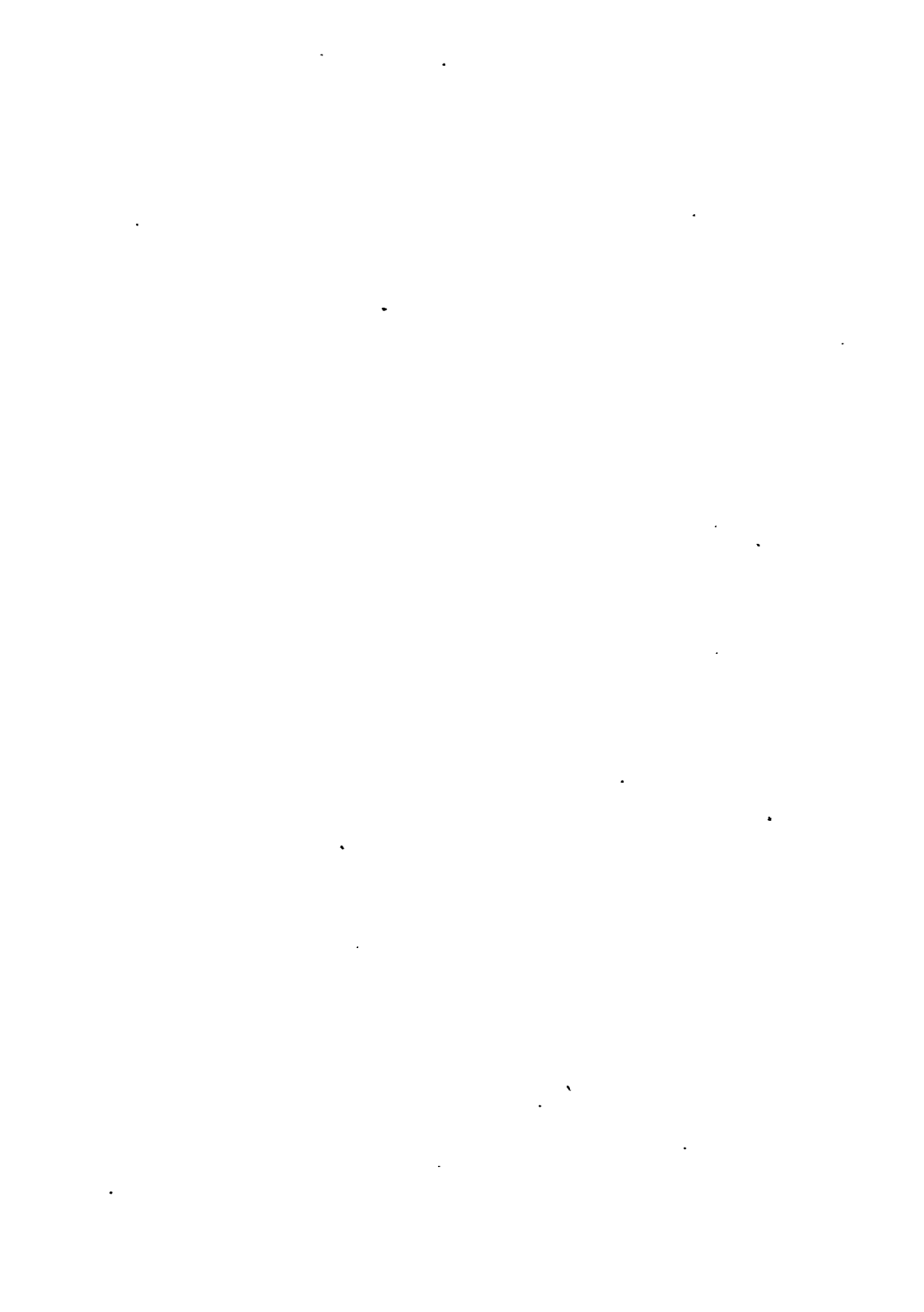
Art. 10. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

szenia. z tą chwilą tracą moc obowiązującą art. 21 dekretu 1-go Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Królestwie Polskiem (Dz. Pr. Król. Polsk. nr: 1), jak również wszystkie inne na obszarach b: zaboru rosyjskiego i austriackiego dotychczas obowiązujące postanowienia, o ile sprzeczne są z treścią niniejszej ustawy.

Termin wejścia w życie niniejszej ustawy na obszarach b. zaboru pruskiego oznaczy uchwała Rady Ministrów.

Ar. 11. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: w z. *S. Wojciechowski*, Minister Sprawiedliwości: *Supiński*.

V.

WŁADZA SĘDZIOWSKA.

W sprawie sądownictwa w b. zaborze pruskim p. art. 16 i 17 u. z d.
1. VIII. r. 1919 poz. 485 d. p. p. nr. 64 (niżej w tym zeszytce pod XI B).

VIII.

STAN WYJĄTKOWY.

Dekret z dn. 2. I. r. 1919 poz. 79 d. p. p. nr. 1 i dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 159 d. p. p. nr. 14. zamieszczone w zeszycie pierwszym na str. 121 i 124 przestały obowiązywać od dnia ogłoszenia w d. p. p. (8. VIII. r. 1919) ustawy z dn. 25. VII. r. 1919 poz. 364 d. p. p. nr. 61 „w przedmiocie zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i utrzymania porządku publicznego w czasie wojny“. Różnica między obowiązującym obecnie stanem rzeczy a poprzednim jest bijącą w oczy. Nie uwydatniam jej, bo wobec zniesienia poprzednich dekretów porównanie takie ma już tylko wartość historyczną. Zwrócić tylko należy uwagę, że nowa ustawa przewiduje zastosowanie jej dla b. zaboru rosyjskiego, gdy dla b. zaboru austriackiego obowiązuje nadal ustawa austriacka z dn. 5. V. r. 69 l. 66 d. p. p. ze zmianą wskazaną w art. 7 nowej ustawy z r. 1919.

Na podstawie paragrafu 2 a) ustawy z dn. 25. VII. r. 1919 wydał minister spraw wewnętrznych przepisy o rejestracji cudzoziemców („Monitor polski“ nr. 214). Podajemy je niżej.

Nowa ustawa z dn. 21. VII. r. 1919 poz. 364 d. p. p. nr. 61 znosi zacytowane wyżej dekrety poz. 79 i 159 z r. 1919, ale nie wspomina nic o dekreście z dn. 11. I. r. 1919 poz. 103 d. p. p. nr. 6, podanym w zeszycie pierwszym na str. 124. dekret ten przeto obowiązuje nadal.

A) STAN WYJĄTKOWY.

Ustawa z dn. 25. VII. r. 1919 w przedmiocie zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i utrzymania porządku publicznego w czasie wojny, poz. 364 d. p. p. nr. 61:

Art. 1: Dla zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i utrzymania porządku publicznego w czasie wojny może Rada Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnić go na okres czasu ściśle oznaczony, nie przenoszący trzech miesięcy, do wydawania zarządzeń wyjątkowych, ograniczających prawa obywatelskie. Upoważnienie udzielone być może bądź dla całego obszaru b. zaboru rosyjskiego, bądź dla poszczególnych jego miejscowości.

W razie potrzeby upoważnienie może być przedłużone uchwałą

Rady Ministrów każdorazowo na czas, nie przynoszący 3 miesięcy.

Art. 2. Rozporządzenia, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych na podstawie upoważnienia z art. 1. mogą obejmować:

a) wysiedlanie z granic państwa cudzoziemców, których obecność zagraża bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu;

b) pozbawianie wolności na przeciąg czasu nie dłuższy, niż 3 miesiące, osób, przez swą działalność czy też przez przygotowanie do takiej działalności szkodzących, lub zagrażających bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu;

c) konfiskowanie i zawieszanie wydawnictw i czasopism, zagrażających bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu;

d) rewizje i poszukiwania w wypadkach, w których wymaga tego wzgląd na bezpieczeństwo Państwa lub porządek publiczny;

e) uzależnienie urządzenia manifestacji ulicznych, pochodów i wszelkich zebrań pod gołym niebem od uprzedniego zezwolenia władz, oraz zebrań w zamkniętych pomieszczeniach od zawiadomień właściwej władzy policyjnej na 48 godzin przed zebraniem o celu, miejscu, dniu i godzinie zebrania, na które władza policyjna ma prawo wysłania 2 przedstawicieli celem kontroli przebiegu zebrania. Stowarzyszenie zarejestrowane w składzie swoich członków wolne są od obowiązku zgłaszania zebrań w zamkniętych lokalach. Od ograniczeń powyższych wyłączona jest działalność posłów;

f) wydawanie w postaci bądź nakazów, bądź zakazów rozporządzeń, zmierzających do utrwalenia bezpieczeństwa Państwa lub porządku publicznego, a mianowicie do utrzymania nieprzerwanego i prawidłowego ruchu poczt, telegrafów, telefonów, kolei, tramwajów i wszelkich urządzeń, obliczonych na zaspokojenie koniecznych potrzeb ludności, wreszcie do zapewnienia normalnej działalności zakładów i urzędów rządowych i samorządowych, a w szczególności wszelkich biur, składów i zakładów wojskowych.

Art. 3. Wykonanie rozporządzeń, wydanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych w myśl art. 2, z wyjątkiem wysiedlenia cu-

dzoziemców z granic Państwa, należy do miejscowej władzy administracyjnej.

Art. 4. O udzieleniu upoważnienia w myśl pierwszej części art. 1-go, jak również i przedłużeniu upoważnienia w myśl drugiej części art. 1-go Rada Ministrów ogłasza każdorazowo w Dzienniku Praw.

Rozporządzenia, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych w myśl art. 2-go, ogłoszone będą w „Monitorze Polskim“, w Dzienniku Rozporządzeń Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, oraz na obszarze, dla którego zostały wydane, drogą rozlepiania plakatów lub innemi sposobami przystępnemi dla szerokich mas ludności. Rozporządzenia te obowiązują od dnia następnego po ich wydaniu do powszechnej wiadomości we właściwem mieście powiatowem.

Art. 5. Za wykroczenia przeciwko rozporządzeniom, wydanym w myśl art. 2 e), f), wymierzone będą w drodze administracyjnej kary aresztu na czas do trzech miesięcy lub grzywny do 3000 mk., a w części kraju, w której ma obieg waluta w koronach, do 3000 mk. lub 4500 koron.

Art. 6. Na wszelkie zarządzenia i postanowienia władzy administracyjnej, wydane na mocy art. 2 b), c), d), e), f), oraz art. 5 służy interesowanym osobom lub instytucjom skarga do Ministra Spraw Wewnętrznych w terminie 7-dniowym od daty oznajmienia zaskarżonej decyzji, a w razach, gdy decyzję wykonano bez u przedniego oznajmienia, od daty wykonania.

Minister Spraw Wewnętrznych mocen jest przekazać rozstrzyganie skarg, w myśl części pierwszej artykułu tego wnoszonych, władzom administracyjnym drugiej instancji, o ile one w międzyczasie zostaną zorganizowane na ziemiach Rzeczypospolitej polskiej.

Skargę składa się do władzy, która zaskarżoną decyzję wydała.

Wniesienie skargi nie powstrzymuje wykonania decyzji.

W razie nadużycia niniejszej ustawy przez organy administracyjne przysługuje poszkodowanym prawo pociągnięcia winnych do odpowiedzialności sądowej, przyczem śledztwo w sprawach, wynikłych z tego rodzaju oskarżeń, winno być zakończone w przeciągu 1 miesiąca.

Art. 7. W paragrafach 1 i 10 obowiązującej w b. zaborze au-

strjackim ustawy z 5 maja 1869 r. (Nr. 66 Dz. pr. p.), skreśla się słowa: „po uzyskaniu zatwierdzenia przez cesarza“.

Art. 8. Wykonanie niniejszej ustawy poleca się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Ustawa uzyskuje moc obowiązującą od dnia ogłoszenia w Dzienniku Praw.

Równocześnie przestają obowiązywać:

1) dekret z dnia 2 stycznia 1919 r. o wprowadzeniu stanu wyjątkowego (Dz. pr. Nr. 1 za rok 1919 poz. 79);

2) dekret z dnia 7 lutego 1919 roku o częściowej zmianie dekretu z dnia 2 stycznia 1919 roku o wprowadzeniu stanu wyjątkowego (Dz. pr. Nr. 14 za rok 1919 poz. 159).

P. zeszyt I. str. 121 i 124.

Marszałek: *Trąpczyński*. W z. Prezydenta Ministrów Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski*.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie rejestracji cudzoziemców.

Na podstawie art. 2 punktu a) ustawy z dnia 25 lipca r. b. w przedmiocie zapewnienia bezpieczeństwa Państwa i utrzymania porządku publicznego w czasie wojny na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 1 sierpnia r. b., zarządzam, co następuje:

Art. 1. Cudzoziemcy, przebywający w chwili wydania niniejszego rozporządzenia w granicach Polski, z wyjątkiem przynależnych państw z Polską sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, oraz osób, wchodzących w skład poselstw, konsulatów i misji, obowiązani są zgłosić się do rejestracji w biurach państwowych urzędów administracyjnych pierwszej instancji miejsca swego pobytu, a mianowicie: w Warszawie i Łodzi — w biurach komisarzy rządowych, w Lublinie — w biurze komendanta policji, we wszystkich innych miejscowościach — w biurach starostów.

Na zgłoszenie się do rejestracji przysługuje 10-cio dniowy termin od dnia podania w granicach powiatu lub miasta do publicznej wiadomości niniejszego rozporządzenia.

Art. 2. Nie są obowiązani do rejestracji:

1) nieletni do lat 16-tu,

2) osoby, zarejestrowane przed dniem drugim sierpnia r. b. w biurze komisarza nadzwyczajnego m. st. Warszawy.

Art. 3. Podlegającym rejestracji cudzoziemcom dozwolony bę-

dzie pobyt w granicach Polski wyłącznie na zasadzie tymczasowych kart pobytu, które po dokonaniu rejestracji będą wydawane przez odnośne urzędy rejestracyjne za opłatą 25 marek.

Pobieranie jednak tych opłat do czasu wydania specjalnego w tym względzie rozporządzenia stosowane będzie jedynie do obywateli rosyjskich i niemieckich.

Art. 4. Urzędy rejestracyjne mają prawo nakazać zarejestrowanym cudzoziemcom meldowanie się w określonych terminach n władz policyjnych miejsca ich pobytu.

Art. 5. Zarejestrowani cudzoziemcy mogą wyjeżdżać z miejsca swego pobytu nie inaczej, jak na podstawie każdorazowego zezwolenia władzy, która wydała kartę pobytu.

Dla zmiany miejsca zamieszkania w granicach Polski, oprócz tego, winni są uzyskać kartę pobytu w odnośnym urzędzie tej miejscowości, w której zamierzają zamieszkać.

Art. 6. Osoby, wyszczególnione w artykule pierwszym, które przybędą do Polski po ogłoszeniu niniejszego rozporządzenia, obowiązane są w ciągu 24 godzin od chwili przyjazdu zameldować się w urzędzie policyjnym, najbliższym miejsca, w którym zamieszkałi: w ciągu zaś dni trzech zgłosić się do rejestracji, celem uzyskania tymczasowych kart pobytu (art. 1 i 3 przepisów).

Art. 7. Właściciele lokali, administratorowie lub rządcy domów i hoteli obowiązani są o każdej podlegającej rejestracji osobie, zamieszkującej w znajdujących się pod ich zarządem domach i lokalach, zawiadomić właściwy urząd policyjny i baczyć, ażeby żadna z podlegających rejestracji osób, za wyjątkiem zwolnionych od tego obowiązku w myśl art. 2 punkt 2, po upływie terminów, wyznaczonych do rejestracji, nie przemieszczała w tychże domach i lokalach bez tymczasowych kart pobytu.

Zawiadomienia o osobach, zamieszkałych do czasu wydania niniejszego rozporządzenia, winny być składane w ciągu trzech dni od chwili podania niniejszego rozporządzenia w granicach powiatu lub miasta do publicznej wiadomości: o osobach zaś które zamieszkały po wydaniu niniejszego rozporządzenia — w ciągu 24 godzin od chwili ich zamieszkania.

Art. 8. Cudzoziemcy, których pobyt zagraża bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu, oraz którzy nie zastosują

się do przepisów niniejszego rozporządzenia, podlegają wysiedleniu z granic Państwa.

O konieczności wysiedlenia odnośne urzędy rejestracyjne przedkładają umotywowane wnioski Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Art. 9. Osoby, winne niestosowania się do zarządzeń, w art. 7 wyszczególnionych, podlegać będą odpowiedzialności sądowej z art. 138 i 139 Kodeksu Karnego.

Art. 10. Przepisy niniejszego rozporządzenia tymczasowo stosują się również do osób, mających stałe zamieszkanie na terytorjum, podległym Zarządowi Cywilnemu Ziem Wschodnich, przebywających na obszarze byłych 10 gubernji Królestwa Polskiego i powiatów: Bielskiego, Białostockiego i Sokólskiego, z następującymi zastrzeżeniami:

1) osoby te mogą być przez odnośne urzędy rejestracyjne zwolnione od obowiązków w niniejszem rozporządzeniu przewidzianych, z wyjątkiem obowiązków wymienionych w art. 1 i 6, na podstawie opinji Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich.

2) w razie uznania przez władze pobytu za zagrażający bezpieczeństwu Państwa lub porządkowi publicznemu, ulegają one przymusowemu osiedleniu w miejscu stałego zamieszkania lub internowaniu.

Art. 11. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje w poszczególnych powiatach i miastach od dnia następnego po podaniu go w obwieszczeniach do publicznej wiadomości.

Art. 12. Rozporządzenie niniejsze obowiązuje na obszarze b. zaboru rosyjskiego i uchyla rozporządzenie z dnia 22 sierpnia r. b. w przedmiocie rejestracji cudzoziemców w Warszawie.

Warszawa, 18 września 1919 r.

Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski*.

VIII.

STAN WYJĄTKOWY.

Podane wedle „Monitora Polskiego“ nr. 162 w zesz. 1 na str. 137 Rozporządzenie Min. Spraw. i Min. Spraw Wewn. z dn. 21. VII. r. 1919 zostało ogłoszone w d. p. p. nr. 60 pod poz. 362.

Ustawa z d. 30. VI. r. 1919 poz. 341 d. p. p. nr. 55 (p. zeszyt I, str. 132) została rozp. Rady Ministrów z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 380 d. p. p. nr. 63 zastosowaną na obszarze sądów apelacyjnych Warszawskiego i Lubelskiego.

C) SĄDY DORAŻNE.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. VIII. r. 1919 w przedmiocie wprowadzenia sądów doraźnych w okręgach sądów apelacyjnych Warszawskiego i Lubelskiego, poz. 380 d. p. p. nr. 63.

Na wniosek Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, w myśl art. 2 Ustawy Sejmowej z dn. 30 czerwca 1919 r. (Nr. 55 Dz. Praw poz. 341) Rada Ministrów postanawia wprowadzić na 6 miesięcy, licząc od daty niniejszej uchwały, sądy doraźne w okręgach sądów apelacyjnych Warszawskiego i Lubelskiego względem przestępstw. przewidzianych w kodeksie karnym z r. 1903:

w art. 123 i 222;

w art. 279 cz. I. ust. 3 oraz cz. I. ust. 3 tegoż artykułu, o ile chodzi o bandy w celach kradzieży, rozboju i wymuszeń;

w art. 453. 454 i 455;

w art. 556. gdy chodzi o uszkodzenie telegrafu i telefonu, przeznaczonego do użytku publicznego lub rządowego;

w art. 557, gdy chodzi o uszkodzenie mostu;

w art. 558, gdy chodzi o uszkodzenie toru lub taboru dro-

gi żelaznej lub znaku ostrzegawczego, ustanowionego dla ochrony bezpieczeństwa komunikacji kolejowej;

w art. 562, 563, 564 ust. 1 i 3, 584;

w art. 585, jeśli to przestępstwo popełniono w warunkach przewidzianych w art. 583 z wyłączeniem ustępu 2, lub w art. 584;

w art. 589;

wreszcie w art. 590 cz. II, ust. 3 i 4.

P. zeszyt I, str. 132.

Warszawa, dnia 1 sierpnia 1919 r.

Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski*. Minister Spraw Wewnętrznych:
S. Wojciechowski. Minister Sprawiedliwości: *Supiński*.

VIII.

STAN WYJĄTKOWY.

Wskutek zniesienia dekretów poz. 79 i poz. 159 (podanych w zeszy-
cie pierwszym na str. 121 i 124) i wskutek unormowania stanu wyjątko-
wego przez ustawę z dn. 21. VII. r. 1919 poz. 364 d. p. p. nr. 61 (po-
daną w zeszycie drugim. okazała się potrzeba upoważnienia wyżej pod X A
Ministra Spraw Wewnętrznych do zaprowadzenia stanu wyjątkowego. Czyni
to rozp. Rady Ministrów z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 367 d. p. p. nr. 62
na cały obszar b. zaboru rosyjskiego.

D) STAN WYJĄTKOWY W ZASTOSOWANIU.

Rozporządzenie Rady ministrów z dn. 1. VIII. r. 1919 w przed-
miocie upoważnienia Ministra Spraw Wewnętrznych do wydawania
na całym obszarze b. zaboru rosyjskiego zarządzeń wyjątkowych.
poz. 367 d. p. p. nr. 62.

W myśl artykułu 1-go ust. 1 ustawy z dnia 25-go lipca 1919 r.
(Dz. Pr. Nr. 61 poz. 364) w przedmiocie bezpieczeństwa Państwa
i utrzymania porządku publicznego w czasie wojny Rada Mini-
strów upoważnia niniejszem Ministra Spraw Wewnętrznych na
okres 3-eh miesięcy, od dnia 2-go sierpnia 1919 r. do dnia 2-go
listopada 1919 r. do wydawania na całym obszarze b. zaboru ro-
syjskiego zarządzeń wyjątkowych. ograniczających prawa obywa-
telskie. przewidzianych w art. 2 tejeże ustawy.

Warszawa. dnia 1 sierpnia 1919 r.

P. wyżej pod VIII A.

Prezydent Ministrów: w z. S. *Wojciechowski*.

IX.

ZASTĘPSTWO PRAWNE PAŃSTWA.

Dekret tymczasowy z dn. 7. II. r. 1919 poz. 181 d. p. p. p. nr. 14 (p. zeszyt pierwszy str. 86) został uchylony ustawą z dn. 31. VII. r. 1919 poz. 390 d. p. p. p. nr. 65, która unormowała definitywnie instytucję Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej polskiej. Z datą 28. VIII. r. 1919 ogłosił „Monitor Polski“ w nr. 200 i 201 trzy rozporządzenia Rady Ministrów o ustroju i czynnościach Prokuratorji Generalnej, o utworzeniu oddziałów we Lwowie i Krakowie, wreszcie o rozpoczęciu czynności Prokuratorji Generalnej.

Rozp. te ogłoszone zostały następnie pod poz. 433, 434 i 435 w nrze 75 d. u. R. p.

Ustawa z dn. 31. VII. 1919 r. w przedmiocie utworzenia Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej poz. 390 d. p. p. p. nr 65.

Art. 1. W celu obrony prawnej i zastępstwa prawnego prywatno-prawnych i publicznych interesów Państwa i podmiotów prawnych pod względem opieki prawnej na równi ze Skarbem Państwa stojących, oraz udzielania opinji i porady prawnej na żądanie władz państwowych, zostaje utworzona dla całego obszaru Państwa Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w stołecznem mieście Warszawie.

Art. 2. Do zakresu działania Prokuratorji Generalnej należy:

1. Zastępstwo sądowe wogóle w sprawach, dotyczących interesów majątkowych Państwa i podmiotów prawnych na równi ze Skarbem Państwa stojących.

2. Zastępstwo sądowe interesów publicznych Państwa w tych wypadkach, w których Prokuratorja Generalna przez właściwą władzę państwową do zastępstwa będzie wezwana.

3. Zastępstwo sądowe interesów majątkowych Skarbu Państwa i podmiotów prawnych na równi z nim stojących, tudzież interesów administracji państwowej wogóle w postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami admini-

stracyjnemi w miarę postanowień poniżej w art. 4, 5 i 6 zawartych i w miarę postanowień wydać się mającej przez Radę Ministrów instrukcji służbowej.

4. Wydawanie opinii prawnych we wszystkich sprawach dotyczących się interesów majątkowych Państwa i podmiotów prawnych na równi ze Skarbem Państwa stojących, albo też ważnych interesów administracji państwowej wogóle.

5. Współdziałanie przy zawieraniu umów prawnych i przy sporządzaniu dokumentów prawnych w sprawach majątkowych Państwa i podmiotów prawnych na równi ze Skarbem Państwa stojących.

6. Opiniowanie na życzenie Rady Ministrów lub poszczególnych ministerstw projektów, ustaw i ogólnych rozporządzeń centralnych władz państwowych ze stanowiska ogólnoprawnego, organizacyjnego i techniki ustawodawczej, a w szczególności także ze stanowiska prywatno-prawnych, publiczno-prawnych i administracyjno-prawnych interesów Państwa.

Art. 3. Do majątku Państwa i do podmiotów prawnych, które pod względem zastępstwa i porady prawnej stoją na równi ze Skarbem Państwa należą:

1. Majątek Państwa wogóle, a więc wszystkie państwowe podatki, opłaty, czynsze, daniny, monopole, dobra i lasy państwowe, królewszczyzny, wszelkie roszczenia państwowe, fundusze państwowych kolei żelaznych, państwowe przedsiębiorstwa i zakłady wszelkiego rodzaju i wszelkie wogóle do prowadzenia gospodarstwa państwowego przeznaczone przedsiębiorstwa i instytucje.

2. Spadki bezdziedziczne.

3. Prawa terytorjalne, granice państwowe oraz prywatno-prawne i publiczno-prawne roszczenia Państwa do Państw obcych wynikające z traktatów i umów międzynarodowych.

4. Nałożone przez państwowe władze administracyjne kary pieniężne, o ile chodzi o ich ściągnięcie w drodze sądowej, oraz publiczne opłaty i daniny wogóle, o ile ich ściąganie ma się odbywać zapomocą tych samych organów i temi samymi środkami, jak opłat państwowych.

5. Wszelki majątek ruchomy, prawa i wszelkie fundusze,

pozostające pod zarządem władz państwowych podczas trwania tego zarządu, oraz te fundusze, instytucje, przedsiębiorstwa i zakłady, za których rentowność Skarb Państwa przyjął gwarancję, lub które w całości lub w części ze Skarbu Państwa są dotowane lub finansowane, a za ich niedobory Skarb Państwa jest odpowiedzialny.

6. Prawo patronatu przysługujące Państwu i podmiotom prawnym w niniejszym artykule pod 1 i 5 określonym.

7. Fundacje będące pod bezpośrednim zarządem państwowym.

8. Majątek kościelny i majątek beneficjów duchownych, o ile chodzi o pierwotne fundowanie kościoła albo duchownego beneficjum lub o nienaruszalność majątku zakładowego, lub tym majątkiem administrują władze państwowe, a nie, o ile chodzi o zastępstwo lub ściąganie bieżących pożytków z majątku, istniejących już kościołów lub duchownych beneficjów: następnie majątek zakładowy istniejących duchownych zakładów, klasztorów i spółności duchownych wogóle.

9. Majątek tych indywidualnie oznaczonych podmiotów prawnych, które nie są objęte postanowieniami tego artykułu w punktach od 1—8 zawartymi, a których zastępstwo poruczone zostanie Prokuratorji Generalnej uchwałą Rady Ministrów.

10. Oprócz przypadków w tym artykule wyszczególnionych, zastępstwo i ingerencja Prokuratorji Generalnej ma mieć miejsce także tam, gdzie to specjalne przepisy ustawowe przewidują.

11. Na obszarach b. zaboru austriackiego zastępować będzie Prokuratorja Generalna nadto te podmioty prawne, których zastępstwo zostało poruczone Prokuratorjom Skarbu najwyższem postanowieniem z dnia 21. XII. 1850 i rozporządzeniem całego Ministerstwa z dnia 9. III. 1898 (Dz. pr. p. p. Nr. 41) i spełniać będzie zadania, które temi przepisami Prokuratorjum Skarbu poruczone zostały.

Art. 4. Przewidziane w art. 2. zastępstwo sądowe obejmuje wszelkie czynności w postępowaniu cywilnem — przed wszystkimi sądami na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej istniejącymi, a to

tak w sprawach spornych, jako też w postępowaniu niespornem wszelkiego rodzaju.

Podmioty prawne w art. 3 określone zastępować może w sądownym postępowaniu cywilnym wszelkiego rodzaju wyłącznie i jedynie Prokuratorja Generalna, która też jest upoważniona do prawnie skutecznego podejmowania wszelkich czynności procesowych i do spełniania wszelkich sądowych aktów prawnych bez obowiązku wykazywania się osobnem pełnomocnictwem.

W postępowaniu sądowno-karnem Prokuratorja Generalna bierze udział wtedy, jeżeli okaże się potrzeba zastępowania prywatnoprawnych interesów podmiotów prawnych w art. 3 określonych.

W postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnymi Prokuratorja Generalna bierze udział w tych wypadkach, w których zastępstwo poruczone jej będzie przez władzę administracyjną, powołaną do zarządu lub nadzoru nad odnośną gałęzią administracji państwowej.

Art. 5. Prokuratorja Generalna podlega w sprawach osobowych i administracyjno-gospodarczych bezpośrednio Prezydentowi Ministrów, któremu też służy prawo naczelnego nadzoru nad sprawowaniem przekazanych jej czynności urzędowych.

W spełnianiu swoich czynności urzędowych działa Prokuratorja Generalna samodzielnie na żądanie władz centralnych oraz władz, urzędów i instytucji uprawnionych do samodzielnego zarządzenia majątkiem Państwa lub podmiotów prawnych w art. 3 określonych.

W razie sporu między Prokuratorją, a uprawnionemi do korzystania z jej pomocy władzami, względnie instytucjami, rozstrzyga Rada Ministrów, jednakże zarządzenia nie cierpiące zwłoki winna Prokuratorja Generalna natychmiast poczynić.

Jeżeli w poszczególnych wypadkach wyłoni się wątpliwość, czy w myśl postanowień art. 2 i 3 ma mieć miejsce czynność urzędowa Prokuratorji Generalnej, winna ona zasięgnąć decyzji Rady Ministrów.

Art. 6. W wypadkach kolizji między interesami podmiotów prawnych, stojących w myśl art. 3 niniejszej ustawy na równi ze Skarbem Państwa, Prokuratorja ma zastępować Skarb Państwa, inne zaś podmioty prawne mają mieć dla siebie w tym wypadku

ustanowionych w drodze właściwej osobnych doradców lub zastępców.

W wypadkach kolizji interesów pomiędzy podmiotami prawnymi stojącymi w myśl art. 3 niniejszej ustawy na równi z Skarbem Państwa. Prokuratorja nie może zastępować żadnej ze stron, lecz winni być w drodze właściwej powołani dla każdej strony osobni doradcy lub zastępcy.

Art. 7. Prokuratorja Generalna składa się: z prezesa, wiceprezesa, odpowiedniej ilości radców i innych urzędników konceptowych i kancelaryjnych.

Zastępstwo sądowe ma być powierzane poszczególnym urzędnikom Prokuratorji lub w razie koniecznej potrzeby także adwokatom: jeżeli zaś sprawa w siedzibie urzędowej Prokuratorji nie może być załatwiona — może Prokuratorja delegować dla sprawy, o którą chodzi, w miejscu, gdzie ona ma być załatwiona — także inny odpowiedni do tego urząd państwowy.

Adwokaci otrzymują od Prokuratorji pełnomocnictwo szczególne do zastępstwa.

Art. 8. Na czele Prokuratorji Generalnej stoi Prezes Prokuratorji Generalnej, mianowany przez Naczelnika Państwa na propozycję Rady Ministrów.

Prezes reprezentuje Prokuratorję na zewnątrz, kieruje wszelkimi czynnościami urzędowymi, przestrzega prawidłowego ich toku, wydaje potrzebne w tym celu zarządzenia, polecenia, wskazówki i jest odpowiedzialny za tok czynności urzędowych.

Prezes kieruje działalnością wszystkich urzędników i funkcjonarjuszów Prokuratorji oraz sprawuje nad nimi nadzór służbowy.

Art. 9. W miarę potrzeby utworzone będą dla ściśle określonych okręgów terytorjalnych oddziały Prokuratorji Generalnej, stanowiące integralną część Prokuratorji Generalnej i podlegające nadzorowi Prezesa Prokuratorji.

Oddziały Prokuratorji Generalnej utworzone będą na mocy rozporządzenia Rady Ministrów wydanego na wniosek Prezesa Prokuratorji, które określi równocześnie siedzibę i okrąg terytorjalny danego oddziału Prokuratorji Generalnej. Na obszarze nie przekazanym żadnemu oddziałowi Prokuratorji pozostanie wyłącznie Prokuratorja Generalna w mieście stołecznem Warszawie powo-

lana do spełnienia zadań i czynności określonych w art. 2 niniejszej ustawy.

Oddziały Prokuratorji spełniają w swoim okręgu zadania i czynności, określone w art. 2 p. 1—5, zupełnie samodzielnie, mają jednak w sprawach ważnych a wątpliwych lub ogólnej i zasadniczej doniosłości odnosić się do Prokuratorji Generalnej w Warszawie o wskazówki. Wydane przez Prokuratorję Generalną decyzje są dla oddziału Prokuratorji wiążące.

W wypadkach, przewidzianych w artykule 5 i 6 niniejszej ustawy, należących do decyzji Rady Ministrów, obowiązany jest oddział Prokuratorji zasięgnąć decyzji Prokuratorji Generalnej w Warszawie, a decyzja ta jest dla oddziału Prokuratorji wiążąca. Oddział Prokuratorji ma w przekazanym mu okręgu w ogólności te same prawa i obowiązki, jakie ustawa niniejsza przewiduje dla Prokuratorji Generalnej, o ile ta ustawa nie zawiera odmiennych postanowień.

Art. 10. Oddział Prokuratorji Generalnej składa się: z naczelnika oddziału i odpowiedniej ilości radców i innych urzędników conceptowych i kancelaryjnych, wszyscy urzędnicy oddziału należą do etatu Prokuratorji Generalnej.

Art. 11. Naczelnik oddziału Prokuratorji posiada co do załatwiania spraw w obrębie terytorjum jego oddziału względem urzędników i funkcjonarjuszy prawa, przyznane niniejszą ustawą Prezesowi Prokuratorji Generalnej, o ile ustawa ta nie zawiera odmiennych postanowień: w zakresie służbowo-administracyjnym naczelnik oddziału podlega zwierzchnictwu Prezesa Prokuratorji.

Art. 12. Do wszystkich urzędników i funkcjonarjuszy Prokuratorji Generalnej stosują się obowiązujące przepisy służbowe dla urzędników państwowych wogóle.

Urzędnicy Prokuratorji mają się poświęcić wyłącznie pełnieniu przekazanych im czynności urzędowych i nie wolno im zajmować się bezpośrednio lub pośrednio sprawowaniem zastępstwa prawnego lub interesami prawnymi osób prywatnych. Przepis ten nie narusza prawa urzędnika do bezpłatnego sprawowania zastępstwa lub zawierania interesów prawnych w jego własnych sprawach, jak również w sprawach jego krewnych, żony, pupilów i dzieci przybranych, wreszcie sprawowania opieki lub kurateli.

o ile we wszystkich tych wypadkach nie zachodzi kolizja z jego obowiązkami służbowymi.

Urzednicy i funkcjonariusze Prokuratorji winni stosować się do zarządzeń, poleceń i wskazówek władzy przełożonej.

Przeciw widocznie niesłusznym i przeciwnym prawu zarządzeniom lub poleceniom, mają prawo i obowiązek odwołania się do Prezydenta Ministrów względnie Prezesa Prokuratorji Generalnej. Odwołanie takie wnieść należy na ręce Prezesa Prokuratorji Generalnej, względnie naczelnika oddziału Prokuratorji.

Urzednicy konceptowi Prokuratorji, występując przed sądami w imieniu Prokuratorji Generalnej, korzystają z praw adwokatów.

Tym urzednikom konceptowym, którzy posiadają kwalifikacje przepisane instrukcją służbową do objęcia wyższych stanowisk, służyć będą wszelkie prawa adwokatów przy występowaniu w sądach wszystkich instancji również w sprawach osobistych i w sprawach tych osób, których zastępstwo w myśl art. 12 ust. 2 niniejszej ustawy jest dopuszczalne.

Za szkodę materialną, wynikłą dla Skarbu Państwa lub podmiotów prawnych w art. 3 określonych, z powodu grubego niedbalstwa lub oczywistego naruszenia obowiązków służbowych, jest tak Prezes Prokuratorji, względnie naczelnik oddziału, jak każdy z urzedników Prokuratorji, który w danym wypadku szkodę spowodował, odpowiedzialny i zobowiązany do zadośćuczynienia.

Art. 13. Konceptowymi urzednikami Prokuratorji mogą być tylko te osoby, które ukończyły wyższe studia prawnicze uniwersyteckie, zdały wszystkie odnośne egzamina prawnicze i wykazą się odbytą jednoroczną aplikacją sądową.

Do uzyskania posady urzednika kancelaryjnego wymagane jest średnie wykształcenie.

Specjalne wyższe wymogi kwalifikacyjne, konieczne do uzyskania poszczególnych stanowisk, jak również ułatwienia co do warunków przyjęcia na posadę urzednika Prokuratorji Generalnej, a w szczególności co do kwalifikacji od kandydatów wymaganych, mające obowiązywać w 3-letnim okresie przejściowym od czasu wejścia w życie niniejszej ustawy, określi instrukcja, wydana rozporządzeniem Rady Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji.

Służba w Prokuratorji Generalnej w charakterze urzednika

konceptowego zastępuje aplikację adwokacką i sądową. wymaganą do dopuszczenia do egzaminu adwokackiego i do wykonywania adwokatury.

Art. 14. Prezes Prokuratorji zaliczony będzie do III kategorii, wiceprezes i naczelnicy oddziałów Prokuratorji do IV. a radcowie zaliczeni będą do V kategorii plac urzędników państwowych.

Tytulatury i zaliczenia reszty urzędników i funkcjonarjuszów do odpowiednich kategorii plac ustali wspomniana wyżej instrukcja służbowa.

Wice-prezesa Prokuratorji i naczelników oddziałów Prokuratorji oraz innych urzędników V kategorii plac mianuje Naczelnik Państwa na propozycję Rady Ministrów, przedstawioną na wniosek Prezesa Prokuratorji.

Urzędników, zaliczonych do kategorii VI i VII, mianuje Prezydent Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji. Pozostałych urzędników mianuje Prezes Prokuratorji Generalnej.

Urzędników kancelaryjnych, rachunkowych i kasowych X i XI kategorii plac oraz innych funkcjonarjuszów przy poszczególnych oddziałach Prokuratorji mianują właściwi naczelnicy oddziałów.

Art. 15. Instrukcja służbowa określi bliżej szczegóły organizacji, tok i sposób wewnętrznego urzędowania Prokuratorji i poszczególnych oddziałów, zadania, obowiązki i prawa poszczególnych kategorii urzędników i funkcjonarjuszów.

Art. 16. W sprawach, w których stroną jest Państwo, Prokuratorja wolną jest od wszelkiego rodzaju opłat na rzecz Skarbu w postępowaniu przed sądami wszelkiego rodzaju i władzami administracyjnymi.

Art. 17. Termin rozpoczęcia czynności Prokuratorji na terytorjum b. zaboru austriackiego i rosyjskiego, a następnie na terytorjum b. zaboru pruskiego określi Rada Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej uchwałą ogłoszoną w Dz. Praw.

Art. 18. Z chwilą wejścia w życie niniejszej ustawy traci moc prawną dekret Naczelnika Państwa z dnia 7. lutego 1919 r. (Dz. pr. p. p. Nr. 14 poz. 181).

P. zeszyt I. str. 86.

Art. 19. Wykonanie tej ustawy poleca się Radzie Ministrów.
Marszałek: *Trąpczyński*, Prezydent ministrów: w z. *S. Wołciechowski*,

Uchwała Rady Ministrów z d. 28. VIII. 1919 r. w przedmiocie ustroju i czynności Prokuratorji Generalnej, poz. 433 d. u. R. p. nr. 75.

W myśl artykułów 13—15 ustawy z dnia 31. lipca 1919 r. („Dziennik Praw” Nr. 65 poz. 390 z r. 1919) o utworzeniu Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej i w rozwinięciu przepisów rzeczonyj ustawy Rada Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej uchwaliła następującą instrukcję służbową w przedmiocie ustroju i czynności Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

I. ORGANIZACJA PROKURATORJI GENERALNEJ.

Art. 1. Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej dzieli się na Wydziały, z których każdy obejmuje w zakresie kompetencji Prokuratorji pewną część funkcji Państwa i innych podmiotów prawnych, przez Prokuratorję zastępowanych.

Art. 2. Ilość Wydziałów i zakres działania każdego z nich Prezes Prokuratorji Generalnej określi.

Art. 3. Wiceprezes Prokuratorji Generalnej jest kierownikiem Wydziału, który sobie obierze. Innemi Wydziałami kierują wyznaczeni do tego przez Prezesa Starsi Radcowie lub Radcowie prokuratorji.

Art. 4. W skład Wydziału wchodzi, oprócz kierownika, Radcowie Prokuratorji, Referenci i Asesorowie, wyznaczeni przez Prezesa.

Art. 5. Radcowie i Referenci stanowią kolegium Wydziału Prokuratorji Generalnej, obradujące pod przewodnictwem kierownika Wydziału, względnie najstarszego służbą członka kolegium. Asesorowie biorą udział w posiedzeniach Wydziału z głosem doradczym.

Art. 6. Prezes, Wiceprezes i kierownicy Wydziałów stanowią Prezydjum Prokuratorji Generalnej, obradujące pod przewodnictwem Prezesa, a w jego zastępstwie Wiceprezesa, względnie najstarszego służbą kierownika Wydziału.

Art. 7. Ogólne zebranie Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej składa się z Prezesa, Wiceprezesa i Radców Prokuratorji i obraduje pod przewodnictwem Prezesa, a w jego zastęp-

stwie Wiceprezesa. względnie najstarszego służbą kierownika Wydziału.

Art. 8. Z decyzji Prezesa Prokuratorji Generalnej. celem rozpoznawania poszczególnych spraw w decyzji wskazanych. tworzone być mogą komplety z dwóch lub kilku kolegów Wydziałowych.

Art. 9. Z rozporządzenia Prezesa Prokuratorji mogą być w każdej sprawie zapraszane na posiedzenia wszelkich kolegów Prokuratorji, w charakterze rzeczoznawców z głosem doradczym, osoby w skład Prokuratorji nie wchodzące.

Art. 10. Z decyzji Prezesa Prokuratorji Generalnej mogą być tworzone dla opracowania poszczególnych spraw. w decyzji wskazanych, komisje specjalne. złożone z urzędników różnych Wydziałów, a także z osób. nie wchodzących w skład Prokuratorji, które Prezes do udziału w komisji zaprosi.

Art. 11. Na zaproszenie właściwego urzędu Prezes Prokuratorji Generalnej delegować może urzędników Prokuratorji do udziału w komisjach przez inne władze tworzonych.

Art. 12. Poza Wydziałami Prokuratorji istnieje Sekretarjat pod kierunkiem bezpośrednio podległego Prezesowi Prokuratorji Sekretarza Naczelnego. którym będzie wyznaczony przez Prezesa jeden z urzędników conceptowych. Pod nadzorem Sekretarza Naczelnego znajduje się Naczelnik Kancelarji i Archiwista Główny, z podwładnymi im urzędnikami.

Art. 13. Biblioteką Prokuratorji Generalnej zawiaduje jeden z urzędników conceptowych, wyznaczony przez Prezesa.

Art. 14. Prokuratorja Generalna jest urzędem centralnym, podlegającym w myśl art. 5 ustawy o Prokuratorji Generalnej nadzorowi Prezydenta Ministrów.

O ile ustawa inaczej nie stanowi. Prezes Prokuratorji Generalnej ma pod względem służbowym w stosunku do podległego mu personelu uprawnienia. służące na zasadzie ogólnych przepisów kierownikowi ministerstwa w stosunku do personelu ministerstwa.

Art. 15. Prezes Prokuratorji Generalnej jest jako Podsekretarz Stanu przy Prezydencie Ministrów zastępca tegoż w sprawach dotyczących Prokuratorji Generalnej. reprezentuje jej interesy w Radzie Ministrów i ma prawo stawiać bezpośrednio wnioski na Radę Ministrów w sprawach. Prokuratorji dotyczących.

Ilekróć Rada Ministrów ma rozpoznawać sprawę, która dotyczy Prokuratorji. Prezes Prokuratorji będzie miał prawo uczestniczyć w posiedzeniu Rady, gdzie służyć mu będzie w tych sprawach głos doradczy.

W tym celu otrzymuje Prezes zawiadomienia o posiedzeniach Rady Ministrów wraz z porządkiem dziennym.

Oprócz Prezesa będą mogli wziąć udział w posiedzeniach Rady inni urzędnicy Prokuratorji, przez Prezesa w tym celu delegowani.

Art. 16. Oprócz Prezesa i Wiceprezesa w skład Prokuratorji Generalnej wchodzi jako urzędnicy conceptowi: Starsi Radcowie, Radcowie, Starsi Referenci, Referenci i Asesorowie.

Starszy Radea Prokuratorji Generalnej otrzymuje uposażenie kategorii V a) według tabeli plac urzędników państwowych, załączonej do tymczasowych przepisów służbowych dla urzędników z dnia 11 czerwca 1918 r. (Dziennik Praw 1918 nr. 6 poz. 13), Radea Prokuratorji według kategorii V b. Starszy Referent według kategorii VI. Referent według kategorii VII. Asesor według kategorii VIII.

Naczelnik Kancelarji otrzymuje wynagrodzenie według kategorii VII. Archiwista Główny i Starszy Sekretarz według kategorii VIII, Sekretarz według kategorii IX. Pomoenik Sekretarza według kategorii X. Kancelista według kategorii XI tejże tabeli.

Urzędnicy mianowani przed wydaniem niniejszej uchwały naczelnikami wydziału otrzymują tytuł Starszych Radców Prokuratorji Generalnej, a urzędnicy mianowani Pomocnikami Referentów tytuł Asesorów.

Art. 17. Etaty szczegółowe urzędników Prokuratorji Generalnej zatwierdzone będą przez właściwe władze w każdorazowym budżecie Prokuratorji.

Art. 18. Prezes Prokuratorji Generalnej otrzymuje urlop na czas do 6-ciu tygodni od Prezydenta Ministrów, dłuższy urlop udzielony mu być może przez Naczelnika Państwa. O ile jednak urlop Prezesa nie ma przekraczać dni siedmiu, wystarcza zwykle doniesienie Prezydentowi Ministrów.

Wiceprezes Prokuratorji Generalnej i kierownicy Wydziałów otrzymują urlop na czas do 6-ciu tygodni od Prezesa Prokuratorji.

ri, na czas dłuższy od Prezydenta Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji.

Udzielanie urlopów wszystkim pozostałym urzędnikom należy do Prezesa Prokuratorji, na wniosek właściwego Kierownika Wydziału, względnie Sekretarza Naczelnego.

Art. 19. W myśl artykułu 13-go ustawy o utworzeniu Prokuratorji w ciągu pierwszych 3 lat od czasu wejścia w życie tej ustawy, wymaganie jednorocznej aplikacji sądowej nie będzie stosowane.

W rzeczonym okresie przejściowym dla uzyskania urzędu w Prokuratorji, z wyjątkiem posad kancelaryjnych, rachunkowych i kasowych, potrzebne jest ukończenie prawnych studjów uniwersyteckich z odpowiednim egzaminem, oraz wykazanie praktycznej znajomości prawa. Ocenę tych kwalifikacji pozostawia się uznaniu władz, od których nominacja zależy.

Art. 20. Prezes Prokuratorji Generalnej może powoływać osoby, które ukończyły prawne studia uniwersyteckie z odpowiednim egzaminem, do pracy w Prokuratorji w charakterze aplikantów Prokuratorji.

Aplikanci są urzędnikami państwowymi, składają przysięgę służbową. Aplikacja uważana jest za służbę w Prokuratorji.

Prezes Prokuratorji przeznacza według uznania aplikantom odpowiednie wynagrodzenie w granicach budżetn.

Sprawa egzaminów aplikantów osobnemi przepisami unormowana będzie.

II. ZASADY OGÓLNE FUNKCJONOWANIA PROKURATORJI GENERALNEJ.

Art. 21. Prezes Prokuratorji Generalnej może przekazać Wiceprezesowi Prokuratorji część powierzonych sobie czynności.

Art. 22. Kierownicy Wydziałów przewodniczą w kolegiach wydziałowych, rozdzielają czynności pomiędzy poszczególnych urzędników Wydziału, czuwają nad prawidłowym biegiem spraw w wydziale i są za bieg ten przed Prezesem Prokuratorji odpowiedzialni.

Art. 23. Wszystkie sprawy w Prokuratorji, oprócz spraw służbowo-administracyjnych, w zasadzie traktowane będą w Wydziałach.

Prezes Prokuratorji może jednak zastrzec poszczególną sprawę do osobistego swego rozpoznania lub przekazać ją do rozpoznania w Prezydjum Prokuratorji, albo w jej ogólnem zebraniu, albo w specjalnym komplecie lub komisji.

Art. 24. Kierownik Wydziału wyznacza z pomiędzy należących do Wydziału urzędników konceptowych referenta sprawy, i wydaje decyzje na zasadzie złożonego mu referatu.

Sprawy uznane przez referenta lub kierownika Wydziału za kwestyjne, przekazane będą do rozpoznania kolegium Wydziału.

Sprawy nagłe tej kategorii kierownik Wydziału zreferuje Prezesowi, którego decyzja będzie ostateczna.

Art. 25. Decyzje zapadają w kolegium wydziałowem w składzie conajmniej trzech członków.

Art. 26. Każda sprawa, rozstrzygnięta przez kolegium wydziałowe, może być z decyzji kierownika Wydziału lub na żądanie referenta sprawy albo 2 członków kolegium, które tę sprawę rozpoznawało — przeniesiona na forum Ogólnego Zebrania Prokuratorji lub w razie pilności na forum Prezydjum. To samo prawo służy Prezesowi Prokuratorji.

Art. 27. Prezydjum Prokuratorji i jej Ogólne Zebranie są prawomocne, gdy w posiedzeniu uczestniczy conajmniej połowa ogólnej liczby urzędników, uprawnionych stosownie do artykułu 6 i 7 do udziału w zebraniu.

Sprawy decydowane będą w Prezydjum i w Ogólnem Zebraniu z udziałem tych urzędników, którzy referowali je w Wydziałach. Protokół Ogólnych Zebrań i zebrań Prezydjum prowadzi Sekretarz Naczelny Prokuratorji Generalnej, lub jego zastępca.

Art. 28. We wszystkich kolegjach traktowanie sprawy zaczyna się od referatu, po którym następuje dyskusja i głosowanie. Pierwszy głosuje referent sprawy, a następnie inni członkowie kolegium, poczynając od najmłodszego służbą, a kończąc na przewodniczącym.

Od udziału w głosowaniu wstrzymać się nie wolno. Decyzje zapadają prostą większością głosów z przewagą głosu przewodniczącego w razie równości.

Art. 29. Każdy urzędnik obowiązany jest uchylić się od wszelkiego udziału w opracowywaniu i rozstrzyganiu takiej sprawy, w której on sam, lub osoba pozostająca z nim w stosunku, okre-

ślonym w artykule 12 ustęp 2 ustawy o Prokuratorji. są interesowani.

Nadto urzędnik może, za zgodą kierownika Wydziału lub Prezesa Prokuratorji. uchylić się od udziału w rozpoznawaniu sprawy. w której niezależność jego zdania mogłaby być z innych względów kwestjonowana.

Art. 30. Prokuratorja Generalna spełnia czynności, leżące w jej kompetencji. na żądanie władz centralnych, to jest Kancelarii Cywilnej i Wojskowej Naczelnika Państwa. Marszałka Sejmu, Prezydenta Ministrów. poszczególnych Ministrów. Najwyższej Izby Kontroli Państwa. oraz organów bezpośrednio od Rady Ministrów zależnych.

Inne władze. urzędy i instytucje, uprawnione do samodzielnego zarządzania majątkiem lub reprezentowania interesów Państwa, mogą zwracać się bezpośrednio do Prokuratorji Generalnej. o ile mają po temu upoważnienie od przełożonej władzy centralnej.

Wszystkie pozostałe urzędy zwracają się z przedstawieniami do Prokuratorji za pośrednictwem przełożonej władzy centralnej albo władzy niższej. przez władzę centralną upoważnionej.

Jednakowoż w tych wypadkach. w których zwłoka. spowodowana koniecznością uprzedniego porozumienia się z władzą centralną. oczywiście narażałaby Skarb na straty. każdy zainteresowany urząd ma prawo z wnioskami swojemi zwrócić się bezpośrednio do Prokuratorji. zawiadamiając o tem jednocześnie przełożoną władzę.

Art. 31. Wszelkie władze i urzędy obowiązane są do udzielania Prokuratorji na jej żądanie. będących w ich rozporządzeniu. informacji. akt i dokumentów w sprawach w Prokuratorji traktowanych. a także do składania. przez delegowanych w tym celu urzędników. ustnych w rzeczonych sprawach wyjaśnień.

Art. 32. Prokuratorja Generalna odpowiada tylko za czynności. porady i opinie. stwierdzone jej pismami urzędowymi.

Art. 33. Opinie Prokuratorji. komunikowane innym urządowi. winny być motywowane.

Art. 34. Pisma. wychodzące z Prokuratorji. a zawierające załatwienie sprawy w Prokuratorji traktowanej. podpisywane będą przez Prezesa i Sekretarza Naczelnego. albo w zastępstwie Prezesa przez przewodniczącego odnośnego kolegium Prokuratorji

(art. 5—10 nin. instr.) i referenta sprawy, lub kierownika Wydziału i referenta sprawy.

Sposób podpisywania innych pism. nie zawierających załatwienia sprawy, określi regulamin (art. 71 instr.)

Art. 35. Przepisy rozdziału niniejszego stosują się do ogółu czynności, wchodzących w zakres działania Prokuraturji.

Przepisy szczególne, stosujące się wyłącznie do pewnych czynności Prokuraturji, wyluszczone są w następujących rozdziałach.

III. SPRAWY PROCESOWE.

Art. 36. Władze państwowe lub instytucje, do których zakresu należy dana sprawa procesowa, składają Prokuraturji Generalnej, na jej żądanie lub z własnej inicjatywy, wnioski swoje co do najważniejszych czynności procesowych, jakoto wytoczenia procesu lub jego zaniechania, popierania obrony albo przyznania pretensji, zawarcia układu pojednawczego, założenia sprzeciwu, wytoczenia akcji wzajemnej, sporu o fałsz, założenia apelacji, żądania uchylecia wyroku itp.

Jeżeli wymaga tego pilność sprawy, Prokuraturja Generalna poczyni kroki właściwe, nie czekając na wniosek zainteresowanego organu władzy lub instytucji, którą o przedsięwziętych czynnościach zawiadomi.

Art. 37. W razie niezgodności opinii Prokuraturji Generalnej z wnioskami zainteresowanego organu władzy lub instytucji, Prokuraturja według własnej opinii postępować będzie, zawiadamiając o tem zainteresowany urząd.

Na żądanie zainteresowanego urzędu, w wypadkach szczególnej wagi, ustęp 3 artykułu 5 ustawy o Prokuraturji znajdzie zastosowanie.

Art. 38. Urząd po otrzymaniu pozwu czy innego zawiadomienia o dotyczącej go sprawie sądowej prześle niezwłocznie Prokuraturji odnośne zawiadomienie i dołączy do niego dokładną informację o sprawie, tudzież te dokumenty, które zdaniem urzędu przedstawić należy.

Jeżeli zebranie danych i dowodów wymaga dłuższego czasu, urząd złoży łącznie z zawiadomieniem i informacją te dane, które

są w jego rozporządzeniu i zapowie następne przedstawienie pozostałych.

Art. 39. Jeżeli, zdaniem urzędu, należy wytoczyć proces w takim razie urząd składa Prokuratorji, przy wniosku o wytoczenie procesu, szczegółową informację i dowody.

Art. 40. Kierownik właściwego Wydziału, względnie Prezes Prokuratorji, wyznacza referenta dla danej sprawy. Obroną sądowym w tej sprawie będzie, z decyzji Prezesa lub Kierownika Wydziału, jej referent względnie jego zastępca, albo funkcjonariusz delegowanego do tego urzędu państwowego, albo adwokat.

Art. 41. Zarówno urzędnicy Prokuratorji, jak urzędnicy innych władz, lub adwokaci winni w czynnościach sądowych, spełnianych w imieniu Prokuratorji, do jej poleceń się stosować.

Art. 42. Urzędnicy Prokuratorji, uprawnieni do zastępstwa sądowego, otrzymywać mogą pełnomocnictwa ogólne, podpisane przez Prezesa i Sekretarza Naczelnego, oraz opatrzone pieczęcią Prokuratorji Generalnej. Na zasadzie tych legitymacji urzędnicy ci upoważnieni są do podejmowania wszelkich czynności procesowych we wszystkich sprawach, prowadzonych przez Prokuratorję.

Decyzja o tem, jacy urzędnicy takie ogólne pełnomocnictwo otrzymać mają, należy do Prezydium Prokuratorji.

Art. 43. Urzędnicy Prokuratorji, uprawnieni do zastępstwa sądowego, którzy pełnomocnictw ogólnych, przewidzianych w art. 42 nie otrzymali, działać będą na zasadzie pełnomocnictw szczególnych, podpisywanych przez Prezesa Prokuratorji albo kierownika Wydziału i Sekretarza Naczelnego i opatrzonych pieczęcią Prokuratorji.

Art. 44. Poszczególni urzędnicy Prokuratorji, uprawnieni do zastępstwa sądowego, mogą być z decyzji Prezesa Prokuratorji w razie uznanej przez niego koniecznej potrzeby, delegowani na stały pobyt, wraz z pomocniczym personelem do tych miast prowincjonalnych, gdzie będzie prowadzoną znaczna ilość spraw sądowych, w których stroną jest Państwo.

Zadaniem tych urzędników będzie obrona praw sądowych, prowadzonych przez Prokuratorję, w myśl wskazówek i pod kierunkiem Prokuratorji.

Sposób komunikowania się bezpośredniego tych urzędników z odnośnymi organami władzy będzie określony zarządzeniem

Prezesa Prokuratorji. wydanem po porozumieniu się z odpowiednią władzą centralną.

Delegowani na mocy niniejszego artykułu djet służbowych nie otrzymują.

Art. 45. W sprawach mniejszej wagi, gdy zachodzą trudności w prowadzeniu obrony sądowej przez urzędnika Prokuratorji lub adwokata, Prokuratorja może dać pełnomocnictwo urzędnikowi zainteresowanej władzy lub instytucji, podług wzoru określonego w artykule 43.

W wypadkach nagłych pełnomocnictwo takie może być udzielone telegraficznie.

Delegowanemu urzędnikowi daną będzie przez Prokuratorję odpowiednia instrukcja.

Art. 46. Adwokatom może być powierzono, albo prowadzenie poszczególniej sprawy za wynagrodzeniem za rzezoną sprawę, albo też, z decyzji Prezesa, stałe prowadzenie spraw pewnej kategorii, lub w pewnej miejscowości za rocznem wynagrodzeniem.

Pełnomocnictwa udzielane będą adwokatom podług wzoru, określonego w artykule 43.

W wypadkach nagłych pełnomocnictwo takie może być udzielone telegraficznie.

Art. 47. Referent procesu winien przedstawić bezpośrednio swojemu zwierzchnikowi plan obrony pod zatwierdzenie.

Pod takie zatwierdzenie przedstawiane będą wnioski, dotyczące najważniejszych czynności procesowych, przytoczonych w artykule 36.

Jeżeli rzecz jest kwestyjną, referat na posiedzeniu właściwego kolegium Prokuratorji złożony będzie.

Jeżeli niema czasu na uzyskanie zatwierdzenia, referent powinien podjąć, według własnego uznania i na własną odpowiedzialność, kroki pilności, które za potrzebne uważa, gdyż referent, będący obrońcą sprawy, jest za jej dobre prowadzenie w pierwszym rzędzie odpowiedzialny i bezczynności swojej brakiem decyzji władz przełożonych tłumaczyć nie może.

Art. 48. Jeżeli sprawę prowadzi adwokat, to ciąży na nim całkowicie, określony w ostatnim ustępie artykułu poprzedzającego,

obowiązek podejmowania kroków pilności, oraz ogólna odpowiedzialność za sprawę.

We wszystkich wypadkach, w których, stosownie do przepisów niniejszego rozdziału, potrzebna jest decyzja Prokuratorji, adwokat, prowadzący sprawę, porozumiewa się z właściwym referentem.

Art. 49. Adwokat, prowadzący sprawę, może brać udział z głosem doradczym przy jej traktowaniu w posiedzeniu Wydziału za zezwoleniem kierownika Wydziału, a w posiedzeniach innych kolegijów Prokuratorji — za zezwoleniem Prezesa.

Kierownik wydziału, względnie Prezes Prokuratorji, może zawsze wezwać adwokata na takie posiedzenie kolegijum, lub dla złożenia wyjaśnień. Także i referent sprawy może zwracać się do adwokata o udzielenie potrzebnych wyjaśnień.

Art. 50. Gdy można oczekiwać, że wykonanie, uzyskanego przez Prokuratorję, wyroku nie wywoła szczególnych kwestji prawnych, Prokuratorja przesyła uzyskany tytuł wykonawczy zainteresowanemu urzędowi, który przeprowadza czynności egzekucyjne własnym staraniem.

Jeżeli jednak urząd napotka przy czynnościach na trudności prawne, będzie mógł zwrócić się do Prokuratorji z wnioskiem o wskazówki, lub o całkowite pokierowanie krokami egzekucyjnymi.

Art. 51. Prokuratorja Generalna otrzymuje określoną w budżecie sumę na wydatki postępowania procesowego i niespornego, które, stosownie do obowiązujących przepisów, jako strona zaliczać jest obowiązana.

Urzędy państwowe, przez Prokuratorję zastępowane, nie wypłacają jej żadnych funduszów na jakiegokolwiek koszty.

Zasądzone i wyegzekwowane koszty wnoszone będą na dobro budżetu Prokuratorji Generalnej.

Art. 52. Przepisy rozdziału niniejszego stosują się zarówno do spraw, toczących się w sądach, jak i do spraw przed sądami prawa publicznego i przed władzami administracyjnymi, skoro ich prowadzenie Prokuratorji Generalnej powierzone zostało.

Art. 53. W razie potrzeby prawniczej obrony Państwa przed sądami i innymi organami międzynarodowymi, w myśl ust. 3, art. 3 ustawy, Minister Spraw Zagranicznych zawiadamia o tem Pro-

kuratorję Generalną. przedstawiając jednocześnie swoje wyjaśnienia, wnioski i niezbędne dokumenty. Jeżeli Prezydjum Prokuratorji Generalnej uważa za potrzebne odstąpić przy obronie w tych sprawach od zasad, w niniejszym rozdziale wymienionych, w takim razie ustala, w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych, instrukcję, dotyczącą postępowania w danej sprawie.

IV. CZYNNOSCI SĄDOWNICTWA NIESPORNEGO.

Art. 54. Prokuratorja Generalna działa na żądanie zainteresowanych urzędów w sprawach sądownictwa niespornego. Urząd, składając odnośne żądanie, przedstawia Prokuratorji Generalnej wszelkie potrzebne wyjaśnienia i dokumenty.

Art. 55. Urzędnik Prokuratorji, lub adwokat, dokonywujący w jej imieniu czynności hipotecznych, winien wykazać się szczególnem pełnomocnictwem Prokuratorji.

Pozatem przepisy artykułów 42 i 43 znajdują i w sprawach sądownictwa niespornego właściwe zastosowanie.

V. WSPÓLDZIAŁANIE PRZY ZAWIERANIU UMÓW.

Art. 56. Urzędy centralne mogą przedstawiać do opinji Prokuratorji projekty wszelkich umów. przez nie zawrzeć się mających.

Art. 57. Umowy, stale, lub częściej, w zakresie gospodarstwa państwowego się powtarzające, zawierane będą w zasadzie, wedle wzorów, ustalonych przez interesowane urzędy państwowe.

Projekty takich wzorów udzielane będą przed ich zawierzeniem przez właściwą władzę Prokuratorji Generalnej do zaopiniowania i sformułowania zastrzeżeń, potrzebnych dla zabezpieczenia prawnych interesów państwa.

Projekty takie opracowywać może Prokuratorja także z własnej inicjatywy i składać właściwemu urzędowi stosowne wnioski, celem ustalenia i wprowadzenia odpowiednich wzorów.

Art. 58. Projekt umowy winien być przedstawiony Prokuratorji Generalnej w postaci artykułowanej z wszelkimi potrzebnymi wyjaśnieniami i załącznikami.

Art. 59. Prokuratorja Generalna ogranicza się do złożenia wyjaśnień i wniosków, albo układa projekt nowy.

VL. OPINJOWANIE W KWESTJACH PRAWNYCH.

Art. 60. Urzędy centralne mogą przedstawiać Prokuratorji Generalnej projekty swoich decyzji, orzeczeń i wyjaśnień, oraz wszelkich innych czynności, celem uzyskania opinji prawnej Prokuratorji.

Przepis ten nie stösuje się do czynności sądowych, oraz do czynności urzędów administracyjnych w sprawach, w których urzędom tym służy prawo rozstrzygania sporów, lub wymierzania kar.

Art. 61. Przepisy art. 58 i 59, rozdziału poprzedzającego, znajdują przy opinjowaniu w kwestjach prawnych odpowiednie zastosowanie.

VII. OPINJOWANIE O PROJEKTACH USTAW I ROZPORZĄDZEN.

Art. 62. Urząd centralny, który opracował projekt ustawy, dekretu, albo też uchwały Rady Ministrów, zawierającej ogólnie obowiązujące postanowienia, może przedstawić go, przed złożeniem Radzie Ministrów, do opinji Prokuratorji Generalnej.

Art. 63. Każdy urząd centralny może też zażądać od Prokuratorji Generalnej opinji o projekcie własnego, ogólnie obowiązującego postanowienia.

Art. 64. W przedmiotach, dotyczących bezpośrednio zakresu działania Prokuratorji Generalnej, może ona z własnej inicjatywy opracowywać projekty ustaw, dekretów i uchwał Rady Ministrów.

Art. 65. Projekty, na zasadzie niniejszego rozdziału przez Prokuratorję traktowane, opracowywane są w Wydziale, względnie w specjalnym komitecie, lub komisji, a następnie poddawane pod ocenę Ogólnego Zebrania, albo też Prezydjum, zależnie od decyzji Prezesa Prokuratorji.

Art. 66. Projekty, uznane przez Prezesa za pilne, nie przechodzą przez Wydział, lecz opinjowane są wprost przez Prezydjum Prokuratorji z udziałem wezwanych przez Prezesa urzędników Wydziału, do którego sprawa będąca przedmiotem projektu należy.

Art. 67. Z decyzji Prezesa Prokuratorji może być utworzony specjalny komitet do rozważania projektów ustawodawczych, zło-

żony z powołanych przez Prezesa przedstawicieli wszystkich Wydziałów Prokuraturji, któremu służyc będą atrybucje zastrzeżone w rozdziale niniejszym dla Prezydjum Prokuraturji.

Art. 68. Prokuraturja przesyła opinię swoją o projekcie urzędowi, od którego projekt otrzymała.

Projekty, opracowane przez Prokuraturję z własnej inicjatywy, składane będą przez nią Radzie Ministrów.

VIII. PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 69. Cały majątek i wszystkie akta, które były w rozporządzeniu Prokuraturji w Króestwie Polskiem, przekazuje się Prokuraturji Generalnej.

Art. 70. Organizacja i sposób funkcjonowania Oddziałów Prokuraturji Generalnej w osobnej instrukcji określone będą.

Art. 71. Bliższe szczegóły wewnętrznego urzędowania Prokuraturji Generalnej, między innemi dotyczące manipulacji biurowej i kasowej, spraw gospodarczych, podziału zajęć między urzędników, służby kancelaryjnej i niższej, określone będą w regulaminach, które Prezes Prokuraturji Generalnej wydawać jest władny.

Art. 72. Instrukcja niniejsza w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej“ ogłoszoną być ma.

Prezydent Ministrów: *w z. L. Biliński.*

Uchwała Rady Ministrów z dn. 28. VIII. r. 1919 o utworzeniu Oddziałów Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej we Lwowie i w Krakowie, poz. 434 d. u. R. p. nr. 75.

W myśl artykułu 9-go ustawy z dnia 31 lipca 1919 r. (Dziennik Praw nr. 65 poz. 390 z r. 1919) o utworzeniu Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej Rada Ministrów, na wniosek Prezesa Prokuraturji Generalnej, uchwała, co następuje:

Art. 1. Z dniem rozpoczęcia czynności Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, który, stosownie do artykułu 7 ustawy o jej utworzeniu, zostanie osobną uchwałą Rady Ministrów ustalony, zostają otwarte: Oddział Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej we Lwowie i Oddział Prokuraturji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej w Krakowie.

Art. 2. W tymże dniu znosi się Galicyjską Prokuraturję Skarhu we Lwowie z jej Ekspozyturą w Krakowie.

Art. 3. Okrąg terytorjalny Oddziału Prokuratorji Generalnej we Lwowie rozciągać się ma na okrąg Sądu Apelacyjnego we Lwowie, a okrąg terytorjalny Oddziału Prokuratorji Generalnej w Krakowie, na okrąg Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Jednakowoż tymczasowo okrąg Oddziału Krakowskiego obejmować będzie terytorjum, poddane obecnie Ekspozyturze Prokuratorji Skarbu w Krakowie, okrąg zaś Oddziału Lwowskiego obejmować będzie terytorjum, poddane obecnie bezpośrednio Prokuratorji Skarbu we Lwowie.

Jednorazowe, lub stopniowe, rozszerzenie okręgu Oddziału Krakowskiego i jednoczesne odpowiednie zwięzanie okręgu Oddziału Lwowskiego do granic stanowczych, określonych na początku niniejszego artykułu, następować będzie w terminach, wskazanych w zarządzeniach Prezydenta Ministrów, wydawanych na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej.

Zarządzenia te w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej ogłoszone będą.

Art. 4. Do czasu uchwalenia przez Radę Ministrów instrukcji służbowych dla Oddziałów Prokuratorji we Lwowie i Krakowie, kierować się one będą w swej działalności przepisami, obowiązującymi do chwili obecnej w Galicyjskiej Prokuratorji Skarbu, o ile przepisy te nie sprzeciwiają się rozporządzeniom ustawy z dnia 31 lipca r. b., o utworzeniu Prokuratorji Generalnej.

Atrybucje, służące na zasadzie rzeczonych przepisów Ministerstwu Skarbu, przechodzą na Prokuratorję Generalną, o ile wspomniana ustawa z dnia 31 lipca r. b. nie stanowi inaczej.

Art. 5. Oddział Prokuratorji Generalnej we Lwowie obejmuje, z mocy niniejszej uchwały, agendy, znoszonej Galicyjskiej Prokuratorji Skarbu we Lwowie i prowadzi je dalej. To samo odnosi się do Oddziału Prokuratorji w Krakowie w stosunku do agend, znoszonej tamtejszej Ekspozytury Galicyjskiej Prokuratorji Skarbu.

Art. 6. Do czasu zamianowania Naczelnika Oddziału Prokuratorji Generalnej we Lwowie obowiązki naczelnika tego Oddziału pełnić będzie dotychczasowy Prokurator Skarbu we Lwowie, a do czasu zamianowania Naczelnika Oddziału Prokuratorji Generalnej w Krakowie obowiązki Naczelnika tego Oddziału pełnić będzie dotychczasowy Kierownik Krakowskiej Ekspozytury Galicyjskiej Prokuratorji Skarbu.

Art. 7. Do czasu zamianowania pozostałych urzędników Oddziałów Prokuratorji we Lwowie i Krakowie, wszyscy urzędnicy i funkcyonariusze znoszonej Prokuratorji we Lwowie i jej krakowskiej Ekspozytury, którzy pozostawać będą na stanowiskach w dniu zniesienia tych urzędów, pełnić mają nadal swoje obowiązki, według wskazówek Naczelników Oddziałów, względnie osób, które, stosownie do artykułu poprzedzającego, funkcje Naczelników sprawować będą.

Art. 8. Lokal. zajmowany przez Galicyjską Prokuratorję Skarbu we Lwowie i cały, będący w użytkowaniu tej Prokuratorji. inwentarz. przechodzi w użytkowanie Oddziału Prokuratorji we Lwowie. Lokal. zajmowany przez Krakowską Ekspozyturę Galicyjskiej Prokuratorji Skarbu i cały, będący w użytkowaniu tej Ekspozytury. inwentarz przechodzi w użytkowanie Oddziału Prokuratorji w Krakowie.

Art. 9. Wykonanie niniejszej uchwały Prezesowi Prokuratorji Generalnej polecone zostaje.

Art. 10. Uchwała niniejsza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej ogłoszoną być ma.

Prezydent Ministrów: *w z. L. Biliński.*

Uchwała Rady Ministrów z dn. 28. VIII. 1919 r. o rozpoczęciu czynności Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, poz. 435 d. u. R. p. nr. 75.

W wykonaniu artykułu 17-go ustawy o utworzeniu Prokuratorji Generalnej z dnia 31 lipca 1919 r. (Dziennik Praw nr. 65 poz. 390 z r. 1919) Rada Ministrów, na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej. uchwała co następuje:

Art. 1. Termin rozpoczęcia czynności Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej na terytorjum byłych zaborów austriackiego i rosyjskiego na dzień 1 października 1919 r. wyznaczony zostaje.

Art. 2. Na obszarze byłego zaboru rosyjskiego Prokuratorja Generalna, pomimo nadejścia terminu. w artykule poprzedzającym wymienionego, nie przejmuje spraw. będących przed tym terminem już w biegu. Stosownie do tego, wszelkie sprawy sądowe, w których powództwo. lub pierwsze podanie złożone zostały. lub zostaną w sądzie przed dniem 1. października 1919 r., a w których

stroną jest Państwo, lub inne podmioty prawne, w artykule 3-im ustawy o Prokuratorji wymienione, prowadzone będą, aż do zupełnego ukończenia we wszystkich instancjach, nie wyłączając instancji kasacyjnej, według obowiązujących dotychczas przepisów o zastępstwie sądownem Państwa i rzeczonych podmiotów prawnych.

Art. 3. Sprawy, które były poprzednio prowadzone przez b. Prokuratorję w Królestwie Polskiem, o ile należą do właściwości Prokuratorji Generalnej, będą przez nią przejęte w terminie, który osobną uchwałą Rada Ministrów określi.

Art. 4. Uchwała niniejsza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej ogłoszoną być ma.

Prezydent Ministrów: *w z. L. Billński.*

X.

KONTROLA PAŃSTWA. SĄDOWNICTWO ADMINISTRACYJNE.

W b. zaborze pruskim atrybucje Najwyższego Sądu Administracyjnego w Berlinie przeszły na sąd nadziemiański, p. art. 17 ust. 2 ustawy z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 385 d. p. p. nr. 64 (niżej w tym zeszycie pod Xi: B):

XI A). ODRĘBNE PRZEPISY DLA GALICJI.

W wykonaniu rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 7. III. r. 1919 poz. 240 d. p. p. nr. 24 „w przedmiocie administracji państwowej w Galicji“, zamieszczonego w zeszytcie pierwszym na str. 162. wyszło rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. VIII r. 1919 poz. 365 d. p. p. nr. 61, na podstawie którego z dniem 1. VIII. r. 1919 Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych objęło pod zarząd bezpośredni wszelkie sprawy, należące do zakresu działania tego Ministerstwa na terenie b. zaboru austriackiego.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. VIII r. 1919 poz. 365 d. p. p. nr. 61, w przedmiocie objęcia przez Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych zarządu na terenie b. zaboru austriackiego.

Na mocy art. 5-go rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7. marca 1919 r. Dz. Pr. poz. 240, zarządza się, co następuje:

P. zeszyt I. str. 162.

Art. 1. Z dn. 1. sierpnia 1919 r. Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych obejmuje pod zarząd bezpośredni wszelkie sprawy, należące do zakresu działania tego Ministerstwa na terenie b. zaboru austriackiego.

Równocześnie ustaje w stosunku do tych spraw ogólne kierownictwo i kontrola Generalnego Delegata Rządu dla Galicji, przysługujące mu dotąd w myśl art. 2 powołanego rozporządzenia, a także skasowany zostaje urząd powołanego w porozumieniu z Generalnym Delegatem dla Galicji, delegata Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 2. Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych ustanowi w miarę potrzeby dla zarządzania poszczególnymi działami spraw na terenie Galicji swoich przedstawicieli, których uprawnienie w granicach ustaw określi w osobnem rozporządzeniu przez siebie wydanem.

Art. 3. Trzecią instancją dla spraw, podpadających pod prze-

pisy ustaw leśnych w Galicji, stanowi Główna Komisja Ochrony Lasów przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Warszawie. Przepis niniejszy nie narusza kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w zakresie karnych spraw lasowych.

P. zeszyt IV.

Art. 4. Trzecią instancją dla spraw, należących do zakresu działania władz agrarnych, czynnych na mocy ustaw krajowych o komasacji i dzieleniu gruntów wspólnych (Dz. u. kr. Nr. 18 i 20, 1900 r.) stanowi Główna Komisja Ziemska przy Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych w Warszawie.

P. wyżej pod III. A), CC) e).

Art. 5. Wykonanie niniejszego rozporządzenia należy do Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych, który wyda potrzebne instrukcje i rozporządzenia wykonawcze.

Warszawa, dnia 1. sierpnia 1919 r.

Prezydent Ministrow: w z. S. *Wojciechowski*. Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych: *Janicki*.

XI B).

ODRĘBNE PRZEPISY DLA B. DZIEL. PRUSKIEJ.

Rozporządzenie Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej (K. N. R. L.) z dnia 17. III. r. 1919 nr. 1 ustanowiło „Tygodnik urzędowy“ wychodzący w Poznaniu, do publikowania „wszelkich ustaw, rozporządzeń i dekrétów władzy polskiej rządzącej na terytorjum zajętem przez Wojsko Polskie“. Moc obowiązująca tych ustaw etc. rozpoczyna się z upływem dnia podanego w odnośnym numerze, jako dzień wyjścia. (Rozp. to wyszło w numerze z dnia 20. III. r. 1919.

Rozporządzeniem zaś z dnia 31. III. r. 1919 nr. 18 Tyg. urz. nakazano umieszczać ogłoszenia pod sankcją karną w Tygodniku urzędowym zamiast w „Reichsanzeigerze“ i to wedle rozporządzenia z dn. 15. V. r. 1919 nr. 54 Tyg. urz. w języku polskim.

Obwieszczeniem z dn. 11. III. r. 1919 nr. 5 Tyg. urz. podano do wiadomości, że K. N. R. L. wstąpił na obszarze terytorjum zajętego przez Wojsko Polskie, w miejsce Rzeszy Niemieckiej i Państwa Pruskiego we wszelkie prawa i obowiązki, wynikające w stosunku do Korporacji gminnych z ustawy co do świadczeń wojennych.

Rozporządzenie z dn. 29. III. r. 1919 nr. 14 Tyg. urz. wzywa urzędy i urzędników, aby wszelkie obwieszczenia i napisy na budynkach i w budynkach przeznaczonych do informacji publiczności, były w języku polskim. Dotychczasowe napisy niemieckie można na razie pozostawić nadal. Rozporządzeniem z dn. 4. IV. r. 1919 nr. 22 Tyg. urz. zaprowadzony został język polski jako urzędowy, w wszystkich organach miejskich (radach miejskich, magistratach, deputacjach, komisjach etc.). rozporządzeniem z dn. 22. V. r. 1919 nr. 60 Tyg. urz. wprowadzono język polski do czynności notarialnych, a rozporządzeniem z dn. 15. V. r. 1919 nr. 56 Tyg. urz. do władz administracyjnych. Rozporządzeniem z dn. 10. IV. r. 1919 nr. 29 Tyg. urz., z dn. 28. IV. r. 1919 nr. 44. Tyg. urz., z dn. 17. V. r. 1919 nr. 59 wydają dalsze zarządzenia co do napisów polskich.

Obwieszczenie z dn. 10. IV. r. 1919 ogłoszone w numerze 7 z dn. 17. IV. 1919 Tyg. urz., podaje do wiadomości pismo Rady Ministrów z dn. 31. III. 1919, w którym oświadcza, że urzędników K. N. R. L. przyjmie na etat państwowy z chwilą dokonania zupełnego złączenia b. zaboru pruskiego z resztą Polski.

Odrębne przepisy wydane zostały przez K. N. R. L. o ochronie wyborów. Zawiera je dekrét z dn. 1. V. r. 1919 nr. 49 Tyg. urz. o postanowieniach karnych za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu i wykonywaniu obowiązków poselskich. Nie podajemy tego dekretu, bo dzisiaj ma już war-

tość historyczną. Odrębną także ustawę wydał K. N. R. L. o stanie wyjątkowym (z 2. VI. r. 1919 nr. 67 Tyg. urz.), który też dekretem K. N. R. L. z dn. 5. VI. r. 1919 nr. 68 Tyg. urz. zarządzony został na cały obszar podlegający władzy N. K. R. L. Ograniczono go później dekretem z dn. 9. IX. r. 1919 nr. 86 Tyg. urz. do pasa szerokiego na 20 km. wzdłuż linii bojowej, jednak dekret z dn. 20. VII. r. 1919 nr. 97 Tyg. urz. wprowadza go na obręb forticy Poznań i na Gniezno wraz z pasem 10 km. Ograniczona także została wolność zebrań rozporządzeniem z dn. 21. VII. r. 1919 nr. 100 Tyg. urz. Natomiast ograniczenia komunikacyjne etc. w obrębie linii demarkacyjnej zostały zniesione dekretem z dn. 7. VIII. r. 1919 nr. 109 Tyg. urzędowy.

Krokiem naprzód w kierunku Konsolidacji było dokonane rozp. z dn. 28. VI. r. 1919 nr. 82 Tyg. urz., wchodzące w życie z dn. 1. VII. r. 1919 zniesienie linii celnej między dawnym Kr. P. a ziemiami podlegającymi K. N. R. L.

Ze względu na organizację urzędów agrarnych podajemy niżej pod 2 i 3 dwa rozporządzenia z dn. 25. VI. r. 1919 nr. 83 i 84 Tyg. urz. o n-stanowieniu Urzędu Csaodowniczego i o zezwalaniu na przewłaszczanie nieruchomości. To ostatnie uchylone przez rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. IX., podane wyżej pod III. A, BB. c.

Decydującym krokiem ku zupełnemu zjednoczeniu b. dzielnicy pruskiej z resztą Polski jest ustawa z dn. 1. VIII. r. 1919 poz. 385 d. p. p. nr. 64. którą wydane zostały odrębne przepisy dla b. dzielnicy pruskiej.

Stanowisko utworzonego przez tę nstawę nowego Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej omówiliśmy wyżej w tym zeszycie pod III.

Władzę nstawodawczą i sądową omówiliśmy wyżej w tym zeszycie pod IV i V, kwestję zaś sądownictwa administracyjnego wyżej w tym zeszycie pod X B).

Pod względem organizacji władz administracyjnych państwowych p-zeszyt trzeci.

1. Ustawa z dn. 1. VIII. r. 1919 o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej, poz. 385 d. p. p. nr. 64.

Art. 1. Ziemie b. dzielnicy pruskiej, które z mocy postanowień Traktatu Wersalskiego z dnia 28 czerwca 1919 r. stały się nierozdzielalną częścią składową Rzeczypospolitej Polskiej, podlegają całkowicie władzy organów centralnych Rzeczypospolitej t. j. Sejmu, Naczelnika Państwa i Ministrów .

Art. 2. Dotychczasowe ustawy i rozporządzenia, obowiązujące na tych ziemiach w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, pozostają nadal w mocy, o ile nie ulegną zmianie na podstawie niniejszej lub późniejszych ustaw sejmowych.

Art. 3. Znosi się wszelkie ustawy i rozporządzenia wyjątkowe, wydane na niekorzyść jakiegokolwiek narodowości lub wyznania.

Art. 4. Zostaje utworzone Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej z siedzibą w Warszawie.

Art. 5. Minister b. dzielnicy pruskiej jest członkiem Rady Ministrów i posiada stanowisko służbowe oraz wszelkie prawa Ministrem Rzeczypospolitej służące.

Art. 6. Minister b. dzielnicy pruskiej ma następujące zadania:

a) przejęcie wszystkich władz i urzędów od Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej i od organów państwowych niemieckich i pruskich,

b) sprawowanie administracji b. dzielnicy pruskiej według postanowień niniejszej ustawy, do czasu oddania wszystkich działów tej administracji pod bezpośrednie kierownictwo właściwych Ministrów.

c) przygotowanie przejścia wszystkich władz i urzędów b. dzielnicy pruskiej pod bezpośrednie kierownictwo właściwych Ministrów oraz przeprowadzenie reorganizacji tych władz stosownie do zasad dla całego Państwa przyjętych.

d) wydawanie w porozumieniu z właściwymi Ministrami przepisów wykonawczych dla wprowadzenia polskich ustaw oraz wydawanie rozporządzeń, zaprowadzających zmiany niemieckich i pruskich ustaw i rozporządzeń, potrzebne celem zupełnego odłączenia władz i urzędów od Niemiec i przystosowanie ich ustroju i procedury do nowych warunków politycznych, wpływających z przyłączenia do Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 7. Minister b. dzielnicy pruskiej jest zwierzchnikiem służbowym władz i urzędów tej dzielnicy z wyjątkiem tych, które uchwałami Rady Ministrów przekazywane będą właściwym Ministrom.

Sprawy polityki zagranicznej, sprawy wojskowe i celne podlegają bezpośrednio właściwym Ministrom.

Art. 8. Znosi się stanowisko Naczelnego Prezesa prowincji oraz regencji obwodowej. W to miejsce tworzy się urzędy wojewódzkie z wojewodami na czele.

Wojewodom służą atrybucje naczelnych prezesów i prezesów regencji, a urzędom wojewódzkim atrybucje regencji obwodowych.

Art. 9. Zostają utworzone 2 województwa: jedno Poznańskie dla obwodu Wielkiego Księstwa Poznańskiego i części powiatów Namysłowskiego i Sycowskiego, przyznanych Polsce. — drugie

Pomorskie dla pozostałych części b. dzielnicy pruskiej, obecnie już do Państwa Polskiego przyłączonych.

Siedziby władzy wojewódzkiej oznaczy Rada Ministrów na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej.

Art. 10. Wojewodowie, mianowani będą przez Naczelnika Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, uchwalony w Radzie Ministrów.

Art. 11. Wyższych urzędników, podległych wojewodom, mianuje Minister b. dzielnicy pruskiej; średnich i niższych mianują wojewodowie lub inne organy stosownie do przepisów obowiązujących.

Art. 12. Główni kierownicy poszczególnych działów administracji w Ministerstwie b. dzielnicy pruskiej, mianowani będą przez Naczelnika Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, powzięty w porozumieniu z właściwym Ministrem za zgodą Rady Ministrów. Inni urzędnicy tegoż Ministerstwa mianowani będą w sposób przepisany dla wszystkich Ministerstw.

Art. 13. Prezesi i członkowie sądów nadziemiańskich, prezesi i dyrektorowie sądów ziemiańskich, nadprokuratorowie przy sądach nadziemiańskich oraz pierwsi prokuratorowie przy sądach podziemiańskich i ziemiańskich mianowani będą przez Naczelnika Państwa na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, powzięty w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości. Sędziów i prokuratorów niższych stopni mianuje Minister b. dzielnicy pruskiej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 14. Ministrowi b. dzielnicy pruskiej służy prawo zwalniania i przenoszenia urzędników (czynnych w chwili wejścia w życie niniejszej ustawy), nie wyłączając tych, którzy z mocy obowiązujących ustaw korzystają z prawa nieusuwalności.

Art. 15. Urzędnicy mianowani na stałe winni złożyć przysięgę państwową według roty i w sposób dla urzędników Rzeczypospolitej Polskiej przepisany.

Art. 16. Sądy i urzędy wydają wyroki i orzeczenia swoje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 17. Atrybucje sądu Rzeszy Niemieckiej w Lipsku, jako instancji kasacyjnej, rewizyjnej i zażaleniowej przechodzą na Sąd Najwyższy w Warszawie.

Atrybucje Najwyższego Sądu Administracyjnego w Berlinie

przechodzą aż do czasu utworzenia Trybunału Administracyjnego na sąd nadziemiański.

Art. 18. Kompetencje pruskiej Rady Ministrów oraz niemieckiej Rady Związkowej za wyjątkiem jej kompetencji ustawodawczej przechodzą w zakresie terytorjum objętego przez Państwo Polskie na Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej.

Również służy Radzie Ministrów prawo zatwierdzania rozporządzeń i zarządzeń wojewody w tych wszystkich wypadkach, w których podług dotychczasowych ustaw rozporządzenia i zarządzenia naczelnego prezesa lub prezesa lub prezesa regencji wymagały zatwierdzenia królewskiego względnie ministerjalnego.

Art. 19. O ile w następstwie odbyć się mających plebiscytów jeszcze w czasie działania niniejszej ustawy zwrócone zostaną Państwu Polskiemu stosownie do Traktatu pokojowego dalsze terytorja b. monarchji pruskiej, to moc ustawy niniejszej na te terytorja rozciągać się będzie.

Uchwała Rady Ministrów, powzięta na wniosek Ministra b. dzielnicy pruskiej, określi podział tych terytorjów na nowe województwa względnie ich przyłączenie do województw istniejących, z zastrzeżeniem późniejszego zatwierdzenia przez Sejm.

Art. 20. Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej, jako organ władzy, ulega likwidacji, sposób której określi Minister b. dzielnicy pruskiej w porozumieniu z Komisarjatem, a sam ją przeprowadzi.

Art. 21 Wykonanie ustawy niniejszej należy do Prezydenta Ministrów i właściwych Ministrów.

Art. 22. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Marszałek: *Trąpczyński*. Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski*.

2. Rozporządzenie N. K. R. L. z dn. 25. VI. r. 1919 nr. 83 Tyg. urz. o ustanowieniu Urzędu Osadniczego.

Art. 1. §§ 1, 2, 8, 9 i 12 pruskiej ustawy o popieraniu niemieckich osad w prowincjach Zachodnio-Pruskiej i Poznańskiej z 26 kwietnia 1886 (zbiór praw pruskich str. 131) wraz z rozporządzeniem o Komisji dla niemieckich osad w prowincji Zachodnio-Pruskiej i Poznańskiej z dnia 29 września 1908 roku (zbiór praw pruskich str. 195) uchyla się.

Art. 2. Zabrania się:

a) tworzenia osad lub zagród w myśl § 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 1886 r.;

b) odnawiania upływających kontraktów osadniczych z dotychczasowymi osadnikami;

c) przewłaszczania osad lub zagród jeszcze nie przewłaszczonych.

Art. 3. W miejsce dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej ustanawia się Urząd Osadniczy z siedzibą w Poznaniu.

Zadaniem Urzędu Osadniczego jest:

a) popieranie racjonalnej wewnętrznej kolonizacji przez tworzenie nowych osad i zagród włościańskich, nie wykluczając resztówek,

b) tworzenie osad i zagród robotniczych.

c) oddawanie parcel niezabudowanych posiadicielom malarolnym celem powiększenia ich posiadłości, bądź to nowym nabywcom będącym w możności tworzenia osad i nowych zagród o własnych siłach.

Art. 4. Urząd Osadniczy oddawać będzie zagrody i ziemie na własność za wynagrodzeniem w kapitale lub w rencie lub też na dzierżawę czasową osobom, które wykażą znajomość fachową rolniczą.

Pośród reflektantów należy uwzględnić w pierwszej linii inwalidów wojskowych.

Art. 5. Urząd Osadniczy składa się z prezesa i członków, mianowanych przez Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu.

Art. 6. Urząd Osadniczy wstępuje w wszelkie prawa i obowiązki dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej z kontraktów z dotychczasowymi kolonistami i zastępuje wszędzie Państwo Polskie, które wstępuje w wszelkie prawa i obowiązki Państwa Pruskiego co do istniejących już osad.

Art. 7. Celem spełnienia swych zadań, Urząd Osadniczy winien zużyć nie tylko wszelkie ziemie nierozparcelowane, a będące jeszcze w posiadaniu dotychczasowej Komisji Kolonizacyjnej, lecz ma także prawo nabywania nowych posiadłości.

W tym celu przysługuje Urzędowi Osadniczemu prawo pierwokupu, zastrzeżone dla Państwa w rozporządzeniu o legalnem prawie pierwokupu przy własnościach rolniczych i leśnych z dnia 23 grudnia 1918 r. (zbiór praw pruskich r. 1919 str. 3).

Notarjusze i sądy zobowiązane są donieść Urzędowi Osadniczemu o każdym kontrakcie sprzedaży w przeciągu 14 dni po zawarciu kontraktu. Doniesienie to nie zwalnia osób zobowiązanych wedle ustawy do zgłoszenia kontraktu, od tego obowiązku.

Art. 8. Wszelkich zezwoleń, które przewiduje praska ustawa o włościach rentowych z dnia 27 czerwca 1890 (zbiór praw pruskich str. 209) oraz ustawa o niepodzielnem dziedziczeniu posiadłości włościanskich z dnia 8 czerwca r. 1896 (zbiór praw pruskich str. 124) udziela w miejsce dotychczasowych władz i urzędów Urząd Osadniczy.

Art. 9. Urzędowi Osadniczemu przysługuje prawo podwyższenia dotychczasowej renty według swego uznania.

Art. 10. Prawa i obowiązki Komisji Jeneralnej w Wrocławiu wykonuje Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu aż do chwili przekazania tych funkcji innym organom państwowym.

Art. 11. Działalność Urzędu Osadniczego obejmuje całe terytorjum, należące dotychczas do Państwa Pruskiego, a przyłączone przez kongres pokojowy do Państwa Polskiego.

Poznań, dnia 25 czerwca 1919 r.

Komisariat Naczelnej Rady Ludowej:

Adam Poszwiński.

W. Seyda.

Dekret nr. 84, dotyczący nominacji tymczasowej komisji przy Urzędzie Osadniczym.

W myśl rozporządzenia z dnia 25 czerwca 1919 roku art. 5. mianujemy członkami tymczasowej komisji przy Urzędzie Osadniczym następujących panów:

- 1) Adama Poszwińskiego, jako przedstawiciela Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu,
- 2) Prezesa Rejencji w Poznaniu,
- 3) Przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa w Warszawie,
- 4) Przewodniczącego Izby Rolniczej w Poznaniu,
- 5) Leona Plucińskiego, właściciela ziemskiego z Świdzimią,
- 6) ks. Feliksa Bolta z Srebrnik (Prusy),
- 7) dr. Kazimierza Bajońskiego, dyrektora Banku w Poznaniu,
- 8) Wawrzyna Rybę, robotnika z Oberhausen,
- 9) Jana Siudzińskiego, gospodarza z Młynów pow. Strzeliński,
- 10) Wacława Cegielkę, murarza z Poznania.

Komisja przy Urzędzie Osadniczym wstępnie w wszelkie prawa i obowiązki byłej Komisji Kolonizacyjnej.

Poznań, dnia 25 czerwca 1919 r.

Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej:

Adam Poszwiński,

W. Seyda.

3. Rozporządzenie z dn. 25. VI. r. 1919 nr. 85 Tyg. urz. dotyczące zezwolenia na przewłaszczenie nieruchomości.

Uchylone przez rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. IX. r. 1919 poz. 428 d. u. R. p. nr. 78 i polane wyżej pod III A. BB. c.

Art. 1. Przewłaszczenie nieruchomości, położonych na terytorjum, podlegającym Komisarjatowi Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu, może nastąpić jedynie za przedłożeniem piśmiennego zezwolenia Urzędu Osadniczego w Poznaniu.

Art. 2. Przepis artykułu 1 nie dotyczy sprzedaży na rzecz Korporacji prawa publicznego oraz na rzecz osób, które są spokrewnione lub spowinowaczone z sprzedającym w prostej linii lub do drugiego stopnia w linii bocznej.

Art. 3. Przepis artykułu 1 należy odpowiednio zastosować przy zamianie nieruchomości do towarzystwa.

Art. 4. Urzędowi Osadniczemu przysługuje prawo wydania przepisów wykonawczych do tego rozporządzenia.

Art. 5. Rozporządzenie to obowiązuje z chwilą ogłoszenia w Tygodniku Urzędowym.

Poznań, dnia 25 czerwca 1919 r.

Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej:

Adam Poszwiński,

W. Seyda.

XI C).

PRZEPISY DLA LITWY I BIAŁORUSI.

Dekretem z dn. 8. II. r. 1919 poz. 1. dz. urz. gen. Kom. cyw. ustanowionym został Zarząd wojskowy na Ziemiach Litwy i Białorusi (p. niżej pod 1.), dekretem zaś z dnia 19. II. r. 1919 l. 2. dz. urz. Kom. cyw. mianowany został pierwszy „Generalny Komisarz Cywilny przy Zarządzie Wojskowym Kresów Wschodnich”.

Rozporządzeniem tegoż Generalnego Komisarza Cywilnego z dn. 5. III. r. 1919 l. 5 dz. urz. Gen. Kom. cyw. (niżej pod 2) uznanym został na obszarach zajętych przez wojsko polskie za język urzędowy język polski, dwoma zaś rozkazami Naczelnego Wodza z dn. 12 i 13 V. r. 1919. ogłoszonymi w dzienniku urzędowym Generalnego Komisarza Cywilnego pod liczbami 15 i 16 (patrz niżej pod 3 i 4). unormowanym został zarząd cywilny na obszarach wschodnich zajętych przez wojsko polskie i rozgraniczoną została kompetencja władz wojskowych i zarządu cywilnego Ziemi wschodnich.

Działalność Generalnego Komisarza Cywilnego objęła już wiele dziedzin życia publicznego, a rozporządzenia jego uwzględnimy w naszym wydawnictwie w odpowiednich miejscach, przy przedstawieniu przepisów prawa administracyjnego, prywatnego etc. Na razie nadmieniamy, że okupowane ziemie podzielone zostały na okręgi z Komisarzami Okręgowymi na czele.

Na obszarach podległych władzy Zarządu Cywilnego Ziemi wschodnich utworzone zostały na razie trzy jednostki administracyjne: Okręg Wileński, z siedzibą władz okręgowych w mieście Wilnie, Okręg Brzeski, z siedzibą władz okręgowych w mieście Brześciu Litewskim, oraz Zarząd powiatów wołyńskich z tymczasową siedzibą władz zarządu w Kowlu. Okręg Wileński tymczasowo obejmuje terytorja powiatów Wileńskiego, Trockiego, Oszmiańskiego, Święciańskiego, Lidzkiego, Grodzieńskiego i Nowogródzkiego w granicach z dn. 1 sierpnia 1914 roku oraz terytorjum wydzielonego z powiatu miasta Wilna. Okręg Brzeski tymczasowo obejmuje terytorja powiatów Brzesko-Litewskiego, Wołkowskiego, Prużańskiego, Słonimskiego, Kobryńskiego i Pińskiego w granicach z dnia 1 sierpnia 1914 roku. Zarząd powiatów Wołyńskich obejmuje tymczasowo terytorja powiatów: Włodzimierskiego, Kowelskiego i Łuckiego. W miarę posuwania się wojsk polskich na wschód dalsze części byłej gubernji Wołyńskiej wchodzić będą do zarządu powiatów wołyńskich bez osobnych rozporządzeń. Powiaty wołyńskie zachowują granice z dn. 1 sierpnia 1914

roku. Zarząd okręgów Wileńskiego i Brzeskiego sprawują komisarze okręgowi, tymczasowy zarząd powiatów wołyńskich sprawuje delegat Generalnego Komisarza na podstawie odnośnych tymczasowych przepisów szczegółowych.

1. Dekret ustanawiający zarząd wojskowy na ziemiach Litwy i Białorusi z d. 8. II. r. 1919 l. 1 dz. urz. Kom. cyw.

I. Z chwilą rozpoczęcia operacji wojsk polskich na ziemiach Litwy i Białorusi rozciąga się na te przestrzenie zarząd wojskowy.

II. Rozporządzenia wykonawcze wydawane będą przez Sztab Generalny W. P. łącznie z Departamentem Litewsko-Białoruskim M. S. Z.

Warszawa, dnia 8 lutego r. 1919.

Naczelnik Państwa: *Józef Piłsudski*. Prezydent Min. *J. Paderewski*.

2. Rozporządzenie Naczelnego Dowództwa W. P. — Generalnego Komisarza Cywilnego w przedmiocie języka urzędowego z dn. 5. III. r. 1919 l. 5. dz. urz. Kom. cyw.

Art. 1. Na obszarach, zajętych przez wojska polskie, językiem urzędowym jest język polski.

Rozporządzenia urzędowe wydawane będą w języku polskim z ewentualnem dodaniem tłumaczenia w języku ludności miejscowej.

Miarodajnym jest tekst polski.

Art. 2. W stosunkach swych z władzami ludność może się posługiwać obok polskiego również językiem litewskim, białoruskim i małopolskim.

Art. 3. W instytucjach społecznych i samorządowych, zarówno jak i w szkolnictwie dopuszczone są obok języka polskiego języki litewski, białoruski i małopolski.

Warszawa, dn. 5 marca 1919 roku.

Generalny Komisarz Cywilny: *Kolankowski*.

3. Rozkaz Naczelnego Wodza W. P. dotyczący organizacji zarządu cywilnego na obszarach wschodnich zajętych przez wojska polskie z dn. 12. V. r. 1919 l. 15 dz. urz. Kom. cyw.

Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów, powziętą dnia 12. maja 1919 r. a zatwierdzoną przezemnie, postanawiam co następuje:

Art. 1. Do czasu uregulowania w drodze właściwej ustroju obszarów wschodnich, zajętych przez wojska polskie, zarząd cywilny sprawować będzie Komisarz Generalny przy Naczelnem Dowództwie Wojsk Polskich, mianowany i odwoływany przez Naczelnego Wodza na wniosek Prezydenta Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej. Władza Komisarza Generalnego obejmuje obszary, stanowiące teren działań wojennych i etapy poza wschodnimi granicami b. Królestwa Kongresowego z wyjątkiem powiatów objętych dekretem o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z dnia 28. listopada 1919 r.

Art. 2. W wykonaniu powierzonego sobie zarządu cywilnego Komisarz Generalny:

a) wydaje rozporządzenia tymczasowe z mocą ustawy we wszelkich dziedzinach zarządu cywilnego z wyjątkiem spraw wojskowych.

b) ustala preliminarze wydatków i dochodów Zarządu Cywilnego oraz uzyskuje pożyczki i subsydja od Rządu Polskiego,

c) sprawuje władzę wykonawczą, oraz nadzór nad administracją kraju,

d) mianuje wszelkich urzędników administracji i sądownictwa,

e) zarządza wybory do instytucji samorządowych, oraz powołuje przedstawicieli ludności miejscowej do organów doradczych przy urzędach,

f) reprezentuje Naczelne Dowództwo w sprawach zarządu cywilnego krajem wobec władz centralnych Rzeczypospolitej Polskiej.

g) wykonywa wszelkie czynności, jakie z istoty powierzonego mu zarządu państwowego wynikać będą.

Art. 3. Komisarz Generalny za swe czynności jest odpowiedzialny przed Naczelnem Dowództwem.

Art. 4. Wymienione w art. 2 zadania Komisarz Generalny wykonywa przez:

a) Komisarjat Generalny.

b) komisarzy okręgowych i podległych im komisarzy powiatowych i miejskich,

c) urzędy kontroli,

d) organy sądowe,

e) organy samorządu.

f) przedstawiciele przy władzach centralnych w Warszawie i przy dowództwach grup wojskowych na terenie, podległym zarządowi cywilnemu.

Art. 5. Komisarjat Generalny jest zarządem centralnym obszarów wskazanych w art. 1 i pozostaje pod bezpośrednim kierownictwem Komisarza Generalnego.

Art. 6. Do zakresu działania komisarza okręgowego należy:

a) wydawanie rozporządzeń obowiązujących w sprawach bezpieczeństwa i spokoju publicznego:

b) kierownictwo sprawami zarządu cywilnego na terenie powierzonego mu okręgu w myśl rozporządzeń i instrukcji Komisarza Generalnego.

c) nadzór i faktyczna kontrola urzędów i organów administracyjnych w wykonywaniu przez nie zarządu, oraz sprawowanie nadzoru służbowego nad urzędnikami państwowymi w okręgu.

d) przedstawianie kandydatów na wyższe urzędy administracyjne w okręgu. opinjowanie o kandydatach przedstawionych przez komisarzy powiatowych na urzędy w powiatach, oraz mianowanie urzędników kancelarii okręgu i służby. W miejscu urzędowania komisarzów okręgowych znajdują się urzędy okręgowe podległe Komisarjatowi Generalnemu, nad którymi komisarzom okręgowym służy prawo ogólnego nadzoru.

Art. 7. Do zakresu działania komisarza powiatowego i miejskiego należy sprawowanie na terenie powiatu, lub miasta czynności, jakie komisarz okręgowy sprawuje na terenie okręgu, oraz czynności przekazanych komisarzowi powiatowemu, względnie miejskiemu przez instrukcję i zlecenia władz przełożonych.

Art. 8. Organy sądowe, oraz urzędy kontroli skarbowej w okręgach podlegają wyłącznemu nadzorowi Komisarza Generalnego.

Art. 9. Instytucje i organy samorządu sprawują zarząd lokalny w przekazanym przez Generalnego Komisarza zakresie, pod nadzorem odnośnych komisarzy powiatowych, lub miejskich.

Art. 10. Przedstawiciel Generalnego Komisarza w Warszawie reprezentuje go przed Radą Ministrów i władzami centralnymi i informuje Generalnego Komisarza o dezyderatach władz central-

nych. W szczególności powierzone mu są starania o zapewnienie a-
prowizacji dla obszarów podległych Generalnemu Komisarzowi.

Art. 11. Dla uzgodnienia działalności władz wojskowych i cy-
wilnych w zakresie administracji, Generalny Komisarz mianuje
przy dowództwie każdej grupy wojsk swego przedstawiciela.

Art. 12. Przepisy wykonawcze do niniejszego rozporządzenia
wyda Generalny Komisarz.

Warszawa, dnia 12 maja 1919 r.

J. Piłsudski.

**4. Rozkaz Naczelnego Wodza W. P. rozgraniczający sfery
kompetencji władz wojskowych i Zarządu Cywilnego Ziemi Wscho-
dnych z dn. 13. V. r. 1919 L. 16 dz. urz. Kom. Cyw.**

Rozkazem moim z dnia 12 maja 1919 roku wydane zostały
rozporządzenia, normujące ustroj Zarządu Cywilnego obszarów
wschodnich, zajętych przez wojska polskie, z poddaniem takowe-
go zarządu kierownictwu, mianowanego przez Naczelnego Dowódz-
twa Komisarza Generalnego.

Ażeby jaknajbardziej ulżyć ludności miejscowej, znękaney dłu-
goletnią wojną i okupacją niemiecką, w ponoszeniu ciężarów, po-
łączonych z prowadzoną obecnie na ziemiach tych kampanją wo-
jenną, oraz w celu pozyskania w miejscowej ludności dobrowolnego
i szczerzego rzecznika państwowości polskiej, rzeczony Zarząd Cy-
wilny objąć ma wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodar-
czego, z wyjątkiem spraw, mających bezpośrednio styczność z o-
peracjami wojennymi.

W szczególności wyłączną kompetencję Zarządu Cywilnego
stanowią sprawy:

a) wszelkie administracyjne i policyjne, dotyczące ludno-
ści cywilnej,

b) podatkowe; normowanie przemysłu, handlu i rolnictwa;
łącznie z tem, sprawy normowania ruchu przewozowego to-
warów i żywności,

c) zarządu dobrami państwa, majątkami opuszczonemi
przez właścicieli, majątku pozostawionego przez władze nie-
mieckie i bolszewickie, z wyjątkiem materiału wojennego, ja-
koteż regulacje spraw o straty majątkowe i leśne,

d) aprowizacji ludności cywilnej,

e) wymiar sprawiedliwości w sprawach, dotyczących ludności cywilnej, z wyjątkiem spraw poddanych kompetencji sądów wojskowych,

f) wszelkie rekwizycje i świadczenia w naturze,

g) regulowanie ruchu ludności cywilnej (przepustki).

W myśl tego, gwoli pomyślności podjętej przez Państwo Polskie doniosłej i państwowo-twórczej pracy, wykonywanej na kreścach zarówno przez władze cywilne, jak i wojskowe, polecam, by wszystkie podległe mi władze wojskowe unikały wkraczania w zakres kompetencji organów cywilnych, a tembardziej unikały wszelkich z nimi tarć i nieporozumień.

Zaleca się władzom wojskowym jaknajszersze współdziałanie z władzami zarządu cywilnego, tym ostatnim zaś ze względu na teren ich pracy nadaje się prawo noszenia uniformu polowego, pg. wzoru ustalonego przez Naczelne Dowództwo, także korzystanie ze wszystkich praw, jakie przysługują oficerom w służbie, przyczem pomiędzy oficerami i urzędnikami cywilnymi obowiązywać będą ogólne prawidła o oddawaniu honorów. Polecam, aby wszelkie rozporządzenia władz wojskowych dotychczas wydane, w zakresie spraw, powyższym rozkazem objętych i z nim niezgodne, były zniesione.

Warszawa, dnia 13 maja 1919 r.

J. Piłsudski.

XII.

TRAKTATY.

B) TRAKTAT STANÓW ZJEDNOCZONYCH AMERYKI PÓŁNOCNEJ, WIELKIEJ BRYTANJI, FRANCJI, WŁOCH I JAPONJI Z POLSKĄ.

Na osiemdziesiątem pierwszym posiedzeniu Sejmu dn. 30. VI. r. 1919 ratyfikowany został traktat koalicji z Polską.

Podajemy niżej (wedle „Monitora Polskiego“ nr. 177, 170 i 171) dyskusję, którą przeprowadzono w Sejmie, jako materiał nie obojętny dla zrozumienia i ocenienia traktatu.

Dalej zaś podajemy tekst traktatu wraz z wstępem i aneksami wedle publikacji „Biura Prac Kongresowych“.

DYSKUSJA W SEJMIE.

**P. Prezydent Ministrów i Minister Spraw Zagranicznych Pa-
derewski:**

Wysoki Sejmie!

Niechaj mi wolno będzie rozpocząć to sprawozdanie od radosnego okrzyku: Ojczyzna nasza wolna nareszcie!

Traktat pokojowy, podpisany przez Niemców, uznał niepodległość Polski, główne sprzymierzone i stowarzyszone mocarstwa stwierdziły ją uroczyście.

Jeśli plebiscyt na Warmji, w Prusiech Książęcych i na Górnym Śląsku na naszą wypadnie korzyść, to odzyskamy znaczny szmat macierzystej ziemi i nawet tę część jej prastarą, drogocenną, która już za najświetniejszych Jagiellońskich czasów nie była w naszych rękach. I choć przy obejmowaniu ojczystych zagonów, niemało jeszcze wypadnie ponieść ofiar, choć tam może poleje się jeszcze krew polska droga, to jednak dziś już śmiało rzec można, że tam na zachodzie stanęła okazała i piękna część państwowego gmachu Polski, stanęła mocno, na prawnych podstawach, uznana przez wszystkie ludy i narody, przez wszystkie największe świata potęgi.

Traktat pokojowy, który dziś mam zaszczyt przedstawić Wysokiemu Sejmowi dla ratyfikacji, różni się nieco od wstępnych warunków pokojowych, omawianych tu przed dwoma miesiącami. Zaszły w nim pewne zmia-

ny, niektóre niezupełnie dla nas pomyslane, inne bezsprzecznie na naszą korzyść.

Ze względu na stanowcze, uparte twierdzenie Niemców, że większość ludności regencji Opolskiej nie zgodzi się na oderwanie jej od państwa Niemieckiego i wobec tego oni traktatu podpisać nie mogą, postanowiła konferencja pokojowa, uznając to za konieczne, pozostawić rozstrzygnięcie sprawy Górnego Śląska woli ludności, to jest za pomocą plebiscytu.

Będziemy więc mieli na Górnym Śląsku plebiscyt.

Z przyznanego nam przy wstępnych warunkach pokojowych morskiego wybrzeża, wyłączono część, zamieszkałą przez Niemców w przeważającej liczbie. Wylączono również obszar znaczny, dość cenny, niestety, również przez większość niemiecką zamieszkały, obszar, przez który przechodzi najbardziej ważna linja kolei żelaznej: Piła—Chojnice; natomiast przyznano nam, wbrew wstępnym warunkom pokojowym, cały prawie Wielki i część polskie powiatów: Sycowskiego i Namysłowskiego.

Naogół biorąc, w porównaniu do poprzednio ustanowionych warunków pokojowych, terytorjalnie tracimy bardzo mało -- kilkadziesiąt kwadratowych kilometrów, narodowościowo zaś zyskujemy bardzo dużo.

Interes naszego narodu wymaga, ażeby tam na Zachodzie było nas Polaków jaknajwięcej, a Niemców jaknajmniej. Otóż pod tym względem możemy mieć zupełne zadowolenie. Zdaniem jednego z najwybitniejszych uczonych naszych, profesora Romera, który wraz z innymi pracownikami biura kongresowego oddał nam w Paryżu wielkie usługi — dzięki tym zmianom terytorjalnym ubędzie nam 95.000 Niemców, a przybędzie 60.000 Polaków. Cyfry to wymowne. Ktokolwiek, choćby najwybredniejszy, rozważyć je zechce, przyznać będzie zmuszony, że z jednej strony ubytek tak licznego zastępu obcoplemienców, z drugiej zaś przybytek tak okazałej liczby rodaków naszych, stanowi dla narodu zysk istotny, zysk znaczny, pożądany i miły. Nie wiem, dlaczego niektórzy z kolegów naszych utrzymują, że traktat pomiędzy Polską a głównymi sprzymierzonymi i stowarzyszonymi mocarstwami powinien być uważany za rzecz osobną, odrębną, samoistną. Jest to pojęcie mylne. Traktat pomiędzy Polską a głównymi mocarstwami wypływa z artykułu 93 traktatu pokojowego z Niemcami, wiąże się z nim organicznie i stanowi jeden z głównych warunków naszej niepodległości... O niepodpisaniu jego nie mogło być mowy. Delegaci polscy podpisali ten traktat dodatkowy, bo go podpisać musieli, bo im nie wolno było poprostu zrzekać się tych praw i korzyści, które traktat główny Polsce przyznaje, tych praw i korzyści, o których marzyło kilka polskich pokoleń, tych praw i korzyści, za które walczyli ojcowie nasi, często nawet bez wiary, że one tak odrazu w całej rozciągłości urzeczywistnić się dadzą.

Z ratyfikacją traktatu rzecz zupełnie ma się tak samo. Zatwierdzenie jednego z nich bez zatwierdzenia drugiego nie przyniosłoby nam żadnych korzyści. Byłoby to, jeżeli mi tak wyrazić się wolno, czynem nie bardzo politycznym. Nie polepszyłoby w niczem naszego, zaprawdę, nadspodziewanie dobrego położenia. Przeciwnie, mogłoby być poczytane za rozmyślną obrazę, mogłoby narazić Polskę na pewne szkody. Ojczyzna nasza wolna nareszcie, ale jej wschodnie granice nie ustalone, plebiscyt i inne ważne sprawy niezalatwione jeszcze. Mamy niechętnych wielu, a i wro-

gów niemało. Niech się wam nie zdaje. czcigodni panowie posłowie, że delegaci wasi na kongres pokojowy zapomnieli bodajby na chwilę o wło-
żonych na nich obowiązkach.

Zadaniem ich było bronić praw Ojczyzny i stać na straży godności nar-
odowej. Zadanie to spełnili oni uczciwie, sumiennie wedle sił i możności
(*bravo*). To też stanąć dziś mogą śmiało przed najwyższą narodu władzą
i oświadczyć: jeżeli nie wszystkich życzenia słuszne spełniono, jeżeli nie
wszystkich pragnieniom najświętszym stało się zadość, to jednak Ojczyźnie
nie dzieje się krzywda, a godność Polski, choć nieco zadrasnięta, wyszła
jednak bez szwanku (*bravo*).

Narzucone nam prawa mniejszości narodowej odczuliśmy żywo, jak
je Polak odczuwać powinien (*głosy: słusznie*). Bo czyż wypadło postąpić
tak z wielkim, starym i cywilizowanym narodem, jakim my jesteśmy? Czy
wypadło tej Polsce, która od lat 800 była bezpiecznym schroniskiem dla
wszystkich prześladowanych w religji i wierze, która była bezpiecznym
przytuliskiem dla wszystkich uciemionych ludów i plemion? (*Głosy: bra-
vo*). Która zawsze tuliła do czystego łona wszystkich, co cierpieli, ba na-
wet i zmiję (*hurzne bravo*). Czy wolno było, czy wypadło, tej Polsce, o
której, zdaniem jej własnych wrogów, mówiono, że była stale szermierzem
tolerancji, liberalizmu i postępu w dziejach nowożytnej Europy, czy wy-
padało jej narzucać prawa i porządki wewnętrzne, jako jakimś małemu,
pierwotnemu i barbarzyńskiemu narodowi (*Głosy: słusznie*). Czy wypo-
dało tej Polsce, gdzie do dziś dnia stoją niektóre z najstarszych w Euro-
pie synagog, gdzie w roku 1573, w roku pamiętnej nocy św. Bartłomieja,
wszystkim wyznaniom przyznano wolność, czy jej wypadło prawić o to-
lerancji religijnej, pouczać o uznaniu dla święta sabatu (*głosy: wstyd!*)
Czy wypadło wreszcie wobec uroczystych i tak ważnych zapewnień Rzą-
du i Sejmu Polskiego, że w Polsce wszyscy obywatele będą mieli równe
prawa, okazywać jakąś nieufność (*potakiwania*)?

Ludzie mądrzy, zacni, szlachetni, wspaniałomyślni, którzy nam te pra-
wa podyktowali, nie chcieli doprawdy nas obrażać. Złe nam o nich mówio-
no. Przeboleć to można, przeboleć to łatwo, tem łatwiej, że przecież to nie
o te prawa chodzi, ale o sposób, w jaki je nam narzucono. Te same prawa
bylibyśmy uchwalili i nadali sami. (*Głosy: słusznie*), ale gdy się podobało
niektórym przyjaciółom pewnych współobywateli naszych uznać te prawa
mniejszości za swoje zwycięstwo — tem lepiej.

Jeśli owe prawa przyczynią się do polepszenia naszych stosunków,
jeśli one położą kres pewnym oszczerstwom i potwarzom, jeśli postawią
tamę pewnym krzywdzącym nas kampanjom, jeśli przyczynią się zwłaszcza
do poprawienia, polepszenia wewnętrznych naszych stosunków, do uspo-
kojenia kraju, do usunięcia tych potępienia godnych rasowych zatargów,
a rasowe zatargi nie tylko u nas istnieją, to wówczas i ja również te
prawa mniejszości narodowych uznam za walne dla nas zwycięstwo. Bo
niemasz człowieka, któryby gorzej, niż ja pragnął spokoju, pomyślności,
i szczęścia dla tej polskiej ziemi i dla wszystkich jej bez wyjątku dzieci.

Tem tylko stale kierowany uczuciem, śmiem tutaj w zdaniu uboższem
wypowiedzieć pragnienie, ażebyśmy w tej Czerwonej Rusi, którą dziś je-
szcze Wschodnią Galicją nazywają, a której administracja nam zostanie
powierzona, ażebyśmy tam wprowadzili amnestję dla tych wszystkich, któ-
rzy w niegodziwy sposób przeciwko nam walczyli. (*Bravo*). Wojna tam dzie-

ki Bogu ustaje, pokój się ustala. Powinniśmy wymazać z pamięci wszystkie urazy i krzywdy, powinniśmy zapomnieć o przeżytych bólach i doznanych cierpieniach, powinniśmy zapomnieć, bośmy Polacy i chrześcijanie.

Musimy dowieść światu, musimy dowieść tu, tam i wszędzie, przekonąć świat cały, niezawsze nam chętny, że Rząd polski, istotnie polski, pozabawiony wszelkiego obcego wpływu, Rząd polski, będzie Rządem wolności, sprawiedliwości i braterskiej miłości. (*Bracia*). I niechże nareszcie zapanaże pokój na tej ziemi ludziom dobrej woli.

” Zboczyłem nieco od głównego traktu, wróć do traktatu. Niejeden z nas uważa, że uznanie Wisły za drogę wodną międzynarodową jest poniekąd ujmą dla Polski. I nam tak się zdawało. Od początku konferencji sprzeciwiał się temu wytrwale i mężnie delegat Roman Dmowski; wszyscyśmy się opierali temu i walczyli do samego końca. Atoli, gdy na Radzie Czterech oświadczone nam stanowczo, że uznanie Łaby, Odry, Dunaju, Wisły i Niemna za rzeki dostępne dla wolnej międzynarodowej żeglugi, jest wprowadzeniem w życie zasady, która będzie następnie zastosowana do wszystkich rzek świata, wówczas nie mogliśmy się na to nie zgodzić.

Uważaliśmy, że powoływać się na przestarzałe międzynarodowe prawa nie tylko, że nie należy, ale wprost nie przystoi. Międzynarodowe prawa nie zapobiegły przecież rozbirowi Polski; międzynarodowe prawa nie uwolniły jej z ucisku i niewoli istniejących do roku 1914. Pojęcia o prawie międzynarodowym nie przeszkodziły zaborcom naszym w prześladowaniu, w krzywdzeniu, w niszczeniu, w łupieniu, w grabieniu Ojczyzny naszej, nie przeszkodziły im w prześladowaniu i ciemnieniu całego polskiego narodu, aż do ostatniej chwili. I dopiero konferencja pokojowa, z której wyłonią się nowe międzynarodowe prawa, zrzuciła z nas oficjalnie jarzmo, zerwała pęta, zdruzgotała kajdany, ciężące na austriackim i niemieckim zaborach.

A cóżbyśmy mogli powiedzieć? Czyżbyśmy mogli powoływać się na prawa międzynarodowe? Prawa stałe tylko w fizyce istnieją; w dziedzinie moralnej praw stałych niewzruszonych niema. Wszystko się tam zmienia, rozwija, częstokroć doskonali na użytek liczby, na użytek coraz to większych rzesz ludzkich. My wiemy, o tem, a wie może o tem najlepiej Sejm Krowodawczy, który sam zmienia, rozwija, doskonali i ustanawia prawa na chwałę Rzeczypospolitej, na użytek ludu. Myśmy nieco chorzy jeszcze; nie mówię tu, rzecz prosta, o was, wybrańcy narodu, bo Wy macie zdrowie i siłę i wiecie, czego chcecie (*poruszenie na sali*). Zresztą krytykować Was nie śmiałybym, robić Wam zarzutów nie poważylbym się. Mówię o tych, których tu niema, a którzy jednak na opinię publiczną niemały wpływ wywierają. Nieświadomie szerzą oni pesymizm, nieświadomie zatrują narodową duszę.

Pomówmy otwarcie. Aljantom nie pomogliśmy wiele. Uczynili to w naszym imieniu, a w skromnej mierze ci, którym z Polski dotychczas za ofiarność i poświęcenie nikt nie przesłał ani słowa uznania, ani wdzięczności. Uczyniło to wychodźstwo polskie w Ameryce. (*Głosy: Cześć im!*). Myśmy aljantom nie pomogli wiele, a jednak żądamy, ażeby oni głównie o nas myśleli, nami się zajmowali, najkorzystniej nasze tylko załatwiali sprawy.

Przez cały szereg miesięcy z Paryża dochodziły tutaj rozmaite wieści. Donoszono skwapliwie o przeróżnych nieprawdopodobnych pogłoskach, o

rozmaitych, nie dających się urzeczywistnić projektach i zamiarach, jako u rzeczach już postanowionych.

I oto gdy zapadł wyrok ostateczny, ludzie ci poczuli się pokrzywdzonymi. I oto, gdy w Polsce nastąpiła jasność wielka, gdy nawet wróg odwieczny uznał naszą Niepodległość i zgodził się na oddanie znacznej części lupu, gdy my otrzymaliśmy to, o czem w roku 1917 nikt na polskiej ziemi nawet marzyć nie śmiał... (*głosy*: To, to nie) nie mówiono o tem, panowie, Wtedy ci ludzie zamiast się cieszyć, zamiast przystroić swe domy w zieleni wesołą, przystroić w chorągwie zwycięstwa i odprawiać modły dziękczynne, śpiewać hymny radosne, chodzą ponurzy, jakby za pogrzebem i zwiesiwszy swe stroskane głowy, szepczą po cichu: ten Polskę sprzedał, tamten ją zdradził, ten sprawy nie dopilnował, tamten nie umiał jej bronić, ten był ustepliwy, porobił ustępstwa na korzyść Jawy, Sumatry, czy też Patagonji. Czemu to przypisać? Panowie, to są resztki uczuć ludzi, skrzepowanych u nas przez długie lata niewoli. To jest psychologia ludzi, którzy nie mają poczucia rzeczywistości, którzy dawniej nie mieli niczego, a dzisiaj nie umieją się cieszyć. Do tych ludzi, panowie, powinniśmy zawołać, to obywatel nasz obywatelski: Ocknijcie się ze snu schorzali, otrząśnijcie się z odrętwienia, zniechęcenia, a więc niedoleżni. Nikt was nie sprzedał, nikt was nie zdradził, nikt się wam nie sprzeniewierzył. Ocknijcie się, otrząśnijcie się i nie sięgajcie po ten sznur rozpaczy, ale bierzcie śmiało ten złoty róg, który Opatrzność kładzie wam w ręce. (*Brawo*) I niech raz zabrzmi ta pieśń radości i wesela, pieśń zwycięstwa i tryumfu, bo Polsce nie stała się krzywda, ale wielkie spotkało ją szczęście. (*Brawa i oklaski*). Ojczyzna wolna nareszcie. (*Długotrwale oklaski i brawa*)! Kolebka rodu naszego: Gopło, Kruszwica, Gniezno, Poznań ukochany, są już nasze. (*Brawa i oklaski*). Niebawem ogromne wrota Gdańska staną przed nami naocześnie otwarte. (*Brawa*). Wkrótce po naszym brzegu Bałtyku powiewać będą polskie Orły białe. (*Brawa i oklaski długotrwale*).

Ocknijcie się, otrząśnijcie, bo w całym długim dni szeregu dnia piękniejszego, sławniejszego, wiekopomniejszego niema, daty szczęśliwszej, piękniejszej i płodniejszej, niż ten dzień 28 czerwca 1918 r. (*Brawa i oklaski*).

Ja Bogu dziękuję, żeśmy wszyscy dożyli tego dnia pięknego, ja Mu dziękuję z głębi duszy za to, że dał narodowi naszemu te cnoty niezrównane, że wyposażył go tak hojnie, że dał mu siłę oporu, zdolność cierpienia i tę przedziwną moc wytrwania. (*Brawa*).

One to, te cnoty niezrównane, przyczyniły się głównie do tego, że my dziś należymy do narodów wolnych i władnych. Im to zawdzięczamy, że możemy dziś tak wielkie i uroczyste obchodzić święto.

Dziękuję tym mężom wielkim, szlachetnym a potężnym, dziękuję czcigodnemu prezydentowi Wilsonowi (*huczne oklaski i brawa*; *postowie wstają z miejsc*), panu Clemenceau, Lloyd George, Orlando i ich doradcom za odczucie, zrozumienie, uwzględnienie najgłówniejszych, najpilniejszych i najśluszniejszych praw i pragnień naszych.

Wielkim, zwycięskim państwom: bohaterskiej tak drogiej nam Francji (*huczne i długotrwale oklaski, postowie wstają z miejsc*), wspaniałomyślnym Zjednoczonym Stanom, nieustraszonej Anglii, rycerskim i zaprzyjaźnionym z nami Włochom, dalekiej a życzliwej nam Japonji — wyrażam wdzięczność głęboką za okazaną Polsce pomoc, za okazane jej poparcie.

Wam wszystkim, tu zebrany, wam, towarzyszym pracy, wam, prawo-

dawcom Polski; wam wszystkim z głębi braterskiego a miłującego was serca, dzięki za to, że mimo rozlicznych stronnicych zatargów i sporów, dopomogliście w zachowaniu spokoju, porządku i ładu wewnątrz kraju, zeście tem dopomogli do odzyskania korzystnych warunków pokojowych. pozwalając Rządowi w tak krytycznej chwili na utrzymanie przychylnego o nas zdania za granicą. Dzięki wam.

Naczelnemu Wodzowi i walecznej armji *dlugotrwale oklaski, poslowie i i Ministerowie powstają z miejsc* za obronę Polski, polskiemu wychodźtwnu w Ameryce *(oklaski)*, za wierność polskiego uczucia, za pomoc ofiarną Komitetowi Narodowemu w Paryżu *(oklaski na prawicy, poslowie z prawicy wstają. Poseł Diament: Tylko Dmowskiego zostawmy na boku!)* za spełnione historyczne zadanie...

Nie, panie, ja tu jestem na stanowisku, które mi nakazuje w każdej chwili być uczciwym i sumiennym *(brawa na prawicy)*.

Nie wolno polskiemu Prezydentowi Ministrów popelnić ani kłamstwa, ani bluźnierstwa *(brawa na prawicy)*. Ja nie należę do żadnego stronnictwa i nigdy należeć nie będę, i dlatego każdemu oddam, co mu się słusznie należy, bo każdy jest mi bratem *(na prawicy oklaski)*. Każdemu, ale dodam jeszcze to, że nic tak nie wzmaga sił przeciwnika, jak wyjątkowa mu krzywda *(na prawicy huczne brawa)*.

Pozwólcie, że dokończę zdania. Wszystkim delegatom naszym, kierownikowi i współpracownikom biura kongresowego za sumienną, uczciwą, obywatelską pracę, wszystkim, tu wymienionym, składam z wysokości tej trybuny pokłon, wyraz wdzięczności i uznanie najwyższe *(brawa i oklaski)*.

Przedstawiając Wysokiemu Sejmowi dla ratyfikacji traktat pokojowy z Niemcami oraz traktat pokojowy między Polską a głównemi sprzymierzonymi i stowarzyszonymi państwami, oba nierozzerwalnie ze sobą złączone, śmiem prosić i proszę z ufnością o zatwierdzenie obu bezwzględnie i równoczesne. Zarazem proszę o pozwolenie mi na dopowiedzenie kilku zdań jeszcze, krótkich.

Czekają nas wielkie przeciwności i ciężkie trudy. Od dalszego układu pokojowego, a poniekąd od szybkiego zwycięstwa polskiego oręza losy kresów wschodnich i wielkość Polski zależeć będzie. Powiedzmy jednakże sobie śmiało i otwarcie, że siła, zdrowie i trwałość Rzeczypospolitej tylko od nas samych zależy *(brawa i oklaski)*, bo żądamy trwałej zgody i przyjaznych stosunków ze wszystkimi naszymi sąsiadami. W wojnie żyć ciągle nie możemy *(głos: słusznie)*. My wojny nie chcemy *(brawa i oklaski)*. Pragniemy zewnętrznego pokoju *(brawa)*, ażeby mózż nareszcie rozpocząć istotną kraju odbudowę *(brawa i oklaski)*; niemasz twórczej pracy bez zewnętrznego pokoju. Trudy twórcze, czy to czlowieka, czy też społeczeństwa, wymagają wszystkich sił skupienia i duszy spokoju. Jeżeli zdołamy zachować ten duszy spokój, ten pokój wewnętrzny, jeżeli zdobędziemy się na wszystkich sił naszych skupienie, jeżeli potrafimy, a mam nadzieję, że potrafimy przeprowadzić skutecznie i sprawiedliwie, bez żadnych wybryków, bez żadnych wstrząśnień gwałtownych uchwaloną już reformę rolną *(brawa i oklaski)*, inne nieodzowne reformy społeczne, to ntrwalimy na długo byt nasz narodowy, zyskany w oczach, w mniemaniu całego świata cywilizowanego i błogosławić nam będą przyszłe pokolenia. Skończyłem. *(Huczne brawa i oklaski. Głosy: Niech żyje Prezydent Ministrów! Poslowie powstają z miejsc)*.

Pos. Wł. Grabski: Twórcza praca nas czeka na podstawach, które dla Polski dał traktat. Chcąc ocenić traktat pokojowy, należy go rważyć nie tylko ze względu na linje polityczne, które zawiera, ale i na treść jego ekonomiczno-finansową.

W sprawozdaniu delegackiem podałem część finansową treściwej, szczegółowej analizy, ażeby dać możność postom i komisjom, radzącym nad skutkami traktatu, jak najostrożniejszego odniesienia się do każdego z warunków, ażeby dać możność sformułowania postulatów, zadań, jakie Sejm stawiać powinien Rządowi odnośnie do wpływów na wykonanie traktatu i na wielką pracę, jaka po podpisaniu i ratyfikacji traktatu Polskę czeka. Ale te wszystkie szczegółowe analizy, krytyki i wątpliwości, odnoszące się do tych lub innych paragrafów, nie powinny nam zaciemniać ogólnego obrazu, jaki bije od tego traktatu dla nas samych, tego obrazu, który będzie podstawą oceny traktatu w zakresie finansowej przyszłości, który nam pozwoli następnie czerpać zeń pewne źródła siły twórczej. Wiem, że istnieją wielkie obawy, że nadmierne ciężary spaść mają na Polskę. Jest to wyobrażenie błędne.

Każdy rozumie, że nie może państwo złączyć szeregu obszarów, nie może przyłączyć jakichkolwiek terytorjów bez tego, żeby nie przyjąć udziału w ciężarach i długach, jakie są z każdym terytorjum związane. W tym względzie należy sobie uświadomić, że traktat pokojowy wprowadza na Polskę jedynie udział w długach przedwojennych państwa niemieckiego, pruskiego i zwalnia zaś Polskę z udziału w długach wojennych. Ażeby wiedzieć, co to jest, uprzytomnijmy sobie, że długi przedwojenne wynoszą 15 miliardów, a wojenne 150 miliardów: więc traktat wkłada na nas 10 części tych obowiązków jakie leżeć będą na innych częściach państwa niemieckiego. Państwo niemieckie będzie musiało, prócz tych 150 miliardów, resztą swoich terytorjów przyczynić się do odszkodowania wszystkich krzywd i strat, które zadalo. Od udziału w tem odszkodowaniu Polska jest wolna z racji cierpień, jakie spadły na Polskę. Cały ciężar spada tylko na inne terytorja, pozostałe przy Niemcach.

Polska przyjmuje udział w długach przedwojennych. Polska prócz tego, płaci za własność państwową, ale z wyjątkiem tej, która dawniej była własnością państwa polskiego. A więc najcenniejszy przedmiot własności państwowej — lasy — w ogromnej swojej ilości odpadają i z tej racji Polska nie ma nic do płacenia. Ma do płacenia tylko za koleje, za przewyżkę wartości kolei ponad długi kolejowe i inne przedmioty państwowe, które mają swoją wartość i nie wchodzą w zakres tego, co Polska dawniej posiadała. Te wszystkie ciężary dadzą się obliczyć łącznie z udziałem w długach przedwojennych na dwa miliardy marek. Przy rozszerzeniu, o ile plebiscyt da nam dobre rezultaty, dojdzie do 2½ miljarda, ale podzielone na liczbę ludności wyniesie 400 marek na głowę, t. zn., że 15. 18 razy lżej będzie obywatelowi polskiemu, niż temu, który pozostał w Niemczech.

Spójrzmy na najgorszy paragraf, który mówi o udziale w długach Rosji. Przedewszystkiem zdawać winniśmy sobie sprawę, że udział w długach Rosji nie może rozciągać się na wszystkie długi Rosji. Od 30 marca 1917 r. Polska została uznana przez Rosję za państwo niepodległe: od tego czasu zaczęła mieć własne wydatki na wojsko: wojsko polskie zaczęło się formować i od tego czasu Polska ma już własne wydatki, które

sama poniosła, a natomiast udziału w długach Rosji przyjąć nie powinniśmy. Przypatrzmy się, jakie to są długi, zaciągnięte do 30. marca. Przedewszystkiem długi wojenne, o które trudno się spierać. Dług wojenny składa się z dwóch pozycji: 6 miliardów 792 milionów i dług wewnętrzny około 28 miliardów. Paragrafy, które znajdują się w traktacie o długach Rosji, mają jedynie podstawę do traktowania o długach zagranicznych. Długi zagraniczne do tej daty wynoszą 6 miliardów 792 miliony. Pozycja długu wewnętrznego Rosji jest jeszcze w mgie pograżona; nie wiemy, jak państwo rosyjskie będzie traktowało swoje długi wewnętrzne. Czyż my nie mamy tysiącznych dowodów przeciwko Rosji, z powodu gospodarki jej, jakie mieliśmy szkody i straty i jakiego możemy żądać od niej wynagrodzenia. Więc stawiam w wątpliwość tę pozycję długów wewnętrznych, operuję tylko pozycją pierwszą, która wynosi 6 miliardów 792 miliony i którą rozłożył się na jednostki ludności, naturalnie całej Rosji; na nas spadnie o tyle, o ile będziemy mieli dużo mieszkańców. Wynosi to na mieszkańca 200 marek. Więc my tych braci z zaboru pruskiego, którzy przyjdą do nas, nie obciążymy zbyt i nie pogorszymy ich losu z tytułu rozrachunku z Rosją. *(Brawa)*. Przeciwnie, stać nas będzie na to, że, o ile nasze rozrachunki z Austrią z konieczności — bo to bankrut — który nie jest w stanie zapłacić tego, co się od niego należy, jeżeli te rozrachunki dadzą wynik gorszy trochę, niż z Niemcami, to będzie nas stać na spłacenie tego długu. Chociażby do tego dołożyć koszty prowadzenia naszej wojny obecnej i koszty naszego deficytu tegorocznego, to i tam deficyt rośnie z roku na rok. Tylko tam w innych krajach do deficytu siedmiu tysięcy będą dokładać tysiączne sumy, a my do naszych 400 tylko setki będziemy dokładać, bo będziemy mieli wiele ludności w państwie i skutkiem tego deficyt zastraszać nas nie powinien. Zawsze będzie ogromna różnica, która będzie przemawiała na naszą korzyść, a jeżeli się mówi o ciężarach, to nie tylko sama wysokość ciężarów powinna nas troską napawać, ale jeszcze, komu jesteśmy winni. Jest wielka różnica, jeżeli się winno dług, od którego trzeba płacić procenty, komuś za granicą, jeżeli ten zagraniczny wierzyciel niechętny i gotów korzystać z sytuacji.

Nasz udział w długach, który nas czeka, przedstawia się w dwojaki sposób: albo to jest przyjmowanie długów zagranicznych, będących w rękach obywateli państwa Polskiego, czyli wewnętrzny rozrachunek państwa ze swoimi obywatelami, albo to wszystko idzie na rachunek komisji odszkodowań. To nie są długi, od których musimy płacić procenty, bo to idzie na rachunek odszkodowań, a to słowo powinniśmy nam uwidocznić, co to znaczy. To jest sposób płacenia nam za nasze szkody wojenne. To jest jeden ze sposobów dojścia do tego, że pewne odszkodowanie otrzymamy, bo sami sobie płacić będziemy. Jeżeli ta należność idzie na rachunek naszych należności, równa się to, jakgdybyśmy na te odszkodowania otrzymali możność zaciągnięcia pożyczki wewnętrznej, bo jesteśmy czystei, niewinni nikomu, więc sami możemy się zagospodarowywać.

Przechodzę do odszkodowań. Wyraźnie jest powiedziane w traktacie pokojowym, że wszyscy sprzymierzeńcy mają jednakowe prawa do odszkodowań ze strony Niemców; jeżeli nam nie dano miejsca w komisji odszkodowań, to nie dano również Rumunii i innym małym państwom. To nie znaczy, że prawa nasze są zabaczone. Będziemy się musieli upo-

minac, ale w cierpliwość powinniśmy się uzbroić, bo ta sama cierpliwość wymagana jest od Francji i Belgji.

W roku 1921 ma być przedstawiony wielki rachunek na ogromne sumy, nie tylko za zniszczone majątki, spalone budowle, ale tam się mówi także, że Polska będzie miała, jak wszystkie sprzymierzone państwa, prawo dopominać się o niedopłacone zarobki tych, którzy przymusowo byli wypędzeni do Niemiec i pracowali za niższą płacę, niż Niemcy. I nie tylko te zarobki, ale wszystkie straty, które wynikają z prześladowań osobistych i wysiedlania tych osób, będą Niemcy obowiązani zaspokoić, jak i te straty, że państwo Polskie będzie musiało inwalidów wojennych i ofiary wojny utrzymywać i te straty będą w rachunku Niemcom przedstawione. (*Brawa*).

My mamy prawo do odszkodowania i pierwszym warunkiem, ażeby te prawa osiągnąć, jest wiara w nie. Gdyby w tym względzie były jakie wątpliwości, to muszę zaznaczyć, że Niemcy parę razy mówiły, że Francji i Belgji zwrócą odszkodowanie, ale Polsce nie, o Polskę się nie troszczą. Mamy dowody, że ze strony naszych wielkich sprzymierzeńców mówiono, aby Niemców nie oszczędzać, naszym zwątpieniem w możliwość realizowania tych praw nie przyczynimy się do tego, aby w Niemczech zbudzić przekonanie, że koniecznie żądamy sprawiedliwego odszkodowania za nasz przemyśl w Królestwie i za wszystkie straty, które oni wywołali. I nawet za straty w Galicji, które przez Austrię nie byłyby w stanie być odszkodowane. Widzimy więc, że traktat pokojowy z Niemcami sprowadza na Polskę straty nieznaczące, natomiast otwiera nam szerokie prawa i od nas będzie zależeć, w jakim stopniu będziemy z tych praw korzystać. Czekać nas będzie cały rok przyszły wytężonej pracy, ażebyśmy umieli upomnieć się o wszystko, co z tego traktatu wynika. Traktat ten jest podstawą nie tylko wolności naszego państwa, ale i jego siły finansowej. Panowie się dziwili może, że Polska nie mogła zaciągnąć pożyczki zagranicą przed podpisaniem traktatu, ale po podpisaniu uwidoczni się potęga finansowych podstaw, jakie traktat daje Polsce, i wtenczas jestem przekonany, że będziemy mogli przystąpić do tych zagadnień. Nie chciałbym, żeby słowa moje tak zrozumiano, że traktat zwalnia nas już od wielu trosk, od naszego niedoboru w gospodarce, że możemy iść daleko w wydatkach, nie troszcząc się o nie. Nie, proszę panów, gdyby zaleta finansowa tego traktatu zniweczona była przez nieogłędą gospodarkę wewnętrzną, to to nam najwięcej zaszkodzi, bo wtedy patrzeć będą na nas, jak na tych szczęśliwych, którzy ze swego szczęścia korzystać nie umieli, bo go nadużywali. Wtenczas nie dadzą nam tych kredytów potrzebnych. Więc to nas nie zwalnia od konieczności gospodarki oszczędnej, przeczornej, żeby to nieznaczące obciążenie nie rosło stale i nadmiernie. Ale powinniśmy mieć przeświadczenie, że stać nas na te nakłady konieczne dla państwa Polskiego, na te sprawiedliwe ofiary dla nieszczęśliwych, dla tych różnych ludzi, którzy ponieśli straty wojenne i na odbudowę kraju. Stać nas na te nakłady konieczne dla podniesienia Polski na stopień państwa pierwszorzędnego, bo tylko wtedy, gdy będziemy państwem równorzędnym z wielkimi mocarstwami pod względem sił ekonomicznych wewnętrznych i naszych urzędów, wtenczas wolno nam się będzie cieszyć z porównania 400 marek z 7.000. Dlatego sądzę, że te paragrafy, powinny nam dać przeświadczenie głębokie, że ten traktat śmiało ratyfikować możemy. A jeżeli

trzeba się krytycznie odnieść do niektórych stron, to nie drogą — w stosunku do ratyfikacji lub nie, lecz drogą odpowiedniego uchwalenia wy-
magań, które po tym traktacie powinny być ze strony Sejmu i całego
kraju w stosunku do Rządu większe, aniżeli poprzednie. (*Brawa i oklaski*).

Pos. Stępiński: Komisja ratyfikacyjna po gruntownem zbadaniu treści
jednego i drugiego traktatu przychodzi przed Wysoki Sejm z wnioskiem
o uchwalenie ustawy, w której Sejm będzie ratyfikował obydwie traktaty,
razem z protokołem przy sposobności podpisania traktatu podpisanym w
dniu 28 czerwca, a zarazem upoważnia Wysoki Sejm Naczelnika Państwa
do podpisania tej ratyfikacji. Obydwie traktaty stanowią jedną całość,
tak pod względem formalnym, jak materialnym. Niepotrzeba oddzielić je-
dnego od drugiego i głosować za jednym traktatem inaczej, niż za drugim.
Pierwszy traktat jest zawarty przez państwa sprzymierzone i zwycięskie
z Niemcami, drugi przez główne mocarstwa sprzymierzone z Polską. For-
malnie obydwie traktaty łączą się. W traktacie, zawartym z Polską, wy-
raźnie powiedziano, że traktat ten otrzyma moc obowiązującą równocze-
śnie z traktatem z Niemcami. A więc, gdyby traktat, zawarty z Polską,
a raczej z jej delegatami, nie otrzymał sankcji Wysokiego Sejmu, to tem
samem traktat, zawarty z Niemcami, nie mógłby mieć mocy obowiązującej.

Materialna łączność między traktatami jest taka: W traktacie pierw-
szym Polska występuje, jako strona, zawierająca umowę z Niemcami. W
drugim traktacie mocarstwa główne zawierają traktat z Polską. Pierwszy
zapewnia Polsce niepodległość i granice zachodnie, drugi — zawiera wa-
runki, na jakich państwa zwycięskie ofiarują Polsce ów traktat z Niem-
cami. Nie można zatem stawiać rzeczy w ten sposób, jakoby można przyjąć
traktat z Niemcami, a odrzucić warunki, na jakich wogóle ten traktat
może mieć moc obowiązującą.

Niewątpliwie traktat z Niemcami zawiera pewne postanowienia ni-
korzystne: np. wolno Niemcom przechodzić i przewozić towary przez zie-
mie polskie, leżące między Wschodnimi Prusami, a Niemcami. Wolno
Niemcom wywozić produkty kopalniane ze Śląska Górnego na warunkach
takich samych, jakie mają Polacy. Istnieje dalej postanowienie, odnoszące
się do obywateli Niemców i do obywateli Polaków. Istnieje artykuł 93,
zastrzegający, że mniejszości narodowo-językowe i religijne będą miały
pewne prawa w Polsce.

Istnieją zatem postanowienia, które zostały nam z góry podyktowane.

Istnieje postanowienie co do umiędzynarodowienia Wisły — i posta-
nowienie, że Polska będzie brała udział w długach Rosji.

Ale pamiętajmy o tem, krytykując traktat, że to, co się nazywa trak-
tatem, jest w rzeczywistości dyktatem, że to nie jest traktat taki, jakie
zawierają zwykle między sobą mocarstwa — jest to dyktat państw zwy-
cięskich, odnoszący się przedewszystkiem do Niemiec. Podobny dyktat
będzie wkrótce względem Austrii. Państwa zwycięskie, które podyktowały
warunki Niemcom, mają też pewne prawo podyktować pewne warunki
Polsce, ponieważ warunki, podyktowane Niemcom, były korzystne dla
Polski.

Wolelibyśmy, żeby ubocznych postanowień w traktacie nie było, ma-
my zaś, że one się tam znajdują, ale to nie powinno nam zasłaniać oczu na
główną treść traktatu, na główne jego korzyści, czyli na niepodległość
i zjednoczenie ziem Polski i odzyskanie ziem zrabowanych nam przez

Prusy, a nawet takich ziem, o których uzyskaniu marzyliśmy podczas wojny nie mogliśmy.

To prawda, że granice zachodnie nie mieszczą w sobie całego dawnego zaboru pruskiego. Niestety, pochód dziejowy zrobił swoje: wskutek germanizacji całe polacie przestały być faktycznie polskimi. Zabór pruski obejmował 57.000 klm. kw., na tej przestrzeni mieszkało 4 miliony mieszkańców, w czem 2 miliony i 20.000 Niemców i 1 milion 935.000 Polaków. Nie mówię tu o Śląsku, tylko o całym zaborze pruskim. Obecnie na podstawie traktatu otrzymujemy tylko 45.000 klm. kw., ale za to ludność polska na tym obszarze znajduje się w znacznej większości, stanowiąc przeszło 61% (*głosy: słuchajcie, słuchajcie*). Obszar, który się do nas nie dostał, a który należał do zaboru pruskiego, ma przeszło 800.000 Niemców, a tylko nieco więcej, niż 60.000 Polaków. Czyli na tym obszarze, któregośmy nie dostali, mieszka mniej, niż 10% Polaków.

Musimy dbać o to, żebyśmy zawsze stali w szeregu mocarstw zwyciężkich, bo to daje na przyszłość wielkie korzyści polityczne i ekonomiczne.

Następnie mamy interesy do załatwienia na wschodzie i nie możemy np. ryzykować wojny z Niemcami, a jeżeli odrzucimy traktat, to temsamem odrzucimy traktat z Niemcami, a więc nie będziemy z nimi w stanie pokoju. — Będziemy musieli prowadzić wojnę z nimi. Nie obawiamy się wprowadzić tej wojny, ale w każdym razie byłoby to wielkie ryzyko, gdyż mamy wojnę na wschodzie — i zewsządbyśmy mieli wrogów.

Jeżeli odmówimy ratyfikacji jednego, lub drugiego traktatu, to wprowadzimy u siebie stan zupełnej niepewności — nie wiemy zresztą, jakby na to odpowiedziały mocarstwa główne, które zawierając traktat z Niemcami, postanowiły, że ich kosztem ma powstać Polska.

Wszystkie argumenty przemawiają więc za tem, żebyśmy obydwa traktaty ratyfikowali.

Nawet samo odroczenie traktatu, jak sobie życzy wniosek mniejszości, grozi nam ciężkimi klęskami — a więc Niemcy mogą nam zabrać zboże w dzielnicach, które mają przyspaść Polsce — dalej zaś nasza ludność na Śląsku i na Mazurach będzie uciskana i ciemiężona. Imieniem większości komisji proszę więc Wysoką Izbę, żeby zechciała uchwalić ratyfikację obydwóch traktatów.

O ile zaś chodzi o życzenia niespełnione, to mamy do tego inną drogę — Ligę Narodów i Rząd, który musi się upomnieć o usunięcie tych przepisów, które nas bolą. Do tego zmierzają rezolucje, które uchwaliła komisja ratyfikacyjna.

Po odczytaniu tych rezolucji mówca stawia poprawkę, aby po słowie: „aby“ wstawić słowa: „w pasie granicznym przeważnie polskim między Piłą i Chojnicami, odstąpionym w traktacie z Niemcami Niemcom, wyjątkowo zarządzenie plebiscytu ludności“.

Pos. Rataj w obszernej mowie motywuje stanowisko mniejszości komisji domagające się odroczenia ratyfikacji traktatu aż do uzgodnienia jego postanowień z zasadą suwerenności Państwa Polskiego i z zobowiązaniami, które Państwo Polskie przyjęło w art. 93 traktatu z Niemcami.

Pos. Wierzbicki, jako sprawozdawca w przedmiocie klauzul ekonomicznych, wypowiada się za ratyfikacją traktatu, proponując jednk na-

tychmiast po ratyfikacji podjąć walkę o usunięcie tych rzeczy, które nie odpowiadają godności państwa i krzywdzą nas gospodarczo.

Pos ks Pośpiech odczytuje rezolucję w sprawie plebiscytu na Górnym Śląsku. Rezolucja wyraża przekonanie, że plebiscyt wypadnie na korzyść Polski, oraz przesyła wyrazy czci i podziękowania ludności górnośląskiej, iż pozostała wierna narodowi.

Pos Lieberman, podnosi, że mimo niesłychanego tryumfu moralnego, jakiego dożyła Francja, odzywają się tam protesty przeciw pokojowi Wersalskiemu, bo genjusz narodu francuskiego zawsze, w złych i dobrych chwilach, rwał się w górę ku syntezie wszechludzkiej, a pokój ten nie ziścił marzeń o przebudowie świata, bo był tylko dyktandą czterech mocarzy rządów kapitalistycznych. Mimo, że pod wpływem natchnionych słów Prezydenta Ministrów w sercach budzi się uczucie entuzjazmu, mówca sądzi jednak, że nie można poprzestać na hymnie radosnego upojenia, lecz trzeba trzeźwo rozpatrywać sprawę. Stwierdzić trzeba, że armje koalicji szły do boju w obronie własnego bytu, a nie z miłości ku nam, że niepodległość naszą zawdzięczamy nie ich sympatjom, lecz żelaznej konieczności dziejowej, że ta niepodległość nie była aktem łaski, ani darem najwyższej Rady czterech, lecz wynikiem dziejów i naszej własnej siły.

Najciemniejszą stroną pokoju wersalskiego jest dziwna konstrukcja Ligi narodów, która jest raczej ligą zwycięzców, bo wyklucza narody pokonane i te narody, w których zwyciężyła rewolucja. Stało się to z wielką szkodą dla Polski, bo gdyby dopuszczono do Ligi Niemców, można by mieć gwarancję moralną, że Niemcy lojalnie wypełnią obowiązki; gdyby dopuszczono Rosję, ustalaby wojna na wschodzie Europy.

Jeszcze bardziej podejrzaniem są komentarze mówców stanu koalicji do traktatu, domagające się potężnej Rosji. Każdy Polak rozumie, jakim to grozi niebezpieczeństwem. Mówca stwierdza, że Dmowski całemi miesiącami poza plecami delegacji polskiej prowadził tajne konszachty z Sazonowem. (*Głos: Stare bajki*). Maklakowem. (*Głosy: A wy układacie się z bolszewikami*). Polska nie może się zgodzić na utworzenie potężnej Rosji, a powinna zachować neutralność w stosunku do Rosji robotniczej. Na pewnem zebraniu przedstawicieli małych narodów Rosji, powiedział słusznie jeden z ich przedstawicieli, że wielkie narody utworzyły małą ligę, ale Polacy powinni utworzyć wielką ligę małych narodów na wschodzie i przez to spełnić misję historyczną. A tu tymczasem mocarstwa zwycięskie chcą popchnąć Polskę na drogę interwencji, czego dowodem jest wniesiony niedawno nagły wniosek, mający na celu wyprawę na Kijów. Proklamowaliście się przez to, jako partja wojenna i my to przed całą Polską piętnujemy.

Pierwsza część traktatu przedstawia się jako ździerstwo. Nakłada na nas ohydny system celny. Przewala na nas dług państwa rosyjskiego, nie pytając o naszą zgodę, ani o to, na co te długi były użyte; uczyniono to bez pytania nas o opinie, tak, jakbyśmy byli narodem pokonanym; krzywdą jest także umiędzynarodowienie Wisły, co będzie miało smutne następstwa gospodarcze. — Druga część traktatu składa się z dwóch części. Pierwsza jest niepotrzebna, gdy tak samo, jak pokonanym Niemcom, nakazuje nam poszanowanie życia i wolności obywateli pod rygorem wzywania policji międzynarodowej. Tej hańby nie może zagłuszyć żaden hymn radosny. (*Głos: Kto temu ścinien?*). Będę i o tem mówił. Druga

część jest zabójcza, bo nakłada na Polskę obowiązek utrzymywania szkolnictwa żydowskiego, żargonowego i dopuszczenia żargonu do urzędów i sądów i daje możność wymuszenia tego obowiązku przy pomocy Ligi narodów. My przeciw temu protestujemy: bo, z wyjątkiem nacjonalistów żydowskich, nie odpowiada to nawet potrzebom ludności żydowskiej.

Mówca omawia następnie przyczyny, które wywołały nieszczęsny traktat dodatkowy, i widzi je w nastrojach, jakie w kołach francuskich wywołały przesadne wieści o pogromach żydowskich.

Zdaniem mówcy, męskie, jasne wystąpienie Sejmu byłoby zapobiegło katastrofie. Ponadto opinia zachodu jest zahypnotyzowana obecnością Romana Dmowskiego, którego metody nie prowadzą do celu i nie przynoszą korzyści.

Odrzucenie traktatu — wbrew opinii polskiej — nie wywoła konfliktu z wielkimi mocarstwami. Należy wreszcie porzucić rolę biednego krewniaka, który wszystko otrzymuje z łaski familji. Polska tworzy wal na wschodzie przeciwko Prusom i reakcji ze wschodu. Nasza wolność nie jest łaską, ale przyszła jako akt siły naszej. Stronnictwo mówcy z głębi przekonania głosować będzie przeciw traktatowi, nie bojąc się konfliktu, jakim nas straszą.

Pokój wersalski jest źródłem nowych wojen. Wiemy, że jedyna możność uchronienia świata przed nową wojną leży w międzynarodowej solidarności robotniczej. Wiemy, że w tej wojnie cywilizacja ludzka stanęła u brzegu przepaści i jeżeli wojna światowa miałaby spaść na świat znów, to cywilizacja skazana jest na zagładę. My, socjaliści polscy, staniami karnie w szeregach międzynarodowej solidarności robotniczej, gdyż wiemy, że w ten sposób służymy swojej ojczyźnie. Dlatego stajemy na stanowisku solidarności międzynarodowej robotniczej francuskiej, angielskiej (*głos: I niemieckiej*); niemieccy socjaliści głosowali z wami za traktatem. (*Wielka weselość w Izbie*) i dlatego, jako Polacy, jako socjaliści i jako ludzie, dla których ideały Wilsona nie są czczym frazesem, głosujemy przeciwko ratyfikacji traktatu. (*Brawa na lewicy*).

Marszałek proponuje, aby mówcy skracali się do 10 minut. Usiłuje przeciw temu oponować poseł Korfanty. Wystąpienie jego lewica przyjęła protestami; nie kończąc — wraca na swe miejsce.

Pos. Rudziński imieniem Klubu Wyzwolenia motywuje stanowisko Klubu, streszczając się w tem, że głosować będzie za traktatem z Niemcami, natomiast proponuje odroczenie traktatu dodatkowego. W wywodach mówca zwraca się silnie przeciw Dmowskiemu, wyrażając równocześnie im. Klubu Prezydentowi Ministrów Paderewskiemu najgłębsze rodzicówanie i najgłębszą cześć.

Posel Witos w imieniu swego stronnictwa składa następujące oświadczenie:

Naród polski, który po ciężkiej wiekowej niewoli uzyskał upragnioną wolność, zdaje sobie dokładnie sprawę, komu i w jakiej mierze zawdzięczać to powinien.

Nigdy on tego nie zapomni, że niepodległość i zjednoczenie w wielkiej mierze zawdzięcza bohaterom armjom sprzymierzonym: nigdy nie zapomni usług, jakie oddała mu wielkoduszna Francja, potężne Stany Zjednoczone Ameryki, których prezydent pierwszy podniósł hasło Polski Zjednoczonej i Niepodległej; niezłomna Anglja od dawna wzięła bra-

terstwa związana z Polską, państwo włoskie, jakoteż i inne państwa sprzymierzone.

Będąc jednak pomny niedalekiej przeszłości, za najwnększe dobro swojego państwa, uważa jego niezawisłość zupełną pod każdym względem, jako najpewniejszą gwarancję swojego bytu i rozwoju.

Z talem tedy musimy stwierdzić, że niezawisłość ta nie przypada odrazu w udziale wszystkim ziemiom niezaprzeczenie polakim, że o niektórych dla Państwa Polskiego koniecznych, decydować ma dopiero plebiscyt, a są i takie niezaprzeczenie polskie obszary, które pozostały nadal pod obcą przemocą.

Niezawisłość tę narusza dalej w wysokim stopniu wprowadzenie do traktatu pokojowego postanowień wyjątkowych, suwerenności Państwa Polskiego uwłaczających.

Do tych, między innymi, należy zneutralizowanie Wisły i z góry narzucone prawa dla mniejszości narodowych. Że naród polski był zawsze, często ze szkoda dla siebie, w najwyższym stopniu tolerancyjnym, stwierdzają jego dawniejsze i nowe dzieje. Dowodem niezbitym także, że mniejszości te na ziemiach polskich cieszą się wszelkimi prawami i dobrobytem, a często przywilejami.

Naród polski i obecnie nie zmienił swoich zapatrywań pod tym względem, regulowanie jednak spraw wewnętrznych w państwie uważać musi za swoje nienaruszalne i wyłączne prawo.

To są, między innymi, powody, które skronictwo nasze zmuszają do oświadczenia się przeciw treści traktatu, zawartego pomiędzy Polską a mocarstwami głównymi, mając niezłomną nadzieję, że zmiany, konieczne dla naszego państwa, w traktacie tym zostaną w przyszłości przeprowadzone.

Posel Herz: Zdając sobie sprawę z historycznej chwili, jaką przeżywamy i z wielkiej odpowiedzialności wobec narodu i przyszłości, składam imieniem Narodowego Chrześcijańskiego Klubu Robotniczego w sprawie ratyfikacji traktatu oświadczenie:

Traktat pokojowy państw sprzymierzonych z Niemcami jest wyrazem tryumfu sprawiedliwości, zwycięstwem idei prawa nad siłą brutalną. Z głęboką radością wita nasz klub pokój, okupiony niezwykle w dziejach świata wysiłkami i poświęceniem ze strony demokracji Zachodu i Ameryki. Wyrażamy nadzieję, że szczytne hasła, proklamowane przez prezydenta Wilsona i zawarte w umowie Związku Narodów, przyczynią się do zapanowania wiecznego pokoju wśród ludów na ziemi: zapewnią narodom swobodny rozwój, nowe jutro, opromienione szczęściem i dobrobytem. Myśli, rzucone w części traktatu pokojowego, zatytułowanej „Praca“, sprawiają, że ten rajstotniejszy czynnik postępu, jakim jest praca, zajmie odąd należne mu stanowisko w życiu narodów, a ci, którzy się jej oddają, jej całe życie służą, po ludzku będą traktowani.

Jednak, jako klub, będący wyrazicielem poważnej części ludu polskiego, któremu drogą jest Ojczyzna i ideały ziemi macierzystej, nie może się nie wypowiedzieć co do ustępu traktatu, tyżącego się Rzeczypospolitej Polskiej. Państwa sprzymierzone w granicach Polski, przez siebie zakreślonych, nie objęły wszystkich ziem, od Rzeczypospolitej oderwanych, przez niewatpliwie polską ludność zamieszkałych, przez lat 100 przeszło przez wroga z olbrzymich wysiłków nakładem wynaradawianych i swoim żywołem znacznie wzmacnianych. Polska przez 100 lat rozdarcia i nie-

doli straciła wiele na dorobku kulturalnym i ekonomicznym; słusznie więc ma prawo nie tylko do swych ziem, ale i do odszkodowań, tytułem strat z dziejowej niesprawiedliwości wynikłych. Świadomość, że naród polski w ciągu swej niewoli nie zapomniał tych świetnych tradycji języka, wiary i narodowości, mimo strasznego ucisku, pokrzepia nas nadzieją, że nasi rodacy, zostający pod niemieckim panowaniem wytrwają.

Sprawy jednak terytorjalne nie są jedyne i ostateczne. A paragraf 93 traktatu pokojowego umożliwił mocarstwom sprzymierzonym wprowadzenie do traktatu pokojowego dodatkowej umowy z Polską.

Przepisy powyższej umowy, zwłaszcza zaś o narodowej mniejszości — żydach, o umiędzynarodowieniu Wisły, oraz o przejęciu długów rosyjskich, zmierzają w najżywotniejsze interesy Polski, nie dadzą się pogodzić z suwerennością naszej Ojczyzny.

Gdy przez setki lat i na Zachodzie gorzała luna pożarów wojen religijnych i płomiennych, Polska była wzorem daleko idącej wolności przekonań, ucieczką wszystkich prześladowanych, w tej liczbie i żydów. Duch tolerancji właściwy jest narodowi polskiemu. Wszelkie domaganie się gwarancji praw mniejszości narodowej obraża go i czyni mu niezასłużoną krzywdę moralną.

Umiędzynarodowienie zaś Wisły i uczynienie odpowiedzialnym za długi rosyjskie Państwo Polskie, wyniszczone przez wojnę i okupantów, jest to obarczenie nowopowstałego państwa ciężarami, które mogą tamować normalny rozwój nowego państwa.

Te i tym podobne dowody czynią traktat pokojowy dla nas ciężkim do przyjęcia. Zważywszy jednak na doniosłe znaczenie jego dla całej ludzkości, której po długich zmaganiach się i wielkich ofiarach przynosi pokój; zważywszy na to, że w ciągu ostatniej wojny wiele doświadczyliśmy pomocy od państw sprzymierzonych, zauważyliśmy w stosunku do nas wiele dobrej woli, oraz przychylności; mamy nadzieję, że po usłyszeniu od przedstawicieli naszego narodu Rządu życzenia, tyżącego się zmiany niekorzystnych i niesprawiedliwych dla nas punktów traktatu pokojowego, państwa sprzymierzone wysłuchają naszych słusznych żądań i zarządzą rewizję kwestjonowanych przez nas punktów traktatu pokojowego.

Dla powyższych przyczyn oświadczamy się za ratyfikacją pokoju.

Posel Zamorski: Wysoki Sejmie! Imieniem Klubu Związku Ludowo-Narodowego oświadczam, że głosujemy za traktatem nie tylko dlatego, że mamy zaufanie dla Ministra Spraw Zagranicznych, Pana Paderewskiego, ale dlatego, co zawiera się w samym traktacie. Od 1 listopada 1918 r. byliśmy faktycznie wolnymi, ale prawne uznanie niepodległości uzyskujemy dopiero przez ratyfikowanie tego pokoju. Koledzy z wielu stronnictw oświadczyli się przeciw traktatowi. Mówca w dalszym ciągu swego długiego przemówienia zbija argumenty p. posłów Liebermana, Rataja i innych.

Posel Kamieniecki: Zbrodnia rozbiorów sprawiła, że Polska nie mogła w tej mierze, jakby powinna, wziąć udziału w wielkiej wojnie światowej.

Na mocy traktatu pokojowego wchodzi Polska do rodziny narodów wolnych i niepodległych, jako wolny członek.

Zastrzedz się musimy z całą stanowczością, jakoby niepodległość Polski miała być skutkiem deklaracji rosyjskiej z 30 marca 1917 roku i jakoby z tego tytułu obowiązywał Polskę jakikolwiek dług wdzięczności.

Nie wszystkie życzenia terytorjalne i ekonomiczne przez traktat po-

kojowy zostały spełnione. I to jednak, co się dało osiągnąć, stanowi wielki krok naprzód i powód do złożenia delegacji polskiej, a mianowicie panu Prezydentowi Paderewskiemu gorącej podziękii.

W imieniu połączonej grupy Polskiego Zjednoczenia Narodowego, Grupy Partji Narodowego Stronnictwa Robotniczego i Narodowego Stronnictwa Ludowego i Bezpartyjnych, którzy się skupili w jedną wspólną grupę Narodowego Zjednoczenia Ludowego głosować będziemy za ratyfikacją obydwóch traktatów.

Posel Waszkiewicz: My, jako stronnictwo robotnicze, nie fundowaliśmy niepodległości ojczyzny na solidarności międzynarodowej proletariatu. I dziś jesteśmy w walce z proletariatem rosyjskim i niemieckim. Robotnicy polscy na Górnym Śląsku doznali tego na własnej skórze, że prześladowania nie były takie srogie za czasów junkrów pruskich, jak teraz za rządów Elberta i Scheidemanna.

W imieniu klubu mówca oświadczył się za ratyfikacją traktatu.

Posel Dembłński: Krytyka traktatu o gwarancjach dla mniejszości jest uzasadniona, negacja byłaby nieuzasadniona.

Sejm nasz w tej sprawie również zawinił, w tem mianowicie, że do tej pory nie uchwalił konstytucji. Gdyby w naszej konstytucji były zawarte te postanowienia na rzecz mniejszości, to z pewnością nie trzeba by nam było ich narzucać.

Dokonywa się akt wielki w dziejach świata, a zaczyna się także nowa epoka dla Polski. Pomimo więc zastrzeżeń i bolesnych stron tego traktatu, oświadczam w imieniu swoich przyjaciół politycznych, że będziemy głosowali za ratyfikacją jednego i drugiego traktatu.

Posel Than: Kiedy Sejm suwerenny położy swoją pieczęć na traktacie pokojowym, stanie Polska w szeregu państw niepodległych i w tej chwili przekreślone będzie 150 lat niewoli. Trzeba będzie wyteżyć całą energję, aby tych 150 lat wykreślić także z ducha Państwa Polskiego.

Aby odbudować Polskę, trzeba skupić wszystkie siły, wszystkie mózgi i wszystkie serca. Wierzę, że tak się stanie, że większość narodu nie pójdzie za podszeptem tych, którzy myślą, iż można na bok usunąć trzy miliony ludzi. Wszystkie twórcze siły, jakie są w tych 3 milionach, stoją na usługach Państwa Polskiego.

Imieniem tych 3 milionów żądam równouprawnienia dla swego narodu wśród Państwa Polskiego. (*Na prawicy:* ale spełniajcie wszystkie obowiązki!) Oświadczam, że oddajemy wam całe nasze przywiązanie, całą naszą wierność, tylko nie odtrącajcie nas, nie róbcie polityki negatywnej, ale politykę budowania i tworzenia.

Głosować będziemy za ratyfikacją obu traktatów.

Posel Wolff: My z niemieckiego stronnictwa ludowego nie przyczyniliśmy się wcale ani pośrednio, ani bezpośrednio do umieszczenia artykułu 93 w traktacie pokojowym. Chcemy tylko powołać się na to uprawnienie które nam już dał przedtem zupełnie samowolnie Rząd Polski bez wpływów zewnętrznych. Rząd i zapewne Wysoki Sejm stoją na stanowisku ścisłej tolerancyjnym. Ale inaczej jest na prowincji, gdzie władze miejscowe ignorują przepisy władz centralnych. Tam traktują nas, jak wrogów Państwa Polskiego. Głosować będziemy za wnioskami większości. Szczególnie za punktem drugim, aby rząd zwrócił się do Ligi Narodów z żądaniem

przyznania Polakom w Niemczech praw takich samych, jakie traktat z Niemcami przyznaje mniejszościom narodowym niemieckim w Polsce.

Posel Rymar: Należy głosować za traktatem, o ile chodzi o Ligę Narodów. Mówca żąda w końcu, żeby ratyfikacja traktatu nastąpiła możliwie jednomyślnie. Przyjmując jednocześnie rezolucje. Sejm da dowód, że rozumie ujemne strony traktatu.

Marszałek: Zanim przystąpimy do głosowania nad traktatem, poddaję pod głosowanie wniosek posła Rataja, który proponuje, ażeby głosować osobno nad traktatami, między mocarstwami sprzymierzonymi i skojarzonymi — a Niemcami, zawartym dnia 28 czerwca 1919 r. w Wersalu, a osobno nad traktatem między temi sprzymierzonymi i skojarzonymi mocarstwami a Polską, podpisanym dnia 28 czerwca 1919 roku w Wersalu.

W głosowaniu Izba wniosek posła Rataja odrzuciła. Następnie odrzuciła Izba wniosek drugi posła Rataja, który się domagał, aby rozdzielić artykuł 1 ustawy o ratyfikacji traktatu na dwie części i głosować nad nimi oddzielnie.

Gdy poseł Rataj zabrał głos do oświadczenia się co do głosowania i zaczął od słów: „Imieniem większości narodu chcę założyć protest“... wybuchł nieopisany hałas i wrzawa w Izbie. Marszałek ustawicznie dzwoniąc napróżno usiłował posłów uspokoić. Po dłuższej chwili przemówił Marszałek: Zwracam uwagę mówcy, że formalnie nie ma prawa oświadczyć czegoś imieniem większości narodu. Ma prawo tylko oświadczyć imieniem swoim lub swego stronnictwa, jak będzie głosował.

Po uspokojeniu się Izby przemawia poseł Rataj (*powtórnny hałas*).

...Takiego protestu wymaga godność narodu i interes państwa, ponieważ to już jest rzeczą niemożliwą i głosowanie ma się zaraz odbyć nad ratyfikacją obu traktatów, a w traktacie pierwszym jest stwierdzona niepodległość Państwa Polskiego i ustalenie granic zachodnich, wobec tego mój Klub będzie głosował za całością ustawy.

Na wniosek posła Korfanteo, który został należycie poparty, zarządził Marszałek głosowanie imienne nad całą ustawą.

Posel Rataj zwraca uwagę Marszałka, że jeden z posłów z prawicy nazwał go zdrajcą. Marszałek wzywa, aby się zgłosił ten, który to powiedział. Zgłasza się poseł Cegiełka. Marszałek wzywa go za to powiedzenie do porządku. Posel Rymar woła: Panie Marszałku, poseł Anusz powiedział do nas hołota. Marszałek za to wyrażenie wezwał posła Anusza do porządku, dodając: Pamiętajcie panowie wszyscy o tem, żebyśmy tę sprawę godnie zakończyli. Uważam sprawę za załatwioną. Przystępujemy do głosowania.

W głosowaniu imiennem oświadczyło się 285 posłów za ratyfikacją, 41 przeciw.

Ustawa zatem została przyjęta.

Marszałek: Posel Schipper złożył oświadczenie, które będzie załączone do protokołu, z jakich względów głosuje przeciw ratyfikacji.

Przystąpiono do głosowania nad rezolucjami, wzywającemi rząd:

1) aby niezwłocznie powołał do życia komisję, celem nawiązania z rządem niemieckim układów dla wymiany polskich miejscowości granicznych, pozostających w państwie niemieckim na miejscowości graniczne niemieckie, przyznane traktatem pokojowym Polsce;

2) aby się zwrócił do Ligi Narodów z żądaniem, by Polakom, zamieszkałym w Niemczech, zostały przyznane takie same prawa, jakie mniejszościom narodowym niemieckim w Polsce przyznane zostały traktatem;

3) żeby wystąpił niezwłocznie na mocy artykułu 4 traktatu pokojowego do Ligi pokojowej o przyznanie stałego miejsca w Radzie Ligi Narodów przedstawicielowi Polski, jako państwu, które przez cały ciąg dziejów Ligi za podstawę swej polityki uważało;

4) żeby bezzwłocznie wystąpił o uchylenie artykułu 18 umowy Polskiej z głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i zaprzyjaznionymi.

5) żeby wydał odpowiednie zarządzenia i przedłożył wnioski ustawodawcze niezbędne dla jaknajrychlejszego uczynienia z Wisły pierwszorzędnej arterji komunikacyjnej;

6) żeby natychmiast przedłożył Sejmowi wnioski, potrzebne celem niezwłocznego wprowadzenia jednolitej obowiązującej taryfy celnej.

7) żeby jaknajspieszniej zgłosił przystąpienie Polski do konwencji międzynarodowych, wyliczonych w aneksie I i II art. 19;

8) żeby zabezpieczył należyty udział Polski z rat płatniczych należnego od Niemiec odszkodowania;

9) żeby udział Polski w długach Rosji, wynikający z art. 21 umowy, połączył z odszkodowaniem Polski za należne jej od Rosji zwroty szkód i strat;

10) żeby stwierdził, że postanowienia artykułu 21 umowy odnosić się mogą tylko do tych długów państwa rosyjskiego, które są oparte na tytule prawnym przez Rosję już przed 30 marca 1917 uznanym;

11) aby wystąpił do Ligi narodów o uzgodnienie postanowień traktatu mocarstw z Polską o mniejszościach narodowych i religijnych ze zasadą pełnej suwerenności, przysługującej Polsce na równi z innymi państwami, wchodzącymi w skład Ligi Narodów;

12) aby niezwłocznie poczyniono kroki w celu wzięcia udziału w międzynarodowej konferencji pracy.

Następnie uchwalono ustawę także w trzecim czytaniu.

Marszałek: Nie możemy zakończyć obrad nad ratyfikacją traktatu pokojowego bez podkreślenia tej historycznej chwili, jaką dziś przeżywamy.

Jeśli nie wszystko, co w traktacie zawarte, było po naszej myśli to przecież ani na chwilę nie powinniśmy zapominać, że dzisiejszy akt jest ostatecznym przypieczętowaniem zakończenia naszej stuletniej niewoli.

Aktu tego nie mogliśmy zwlekać, już dlatego, aby ani dnia dłużej nie wstrzymywać wyzwolenia gornika śląskiego i rybaka kaszubskiego.

Któż z nas nie słyszał z ust rodaków, ratujących się ucieczką ze Ślązka i Prus Królewskich, albo z Mazowsza Pruskiego — o ile tam polska ludność do dziś dnia znosi cierpień i prześladowań? Czyż można sobie wyobrazić większe upokorzenie dla narodu, jak uczucie naszej dotychczasowej zupełnej bezsilności wobec tych wielkich krzywd. Krzywdy te rzucają jaskrawe światło na zewnętrzne niebezpieczeństwa, jakie nam wciąż jeszcze grożą, uczą nas, gdzie winniśmy szukać przyjaciół...

Sprzymierzone z nami narody, które dzięki potokom krwi, wspólnie za wolność świata przelanym, na zawsze stały się nam pokrewnymi i braćmi, w szczęśliwszem, niżli my, są położeniu, bo natychmiast na wszystkich swych ziemiach powrócić mogą do spokojnej i owocnej pracy, do której cały świat tęskni. U nas niestety — dno jeszcze czasu może i krwi upłynię, zanim wszystkie siły skupić będziemy mogli już nie do obrony granic, ale do odbudowy kraju i do twórczej pracy.

Jakkolwiek jednak granice nakreślone będą ostatecznie naszej Rze-

czypospolitej. nie zapominajmy, że staniemy się wtedy i tylko wtedy narodem wielkim, gdy obok tradycyjnej wolności zapanują u nas zawsze i wszędzie ład i porządek, gdy drogowskazem całego narodu staną się praca i oszczędność.

Przeszłość nasza teraz już od nas samych zależy.

Traktat między głównymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a Polską podpisany w Wersalu 28 czerwca 1919 r.

Stany Zjednoczone Ameryki, Imperjum Brytanji, Francja, Włochy i Japonja.

Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone z jednej strony

i Polska z drugiej strony.

Wobec tego, że Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone dzięki powodzeniu swego oręża przywróciły Narodowi Polskiemu niepodległość, której był niesprawiedliwie pozbawiony;

Wobec tego, że Rząd rosyjski odczwą z 30 marca 1917 roku zgodził się na przywrócenie niepodległego Państwa Polskiego;

Ze Państwo Polskie, faktycznie sprawujące teraz zwierzchnictwo nad częściami dawnego Cesarstwa Rosyjskiego, zamieszkanymi w większości przez Polaków, już zostało uznane przez Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone jako Państwo zwierzchnicze niepodległe.

Wobec tego, że na zasadzie Traktatu Pokoju, zawartego z Niemcami przez Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, Traktatu podpisanego przez Polskę, niektóre terytorja dawnego Cesarstwa Niemieckiego będą wcielone do terytorjum Polski:

Ze według brzmienia wspomnianego Traktatu Pokoju granice Polski, które w nim jeszcze nie zostały ustalone, mają być wyznaczone później przez Główne Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone:

Stany Zjednoczone Ameryki, Imperjum W. Brytanji, Francja, Włochy i Japonja z jednej strony, potwierdzając swe uznanie Państwa Polskiego, ustanowionego w wspomnianych granicach, jako członka narodów zwierzchniczego i niepodległego, oraz chcąc zapewnić wykonanie artykułu 93 wspomnianego Traktatu Pokoju z Niemcami:

Z drugiej strony Polska, pragnąc przystosować swe urządzenia do zasad wolności i sprawiedliwości, oraz dać niezawodną rękojmię

wszystkim mieszkańcom terytorjów, nad któremi objęła zwierzchnictwo:

W tym celu Wysokie układające się strony w osobie swych Przedstawicieli, którymi są:

za Prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej:

Wielmożny Woodrow Wilson, Prezydent Stanów Zjednoczonych — działający tak w swoim własnem imieniu, jak i z tytułu posiadanej władzy:

Wielmożny Robert Lansing, Sekretarz Stanu:

Wielmożny Henryk White, były Ambasador nadzwyczajny i upelnomocony Stanów Zjednoczonych w Rzymie i w Paryżu:

Jenerał Tasker H. Biss, Przedstawiciel Wojskowy Stanów Zjednoczonych w Najwyższej Radzie Wojennej;

za Jego Królewską Mość Króla Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanji i Irlandji i terytorjów brytyjskich poza morzami, Cesarza Indji:

Jaśnie Wielmożny David Lloyd George, M. P., Pierwszy Lord Skarbu i Pierwszy Minister;

Jaśnie Wielmożny Andrew Bonar Law, M. P., Lord Pieczęci Prywatnej;

Jaśnie Wielmożny Wicehrabia Milner, G. C., G. C. M. G., Sekretarz Stanu dla Kolonji;

Jaśnie Wielmożny Arthur James Balfour, O. M., M. P., Sekretarz Stanu dla Spraw Zagranicznych;

Jaśnie Wielmożny George Nicoll Barnes, M. P. Minister bez teki.

Oraz:

za Dominium Kanady:

Wielmożny Pan Charles Joseph Doherty, Minister Sprawiedliwości;

Wielmożny Artur Lewis Sifton, Minister Cel:

za Commonwealth Australijski:

Jaśnie Wielmożny William Morris Hughes, Prokurator Jeneralny i Pierwszy Minister;

Jaśnie Wielmożny Pan Joseph Cook, G. C. M. G., Minister Marynarki:

za Związek Południowo-Afrykański:

Jaśnie Wielmożny Jenerał Louis Botha, Minister Spraw Wewnętrznych i Pierwszy Minister;

Jaśnie Wielmożny Jeneral-Porucznik Jan Christiaan Smuts,
K. C., Minister Obrony Krajowej;

za Dominium Nowej Zelandji:

Jaśnie Wielmożny William Ferguson Massey, Minister Pracy
i Pierwszy Minister:

za Indje:

Jaśnie Wielmożny Edwin Samuel Montagu, M. P., Sekretarz
Stanu dla Indji:

Jego Książęca Mość Jeneral-Major Maharadza Sir Ganga Singh
Bahadur Maharadza Bikaneru, G. C., S. I. G. C. I. E., G. C. V. O.,
K. C. B., A. D. C.:

za Prezydenta Rzeczypospolitej Francuskiej:

Pan Georges Clemenceau, Prezydent Rady Ministrów, Minister
Wojny:

Pan Stephen Pichon, Minister Spraw Zagranicznych:

Pan Louis-Lucien Klotz, Minister Finansów:

Pan André Tardieu, Komisarz jeneralny do Spraw wojennych
francusko-amerykańskich:

Pan Jules Cambon, Ambasador Francji:

za Jego Królewską Mość Króla Włoch:

Baron S. Sonnino, Deputowany:

Margrabia G. Imperiali, Senator, Ambasador J. K. M. Króla
Włoch w Londynie:

Pan S. Crespi, Deputowany:

za Jego Cesarską Mość Cesarza Japonji:

Margrabia Saionzi, były Prezydent Ministrów:

Baron Makino, były Minister Spraw Zagranicznych, Członek
Rady dyplomatycznej:

Wicehrabia Chinda, Ambasador nadzwyczajny i upelnomo-
cniony J. C. M. Cesarza Japonji w Londynie:

Pan K. Matsui, Ambasador nadzwyczajny i upelnomocniony
J. C. M. Cesarza Japonji w Paryżu:

Pan K. Ijuin, Ambasador nadzwyczajny i upelnomocniony
J. C. M. Cesarza Japonji w Rzymie:

za Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej:

Pan Ignacy J. Paderewski, Prezydent Rady Ministrów, Mini-
ster Spraw Zagranicznych;

Pan Roman Dmowski, Prezes Komitetu Narodowego Polskiego;

Po wymianie przez nich pełnomocnictw, uznanych za dobre i za należyte co do formy, zgodziły się na następujące postanowienia:

ROZDZIAŁ I.

Artykuł 1.

Polska zobowiązuje się, że postanowienia, zawarte w artykułach 2 do 8 niniejszego Rozdziału, będą uznane za prawa zasadnicze (fondamentales), że żadna ustawa, żadne rozporządzenie, ani żadna działalność urzędowa nie stanie w sprzeczności lub w przeciwieństwie do tych postanowień, że żadna ustawa, żadne rozporządzenie ani też żadna działalność urzędowa nie będzie miała wbrew nim mocy.

Artykuł 2.

Rząd Polski zobowiązuje się udzielić wszystkim mieszkańcom bez różnicy urodzenia, narodowości, języka, rasy czy religii zupełnej i całkowitej ochrony życia i wolności.

Wszyscy mieszkańcy Polski będą mieli prawo swobodnego wykonywania praktyk (exercice) zarówno publicznie jak i prywatnie każdej wiary (foi), religii (religion) lub wierzenia (croyance), o ile te praktyki nie będą w niezgodzie z porządkiem publicznym i dobrymi obyczajami.

Artykuł 3.

Polska uznaje za obywateli polskich, z samego prawa i bez żadnych formalności, tych obywateli niemieckich, austriackich, węgierskich lub rosyjskich, którzy, w chwili uzyskania przez Traktat niniejszy mocy obowiązującej, posiadają stałe zamieszkanie (domicilés) na terytorjum uznanem lub które będzie uznane za część składową Polski, jednak z zastrzeżeniem wszelkich właściwych postanowień Traktatów pokoju z Niemcami lub Austrią co do osób posiadających stałe zamieszkanie na tem terytorjum po pewnej określonej dacie.

W każdym razie osoby wyżej wymienione, mające więcej niż lat 18, będą mogły na warunkach, przewidzianych w wymienionych Traktatach, dokonać wyboru (option) każdej innej przyna-

leżności, dla nich dostępnej. Wybór, dokonany przez męża, rozciągać się będzie również na żonę, podobnież wybór rodziców rozciągać się będzie na dzieci, poniżej lat 18.

Osoby, które wykonały powyższe prawo wyboru, będą musiały w ciągu 12 następnych miesięcy, o ile Traktat pokoju z Niemcami nie zawiera postanowień temu przeciwnych, przenieść swe stałe miejsce zamieszkania do Państwa, za którego wyborem się wypowiedziały. Będzie im wolno zachować majątek nieruchomy, jaki posiadają na terytorjum Polski. Będą mogły zabrać ze sobą wszelkiego rodzaju majątek ruchomy. Żadne celne pobory wywozowe nie będą na nie z tego tytułu nakładane.

Artykuł 4.

Polska uznaje za obywateli Polskich z samego prawa i bez żadnych formalności osoby przynależności niemieckiej, austriackiej, węgierskiej czy rosyjskiej, urodzone na wspomnianem terytorjum z rodziców tamże stałe zamieszkałych, chociażby w chwili, gdy niniejszy Traktat nabierze mocy obowiązującej, same nie miały tam stałego zamieszkania.

W każdym razie w ciągu dwóch lat od chwili uzyskania przez niniejszy Traktat mocy obowiązującej osoby te będą mogły oświadczyć przed właściwymi władzami polskimi w kraju swego miejsca zamieszkania (résidence), że się zrzekają przynależności polskiej i wtedy przestaną być uważane za obywateli polskich. Pod tym względem oświadczenie męża będzie uważane za mające moc dla żony, podobnież oświadczenie rodziców będzie uważane za mające moc dla dzieci, poniżej lat 18.

Artykuł 5.

Polska zobowiązuje się nie czynić żadnych przeszkód w wykonywaniu prawa wyboru, przewidzianego w Traktatach, zawartych lub tych, które mają być zawarte przez Mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone z Niemcami, Austrią, Węgrami lub Rosją, i pozwalającego osobom interesowanym nabywać przynależność polską lub też jej nie nabywać.

Artykuł 6.

Przynależność polską nabywa z samego prawa, przez sam fakt urodzenia się na terytorjum Polski, każdy, komu nie przysługuje pierwszeństwo korzystania z innej przynależności.

Artykuł 7.

Wszyscy obywatele polscy bez różnicy rasy, języka lub religii będą równi wobec prawa i korzystać będą z tych samych praw cywilnych i politycznych.

Różnica co do religii, wierzeń (creyance — creed) lub wyznania nie powinna szkodzić żadnemu obywatelowi polskiemu w korzystaniu z praw cywilnych i politycznych, mianowicie gdy chodzi o dopuszczenie do urzędów publicznych, obowiązków i zaszczytów, lub o wykonywanie różnych zawodów i przemysłu.

Nie będzie wydane żadne ograniczenie swobodnego używania przez obywatela polskiego jakiegokolwiek języka, czy to w stosunkach prywatnych lub handlowych, czy to w sprawach religijnych, prasowych lub w publikacjach wszelkiego rodzaju, czy to na zebraniach publicznych.

Bez względu na ustanowienie przez Rząd polski języka urzędowego, mają być poczynione obywatelom polskim języka innego niż polski odpowiednie ułatwienia w używaniu ich języka w sądach zarówno ustnie jak na piśmie.

Artykuł 8.

Obywatele polscy, należący do mniejszości etnicznych (ethniques-racial), religijnych lub językowych, będą korzystali z takiego samego traktowania i z takich samych gwarancji ustawowych oraz faktycznych, jak inni obywatele polscy. Mianowicie będą mieli równe prawa do zakładania, prowadzenia i kontrolowania własnym kosztem instytucji dobroczynnych, religijnych lub społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz prawo swobodnego używania w nich własnego języka i swobodnego w nich wykonywania praktyk swojej religii.

Artykuł 9.

W miastach i okręgach (districts), zamieszkałych (où reside) przez znaczny odłam (proportion) obywateli języka innego niż pol-

ski. Rząd polski udzieli w sprawach nauczania publicznego odpowiednich ułatwień, aby zapewnić w szkołach początkowych udzielanie dzieciom takich obywateli polskich nauki w ich własnym języku. Postanowienie to nie przeszkodzi Rządowi polskiemu uczynić w tych szkołach nauczanie języka polskiego obowiązkiem.

W miastach i okręgach zamieszkałych przez znaczny odłam obywateli polskich, należących do mniejszości etnicznych, religijnych lub językowych, mniejszościom tym zostanie zapewniony słuszny udział w korzystaniu (*benefice enjoyment*) oraz w przeznaczaniu (*affectation — application*) sum, które budżet państwowy, budżety miejskie lub inne przyznają z funduszków publicznych na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne.

Postanowienia niniejszego artykułu będą miały zastosowanie do obywateli polskich języka niemieckiego tylko w tych częściach Polski, które dnia 1 sierpnia 1914 r. stanowiły terytorjum niemieckie.

Artykuł 10.

Komitety szkolne, wyznaczone na miejscu przez gminy żydowskie w Polsce, zapewnią pod ogólną kontrolą Państwa rozdział stosunkowej części funduszków publicznych, przeznaczonych na rzecz szkół żydowskich, zgodnie z artykułem 9, zarówno jak organizację i kierownictwo tych szkół.

Postanowienia artykułu 9 co do używania języków w szkołach stosować się będą do wymienionych szkół.

Artykuł 11.

Żydzi nie będą przymuszani do wykonywania jakichkolwiek czynności, stanowiących pogwałcenie szabasu i nie powinni doznawać jakiegokolwiek umniejszenia swej zdolności prawnej, jeżeli odmówią stawienia się w sądzie lub wykonania czynności prawnych w dzień szabasu. Jednakże postanowienie niniejsze nie zwalnia żydów od obowiązków, nałożonych na wszystkich obywateli polskich ze względu na konieczności służby wojskowej, obrony narodowej lub utrzymania porządku publicznego.

Polska wyraża zamiar nie zarządzania i nie udzielania zezwolenia na wybory — czy to ogólne, czy lokalne — które miałyby się odbywać w sobotę; żadne wciągnięcie (*inscription*) na listy wyborcze lub inne nie powinno się odbywać obowiązkowo w sobotę.

A r t y k u ł 12.

Polska zgadza się, aby postanowienia artykułów poprzednich, o ile dotyczą osób, należących do mniejszości rasowych, religijnych lub językowych, stanowiły zobowiązanie o znaczeniu międzynarodowym i zostały oddane pod gwarancję Związku Narodów. Nie będą one mogły być zmienione bez zgody większości Rady Związku Narodów. Stany Zjednoczone Ameryki, Imperjum Brytanji, Francja, Włochy i Japonja zobowiązują się nie odmawiać swego przyzwolenia na jakąkolwiek zmianę powyższych artykułów, któraby uzyskała w należytej formie zgodę większości Rady Związku Narodów.

Polska zgadza się, aby każdy Członek Rady Związku Narodów miał prawo zwracać uwagę Rady na przekroczenie lub niebezpieczeństwo przekroczenia któregośkolwiek z tych zobowiązań, oraz, żeby Rada mogła postąpić w taki sposób i dać takie instrukcje, jakie uzna za wskazane i skuteczne w danych okolicznościach.

Pozatem Polska zgadza się, aby, w razie różnicy zdań w kwestiach prawa lub czynów, przewidzianych niniejszemi artykułami, zachodzącej pomiędzy Rządem polskim a którym z Głównych Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych lub jakim innym Mocarstwem Członkiem Rady Związku Narodów, ta różnica zdań uważana była za spór o charakterze międzynarodowym zgodnie z brzmieniem artykułu 14 Umowy Związku Narodów. Rząd polski zgadza się, aby wszelkie spory tego rodzaju były na żądanie drugiej strony przekazywane stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości. Decyzje stałego Trybunału będą bezapelacyjne i będą miały tę samą moc i wartość, co decyzje, wydane na zasadzie artykułu 13 Umowy.

R O Z D Z I A Ł I I .

A r t y k u ł 13.

Każde z Głównych Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych z jednej strony, a Polska z drugiej strony, będzie mogło mianować Przedstawicieli dyplomatycznych we właściwych stolicach, zarówno jak Konsulów jeneralnych, Konsulów, Wice-Konsulów, i Agentów konsularnych w miastach i portach swych terytorjów.

W każdym razie Konsulowie jeneralni, Konsulowie, Wice-Kon-

sulowie i Ajenci konsularni będą mogli wejść w urządowanie dopiero wówczas, gdy w zwykłej formie zostaną dopuszczeni przez Rząd, na którego terytorjum zostali wysłani.

Konsulowie jeneralni, Konsulowie, Wice-Konsulowie i Ajenci konsularni korzystać będą ze wszystkich przywilejów, zwolnień i wszelkiego rodzaju immunitetów, które są lub będą zapewnione Ajentom konsularnym narodu najbardziej uprzywilejowanego.

Artykuł 14.

Do czasu, zanim Rząd polski nie uchwali taryfy celnej, towary pochodzące z Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych nie będą podlegały przy wywozie do Polski wyższym poborom, aniżeli wynoszą najkorzystniejsze pobory, stosowane przy wywozie tych towarów według czy to taryfy celnej niemieckiej, czy austro-węgierskiej, czy rosyjskiej, obowiązujących w dniu 1 lipca 1914 roku.

Artykuł 15.

Polska zobowiązuje się nie zawierać żadnego Traktatu, Konwencji ani porozumienia i nie przedsiębrać nic takiego, co by jej przeszkodziło uczestniczyć we wszelkich Konwencjach ogólnych, któreby mogły być zawarte pod przewodnictwem Związku Narodów w celu sprawiedliwego traktowania handlu innych Państw w ciągu pięciu lat od chwili uzyskania przez Traktat niniejszy mocy obowiązującej.

Polska zobowiązuje się również rozciągnąć na wszystkie Państwa sprzymierzone i stowarzyszone wszelkie ulgi czy przywileje, jakichby w sprawach celnych udzieliła przez czas tego pięcioletniego okresu któremukolwiek z Państw, z którymi od miesiąca sierpnia 1914 roku Państwa sprzymierzone lub stowarzyszone były w stanie wojny, lub jakiemu innemu Państwu, któreby zawarło z Austrią specjalny układ celny, przewidziany w Traktacie Pokoju, który będzie zawarty z Austrią.

Artykuł 16.

Aż do zawarcia powyżej wzmiankowanej Konwencji ogólnej Polska zobowiązuje się traktować na równi ze statkami narodowymi, lub ze statkami Narodu najbardziej uprzywilejowanego, statki

wszystkich Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych, które udzielają statkom polskim analogicznego traktowania.

W drodze wyjątku od tego postanowienia wyraźnie przyznaje się Polsce, oraz wszystkim innym Państwom sprzymierzonym i stowarzyszonym prawo zastrzeżenia swego handlu przybrzeżnego dla statków narodowych.

Artykuł 17.

Dopóki nie nastąpi zawarcie pod przewodnictwem Związku Narodów ogólnej Konwencji, mającej zapewnić i utrzymać swobodę komunikacji i tranzytu, Polska zobowiązuje się udzielić na terytorjum polskiem, włączając w to wody terytorjalne, swobodę tranzytu dla osób, towarów, statków, wozów, wagonów i transportów pocztowych, przejeżdżających tranzytem od lub do któregośkolwiek z Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych, oraz co się tyczy ułatwień, ciężarów, ograniczeń i wszelkich innych spraw, traktować je przynajmniej z równymi względami, jak osoby, towary, statki, wozy, wagony, pojazdy i transporty pocztowe Polski, lub innej najbardziej uprzywilejowanej narodowości, pochodzenia, importu lub własności.

Wszystkie ciężary, nakładane Polsce na ten handel tranzytowy, powinny być umiarkowane, z uwzględnieniem warunków tego handlu. Towary tranzytowe będą wolne od wszelkich opłat celnych lub innych. Taryfy ogólne dla handlu tranzytowego przez Polskę, oraz taryfy wspólne między Polską i któremkolwiek Państwem sprzymierzonym lub stowarzyszonym, dopuszczające bezpośrednie bilety lub frachty, będą ustanowione, jeżeli tego rzeczywiście zażąda dane Mocarstwo sprzymierzone lub stowarzyszone.

Swoboda tranzytu rozciągać się będzie na służbę pocztową, telegraficzną i telefoniczną.

Rozumie się, że żadne Państwo sprzymierzone lub stowarzyszone nie będzie miało prawa domagać się dobrodziejstwa tych postanowień dla jakiegokolwiek części swego terytorjum, na którym względem tego samego przedmiotu nie udziela wzajemnego traktowania.

Jeżeli w ciągu okresu pięcioletniego od chwili uzyskania mocy obowiązującej przez niniejszy Traktat, Konwencja ogólna, wyżej przewidziana, nie zostanie zawarta pod przewodnictwem Zwią-

zku Narodów, to Polska w każdej chwili będzie miała prawo położyć kres postanowieniom niniejszego artykułu pod warunkiem, że z góry uprzedzi o tem na 12 miesięcy Sekretarza Jeneralnego Związku Narodów.

Artykuł 18.

Do czasu, zanim nie nastąpi zawarcie Konwencji ogólnej co do urządzenia międzynarodowego dróg wodnych. Polska zobowiązuje się stosować do systemu rzecznej Wisły (włączając w to Bug i Narew) porządek, określony w artykułach 332—337 Traktatu Pokoju z Niemcami dla międzynarodowych dróg wodnych.

Artykuł 19.

Polska zobowiązuje się przystąpić w ciągu 12 miesięcy od dnia zawarcia niniejszego Traktatu do międzynarodowych Konwencji, wyszczególnionych w Aneksie I.

Polska zobowiązuje się przystąpić do wszystkich nowych Konwencji, zawieranych z aprobatą Rady Związku Narodów w ciągu pięciu lat od chwili uzyskania przez niniejszy Traktat mocy obowiązującej i mających zastąpić którą z Konwencji, wyszczególnionych w Aneksie I.

Rząd Polski zobowiązuje się zawiadomić w ciągu 12 miesięcy Sekretariat Jeneralny Związku Narodów, czy Polska życzy sobie lub nie życzy przystąpić do jednej czy obu Konwencji, wyszczególnionych w Aneksie II.

Aż do czasu przystąpienia do dwóch ostatnich Konwencji, wyszczególnionych w Aneksie I. Polska zobowiązuje się, pod warunkiem wzajemności, zapewnić skutecznemi środkami gwarancje własności przemysłowej, literackiej i artystycznej obywateli Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych. W wypadku, gdyby jedno z Państw sprzymierzonych lub stowarzyszonych nie przystąpiło do powyższych Konwencji, Polska zgadza się i nadal zapewniać w tych warunkach rzeczywistą ochronę aż do czasu zawarcia traktatu lub specjalnego w tym celu porozumienia się obustronnego ze wzmiankowanym Państwem sprzymierzonym lub stowarzyszonym.

Do czasu, zanim Polska nie przystąpi do innych Konwencji, wzmiankowanych w Aneksie II, zapewni ona obywatelom Mocarstw

sprzymierzonych i stowarzyszonych korzyści, któreby im były przyznane na mocy powyższych Konwencji.

Pozatem Polska zgadza się, pod warunkiem wzajemności, uznać i ochraniać wszystkie prawa, dotyczące własności przemysłowej, literackiej i artystycznej, należącej do obywateli Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych, które to prawa przysługiwałyby im, gdyby nie rozpoczęto kroków nieprzyjacielskich na całym terytorjum, które się staje polskiem. W tym celu Polska przyzna im dobrodziejstwo terminów, udzielonych w artykułach 307 i 308 Traktatu z Niemcami.

A N E K S I

KONWENCJE TELEGRAFICZNE I RADJO-TELEGRAFICZNE.

Międzynarodowa Konwencja telegraficzna, podpisana w St. Petersburgu 10/22 lipca 1875 roku.

Regulamin służby międzynarodowej i taryfy ustalone przez międzynarodową Konferencję telegraficzną w Lizbonie 11 czerwca 1908 roku.

Konwencja radjo-telegraficzna z dnia 5 lipca 1912 roku.

KONWENCJE DOTYCZĄCE KOLEI.

Konwencje i porozumienia, podpisane w Bernie 14 października 1890 roku, 20 września 1893 roku, 16 lipca 1895 roku, 16 czerwca 1898 roku i 19 września 1906 roku, oraz bieżące rozporządzenia dodatkowe wydane na podstawie powyższych Konwencji.

Porozumienie z 15 maja 1886 roku o sposobie zamykania wagonów, mających przejść przez komorę celną i protokół z 18 maja 1907 roku.

Porozumienie z 15 maja 1886 roku o jednolitości technicznej dróg i materiału kolejowego, zmodyfikowane 18 maja 1907 roku.

KONWENCJE SANITARNE.

Konwencja z 3 grudnia 1903 roku.

KONWENCJE INNE.

Konwencja z 26 września 1906 roku o zakazie pracy nocnej dla kobiet, zajętych w przemyśle.

Konwencja z 26 września 1906 roku o zniesieniu używania białego fosforu przy fabrykacji zapalek.

Konwencja z 18 maja 1904 roku i z 4 maja 1910 roku o ściąganiu handlu żywym towarem.

Konwencja z 4 maja 1910 roku o zakazie publikacji przeciwnych moralności.

Międzynarodowa Konwencja paryska z 20 maja 1883 roku, przejrzana w Waszyngtonie w 1911 roku, o ochronie własności przemysłowej.

Międzynarodowa Konwencja Berneńska z 9 września 1886 r. przejrzana w Berlinie 15 listopada 1908 r. i uzupełniona przez Protokół dodatkowy, podpisany w Bernie 20 marca 1914 r. o ochronie utworów literackich i artystycznych.

A N E K S II.

Porozumienie madryckie z 14 kwietnia 1891 roku o zakazie podawania fałszywie pochodzenia towarów, przejrzone w Waszyngtonie w 1911 roku.

Porozumienie madryckie, z 14 kwietnia 1891 roku, o międzynarodowym rejestrowaniu znaków fabrycznych, przejrzone w Waszyngtonie w roku 1911.

Artykuł 20.

Wszystkie prawa i przywileje, przyznane Państwom sprzymierzonym i stowarzyszonym, będą przysługiwały na równi wszystkim Państwom — członkom Związku Narodów.

Artykuł 21.

Polska weźmie na siebie odpowiedzialność za część rosyjskiego długu publicznego i za wszystkie inne zobowiązania finansowe Państwa rosyjskiego, odpowiedzialność, którą określi osobna Konwencja między Głównymi Mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi z jednej strony i Polską z drugiej strony. Konwencję tę przygotowuje Komisja, wyznaczona przez wspomniane Mocarstwa. W razie, gdyby Komisja nie doszła do porozumienia, kwestje sporne będą natychmiast przedłożone na sąd rozjemczy Związku Narodów.

Niniejszy Traktat, którego teksty francuski i angielski będą obowiązującymi, zostanie ratyfikowany. Otrzyma moc obowiązującą równocześnie z Traktatem z Niemcami.

Ratyfikacja zostanie złożona w Paryżu.

Mocarstwa, których Rząd ma siedzisko poza Europą, będą mogły ograniczyć się do zawiadomienia Rządu Rzeczypospolitej francuskiej przez swego przedstawiciela dyplomatycznego w Paryżu, że ich ratyfikacja została udzielona i w tym wypadku powinny dostarczyć akt, skoro to tylko będzie możliwe.

Zostanie sporządzony protokół złożenia ratyfikacji.

Rząd francuski dostarczy wszystkim mocarstwom, które podpisały Traktat kopję protokołu złożenia ratyfikacji.

Na dowód czego wymienieni pełnomocnicy obecny Traktat podpisali.

Działo się w Wersalu dwudziestego ósmego czerwca, tysiąc dziewięćset dziewiętnastego roku; jedyny egzemplarz zostanie złożony w archiwach Rządu Rzeczypospolitej francuskiej, zaś odpisy autentyczne będą wydane każdemu z Mocarstw, Traktat podpisujących.

(L. S.) Woodrow Wilson,

(L. S.) Robert Lansing,

(L. S.) Henry White,

(L. S.) E. M. House,

(L. S.) Tasker H. Bliss,

(L. S.) Lloyd George,

(L. S.) A. Bonar Law,

(L. S.) Milner,

(L. S.) Arthur James Balfour,

(L. S.) George N. Barnes,

(L. S.) Chas. J. Doherty,

(L. S.) Arthur L. Sifton,

(L. S.) W. M. Hughes,

(L. S.) Joseph Cook,

(L. S.) Louis Botha

(L. S.) J. Chr. Smuts,

(L. S.) Ed. S. Montagu,

(L. S.) Ganga Singh, Maharaja de Bikaner,

(L. S.) G. Clemenceau,

- (L. S.) S. Pichon,
- (L. S.) L. L. Klotz,
- (L. S.) André Tardieu.
- (L. S.) Jules Cambon,
- (L. S.) Sidney Sonnino,
- (L. S.) Imperiali.
- (L. S.) Silvio Crespi,
- (L. S.) Saionzi,
- (L. S.) N. Makino,
- (L. S.) S. Chinda,
- (L. S.) K. Matsui,
- (L. S.) H. Ijuin,
- (L. S.) I. J. Paderewski,
- (L. S.) Roman Dmowski.

Zgodne z zaświadczoną kopją:
Minister Spraw Zagranicznych.

DODATEK

SZEŚĆ PROJEKTÓW KONSTYTUCJI.

SZESĆ PROJEKTÓW KONSTYTUCJI.

Komisji Konstytucyjnej służy, jako materiał, sześć projektów konstytucji. a mianowicie:

1) Z datą 5 maja roku 1919 wniesiony został do łaski Marszałkowej rządowej projekt deklaracji kontytucyjnej (druk sejmowy nr. 443 A.)

2) Klub P. S. L. „Wyzwolenie“ postawił wniosek nagły zatytułowany „Podstawa ładu Rzeczypospolitej Polskiej“ (druk sejmowy nr. 443). Wniosek podpisali posłowie: *Błażej Stolarski, Jan Woźnicki, J. Erdman, Piotr Piwko, Jul. Poniatowski, St. Płocha, J. Margol, Stanisław Kielak, Julian Makuch, K. Bagiński, B. Dzikowski, T. Kwiecień, W. Karlikowski, A. Kramarczuk, Józef Walczuk, Fr. Górny, J. Kotnis, Jan Dębski, M. Rataj, Irena Kosmowska, Jan Smola, Jan Duro, Wojciech Zajda, Romuald Wasilewski, Jan Szafranek, W. Mróz, J. Tabor, K. Wojtaszek, Michał Gajewski, Fr. Szymański, Jan Cianciara, S. Karkowski, F. Winiarczyk.*

3) W drukach sejmowych pod numerem 443 B. ogłoszony został projekt konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej opracowany przez prof. Michała Bobrzyńskiego, Stanisława Bukowieckiego, Zygmunta Chrzanowskiego, prof. Zygmunta Cybichowskiego, Stanisława Horwatta, Bolesława Koskowskiego, Władysława Maliniaka, Konrada Niedziałkowskiego, Feliksa Ochimowskiego, prof. Michała Rostworowskiego, prof. Stanisława Starzyńskiego, Aleksandra Świętochowskiego, Józefa Świerzyńskiego i prof. Stanisława Wróblewskiego.

4) Wniosek posła Mieczysława Niedziałkowskiego (druk sejmowy 443 C) podpisali posłowie:

Arciszewski, Ziemięcki, Dymowski, Daszyński, Barlicki, Kulakowski, Perl, Szczerkowski, Malinowski, Dreszer, Dobrowolski, Diamand, Reger, Lieberman, Z. Marek, J. Moraczewski, Zofja Moraczewska, Chudy, Smulkowski, Klemensiewicz, Bobrowski; Hausner, Kunicki, Rejdych, Durczak, Żuławski.

5) Druk nr. 443 D zawiera wniosek nagły posła Głabińskiego i innych posłów „Związku Ludowo Narodowego“. Wniosek podpisali posłowie: *ks. Wł. Makowski, Rottermund, ks. Kaczyński, S. Grabski, A. Cieśla, L. Gdych, Żalaska, ks. Syhulski, W. Brzosko, J. Wróblewski, Al. Żebrowski, ks. Chrzanowski, Wł. Skup, A. Szewczyk, ks. Szczęsnowicz, Stan. Gust. Brun, A. Harasz, A. Ramotowski, A. Maj, M. Bojanowski, W. Kwiatkowski, Tarnawski, K. Kowalewski, J. Piotrowski, L. Rolla, Adam, F. Mazur, J. Orzechowski, K. Mystkowski, M. Marek, A. Kuśmierk, W. Równicki, Ignacy Kamiński, S. Gumowski, Edward Paczóska, St. Majewski, F. Buczny, J. Gradowski, R. Wojdaliński, Bochenek, Szymański, J. Załęski, ks. Sobolewski, ks. Sulicki, ks. E. Bienkowski, T. Jakubowski, ks. Lutostawski, M. Woj-*

tan; Jan Rudnicki, J. Łabęda, G. Balicka, A. Mieczkowski, Skarbek, Szperna, Godek, R. Srotka, Wł. Dębski, A. Piotrowski, W. Jabłonowski, W. Idziak, Tadeusz Pułowski, Zamorski.

6) Wreszcie przedłożony został Sejmowi wniosek objęty drukiem nr. 443 E., którego autorem jest poseł Buzek, a który podpisali mu posłowie: Gall, Baworowski, ks. St. Dziennicki, Dembiński, Halban, Sobek, A. Świda, ks. Szczęsnowicz, Steśłowicz, Galik, Osuchowski, W. Kamieniecki, Adam, Koliszer.

Pierwsze dwa projekty nie są prawniczo zredagowane, dlatego pominiemy je w dalszem porównaniu.

A) **Ustrój państwa.** Wszystkie 4 projekty przyjmują ustrój Rzpsp. Gdy jednak projekt Buzka dzieli Rzeczpospolitą na ziemie (około 70), każdą o własnej Konstytucji i mającą zupełną ustawodawczą kompetencję, gdy więc kompetencja Sejmu narodowego jest wyjątkiem (art. 2: „Wszystkie prawa, nieprzekazane w niniejszej Konstytucji narodowi, przysługują ziemiom...”) czyli gdy projekt Buzka tworzy właściwie federację siedmudziesięciu państw (art. 42 przewiduje nawet możliwość konfliktu zbrojnego między ziemiami), to inne projekty stoją na gruncie jednolitości państwa, a ziemiom (województwom) przyznają samorząd i autonomię ograniczoną.

B) **Władza zwierzchnia.** Wedle projektu Bobrzyńskiego władza zwierzchnia w Państwie służy narodowi, a Sejm jest tylko organem narodu i to tylko w zakresie ustawodawstwa, jak także organem narodu jest Prezydent Rzp. w zakresie władzy wykonawczej, a organem narodu, w zakresie wymiaru sprawiedliwości są niezawisłe sądy. Nie jest ścisłym projektem postać Niedziałkowskiego. Przedewszystkiem odróżnia „ogół obywateli państwa” od „narodu”. Cała władza (a więc władza zwierzchnia) pochodzi nie od narodu, ale od ogółu obywateli państwa, a „najwyższą” władzę (a więc zwierzchnią, czy jednak „całą”?) sprawuje Sejm, który jest wybrany nie przez naród, lecz przez ogół obywateli państwa, jest jednak pod kontrolą nie tego ogółu obywateli państwa, lecz pod kontrolą narodu. Nie wiemy, na czym ta kontrola polega, jak jest wykonywana. Dalej jednak, jakkolwiek ustęp 1 art. 2 oddaje Sejmowi „najwyższą władzę”, zdawałoby się, całą, to ustęp 2 tegoż artykułu ogranicza ją do ustawodawstwa i kontroli, art. 3 oddaje władzę wykonawczą, znowu najwyższą, w ręce Prezydenta Rzeczypospolitej i Rady Ministrów, a art. 4. władzę sądową sądom. Być może, że te odróżnienia nie były zmierzone, ale redakcja powyższych postanowień, ze stanowiska analizy prawniczej, rodzi zaznaczone wątpliwości.

Inne projekty nie zajmują stanowiska w sprawie władzy zwierzchniej

C) **Władza ustawodawcza** jest przez każdy projekt inaczej unormowana. W najogólniejszych rysach przedstawia się ta sprawa w następujący sposób:

Wedle projektu Niedziałkowskiego władza ustawodawcza służy jednolitościowemu Sejmowi, jednakże każda ustawa i uchwała może być poddana głosowaniu ludowemu, jeżeli zajdą warunki, wymienione w art. 58. Oprócz tego wpływ na ustawodawstwo ma Izba Pracy, organ od Sejmu niezawisły, osobno i inną drogą wybierany.

Wedle projektu Buzka władzę ustawodawczą ma dwuizbowy Sejm,

ale w pewnych przypadkach, rzeczowo określonych, ustawa przychodzi do skutku przez głosowanie ludu.

Projekt Głabińskiego przyjmuje jedną izbę, ale rolę drugiej izby, z skomplikowanymi modyfikacjami, odgrywa „Straż prawa“, której skład określa art. 64.

Projekt Bobrzyńskiego składa władzę ustawodawczą w ręce dwuizbowego Sejmu.

Wedle projektu Buzka senat składa się z podwójnej liczby ziem (art. 57), a senatorów wybiera Sejm ziemski łącznie z członkami rządu ziemskiego. Wedle projektu Bobrzyńskiego senat powinien odpowiadać połowie ogólnej liczby posłów (art. 11); trzy czwarte części senatorów wybierają sejmiki wojewódzkie i rada miasta Warszawy na lat 9 od dnia otwarcia Sejmu (posłów wybiera się na lat 4, pozostałą czwartą część zaś wybiera senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu (art. 12). Zamaskowanym senatem jest „Straż prawa“ w projekcie Głabińskiego: tak pośrednio wyboru jej członków, jak i funkcja hamująca w ustawodawstwie, jest wspólna jej i każdej drugiej Izbie, jakkolwiek nosiłaby nazwę.

Specjalnością projektu Niedziałkowskiego jest „Izba pracy“, wybrana przez robotników wedle znamion podanych w art. 78. Jest to w istocie drugi Sejm, niezawisły od „Sejmu Rzeczypospolitej polskiej“: ale natomiast ten ostatni jest od „Izby pracy“ w pewnych kierunkach zawisłym. Izbie pracy służą bowiem następujące prawa wobec Sejmu:

1) We wszystkich sprawach, wymienionych w art. 86, Izbie pracy przysługuje prawo wnoszenia ustaw na Sejm (art. 82).

2) Izba pracy może uchwałą, powziętą większością dwóch trzecich głosów, zażądać poddania uchwały lub ustawy przyjętej, względnie odrzuconej w Sejmie, głosowaniu ludowemu, jeżeli w wynikach głosowania sejmowego widzi szkodę oczywistą dla interesów pracy (art. 88).

3) Izba pracy może na mocy uchwały powziętej większością głosów, zwracać się do ministrów z interpelacjami i zapytaniami, na które ministrowie winni są udzielać odpowiedzi. Komisje Izby pracy, mogą w sprawach, wymienionych w art. 86 niniejszej ustawy, żądać od władz rządowych potrzebnych im wyjaśnień i materiałów (art. 89).

4) Minister pracy może być postawiony przez Izbę pracy uchwałą, powziętą większością dwóch trzecich głosów, w stan oskarżenia w wypadkach i trybem, przewidzianym w art. 72 ustawy niniejszej (art. 90).

Izba pracy przeto nie jest reprezentacją równorzędną z reprezentacją całego narodu, ale wykonywa nad tą ostatnią supremację i kontrolę wedle kryterjum „interesów pracy“, pojętej wedle art. 78 jako interesy robotników.

D) Prezydent Rzeczypospolitej. Wedle projektu Bobrzyńskiego, Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera na lat siedm powołane wyłącznie w tym celu zgromadzenie narodowe, złożone z elektorów w ilości podwójnej w stosunku do ustawowej liczby członków Izby Posłów (art. 48). Tak samo przez zgromadzenie narodowe, złożone z osobno wybranych elektorów, w podwójnej liczbie posłów, proponuje wybór Prezydenta Rzeczypospolitej projekt Niedziałkowskiego (art. 54). Nie przez zgromadzenie narodowe, ale też nie przez Sejm, następuje wybór Prezydenta w projekcie Buzka (art. 100 i nast.). Osobnej ustawie przekazuje wybór Prezydenta projekt

Głabińskiego, ale równo z poprzednimi projektami czyni go od Sejmu niezawisłym, bo wyboru ma i w tym projekcie dokonać cały naród (art. 71).

Różnią się także projekty w sprawie odpowiedzialności Prezydenta. Projekt Głabińskiego (art. 84) czyni go odpowiedzialnym za zbrodnie i występki, ale pociągnięty do tej odpowiedzialności, może być tylko przez Sejm uchwałą dwóch trzecich głosów. Dokładnie, z odróżnieniem odpowiedzialności cywilnej i politycznej (za którą Prezydent nie jest odpowiedzialny) od karnej i z określeniem trybunału, normuje tę sprawę projekt Bobrzyńskiego. Projekt Niedziałkowskiego czyni Prezydenta odpowiedzialnym za „zdradę kraju, pogwałcenie konstytucji i przestępstwo karne“, a z określenia tego, które pod względem prawnym może być tematem obszerniej dyskusji, wynika jednak tendencja odpowiedzialności politycznej Prezydenta. Właściwym także tylko temu projektowi jest wprowadzenie elementu ludowego (sądu przysięgłych) w kombinację z Sądem Najwyższym dla utworzenia trybunału dla Prezydenta. Podobne stanowisko w sprawie odpowiedzialności Prezydenta Rzeczypospolitej zajmuje projekt Buzka, a nawet idzie dalej, bo stawia go w tym względzie na równi z ministrami (różnica co do przewodniczącego trybunału, patrz artykuł 97 ust. 2), czego projekt Niedziałkowskiego nie czyni, bo odpowiedzialność ministrów przecież w kilku punktach inaczej normuje (art. 72).

Sądzimy, że powyższe punkty wystarczą, aby scharakteryzować poszczególne projekty. Projekt Buzka odcina się od wszystkich innych swoją federacyjnością, projekt Niedziałkowskiego odróżnia się pragnieniem przyznania robotnikom pewnego plus władzy, niż ją ma reprezentacja ogółu. Między temi dwoma w pośrodku stoją projekty Bobrzyńskiego i Głabińskiego. Pierwszy z nich przeprowadza konsekwentnie postawione na czele zasady o władzach w państwie, nie schodzi z pola wobec żadnej zasadniczej kwestji konstytucyjnej, rozstrzyga je wszystkie, a nadto daje w odróżnieniu od wszystkich innych — najściślejszy rys organizacji władz administracyjnych (art. 71). Jest wreszcie jedynym, który swoje decyzyje motywuje.

L

RZĄDOWY PROJEKT DEKLARACJI KONSTITUCYJNEJ.

Wysoki Sejm uchwalić raczy:

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, powszechną wolą Narodu powołany do nadania umiłowanej Ojczyźnie ustaw, odpowiadających Jej Majestatowi i rodzimej myśli, uroczyście oświadcza i wszem wobec do wiadomości podaje:

Naród Polski, wolny od nakazów obcej przemocy, podziela przekonanie uwiecznione w ostatniej przez znakomitych przodków sobie samym swobodnie nadanej Ustawie Rządowej z dnia 3 maja 1791 roku, że los nas wszystkich zawisł od ugruntowania i udoskonalenia Konstytucji Narodowej. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej zebrany w chwili, która nas samym sobie wróciła, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności i sprawiedliwości, dla zabezpieczenia Ojczyzny i Jej granic, imieniem Narodu Polskiego niniejszą deklarację uchwała i całkowicie za niewzruszoną ogłasza, dopóki Naród wyraźną wolą swoją nie uzna potrzeby odmienienia w niej czegokolwiek w trybie prawem przepisany.

Do tej zasadniczej deklaracji dalsze ustawy Sejmu teraźniejszego stosować się mają.

I. Polska między narodami.

Rzeczpospolita Polska za cel zakłada sobie rozwinięcie i utrzymanie, jak najszcześliwszych moralnie i jak najlepszych materialnie warunków bytowania Narodu Polskiego. Temu dążeniu przede wszystkim oddana Rzeczpospolita strzedz będzie swej niepodległości i całości do sił ostatka od wszelkich jakbądź pozorowanych zamachów.

Rzeczpospolita pragnie równocześnie brać, jak najgorętszy udział w zacieśnieniu węzłów braterstwa pomiędzy narodami i orędownać będzie za ich związkami, któryby pokój powszechny wolno-

ścią narodów zaręczył, rabunek cudzej ziemi, wyzysk i ciemnienie ludów zniweczył. Tylko na taki porządek światowy Rzeczpospolita z serca przystanie. od niego bowiem bezpieczeństwo swoje i pokój powszechny zależnem widzi.

Rzeczpospolita gotowa będzie przystąpić do ustalenia otwartych i honorowych stosunków z rządami narodów w związek pokoju zorganizowanych. do mocnego ugruntowania przepisów prawa międzynarodowego. stosunki te normujących i zobowiązać się uczciwie ich dotrzymywać. a w szczególności nie uciekać się, bez wyczerpania środków rozjemczych. do wojny w razie jakichkolwiek z innymi narodami zatargów.

Rzeczpospolita do wojny przystępować będzie tylko w celach obronnych, strzegąc zawsze niewzruszenie tego. co za swoją prawą spuścizną uważa. lub też niosąc wierną. wzajemną pomoc broniącym w podobny sposób siebie lub wspólnej sprawy sprzymierzeńcom. w myśl przyjętych zobowiązań.

Z ludami sąsiedzkimi. z którymi wspólnie Naród Polski niedolę cierpiał. Rzeczpospolita pragnie dawne węzły odnowić w duchu wielkiej idei jagiellońskiej epoki oraz w duchu społecznych pojęć o niezawisłości narodowej i demokratycznym ustroju w narodzie zjednoczonym z Rzeczpospolitą.

Godłem Rzeczypospolitej na zewnątrz pozostanie Orzeł Biały na czerwonym polu. który symbolizować ma. jak ongiś tak i nadal. jasność, majestat, moc i górnosc idealów Narodu Polskiego, nie cofającego się przed żadnym trudem dla ich pełnego urzeczywistnienia.

II. Prawa i obowiązki obywateli.

Każdy na ziemiach Rzeczypospolitej lub z obywateli polskich urodzony. tak mężczyzna jak niewiasta, po ukończeniu dwudziestego pierwszego roku życia jest uroczystie do szlacheckiego obywatelstwa Rzeczypospolitej dopuszczany i postradać je może tylko przez pozbawienie sądowe lub przyjęcie obcego obywatelstwa.

Rzeczpospolita bronić będzie całą mocą każdego obywatela. równie jak przynależnych mu według ustaw praw i dóbr. wymagając zarazem, aby każdy obywatel jednoczył się z Narodem i pamiętał o tem. że będąc posłusznym ustawom, przez Sejm ustanowionym, ulega rozkazom całego Narodu.

Obywatele wszyscy równi są w obliczu prawa. Równość praw nie do jednostajności i zaniku różnic pożytecznych zmierza, jeno zaręcza wszystkim równe warunki rozwoju i zastosowania ich sił osobistych i swoistości dołatnich. aby ich użyli ku wszechstronnemu doskonaleniu życia Narodu.

Obywatele wszyscy wolni są i cierpieć mogą tyle tylko ograniczeń swojej wolności. ile to niezbędne dla istnienia i dobra Rzeczypospolitej w wypadkach prawem przepisanych.

Rzeczpospolita poręcza wszystkim obywatelom pod dozorem prawa nietykalność osoby, ogniska domowego i związków rodzinnych, ochronę wiary i rozwoju kulturalnego, tajemnicę listową, wolność słowa, druku i obrazowania, zgromadzeń i stowarzyszania się, wolność zarobkowania, nabywania i zbywania własności. Prawo własności może uleść ustawowym ograniczeniom, gdy tego wymagają względy użyteczności publicznej, oraz gdy własność nadmiernie w jednych rękach skupiona staje się zaprzeczeniem prawa powszechnego do własności.

Przy ogólnej wolności nikt nie ma prawa czynić tego, co mogłoby w czemkolwiek naruszyć wolność spółobywateli. Prawo do wolności w Rzeczypospolitej będzie zawsze przeciwstawieniem samowoli. Obywatel Rzeczypospolitej ma ponad sobą ustawy i wykonawcom tych ustaw jedynie, gdy w ich imieniu działają, ma obowiązek ulegać i ponosić wskazane ustawami ciężary i służby publiczne.

Nikt nie może być pozbawiony dochodzenia swych praw przed właściwym sądem. Urzędy publiczne będą w równej mierze dostępne dla wszystkich obywateli. W Rzeczypospolitej nie masz przywilejów ni tytułów z wyjątkiem naukowych.

III. Sejm Rzeczypospolitej.

Wyobrażeniem i składem wszechwładztwa Narodu jest Sejm Rzeczypospolitej, co cztery lata obierany w głosowaniu równem, bezpośredniem, tajnem i stosunkowem wszystkich obywateli.

Sejm jest władzą prawodawczą. Jego czynnością jest zdecydowanie w sprawach, dotyczących całokształtu Rzeczypospolitej i stosunków z narodami, wpływ na tworzenie Rządu i nad nim czuwanie, a nasamprzód uchwalanie ustaw, w czem znajomość potrzeb ludności, troska o Naród, a nadewszystko pragnienie praw,

opartych na uczuciach moralnych Narodu, posłom przewodzić mają.

Uchwały Sejmu są wyrazem woli narodu. Gdy większość w Sejmie decyduje, mniejszość ma obowiązek ustąpić przed wolą większości i wskazać przez to jednomyślnym z nią obywatelom, że ustawy przez Sejm przyjętej przestrzegać mają jako woli całego Narodu.

Mniejszość może czynić zgodne z ustawami wysiłki, aby do zmiany wyrazu woli zbiorowej doprowadzić i ma prawo zgłosić do łaski marszałkowskiej na tem samym jeszcze posiedzeniu zapowiedź, że zamierza zwrócić się do Naczelnika Rzeczypospolitej o spowodowanie ponownego rozpatrzenia sprawy. Zapowiedź taka podpisana być musi przez czwartą przynajmniej część pełnego składu poselskiego Sejmu.

Każda uchwała Sejmu, zanim stanie się ustawą, będzie przedłożona Naczelnikowi Rzeczypospolitej.

IV. Naczelnik Rzeczypospolitej.

Władzę najwyższej pieczy nad ustawami i ich wiernego wykonywania oddaje Naród Naczelnikowi Rzeczypospolitej, obieranemu na lat siedm w równem, bezpośredniem i tajnem głosowaniu wszystkich obywateli. Wybrany przed Sejmem służbę Rzeczypospolitej przyrzeka.

Na zaszczytne to stanowisko wybrany być może jeno obywatel Rzeczypospolitej. Po upływie lat siedmiu ten sam Naczelnik może być ponownie wybrany. Osobna ustawa przepisze porządek aktu wyborczego.

Naczelnik jest pierwszym wśród równych obywatelem Rzeczypospolitej, wobec narodów ją wyobraża, poselstwa zagraniczne pod rządu odpowiedzialnością przyjmuje, za Sejmu zgodą pokój i przymierza zawiera albo wypowiada, strzegąc zawsze niepodległości, zasad i spraw Rzeczypospolitej.

Naczelnik jest wodzem naczelnym sił zbrojnych Rzeczypospolitej, powołuje Rząd przed Sejmem odpowiedzialny, mianuje dowódców i wyższych urzędników, do których należy wyznaczanie niższych organów władzy, Naczelnik posiada też prawo łaski względem przez sąd potępionych, wyjąwszy wyższych urzędników winnych nadużycia władzy.

Naczelnik w czasie prawem przewidzianym, rozpisuje do Sej-

mu wybory, zwołuje Sejm corocznie, przynajmniej na sześciomiesięczne zwyczajne, a w razie potrzeby nadzwyczajne sesje. na zgodny wniosek Rządu i Straży Praw Sejm rozwiązuje z obowiązkiem rozpisania nowych wyborów najpóźniej w ciągu sześciu tygodni od dnia rozwiązania.

Naczelnik podpisuje i ogłasza uchwalone przez Sejm ustawy. w czem pomoc mu niesie Straż Praw, badając uchwały Sejmowe w przedmiocie ich sformułowania i zgodności z konstytucją.

Straż Praw składa się z trzydziestu mężów powoływanych co cztery lata przez Naczelnika w sposób ustawą wskazany.

Naczelnik władny jest na podstawie opinii Straży Praw w ciągu piętnastu dni od powzięcia uchwały Sejmowej zwrócić ją Sejmowi do ponownego rozpatrzenia. Ustawa zwrócona wskutek usterek w jej sformułowaniu winna być przedmiotem obrad na najbliższem posiedzeniu Sejmu. W razie zwrócenia ustawy z powodu jej niezgodności z konstytucją lub protestu czwartej części składu poselskiego Sejmu, ponowna uchwała Sejmu w tej sprawie jest ostateczna.

W razie naruszenia konstytucji przez Naczelnika Sejm może uchwalić większością przynajmniej trzech czwartych składu poselskiego Sejmu przeprowadzenie nowych wyborów Naczelnika. Uchwała ta nie podlega zawieszeniu i winna być niezwłocznie wykonana.

Za czynności urzędowe Naczelnik nie jest odpowiedzialny ani politycznie ani cywilnie. Każdy akt rządowy Naczelnika wymaga podpisu odpowiedniego, Ministra. Przez podpisanie aktu Minister bierze za niego odpowiedzialność.

W razie śmierci lub ustąpienia Naczelnika lub dłuższej przeszkody w jego urzędowaniu zastępują go do chwili wyboru nowego Naczelnika lub usunięcia przeszkody Marszałek Sejmu. Prezydent Ministrów i pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, wspólnie sprawując władzę wykonawczą Rzeczypospolitej.

V. Rząd.

Rząd Rzeczypospolitej stanowią wspólnie Ministrowie, przez Naczelnika mianowani, przed Sejmem odpowiedzialni. Mianowanie i odwołanie Ministrów następuje na wniosek powołanego przez Naczelnika Prezydenta Ministrów. Przed objęciem urzędowania

składają oni przed Naczelnikiem ślubowanie wiernego sprawowania urzędu.

Prezydent Ministrów i Ministrowie tworzą Radę Ministrów, występującą na zewnątrz jako Rząd jednolicie. Ministrowie odpowiadają przed Sejmem zbiorowo za ogólny kierunek polityki Rządu i pojedynczo każdy w swoim zakresie za zgodność swego działania z ustawami i prawidłowy tok podległych im gałęzi administracji.

Rada Ministrów i Ministrowie, każdy w swoim zakresie, mają prawo celem wykonania ustaw wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy, zakazy, i zapewnić ich przeprowadzenie wobec opornych użyciem przymusu prawem przepisanego.

Sejm większością dwóch trzecich głosów może postawić ministra w stan oskarżenia za naruszenie konstytucji lub jakiegokolwiek ustawy.

Ustrój administracyjny Rzeczypospolitej opierać się będzie na zasadach decentralizacji i współdziałania czynnika obywatelskiego z czynnikiem urzędniczym. Odwołanie od postanowień organów wykonawczych dopuszczone będzie w zasadzie tylko do jednej wyższej instancji.

Urzędnik Rzeczypospolitej, w Jej imieniu działając, winien być przejęty szlachetnym duchem społecznienia i odpowiedzialności, strzegąc się przetworzenia w członka kasty od obywateli oderwanej.

VI. Samorząd.

Obywatele zespoleni są w naród i społeczności samorządne, przez spółzycie sąsiedzkie i zaspakajanie potrzeb miejscowych ustalone. Mają one w swej pieczy dobro wszystkich mieszkańców i wpływ zapewniony we wszystkich dziedzinach życia miejscowego. Rządzą się udziałem powszechnym obywateli i wiążą się z całością Rzeczypospolitej przez wspólność organów wykonawczych.

Do czuwania nad potrzebami swemi społeczność gminna powołuje przedstawicielstwo swoje, żadnej nie pomijające gromady, przez ogół obierane. Przedstawicielstwu temu podlega przez nie obierany rząd gminny, z wójta i ławników złożony.

W zarysie podobnym społeczności miejskie zbudowane będą. Celem lepszego swych czynności sprawowania społeczności

gminne tworzą ze sobą związki powiatowe. im część swych zadań i pracy przekazując.

Sprawy społeczne, które wymagają jednolitości urządzeń Rzeczypospolitej, będą przekazane Sejmowi, władnemu normować ustrój, prawa i rozwój społeczności w drodze osobnych ustaw.

VII. Sądy.

Rękopis konstytucji polskiej jest, że w sercach obywateli wypisana jest i z pojęć ich o podstawach ładu społecznego wyrasta. Pozatem o porządku prawnym w stosunkach między mieszkańcami a władzami rozstrzygają sądy, których zadaniem jest, na poczuciu prawnym obywateli opierając się, rozwijać je i utrzymywać, przyczem znamionować ma sędzięgi związek ścisły z pojęciem ogółu o sprawiedliwości.

Sędziowie powoływani i usuwani będą w imieniu Rzeczypospolitej.

Celem kar za przekroczenie prawa ma być przede wszystkim uspołecznienie obywateli występnych. Każdemu podsądnemu gwarantuje się prawo do obrony, od pierwiastkowego śledztwa począwszy, i ludzkość dla potępionego przez stosowanie wyroków warunkowych. Przy sądzeniu zbrodni rozstrzygać będzie sprawę sąd na podstawie zdania dwunastu przysięgłych z liczby obywateli powołanych, aby nad formalnem prawem w wyrokach sądu górowały moralność i sprawiedliwość Narodu.

VIII. Siła zbrojna.

Rzeczpospolita do pokoju powszechnego zmierza, lecz położona między państwami najeźdźcami, zaprzeczającemi jej prawa do niepodległości i całości, zmuszona jest pokój słuszny siłą oręża wykuwać.

Naród winien jest sobie samemu obronę, wszyscy przeto obywatele obowiązani są do mężnej obrony Rzeczypospolitej, Jej honoru, wolności, zasad i praw. W tym celu wszyscy, niewiasty wyjąwszy, przechodzą od dwudziestego roku życia ćwiczenia wojskowe oraz trzydziestoletnią do pospolitego ruszenia przynależność.

Wojsko, aby przeznaczenia swego nieomylnie dopełniło, winno posłuszeństwo swojej władzy przełożonej, szanując prawa i unikając rozwielenienia ducha wojennego.

Siła zbrojna służy Narodowi i używana będzie na ogólną Narodu potrzebę, a więc obronę granic i spokojności powszechnej lub na pomoc prawu. gdyby kto wykonaniu jego opór stawiał. Wymarsz wojska Rzeczypospolitej do obcych krajów i pobyt w Rzeczypospolitej wojska cudzoziemskiego dopuszczany będzie jedynie na mocy uchwały Sejmowej.

IX. Skarb.

Własność i pracę, wolność i bezpieczeństwo poręcza obywatelom Rzeczpospolita. Obywatel dla utrwalenia wolności i rozkwitu Rzeczypospolitej mienie swoje, a w potrzebie i krew jej ofiaruje.

Szafować niemi nad miarę Rzeczpospolita nie będzie, lecz sprawiedliwy ustali pobór postępowy od majątku, dochodów, przyrostu wartości i zbytków, nie nadwężając obywatelom środków utrzymania podatkami pośrednimi oraz unikając monopoli, któreby ku zyskom skarbu raczej, niż ku obywateli wygodzie i dostępności spożycia zmierzały.

X. Zdrowie i praca.

Rzeczpospolita zawsze pamiętać będzie, że potęgą, utrzymującą Naród, jest praca, kierowana wiedzą, i wiedza nabyta przez pracę. Praca jest treścią życia obywatelskiego, w najwyższym tedy poszanowaniu praw Rzeczypospolitej pozostawać będzie.

Rzeczpospolita, pragnąc dobrobyt narodowy dźwignąć, szczególniejszą troską otoczy pracowników, iżby siły ich i do pracy zdolność, jak najdłuższe lata przetrwać mogły, a sami oni zasłużony spoczynek w starości i pomoc w razie niezdolności do pracy otrzymali. A że pierwszym zdolności do pracy warunkiem jest zdrowie, Rzeczpospolita tedy baczną zwróci uwagę na walkę z chorobami i nadmierną śmiertelnością. Umyślnie ku temu powołane organy dbać będą, żeby obywatele, na świat przychodząc, nie byli obciążeni wadami dziedzicznymi, a rozwijając się w środowisku wolnem od chorób, tworzyli pokolenie coraz dzielniejszych i coraz doskonalszych pracowników.

Ani w drodze prawa, ani w drodze faktu praca istoty ludzkiej nie może być upodobniona ani do towaru, ani do przedmiotu handlu.

Osobne ustawy określą warunki, w jakich ma się odbywać praca w każdym zawodzie, aby siły, zdrowie i życie pracowników dostatecznie chronione były. W szczególności ma być oznaczoną długość dnia roboczego i zapewniony odpoczynek w niedzielę, a w razie niemożności w innym dniu tygodnia. Także ustalone będzie zabezpieczenie bytu pracowników, którzy zdolność do pracy postradali, jak również wdów i sierót, które własną pracą utrzymać się nie mogą. Szczególniejszą opieką otoczą ustawy pracę nieletnich i macierzyństwo.

Zatargi między przedsiębiorcami a pracownikami rozstrzygać będą sądy rozjemcze z przedstawicieli przedsiębiorców i pracowników złożone.

Obywatelom, zajęтым czasowo w pracy poza granicami Rzeczypospolitej. przynależna im ochrona osobnemi umowami z rządami obcemi zapewniona będzie.

Rzeczpospolita, popierając indywidualną, a zwłaszcza zbiorową przedsiębiorczość i ochraniając jej rozwój rozumnie, ze względu na dobro spożywcy, gospodarstwo własne prowadzić będzie w tych dziedzinach, których uspołecznienie za korzyść powszechną i ulgę dla innych dziedzin pracy uzna. Toż prawo społeczeństwu samorządnym służy.

XI. Oświecenie i twórczość.

Oświata powszechna jest potrzebą narodu, warunkiem jego podźwignienia i rozkwitu. Zadaniem przeto Rządu i społeczności samorządnych będzie nie tylko czuwać nad tem, by młodzież, równie wiejska jak miejska, mogła otrzymać odpowiednie wykształcenie, ale nadto znagłać do tego tych, którzy jego ważność i potrzeby jeszcze nie pojmują.

Rzeczpospolita pomna, że nieoświecenie jest twórcą despotyzmu, w szerzeniu oświaty widzi zasadniczy swój względem obywateli obowiązek. W szkołach poczesne miejsce zajmować będzie wychowanie obywatelskie, a dbając o obywateli stanowiska społeczne i kraju rozwój gospodarczy, szczególną troską otoczy się wykształcenie zawodowe.

Bez myśli twórczej i sprawnej nie da się pomyśleć społeczność żywotna, zwłaszcza jak Polska w ogniu walk gospodarczych, narodowych i kulturalnych żyjąca, tedy na kształcenie i hart inteli-

gencji szkolnictwo nacisk położy. Tylko zdolności decydować będą o dostępności wyższego wykształcenia.

W przeświadczeniu, że skarbem Narodu najcenniejszym i bytu Jego ducha narodowego twórczość, Rzeczpospolita w szkole i poza szkołą najtroskliwszą otoczy opieką wszelakie przejawy twórczości na polu nauki, techniki, piśmiennictwa i sztuki, aby z twórczości tej dzieła wiekopomne wyrosły i imię polskie wśród narodów świata wslawiły.

XII. Kościół i wiara.

Kościół i wiara, najgłębsze uczucia i dążności najwznioślejsze piastując, cieszą się opieką troskliwą Rzeczypospolitej. Porecza ona wszystkim obywatelom pokój w wierze i obrządków religijnych wolność. Wolności jednak wyznania nie wolno używać w sposób uwłaczający innym i nikt nie może się uchylić od pełnienia obowiązków publicznych w imię swoich wierzeń religijnych.

Stosunek Rzeczypospolitej do Kościoła katolickiego będzie określony w ustawach na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, zaś stosunek do innych kościołów i wyznań po wysłuchaniu uchwał ich reprezentacji.

Członkowie wyznania prawnie nie uznanego nie mogą spełniać publicznie swoich obrządków religijnych, a w miejscach zamkniętych mogą je sprawować, o ile nie sprzeciwiają się prawu lub obyczajności.

We wzniosłości dusz widzi Rzeczpospolita czynnik wydoskonalenia ludzkości, społeczności i obywatela. Ku temu również zdąża niniejsza podstawa ładu Rzeczypospolitej Polskiej.

Warszawa, dnia 3 maja 1919 r.

Minister Spraw Wewnętrznych m. p. *S. Wojciechowski*, Minister Sprawiedliwości m. p. *L. Supiński*, Minister Spraw Wojskowych m. p. *Józef Leśniewski*, jen. por., Minister Skarbu m. p. *Karpiński*, Minister Pracy i Opieki Społecznej m. p. *J. Iwanowski*, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwowych m. p. *Janicki*, Minister Robót Publicznych m. p. *Pruchnik*, Minister Kolei Żelaznych m. p. *I. Eberhardt*, Minister Pocht i Telegrafów m. p. *Hubert Ignacy Linde*, Minister Zdrowia Publicznego m. p. *Tomasz Janiszewski*, Minister Sztuki i Kultury m. p. *Z. Przesmycki*, Minister Wyznań i Oświecenia Publicznego m. p. *Jan Łukasiewicz*.

II.

Wniosek nagły Klubu P. S. L. („Wyzwolenie“) w sprawie zasad konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

PODSTAWA ŁADU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

TYTUŁ I.

Polska między ludami.

Naród polski i ziemia jego, od tysiąclecia samoistne stanowiąc twórczej myśli niezniszczalne ognisko i własnych prawd dziejowych kuźnię, nigdy w jestestwie duchowem ni słusznem prawem, jeno gwałtem niezależności pozbawiane, w wyniku znoej o wyzwolenie walki Rzeczpospolitą są znów niepodległą, a wszelkich zamachów na niezależność jakbądź pozorowanych sumienie jej nijak inaczej rozumieć nie będzie, jak nikczemnej ohydy, i z panowaniem obcem nigdy, jak nie godziło się, tak nie pogodzi.

Odtąd tak zagadnienia wielkie budownictwa wewnętrznego, jak swego do innych narodów ustosunkowania naród polski rozstrzygać samodzielnie będzie; więc przedewszystkiem strzedz niepodległości do sił ostatka, lecz wojny jeno broniąc wolności prowadzić: w rodzinie ludów nie tylko dotrzymywaniem uczciwem zobowiązań, lecz nadto odznaczać się dążnością do zacieśnienia więzów życia międzynarodowego, jako rzecznik rzetelnej i zgodnej ludów współpracy; przeto do ładu powszechnego zmierzać, z jego nieprzymuszonym udziałem i równym głosem ustanowionego.

Rycerz pokoju i szermierz wolności. Rzeczpospolita za nastaniem pomiędzy ludami braterstwa oraz za ich ścisłym związkiem ordnować będzie, któryby pokój powszechny wolnością narodów

zareczył, od wojen gorzą niewolę narodów, wojen źródło — zaborczość państwową zniweczył, przed wyzyskiem i zachłannością ludy obronił, stróżem zostając służności przeciw jej gnębielom.

Nacomiast dotąd nie przystanie Rzeczpospolita z serca na nowy porządek świata, od tego bowiem bezpieczeństwo swe i pokój zdeżnemi widzi, — dopokąd jej rozbiornom nie będzie uniemożliwiony ratunek ziemi cudzej i narodów samoistnych ciemienie, dopokąd jej granice sprawiedliwe, a ludów bratnich, z którymi wspólnie niedolę cierpiała, byt niezależny utrwalonemi nie zostaną; z niemi tedy jak ongiś nasamprzód dla wspólnej od nastawiaj na wolność obrony do szczyrych będzie dążyć przymierzy.

Godłem Rzeczypospolitej jest Orzeł Biały w polu czerwonym, szlachetnej waleczności znak.

TYTUŁ II.

Związek obywateli.

Rzeczpospolita Polska związkiem jest obywateli wolnych, w którym nad niezawisłością swą, prawem i dobrobytem oraz sił duchowych rozrostem czuwają oni, do szczęśliwości i potęgi narodu zmierzając.

Obywatele wszyscy równi są w obliczu prawa. Niemasz w Rzeczypospolitej przywilejów ni tytułów, lecz godnością najwyższą, powszechną i jedyną jest szlachetne obywatelstwo Rzeczypospolitej, której godziwe sprawowanie zawarta w niej zwierzchnictwa podmiotowość nakazuje. Tak pożytkowi więc Ojczyzny, jak sprawiedliwości zadość czyniąc, Rzeczpospolita obywatelkom wszystkie prawa obywateli przyznaje. Przeto każdy z obywateli polskich po ukończeniu dwudziestego roku życia i nauki obywatelskiej odhyciu, uroczyste jest do wszystkich praw obywatela szlachetnego wolnej Rzeczypospolitej Polskiej dopuszczany, które postradać może jeno przez pozbawienie sądowe lub obcego przyjęcie indygenatu, nabyć zaś wolno, wyjąwszy z obywateli polskich urodzenie, tylko aktem sejmowym.

Lecz równość praw nie do jednostajności zmierza i różnic pożytecznych zaniku w Rzeczypospolitej społeczeństwie, jeno obywatelom wszystkim zaręczyć ma równe warunki rozwoju i zastó-

sowania ich sił osobistych oraz swoistości dodatnich. by piętno ich na życiu narodowem ku jego doskonaleniu wszechstronnemu wy-
cisnęli.

Obywatele wolni są. Tradycjom wierny, naród im poręcza pod dozorem prawa nietykalność osobistą, rodzinnych związków i ogniska domowego, ochronę wiary i tajemność pism, zaś dochodzenie praw przed sądem niezależnym i jedynym. Rękojmię te narówni gościom Rzeczypospolitej służą.

Obywatele zespoleni w naród są i w społeczności samorządne.

Nie oderwaną bowiem jest jednostką obywatel. lecz dziejów polskich oraz dobrobytu krajowego odpowiedzialnym twórcą. pokoleń zeszyłych z przyszłemi ogniwem.

Skąd udział obywateli powszechny w samorządzie oraz we władz tworzeniu i w uchwałach zasadniczych Rzeczypospolitej. Stad prawo ich do związków politycznych i zgromadzeń, prawo rozwoju narodowego i kulturalnego oraz wolność słowa, druku i obrazowania. jako czuwania prawo nad ładem polskim i zapoczątkowań według osobistego rozumienia, które to prawo jedynie mocna jest uwarunkować w wypadkach usprawiedliwionych ustawa na czas ograniczony ściśle.

Poza wyjątkiem tym wszelakie uszczuplenia obywateli władzy zwierzchniej w powszechnem głosowaniu mają być przyjęte.

TYTUŁ III.

Praca twórcza.

Prawo równości. wolności i rządu kształtem. lecz praca jest treścią obywatelskiego życia Rzeczypospolitej. w najwyższem tedy poszanowaniu praw zostaje. Przez normowanie pragnąc kwestji bytu i zarobkowania oraz przez dbałość wytwórców o treść pracy dobrobyt narodowy dźwigać. nietylko wolność zawodu. mieszkania i zrzeczeń zaręcza, lecz za obowiązek uznaje Rzeczypospolita swój. jako związek ludu wyzwolonego, który po stuleciach ciemięstwa i upośledzeń gospodarzem własnego domu zostaje. co znojną pracą zbudował i krwawą walką uwolnił. ustalić:

1-o. prawo powszechne obywateli do szkoły wszelkich stopni i odmian czyli dostępność urzeczywistnioną nauk pożytecznych.

wiedzy rzeczywistej. kultury i oświecenia; co poziom pracy i zasoby twórczości narodowej wznosić będzie;

2-o. prawo powszechne obywateli do pracy, — troskę o bezrobotnych i opiekę nad pracą najemną. której warunki wyzysk wyłączone, pod dozorem znajdują się Rzeczypospolitej. z uznaniem walki o poprawę ich, gdy bezpieczeństwu obywateli bezpośrednio nie zagraża, za uprawnioną; nad twórczością duchową pieczę rzetelną i bezstronną Rzeczypospolitej;

i 3-o. prawo powszechne obywateli pracujących, jako do pracy warsztatu, do własności na środki wytwórcze z zastrzeżeniem wpływu Rzeczypospolitej na form jej ustalenie; stąd, jeśli własność nadmiernie w jednych zgromadzona rękach zostaje zaprzeczeniem prawa powszechnego do własności, Rzeczpospolita mocna jest ją ograniczyć, wprowadzając własność zrzeszeń albo podział. Ostatni nadewszystko dotyczyć będzie roli, warsztatu odwiecznego pracy polskiej. jej przeobrażeń twórczych przedmiotu głównego, by gospodarstw zdrowych największą ilość najliczniej udostępnić. natomiast własności zbycie, nadewszystko rolnej, ulegać w potocznych interesie ograniczeniom prawnym może.

Obywatelstwa polskiego nie posiadający do tych rękojmi roszczeń mieć nie mogą. Własny warsztat pracy zezwoleń dla nich władz polskich wymaga. Własności nieruchomości nabywanie na obszarze Rzeczypospolitej jeno obywatelom jej przysługuje.

Te prawa podstawowe ustalając. Rzeczpospolita podejmuje się opieki nad dobrobytem wszystkich swych obywateli i nad podziałem sprawiedliwym pracy narodowej plonów. W tym celu władną jest od obywateli żądać pracy dla powszechnych potrzeb, jako ich obowiązku społecznego: czuwać będzie nad wytwórczością i wymianą. jej ratunkiem, plonem i zyskami, by świadomem i odpowiedzialnem było bogactw narodowych kształtowanie: popierając zaś przedsiębiorczość. zwłaszcza zbiorową. i ochraniając rozwój jej rozsądnie. atoli ze względem na spożywey dobro. — Rzeczpospolita gospodarstwo własne będzie prowadziła w tych dziedzinach. których uspołecznienie za powszechną korzyść uzna i zarówno dla spożycia. jak dla innych pracy dziedzin, za ulgę. Toż prawo społecznościom samorządnym służy.

TYTUŁ IV.

Społeczności samorządne.

Rządzi się Rzeczypospolita więzią obywateli wszystkich, których dziełem wspólnem jest domu ojczyzstego budowa i nim gospodarowanie rozumne. Przeto niemasz w Rzeczypospolitej władz przez ogół nie powołanych, niemasz ustaw z pominięciem woli jego powstałych.

Przez współzycie sąsiedzkie i miejscowych zaspokajanie potrzeb ustalone społeczności Rzeczypospolitej rządzą się udziałem powszechnym obywateli, w pieczy swej mając dobro mieszkańców i wpływ posiadając zapewniony na wszystkie życia miejscowego dziedziny, albowiem samorządem jak ongiś Polska stać będzie. To też przez wybieralne społeczności władze Rzeczypospolita rząd nad obywatelami sprawuje.

Do czuwania nad potrzebami swemi powołuje społeczność gminna przedstawicielstwo sejmikowe, żadnej nie pomijające osady, w równem i bezpośredniem głosowaniu przez ogół obrane; rząd gminny z wójta i ławników i urząd rolny oraz komisja edukacyjna, z wyborów pochodzące, sejmikowi podlegają w pracy, od którego decyzji odwołania głosowanie powszechne rozstrzyga, jak również najważniejsze jego potwierdza uchwały.

W zakresie prac jej niemasz nad społecznością władzy odwoławczej, co jest zwierzchnictwa jej znamię. Lecz obowiązkiem jej wobec Rzeczypospolitej jest wykonywanie ustaw i z nich płynących czynności. Nawzajem Rzeczypospolita bez głosowania powszechnego nie może społeczności praw uszczuplić.

W zarysie podobnym społeczności miejskiej zbudowane są.

Celem lepszego swych czynności sprawowania społeczności ze sobą związki powiatowe tworzą, im przekazując część swych zadań oraz pracy.

TYTUŁ V.

Sejm Rzeczypospolitej.

Wyobrazeniem jest narodu Sejm Rzeczypospolitej, obierany co trzy lata głosowaniem powszechnem, równem, tajnem, bezpośredniem, stosunkowem. Jego wyłącznie jest czynnością decyzja spraw Rzeczypospolitej dotyczących całokształtu: stosunków z na-

rodami, tworzenia rządu Rzeczypospolitej, skarbowości, a nasamprzód stanowienia praw, w czem znajomość ludności potrzeb, o naród troska oraz i nadewszystko pragnienie sprawiedliwych ustaw, opartych na narodu uczuciach moralnych, posłom przewodzić będą.

W tem Sejm wyrazem tylko jest powszechnej woli. lecz prawodawcą cały naród jest. Każdemu wolno obywatelowi zwracać się do Sejmu z projektami ustaw. Zaś podstawowe prawa uchwalone już przez Sejm nabierają mocy obowiązującej dopiero przez powszechne zatwierdzenie: a mianowicie w ciągu miesiąca wolno składać względem nich sprzeciwy i konfederacja obywateli półmilionja skłania Sejm do rozpatrywania powtórnego. lub do poddania prawa pod powszechne głosowanie. gdy po powtórnem rozpatrzeniu Sejm utrzyma je, ale większością niedość znaczną.

Tak nigdy wbrew opinji Rzeczpospolita rządu sprawować nie będzie. a ostateczną władzą jej jest ogół polski. który w tradycji obywatelskiego życia wychowanie swe dziejowe kontynuować ma, by nie było w Polsce rządzących a rządzonych. lecz by rządzeni rządzącymi byli. Więc władze ni ustawy mają nie krzywdzić niczych praw słusznych. wolności osobistej ni zbiorowej nie gwałcić. osobliwości miejscowych nie gładzić. lecz wolność i rozwój Rzeczypospolitej na wolnym gruntować rozwoju obywatela.

TYTUŁ VI.

Rząd Rzeczypospolitej.

Na większość panującą a krzywdzoną mniejszość obywateli podział wyłącza ustrój Rzeczypospolitej, zaś ludności warstwę każdą i zadowolić pragnie i nadto pozostawić jej działania zakres własny, w którymby. jakkolwiek skojarzona z budową całokształtu, mogła niezależnie według poglądów swych i ideałów tworzyć, na życie jego oraz rządu wpływać. będąc czynnikiem Rzeczypospolitej spajającym. potęgi jej wewnętrznej oraz dobrobytu ogólnego utrwaleniem i podporą.

Przeto nietylko zabezpiecza prawa narodowe i w samorządzie oparcie sobie upatruje. lecz nadto przyznać chce Rzeczpospolita głos stanowczy w kształtowaniu dziedzin poszczególnych rządu korporacjom najwięcej sprawowaniem ich przejętym. najbardziej z pracy swojej dla nich miarodajnym, pragnąc ich siły twórcze

użyć dla dobra ogólnego. odłamy wszystkie społeczeństwa do budowy Polski pozyskując. Ludność rolnicza stworzy tak w gminach i powiatach. jak dla całego kraju Urząd Rolny Rzeczypospolitej, co inicjować oraz wykonywać prawa będzie w swej dziedzinie, nad rozkwitem jej oraz własnością tudzież pracą rolną czuwając. Komisje Edukacyjne tak miejscowe, jak krajowa, uwzględnią udział korporacji nauczającej i, w ramach ustaw oraz środków przeznaczonych niezależnie, dźwiganiu siły swe poświęcą oświaty narodowej, inicjatywę w tem i jednostkową popierając. Na samorządnych ciał przedstawicielstwie oprze w istotnej mierze pracę swoją Rzeczypospolitej Skarb. Wreszcie zaś rzesze zatrudnionych wytwórczością przemysłową i wymianą powołają Izbę Pracy wyborem wedle zawodów pośrednim, która w dziedzinie handlu i przemysłu, robót publicznych i przedsiębiorstw oraz opieki i dozoru pracy piastować będzie władzę Rzeczypospolitej w ramach ustaw. — które inicjować może.

Na czoło tych urzędów, dodając zagraniczny, sądowy i wojskowy (oraz pomniejsze dla czynności podrzędniejszych lub specjalnych), siedmiu powołanych będzie mężów, Rząd wspólnie stanowiących Rzeczypospolitej, przed Sejmem jej odpowiedzialnych pojedynczo i zbiorowo. Więc Sejm, jako obywateli wszystkich przedstawicielstwo równe, działalność urzędów jednoczy i ustawami, zasięgając zdania ich, normuje. Ugrupowania jego zaś, w Radzie udziału nie biorące, powołują Urząd Obrachunkowy Rzeczypospolitej, dorocznie wnioski swoje o budżetu wykonaniu przedkładać mający Sejmowi.

Urzędnik Rzeczypospolitej, w jej postępując imienia majestacie, całym jej duchem szlachetnym uspołecznienia i odpowiedzialności przejęty być winien. Ustawy mu zakreśla samodzielność, pozwoli w korporacji wglądać w czynności ogół, których sprawuje część, i szukać w niej wobec zwierzchnictwa dla własnego pojmowania obowiązków swych poparcia, za przekroczenie zaś przez sąd jedynie być karany. Ale go nie będą chronić wyjątkami przed obywatelem od odpowiedzialności zwykłej za postępowanie urzędowe, uzależniając zaś stanowisk uzyskanie jedynie od uzdolnień nie dadzą mu przetworzyć siebie w członka kasty od obywateli oderwanej, których zlecenia jest jego zaszczytem wykonywać.

TYTUŁ VII.

Zwierzchnik Rzeczypospolitej.

Wobec narodów w czasie wojny i pokoju Zwierzchnik Rzeczypospolitej ją wyobraża, który też wodzów powołuje i poselstwa zagraniczne pod Rządu odpowiedzialnością, a za Sejmu zgodą uprzednią zawiera albo wypowiada pokój, przymierza, umowy. — wolności, praw i zasad Rzeczypospolitej strzegąc. Pozatem w czasie przewidzianym prawnie rozpisuje do Sejmu wybory i Rząd w porozumieniu z nim mianuje oraz prawo posiada łaski względem przez sąd potępionych wyjąwszy urzędników nadużycia, dopóki własnych karnych ustaw Rzeczypospolita nie uchwali.

W powszechnem głosowaniu wybierany na lat sześć, gdy Sejmu conajmniej jedna trzecia część lub półmilionu obywateli konfederacja kandydatów narodowi zaleci, bez wyborów urząd kontynuuje, gdy na okres następny innych nie wyłonią kandydatów.

Każdy na stanowisko to zaszczytne obrany być może, lecz jeno Rzeczypospolitej obywatel lub z nią zrzeszonych w związku ścisłym narodów, poza którymi nie wolno mu równoczesnego zwierzchnictwa obejmować. Obrany, przed Sejmem służbę Rzeczypospolitej ideałom Zwierzchnik jej przyrzeka.

TYTUŁ VIII.

Skarb Rzeczypospolitej.

Własność i pracę, wolność i bezpieczeństwo poręcza obywatelowi Rzeczypospolita, obywatel celem wolności jej utrwalenia i bogactw rozkwitu mienie jej i w potrzebie krew ofiaruje.

Szafować niemi nad miarę Rzeczypospolita nie będzie, lecz sprawiedliwy ustali pobór postępowy od majątku, dochodów i zysków, spadków i alijenacji, przyrostu wartości i zbytków, nie nadwyrażając obywatelom podatkami pośrednimi środków utrzymania oraz monopoli unikając, któreby ku skarbu korzyściom raczej, niż ku obywateli wygodzie a dostępności spożycia zmierzały.

Rząd swe pobory ściągając będzie przez władze społeczności, które z dodatków do nich lub z podatków własnych swe dochody ukształtują.

TYTUŁ IX.

Siła zbrojna.

Rzeczpospolita do pokoju powszechnego zmierza na podstawach opartego sprawiedliwości i równości międzynarodowej. Lecz pomiędzy państwa najeżdżczemi położona. jej prawa do istnienia i całości odmawiającemi, na zaborach i niweczeniu dorobku cudzego opierającemi swoją bytu i potęgi treść, — wykuwać zmuszona jest pokój słuszny, jak wolność, walką orężną.

A przeto, zanim zapanuje w świecie uwzględniająca prawo Polski zasada rozbrojenia ludów i wiecznej między narodami zgody. celem obrony wszystkich i każdego pomyślności obywatele do mężnej obrony Rzeczypospolitej swej honoru wolności. praw i ideałów wszyscy są obowiązani. W tym celu roczne przechodzą od lat dziewiętnastu ćwiczenie wojskowe oraz trzydziestoletnią do pospolitego ruszenia przynależność niewiasty wyjąwszy.

Wojskowej siły polskiej. z obywateli dobrej woli przeciw gwałtowi nad ojczyznę wytworzonej. świadomej celów i zasad Rzeczypospolitej. na braterstwie broni ustrój się osnuwa, karności ściślejszej zaledwie czasy wojny zostawiając. Rozwielmożnienia w Polsce unikając ducha wojennego. siła jej zbrojna służy narodowi i za uchwałą występuje Sejm. do obrony granic i zabezpieczenia praw ojczyzny. Do obcych krajów wymarsz jej lub pobyt w Polsce wojska cudzoziemskiego dopuścić mocen jest jedynie Sejm.

TYTUŁ X.

Sądy.

Rękojmia konstytucji polskiej. że w sercach wypisana jest obywateli i z pojęć ich wyrasta o podstawach ładu społecznego. Pozatem o porządku prawnym w stosunkach między mieszkańcami lub władzami Rzeczypospolitej obywatele rozstrzygają sądem, którego jest zadaniem na poczuciu prawnem ich się opierając skutecznie je utrzymywać i rozwijać. Stąd związek z ogółu pojęciem o sprawiedliwości sędziego musi być zaletą. Więc wybieralnym ma być w społecznościach na lat trzy z pomiędzy prawem określone posiadających uzdolnienie i sędzić publicznie według sumienia, prawa i rozumu wespół z przydanymi mu przez wybór dwo-

na podsędkami. Sprawy zaś donioślejsze będzie decydował sędzia wyborem korporacji swej upoważniony, o uzdolnieniach szczególniejszych na podstawie zdania przysięgłych dwunastu, z listy obywateli powoływanych, cywilne i karne, by nad formalnem obcego pochodzenia prawem w wyrokach sądu moralność oraz sprawiedliwość ludu górowały.

Niemasz w Rzeczypospolitej sądów odwoławczych ni specjalnych, a poza zwykłym sądem nikt niemocen jest orzekać o prawności ani kar obywatelom wymirzać. bo sąd jak sprawiedliwość jest jedyny. Celem zaś kar nie ma być innego nic. jak obywateli krnąbrnych uspołecznienie: stąd szerokie prawo do obrony podsądnego i ludzkość dla potępionego. O stosowaniu zaś przez sądy prawa orzeka Straż Praw Rzeczypospolitej, przez korporację sędziów obierana. Również zarządza sądownictwem i dozorców prawa powołuje, którym władze podlegają śledcze i karne. a na których czele stoi członek Rządu.

TYTUŁ XI.

Oświecenie.

Na obywateli powszechnym a świadomym w twórczości narodowej udziale pragnąc oprzeć swą spójnię. na umiejętnościach dobrobyt. na wiedzy rozkwicie sławę i moc, Rzeczpospolita do rozwoju w kraju oświecenia największą przywiązuje wagę. w szerzeniu jego widząc zasadniczy swój względem obywateli obowiązek. Życia obywatelskiego w Polsce i duszy narodowej odrodzeniu sprzyjając. szkoły Rzeczypospolitej wychowaniu młodzieży polskiej tak narodowemu jak obywatelskiemu poczesne przyznają miejsce. a dbając o obywateli stanowiska społeczne i kraju rozwój gospodarczy otoczą troską wykształcenie zawodowe. gdy zaś bez myśli wielkiej, sprawnej nie może być żywotnem społeczeństwem. zwłaszcza jak polskie w ogniu walk żyjące gospodarczych. narodowych, kulturalnych przeciwko niemu wymierzonych. tedy położy na kształcenie oraz hart inteligencji polskiej szczególny nacisk szkolnictwo Rzeczypospolitej.

W szczegółach samorządne organizacje jego plan oświecenia rozwiną i w życie weślą. Na nich też ciąży obowiązek udostępnienia szkół wszelakich oraz zabezpieczenia bytu uczniom w myśl

powszechnego do oświaty prawa i jej w ojczystej mowie pobierania, rozpowszechniania wiedzy i kultury, budzenia jej potrzeby oraz poparcia wysiłków jednostkowych pracy oświatowej. której zaręcza Rzeczpospolita obywatelom swoim wolność.

TYTUŁ XII.

Kościół.

Kościół i wiara, najgłębsze uczucia i dążności najwznioślejsze obywateli piastując, opieką się cieszą troskliwą Rzeczypospolitej. która przestrzega zgodnie z swą tradycją wolności wyznań i ich wewnętrznej budowy niezależnej, a ustala z niemi stosunek prawny umowami, w czem aktów religijnych znaczenie publiczne uświęci duchowieństwa w zarządzie krajem czynnościami nie obarczy, a nauczanie wiary w szkołach obywatelom zabezpieczy: i w tej dziedzinie przymusu naród nie stosuje. lecz w wzniosłości dusz wierzących czynnik widzi lepszej ludzkości, społeczeństwa i obywatela ku czemu również niniejsza zdążyła podstawa ładu Rzeczypospolitej Polskiej, z krynicy doświadczeń jej i myśli rodzimej płynąca.

Sejm wzywa Rząd, by na podstawie tych zasad Konstytucji wypracował szczegółowe Ustawy i przedłożył je Sejmowi najpóźniej w 2 miesiące licząc od dnia uchwalenia powyższych zasad.

III.

PROJEKT KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ

opracowany przez pp. prof. Michała Bobrzyńskiego i tow.

„My, naród polski, w Sejmie obecnym reprezentowany, dziękując Bogu Wszechmogącemu za wyzwolenie nas z półtorawiekowej niewoli, za odzyskanie niepodległości zjednoczonej Ojczyzny, a pragnąc być niepodległy utrwalić, potęgę państwa rozwinąć, porządek publiczny utrzymać, bronić prawa i sprawiedliwości, pomnażać pomyślność powszechną i wolność naszą na wszystkie czasy ugruntować. spajamy na pierwszym Sejmie wskrzeszonej Polski nowe ogniwo praw z ostatniem ich ogniwem łańcucha przerywanego po Wielkim Sejmie i ustanawiamy niniejszą Konstytucję Rzeczypospolitej.

Uznając tę księgę praw za głos naszej świadomej woli, gorącego serca i niepokalanego sumienia, ślubujemy sobie w uroczystej przysiędze, że będziemy wszystkie jej przepisy miłować, szanować i wykonywać“.

I. Państwo Polskie.

Art. 1. Państwo Polskie jest zjednoczoną, niepodzielną i niepodległą Rzeczpospolitą.

Art. 2. Władza zwierzchnia w Państwie należy do narodu. Organem narodu w zakresie ustawodawstwa jest Sejm, w zakresie władzy wykonawczej — Prezydent Rzeczypospolitej, a w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezawisłe sądy.

II. Władza ustawodawcza.

Art. 3. Sejm składa się z dwóch Izb: z Izby Poselskiej i z Senatu.

Art. 4. Izba Poselska składa się z posłów, wybranych w gło-

sowaniu powszechnem, tajnem, bezpośredniem, równem i stosunkowem na cztery lata, licząc od dnia otwarcia Sejmu.

Art. 5. Wybercą do Izby Poselskiej jest każdy obywatel Państwa bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa ukończył 21 lat.

Art. 6. Wyborcy powinni być mieszkańcami tego obwodu głosowania, w którym głosują, przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów.

Dzień ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa uważa się za dzień zarządzenia wyborów.

Art. 7. Wojskowi wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni w służbie czynnej nie biorą udziału w głosowaniu.

Art. 8. Prawa wyborczego nie mają osoby sądownie pozbawione praw obywatelskich.

Art. 9. Prawo głosowania powinno być wykonywane osobiście.

Art. 10. Wybieralni do Izby Poselskiej są wszyscy obywatele państwa bez różnicy płci, posiadający czynne prawo wyborcze niezależnie od miejsca zamieszkania, jak również wojskowi.

Art. 11. Liczebny skład Senatu odpowiadać powinien połowie ogólnej liczby posłów.

Art. 12. Trzy czwarte części ogólnej liczby senatorów wybierają Sejmiki wojewódzkie i Rada m. Warszawy na lat 9 od dnia otwarcia Sejmu. Czwartą część wybiera Senat na ten sam czas z pośród mężów, którzy położyli poważne zasługi dla narodu.

Art. 13. Senatorem zostać może tylko osoba mająca obywatelstwo polskie i co najmniej 40 lat wieku.

Art. 14. Co trzy lata ustępuje trzecia część senatorów. Senatorów ustępujących oznacza za pierwszym i drugim razem los, wyciągnięty przez Marszałka Senatu na ostatniem publicznem posiedzeniu.

Art. 15. Urzędnicy państwowi władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani do Sejmu w tych okolicznościach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa.

Przepis ten nie dotyczy urzędników cywilnych oraz wojskowych, urzędujących we władzach centralnych.

Art. 16. Płatni urzędnicy państwowi oraz wojskowi z chwilą wyborów na posła lub senatora zostają zwolnieni na czas trwania

mandatu ze swych czynności służbowych i nie otrzymują za ten czas poborów, związanych z ich urzędem.

Przepis ten nie dotyczy ministrów i profesorów wyższych uczelni. Profesorowie wyższych uczelni nie potrzebują urlopu, ani zezwolenia władzy przełożonej na branie udziału w pracach sejmowych.

Art. 17. Ordynacja wyborcza określi bliżej skład i sposób wyboru obu Izb Sejmowych.

Art. 18. Nikt nie może być jednocześnie posłem i senatorem.

Art. 19. Każda z Izb wybiera Marszałka i jego zastępców.

Art. 20. Ważność wyborów sprawdzają Izby. O ważności wyborów, zaprotestowanych według przepisów ordynacji wyborczej, rozstrzyga jednak najwyższy trybunał administracyjny.

Art. 21. Członkowie Sejmu są przedstawicielami całego narodu i nie mogą być krępowani żadnemi instrukcjami wyborczemi.

Art. 22. Członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za głosowanie w Izbie: za przemówienia i oświadczenia w Izbie w wykonywaniu mandatu odpowiadają przed swoją Izbą.

Jeżeli członek Sejmu oświadczeniem swoim w Izbie naruszył prawa osoby prywatnej, może być przez nią pociągnięty do odpowiedzialności sądowej, lecz władza sądowa powinna uzyskać na to zezwolenie Izby.

Art. 23. Od dnia, w którym ukaże się w Dzienniku Praw Państwa reskrypt Prezydenta Rzeczypospolitej, zwołujący Sejm, aż do dnia, w którym zostanie urzędowo ogłoszone zamknięcie sesji przez Prezydenta Rzeczypospolitej, członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności sądowo-karnej, lub policyjno-karnej, ani też pozbawieni wolności bez uprzedniej zgody właściwej Izby Sejmowej, o ile nie będą schwytani na gorącym uczynku. W tym wypadku właściwa władza sądowa jest obowiązana zawiadomić natychmiast Marszałka odpowiedniej Izby Sejmowej o aresztowaniu w celu uzyskania zezwolenia Izby na areszt lub dalsze postępowanie karne, sądowe lub policyjne. Izba może zażądać bezzwłocznego uwolnienia aresztowanego.

Jeżeli w okresie czasu pomiędzy sesjami członek Sejmu zostanie aresztowany lub przeciw niemu wdrożone postępowanie karne, sądowe lub policyjne, właściwa władza z chwilą pojawienia się

reskryptu Prezydenta Rzeczypospolitej, zwołującego Sejm powinna o aresztowaniu członka Sejmu lub postępowaniu przeciw niemu zawiadomić Marszałka odpowiedniej Izby w celu uzyskania jej zezwolenia na areszt lub dalsze postępowanie.

Art. 24. Członkowie Sejmu otrzymują wynagrodzenie.

Art. 25. Członek Sejmu nie może kupować ani dzierżawić dóbr państwowych, lub przyjmować robót rządowych; nie może otrzymywać żadnej koncesji od rządu; nie może być odpowiedzialnym redaktorem. Członkom Sejmu nie wolno zabiegać u władz państwowych w żadnej podobnej sprawie na rzecz osób prywatnych.

Art. 26. Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, odracza i zamyka Sejm, równocześnie Izbę poselską i Senat.

Prezydent jest obowiązany zwołać Sejm corocznie najpóźniej w listopadzie na sesję zwyczajną, trwającą co najmniej 4 miesiące; nadto może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną, a powinien to uczynić na żądanie trzeciej części członków jednej z Izb.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej niż 30 dni.

Sesja trwa od dnia zebrania się Sejmu aż do dnia zamknięcia go przez Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 27. Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Senat za zgodą większości dwóch trzecich części ogólnej liczby posłów, a Izbę poselską za zgodą większości dwóch trzecich części ogólnej liczby senatorów.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od chwili rozwiązania, a Sejm zbierze się w ciągu 10 dni od dokonania wyborów.

Art. 28. Członkowie Sejmu mogą wykonywać prawo głosowania w Izbie nie inaczej, jak osobiście.

Art. 29. Posiedzenia każdej z Izb są publiczne. Wszelako na żądanie Marszałka lub jego zastępcy, lub przedstawiciela rządu, lub 25 członków Izby, każda Izba może ogłosić posiedzenie za tajne, na mocy uchwały, powziętej po wydaleniu publiczności.

Art. 30. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za sprawowanie publicznego posiedzenia Izby zgodne z prawdą.

Art. 31. Izby obradują każda oddzielnie, a uchwały każdej

Izby zapadają zwykłą większością głosów przy obecności conajmniej trzeciej części liczby członków.

Zmiana konstytucji może być uchwalona tylko w obecności połowy ogółu członków Izby większością dwóch trzecich części głosujących; wniosek o zmianę konstytucji winien być podpisany conajmniej przez czwartą część ogółu członków Izby.

Art. 32. Prawo początkowania ustaw służy rządowi i każdej Izbie. Rząd powinien uzyskać na wniesienie projektu do Izby zgodę Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 33. Każda ustawa wymaga zgodnej uchwały obu Izb.

Jeżeli uchwały Izb nie zgadzają się ze sobą, to projekt podany jest ponownemu rozpoznaniu celem osiągnięcia zgody.

W wypadkach ponownej niezgodności powołana będzie Komisja Rozjemcza, której członków w równej liczbie obiorą obie Izby, a której wniosek przedstawiony będzie obydwom Izbom do uchwały.

Jeżeli i tym razem nie przyjdzie do zgodnej uchwały, lub jeżeli projekt uchwalony w jednej Izbie przez drugą w całości odrzucony został, to projekt nie może być w ciągu tej samej sesji sejmowej ponownie rozpatrywany.

Art. 34. Jeżeli na następnej sesji sejmowej projekt uchwalony zostanie przez Izbę poselską, a Senat większością dwóch trzecich części głosów zmieni go lub odrzuci, to projekt w ciągu tej samej sesji nie może być ponownie rozpoznawany. Jeżeli zaś odrzucenie lub zmiana projektu w Senacie przeszła większością mniejszą niż dwie trzecie, Prezydent Rzeczypospolitej uchwałę Izby poselskiej ogłasza jako ustawę, o ile nie skorzysta z prawa swego, z art. 36 wynikającego.

Art. 35. Obie Izby mogą uchwalić, że projekt obszerniejszej ustawy, wniesiony do Sejmu, odesłany będzie do Komisji wspólnej, a projekt przez nią opracowany przedstawiony każdej z Izb do przyjęcia w całości lub odrzucenia.

Art. 36. Projekt ustawy, uchwalonej przez Sejm, odesłany będzie do Prezydenta Rzeczypospolitej. Prezydent jest obowiązany ogłosić ją w przeciągu 30 dni, lub zwrócić Sejmowi z podaniem powodów do ponownego rozpoznania i to tej Izbie, która go pierwsza uchwaliła. Jeżeli go Sejm powtórnie większością dwóch

trzeciej części głosów bez zmian uchwali, Prezydent ogłosi go bezzwłocznie.

Termin 30 dni skraca się do dni 3, jeśli Sejm uzna ogłoszenie ustawy za nagłe.

Art. 37. Ustawy są ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej w Dzienniku Praw Państwa z powołaniem się na uchwałę Sejmu.

Dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej, które normują stosunki prawne, a są wydane z upoważnienia ustawy, powinny być również ogłoszone w tym Dzienniku z podaniem przepisu, upoważniającego do wydania tego rozporządzenia.

Art. 38. Ustawy wchodzą w życie w piętnastym dniu po wydaniu numeru Dziennika Praw Państwa, w którym są ogłoszone, o ile same nie zawierają odmiennego postanowienia. Przepis ten dotyczy również rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej przewidzianych w poprzednim artykule.

Art. 39. Sejm ustala corocznie budżet państwowy na rok następny.

Projekt budżetu powinien być uchwalony najpierw przez Izbę Poselską.

Art. 40. Sejm ustala stan liczebny wojska.

Art. 41. Zaciągnięcie pożyczki państwowej, pozbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości państwowego, jakoteż przejęcie gwarancji finansowej przez państwo nastąpić może tylko na mocy ustawy.

Art. 42. Rząd przedstawi corocznie Sejmowi zamknięcie rachunków państwowych dla uzyskania absolutorjum.

Art. 43. Sejm wykonywa nadzór nad długami państwa według przepisów oddzielnej ustawy.

Art. 44. Każdy członek Sejmu za zgoda Marszałka może zwrócić się z krótko ujętem pytaniem do Rządu. Odpowiedź Ministra nie wywołuje rozpraw.

Art. 45. Członkowie Sejmu mogą wnosić interpelacje do Ministrów trybem w porządku sejmowania określonym.

Minister ma prawo nie udzielać odpowiedzi natychmiast, zapowiadając ją na termin określony, a także odmówić odpowiedzi w umotywowanem oświadczeniu. Po przeprowadzeniu dyskusji

nad interpelacją lub odpowiedzią Ministra Izba może uchwalić, że przyjmuje odpowiedź do wiadomości lub, że jej nie przyjmuje. albo wreszcie, że przechodzi do porządku dziennego z podaniem powodów lub bez ich podania.

Art. 46. Porządek sejmowania obu Izb określony będzie z zastosowaniem się do postanowień Konstytucji, w osobnej ustawie, która każdej z Izb pozostawi możność uregulowania szczegółów jej dotyczących.

Art. 47. Dla opracowania, względnie ocenienia projektów ustaw opracowanych przez Rząd, lub przekazanych przez jedną z Izb Sejmowych, utworzona będzie Rada Stanu. W skład jej wchodzić będą: prezes, wice-prezes i urzędujący radcowie stanu, a nadto członkowie powołani czasowo do prac nad poszczególnymi projektami.

Osobna ustawa określi bliżej skład i tok czynności Rady Stanu.

III. Władza Wykonawcza.

Art. 48. Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera na lat siedm powołane wyłącznie w tym celu Zgromadzenie Narodowe, złożone z elektorów w ilości podwójnej w stosunku do ustawowej Izby członków Izby Poselskiej.

Uprawnienie do głosowania na elektorów mają wszyscy obywatele bez różnicy płci, którzy mają prawo wybierania posłów. Głosowanie jest równe, tajne i bezpośrednie.

Wybory odbywają się w okręgach jednomandatowych zwykłą większością na skutek zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej na trzy miesiące przed upływem siedmiolecia. Elektorem może być wybrany każdy wyborca. Wybór odbywa się pod przewodnictwem pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego lub jego zastępcy bez dyskusji w drodze głosowania tajnego zwykłą większością głosów w obecności conajmniej połowy ogólnej liczby elektorów. Gdyby ponowne głosowanie nie dało ostatecznych wyników, przewodniczący zarządzi głosowanie ściślejsze między dwoma kandydatami, którzy w poprzednim głosowaniu osiągnęli względnie największą ilość głosów. Bliższe postanowienia o wyborze elektorów i elekcji Prezydenta Rzeczypospolitej określi osobna ustawa.

Art. 49. Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej nie może sprawować

swojego urzędu, zastępuje go Marszałek Senatu, wchodząc we wszystkie jego prawa i obowiązki. Przewodnictwo Senatu obejmuje przez ten czas zastępca Marszałka.

Art. 50. W razie opróżnienia urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej wskutek śmierci, dymisji lub innej przyczyny, zastępca jego zarządzi bezzwłocznie wybór elektorów i zwoła Zgromadzenie Narodowe celem wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej na lat siedm.

Art. 51. Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej przez trzy miesiące nie sprawuje swego urzędu, zastępca jego zwoła bezzwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd Prezydenta uznać należy za opróżniony.

Uchwała, uznająca urząd za opróżniony, zapasć musi zgodnie w obu Izbach w każdej zwykłą większością.

Art. 52. Prezydentem Rzeczypospolitej może być wybrany każdy obywatel Polski, który ukończył czterdziesty rok życia i posiada pełnię praw cywilnych, obywatelskich i politycznych.

Art. 53. Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych ministrów i podlegających im urzędników.

Art. 54. Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra. Przez podpisanie aktu minister bierze za niego odpowiedzialność.

Art. 55. Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo celem wykonania ustaw wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy, zakazy i przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnienie.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Art. 56. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje Prezesa Ministrów; na jego wniosek mianuje i odwołuje innych ministrów, a na wniosek ministrów obsadza wszystkie urzędy cywilne i wojskowe, wyjąwszy wypadki przewidziane w ustawach.

Art. 57. Prezydent Rzeczypospolitej rozporządza siłą zbrojną Państwa i jest jej Naczelnym Wodzem.

Art. 58. Akty, które Prezydent wydaje, w charakterze Naczelnego Wodza, nie wymagają podpisu Ministra.

Art. 59. Prezydentowi Rzeczypospolitej służy prawo łaski.

Art. 60. Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje reprezentantów dyplomatycznych państw obcych i wysyła reprezentantów dyplomatycznych Rzeczypospolitej do państw obcych.

Art. 61. Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innymi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu. Wszelako umowy handlowe i celne oraz umowy, które trwale obciążają pod względem finansowym Państwo, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo wprowadzają zmianę granic Państwa również przymierza — wymagają uprzedniej zgody Sejmu.

Art. 62. Prezydent Rzeczypospolitej jest władny wypowiedzieć wojnę jedynie za uprzednią zgodą Sejmu.

Art. 63. Za czynności urzędowe Prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani politycznie ani cywilnie.

Za zbrodnie i występki Prezydent może być pociągnięty do odpowiedzialności wyłącznie przez Sejm zgodną uchwałą obu Izb powziętą w każdej zwykłą większością głosów. Sprawę rozpatruje wówczas i wyrok wydaje Trybunał Stanu wzmocniony powołaniem pierwszego Prezesa Najwyższego Sądu Cywilnego i Karnego i jego zastępcy, Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i jego zastępcy i Prezesa Rady Stanu i jego zastępcy.

Z chwilą postawienia w stan oskarżenia Prezydent jest zawieszony w urzędowaniu.

Bliższe postanowienia określi osobna ustawa.

Art. 64. Urzędujący zastępca Prezydenta Rzeczypospolitej odpowiada tak samo, jak Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 65. Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje według przepisów oddzielnej ustawy uposażenie. Ustawa, zmieniająca to uposażenie, wchodzi w życie dopiero po najbliższych wyborach Prezydenta.

Art. 66. Podczas sprawowania swych funkcji Prezydent Rzeczypospolitej nie może piastować żadnego innego urzędu, ani należeć do składni Sejmu.

Art. 67. Prezes Ministrów i wszyscy ministrowie tworzą Radę Ministrów, która występuje na zewnątrz jednolicie.

Art. 68. Jeżeli urząd ministra sprawuje tymczasowy kierownik

Ministerstwa, wszelkie przepisy o stanowisku Ministra odnoszą się także do niego.

Art. 69. Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach sejmowych i przemawiać również poza kolejną mowców, zapisanych do głosów. W głosowaniach mogą brać udział tylko, o ile są członkami Izby.

Na żądanie Izby Minister winien się stawić osobiście dla wysłuchania jej oświadczeń lub udzielenia wyjaśnień.

Ministrowie odpowiadają przed Izbami za ogólny kierunek polityki Rządu solidarnie, a każdy oddzielnie za swe czyny osobiste.

Ministrowie są odpowiedzialni, każdy w swoim zakresie działania, za zgodność z konstytucją i ustawami wszelkich aktów rządowych Prezydenta Rzeczypospolitej, aktów rządowych własnych oraz za legalny tok podległych im gałęzi administracji.

Każda Izba może większością $\frac{2}{3}$ części głosów postawić ministra w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu za wszystkie powyższe akty rządowe, przez które minister dopuścił się naruszenia konstytucji lub jakiegokolwiek innej ustawy bądźto czynnie, bądźto przez zaniechanie umyślne lub przez ciężkie zaniedbanie.

Ściganie innych czynów i zaniechań ministra, zakazanych przez ustawy karne, należy do sądów zwykłych: jeżeli jednak okaże się, że te czyny pozostają w związku z aktami rządowymi ministra, za które wdrożono postępowanie przed Trybunałem Stanu, sprawa przechodzi w całości przed ten Trybunał.

Art. 70. Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani oddawać się jakimkolwiek innym zajęciom zarobkowym.

Art. 71. Organizacja władz administracyjnych na obszarze Rzeczypospolitej opierać się będzie na następujących zasadach:

1) Gminy połączone będą w powiaty, a powiaty w województwa i do tego podziału zastosowana będzie organizacja wszystkich władz państwowych i ciał samorządnych:

2) Zarówno województwa jak gminy będą posiadały własną reprezentację (sejmik wojewódzki, rada gminna), uchwalające samodzielnie w ramach określonych przez ustawy państwowe.

Taką samą reprezentację może ustawa przyznać także powiatom;

3) Wybory do rad gminnych odbywać się będą według tych samych zasad, jak wybory do Izby poselskiej; prawo wyborcze będzie jednak związane z dłuższem zamieszkaniem w gminie.

Wybory do wyższych ciał samorządnych odbywać się będą pośrednio przez niższe ciała samorządowe.

4) Zwierzchność gminna, oprócz wykonywania uchwał rady gminnej, sprawować będzie zadania administracji państwowej, poruczone gminom.

Uchwały wyższych ciał samorządnych z wyjątkiem miast, oznaczonych w ustawie, wykonane będą przez właściwe urzędy państwowe.

5) W organach administracji państwowej zapewnione będzie, w granicach określonych ustawami, współdziałanie czynnika obywatelskiego z czynnikiem urzędniczym.

6) Przeprowadzona będzie zasada decentralizacji w administracji państwowej, a tok instancji będzie tak urządzony, aby od postanowienia władzy administracyjnej odwołanie dopuszczone było w zasadzie tylko do jednej, bezpośrednio wyższej instancji.

7) Większe miasta mogą na mocy statutów, nadanych im ustaw, otrzymać szerszy samorząd oraz zakres działania władz powiatowych i podlegać wprost władzy wojewódzkiej. Warszawa zaś stanowisko województwa.

„Dla kontroli dochodów i wydatków państwowych ustanowiona będzie Najwyższa Izba Obrachunkowa, a dla kontroli dochodów i wydatków ciał samorządnych izby obrachunkowe w województwach“.

IV. Sądownictwo.

Art. 72. Wyroki i orzeczenia sądowe są wydane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 73. Organizacja i zakres działania wszelkich sądów, nie wyłączając wojskowych, powinny być określone w drodze ustawodawczej.

Art. 74. Sędziowie są mianowani stale przez Prezydenta Rzeczypospolitej, o ile odpowiednia ustawa nie zawiera odpowiedniego postanowienia.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba odpowiadająca warunkom przez prawo wymaganym.

Art. 75. Sędziowie są w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości zawisli i podlegają tylko ustawom.

Sędzia może być złożony z urzędu tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych. Władza przełożona może sędziego zawiesić w urzędowaniu tylko przy równoczesnem przekazaniu sprawy właściwemu sądowi. Sędzia może być przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach i trybem ustawowo przewidzianym. Zastrzeżenia te nie dotyczą wypadków, kiedy przeniesienie sędziego na inne miejsce lub stan spoczynku jest potrzebną skutkiem zmian w organizacji sądu lub ich okręgów.

Art. 76. Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw, należycie ogłoszonych, jak również dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych.

Art. 77. Rozprawy przed sądem orzekającym zarówno w sprawach cywilnych jak i karnych powinny być ustne i jawne. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidziane w ustawach.

Art. 78. Będzie jeden Sąd Najwyższy dla spraw sądowych, cywilnych i karnych.

Art. 79. Będzie ustanowiony Najwyższy Trybunał administracyjny dla rozstrzygania sporów z prawa publicznego. Kompetencje tego trybunału oraz kompetencję i organizację sądownictwa administracyjnego niższych stopni określi osobna ustawa, z uwzględnieniem art. 20 konstytucji.

Art. 80. Spory kompetencyjne pomiędzy Sądem Najwyższym a Najwyższym Trybunałem Administracyjnym będzie rozstrzygał Sąd Kompetencyjny, złożony z członków obu sądów pod przewodnictwem Senatu lub jego zastępcy.

V. Prawa i obowiązki obywateli.

Art. 81. Warunki nabycia i utraty obywatelstwa polskiego będą określone przez osobną ustawę, przyczem dla Polaków, będących obywatelami innych państw, ustanowione będą szczególne ułatwienia.

Art. 82. Wszyscy obywatele są równi w obliczu prawa. Nie

będzie przywilejów rodowych ani stanowych. Nikt z powodu swego urodzenia nie może być w prawach swoich upośledzony.

Art. 83. Urzędy publiczne są w równej mierze dostępne dla wszystkich obywateli, którzy czynią zadość warunkom uzyskania danego urzędu, przewidzianym w ustawie.

Art. 84. Nikt nie może być pozbawiony swego właściwego sądu. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach oznaczonych ustawami wydanymi przed popełnieniem przestępstwa.

Art. 85. Wolność osobista obywateli poręcza się. Ograniczenie wolności zwłaszcza aresztowanie i rewizja osobista jest dopuszczalna tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych i w sposób przepisany przez ustawę.

Art. 86. Ściganie obywatela, wymierzanie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie już istniejącej ustawy. Śmierć cywilna i kara wywołania nie może być wyrzeczona.

Art. 87. Własność jest nietykalna. Wywłaszczenie całkowite lub częściowe powinno być uzasadnione użytecznością publiczną, może nastąpić tylko w wypadkach i w sposób przez ustawę wskazany i wymaga wypłaty słusznego odszkodowania.

Art. 88. Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Wkroczenie do mieszkania, rewizja domowa i zajęcie papierów i ruchomości może nastąpić tylko w wypadkach ustawą przewidzianych, przy ścisłym zachowaniu postępowania w ustawie przepisanego.

Art. 89. Każdy obywatel ma wolność obrania miejsca pobytu i zamieszkania w państwie, nabywania i pozbywania nieruchomości i ruchomości, oraz przenoszenia swej ruchomości dokąd zechce. Wyjątki od tej zasady powinny być przewidziane w ustawie.

Art. 90. Obywatelom służy wolność wychodźstwa; ograniczenie jej może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 91. Wolność wyboru zawodu i zarobkowania może być ograniczona tylko w drodze ustawodawczej.

Art. 92. Każdy obywatel może swobodnie wyrażać swe myśli w słowie, w druku, piśmie i formie obrazowej o ile nie przekracza granic ustawą zakreślonych. Prasa może być poddana tylko przewidzianym w ustawach ograniczeniom. Cenzura uprzednia nie może być ustanowiona. Zaprowadzenie systemu koncesyjnego co do wydawania druków jest również niedopuszczalne. Debit poczt-

wy nie może być odjęty przez władzę wykonawczą drukiem wydanym w granicach państwa.

Art. 93. Tajemnica korespondencji może być naruszona jedynie w wypadkach ustawą przewidzianych.

Art. 94. Obywatele mają prawo zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń. Wykonywanie tych praw określa oddzielne ustawy.

Art. 95. Obywatele mają prawo wnosić petycje pojedyncze lub zbiorowe. Wszelako petycje pod nazwą zbiorowe mogą być wnoszone tylko przez prawnie uznane stowarzyszenia i korporacje.

Art. 96. Każdy obywatel ma prawo do pielęgnowania swej narodowości, do używania swego języka oraz do pobierania w nim nauki jako w wykładowym, co ustawy bliżej określą.

Prawo mniejszości narodowych w ciałach samorządnych oraz prawo ich do znoszenia się z władzami państwa w języku własnym będą zabezpieczone w ustawach przy uznaniu języka polskiego, jako państwowego.

Art. 97. Wolność wyznania poręcza się. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych; wolności wyznań nie wolno używać w sposób naruszający ustawy.

Art. 98. Żaden obywatel z powodu swojego wyznania nie może być pozbawiony praw, służących innym obywatelom.

Nikt nie może uchylać się od pełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych.

Art. 99. Każdy kościół i związek religijny przez państwo uznany ma prawo do urządzania zbiorowych i publicznych nabożeństw, może wprowadzić samodzielnie swe sprawy wewnętrzne, może zarządzać i rozporządzać swym majątkiem, pozostaje w posiadaniu i używaniu swych fundacji i funduszków, oraz zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych.

Wszelako żaden kościół, ani związek religijny nie może stać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 100. Stosunek kościoła katolickiego do państwa będzie określony w ustawach na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, zaś stosunki innych kościołów i wyznań po wysłuchaniu uchwał ich reprezentacji.

Art. 101. Członkowie wyznania prawnie nieuznanego nie mogą spełniać swoich czynności religijnych. W miejscach zamkniętych

mogą je spełniać, o ile czynności te nie sprzeciwiają się prawu ani obyczajności.

Art. 102. Badanie naukowe i ogłoszenie jego wyników jest wolne.

Art. 103. Każdy odpowiadający wymaganiom przepisanyom ustawą ma prawo nauczać i kierować szkołą oraz założyć szkołę lub zakład wychowawczy pod warunkami przewidzianymi w ustawie.

Art. 104. Nauka elementarna jest obowiązkowa i powszechna.

Art. 105. Nauczanie w szkołach powszechnych, utrzymywanych przez skarb państwa, i jednostki samorządne powinno być bezpłatne.

Art. 106. Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne jak prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych.

Art. 107. Kierownictwo nauki religji w szkołach spoczywa w ręku właściwego kościoła lub związku religijnego w zakresie zgodności z zasadami odpowiedniego wyznania.

Art. 108. Wszyscy obywatele obowiązani są do służby państwowej. Zwolnienia od tego obowiązku, rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe określone będą w drodze ustawodawczej.

Art. 109. Postanowienia art. 85 i 88 do 95 o prawach obywatelskich stosują się do osób, należących do siły zbrojnej o tyle, o ile nie są w sprzeczności z ustawami wojskowemi i przepisami karności wojskowej.

Art. 110. Praca zarobkowa znajduje się pod opieką państwa. Obowiązki państwa w tym względzie będą w ustawodawstwie socjalnem unormowane.

Art. 111. Państwo obowiązane jest wynagrodzić obywatelowi szkody, które mu urzędnik państwowy cywilny lub wojskowy wyrządził przez urzędowanie niezgodne z prawem lub obowiązkami służby.

Wniesienie skargi przeciw państwu nie może być uzależnione od zezwolenia władzy publicznej. Państwo może zażądać od urzędnika zwrotu odszkodowania wypłaconego obywatelowi. Te same przepisy stosują się do odpowiedzialności gmin i innych jednostek samorządnych za urzędników tychże jednostek.

Oddzielne ustawy rozwiną przeprowadzenie tych zasad.

Art. 112. Dochodzenie sądowe przeciw urzędnikowi nie może być uzależnione od zgody jego władzy przełożonej.

Niezależnie od tego władza przełożona ma prawo rozstrzygać, czy urzędnik przekroczył swe atrybucje urzędowe lub zaniechał czynności urzędowej, do której był obowiązany.

Art. 113. Postanowienia art. 85 i 88 do 95 o prawach obywateli mogą być zawieszane czasowo przez Radę Ministrów za zgodą Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w miejscowościach, gdzieby takie zarządzenie było konieczne dla zachowania bezpieczeństwa publicznego. Zawieszenie nastąpić może tylko podczas wojny, albo gdy grozi natychmiastowy wybuch wojny, jakoteż w razie rozruchów wewnętrznych, oraz w czasie, gdy odbywają się rozległe knowania, mające charakter zdrady stanu lub zagrażające wogóle konstytucji, albo osobistemu bezpieczeństwu mieszkańców.

Oddzielna ustawa o stanie wyjątkowym ustali przeprowadzenie tych zasad przez zwiększenie atrybucji władz cywilnych lub też ustanowienie władz wojskowych na miejsce cywilnych.

Art. 114. Obowiązki obywatela wobec państwa polegają na:

- 1) przestrzeganiu obowiązującego prawa, chętnem spełnianiu jego nakazów i stosowaniu się do jego nakazów, nie czekając na przymus.
- 2) poszanowaniu legalnej władzy i ułatwianiu jej zadań,
- 3) sumiennem pełnieniu funkcji publicznych we władzach państwowych i samorządnych, do których jest powołany.
- 4) ponoszeniu wszelkich ciężarów i świadczeń publicznych i oddawaniu ojczyźnie uczciwie i sumiennie co jej się należy,
- 5) przestrzeganiu rzetelności w stosunku z władzami publicznymi.
- 6) spełnianiu służby wojennej, a w potrzebie oddaniu krwi i życia za ojczyznę.

VI. Postanowienia przechodnie.

Art. 115. Postanowienia tej konstytucji w ciągu dwóch lat po ustaleniu granic Rzeczypospolitej Polskiej mogą być zmienione

przy obecności połowy ogółu członków każdej z Izb zwykłą większością.

Art. 116. O ile postanowienia niniejszej konstytucji nie wchodzi same przez się w życie, nastąpi bliższe przeprowadzenie zasad w niej zawartych w drodze ustawodawstwa i w tych przypadkach, w których konstytucja o wydaniu osobnej ustawy nie wspomina.

OBJAŚNIENIE PROJEKTU.

Do art. 3, 11, 12 i 13.

Ankieta przyjęła system dwuizbowy, wychodząc z następujących zasad:

a) Jest rzeczą konieczną, ażeby każda sprawa w Sejmie poddana została ponownemu rozpatrzeniu przez inne ciało po pewnym upływie czasu, ażeby w ten sposób uniknąć łatwych pomyłek, niedokładności i zbyt pośpiesznych pod wpływem chwilowego nastroju powziętych decyzji. W interesie normalnego funkcjonowania Sejmu i rozważnego ustawodawstwa system dwuizbowy konieczny byłby nawet, gdyby obie Izby wychodzić miały z takich samych wyborów: pożądanem jest wreszcie, ażeby Sejm uchronić przed zbyt silnym wpływem Rządu. System jednoizbowy istnieje tylko w małych państwach, jak Serbja lub Grecja, które dla nas wzorem być nie mogą.

b) Zadanie swoje spełni senat w wyższej mierze, jeżeli skład jego obmyślany będzie tak, że do niego wchodzić będą obywatele, którzy wiekiem swoim, doświadczeniem i rozwagą będą stanowić dopełnienie czynnika inicjatywy i rozmachu, jakim zazwyczaj jest Izba poselska.

Dlatego p. Ochimowski pragnął mieć senat przedstawicielstwem interesów. p. Świętochowski pragnął, by członkowie senatu wybierani byli przez instytucje publiczne, pochodzące z wyborów, które uznają za uprawnione do tej funkcji Ordynacja Wyborcza. P. Starzyński proponował, ażeby prawo wybierania członków senatu przyznać także niektórym korporacjom prawnopolitycznym na wzór Belgji i Francji. p. Rostworowski oświadczył się za połączeniem czynnika wyższego samorządu wojewódzkiego i miejskiego z zastępcami pewnych grup interesów i wirylistów. Reszta członków ankiety, podnosząc trudność takiej konstrukcji, wobec tego,

że warstwy społeczne u nas nie są zorganizowane korporacyjnie, sądziła, że skoro Senat tak samo jak Izba poselska ma być reprezentacją narodu, to powinien wychodzić z powszechnych wyborów. Za wnioskiem tym stante concluso głosowali także p. Starzyński i Rostworowski.

Co do przeprowadzenia wyborów do Senatu, członkowie Ankiety podzielili się w zdaniu: pp. Koskowski, Cybichowski, Maliniak, Niedziałkowski i Wróblewski oświadczyli się za tem, aby wybory odbywały się na podstawie tego samego prawa wyborczego, jak do Izby poselskiej, z ograniczeniem jednak biernego prawa wyborczego do lat czterdziestu, i z ograniczeniem liczby członków Senatu do połowy członków Izby poselskiej. Dla pp. Bukowieckiego, Chrzanowskiego, Rostworowskiego, Horwatta, Starzyńskiego, Świerzyńskiego i Bobrzyńskiego ograniczenia te, jakkolwiek się na nie zgadzają, nie spełniłyby jeszcze celu. Wybory do Senatu odbywać się powinny pośrednio przez najwyższe związki samorządu, jakimi będą sejmiki wojewódzkie. Ponieważ wybory do ciał samorządu, zaczynając od gminy, opierają się na tych samych zasadach jak wybory do Izby poselskiej, przeto Senat wyszedłby z takich samych wyborów, jak Izba poselska, tylko pośrednio, a ta pośredniość byłaby rękojmią, że do Senatu wejdą ludzie, którzy w życiu publicznem samorządnem nabyli już pewnego doświadczenia.

Uwzględnić też należy, że wybory do Senatu w najbardziej demokratycznych republikach amerykańskiej i francuskiej są pośrednie. dokonywują się przez legislatury poszczególnych stanów i przez rady generalne departamentów.

PP. Kozłowski, Chrzanowski, Ochimowski, Cybichowski, Niedziałkowski, Horwatt, Starzyński, Bukowiecki, Świeżyński i Bobrzyński oświadczyli się za tem, że w Senacie potrzebni są mężowie zasłużeń dla narodu na polach nauki i w zawodach publicznych, którzy w walkach partyjnych nieodłącznych od wyborów nie stawiają zazwyczaj swych kandydatur i nie osiągają mandatów, a których wiedzy i doświadczenia nie należałoby pomijać przy ustawodawstwie. Mogliby wejść do Senatu drogą kooptacji w liczbie 4 części składu Senatu, a nie zmieniliby demokratycznej podstawy jego składu, skoro o ich powołaniu decydowałiby członkowie Senatu, wychodzący z wyborów powszechnych i równych.

P. Maliniak proponował, aby członkowie Rady Najwyższej organizacji samorządnych byli opłacani, mając na uwadze doświadczenia praktyki wyborczej do senatu francuskiego, które dowodzą, że honorowość urzędów samorządnych powoduje obsadzenie ich ludźmi dobrze uposażonymi i zapewnia Senatowi zbyt konserwatywny charakter. Ankieta uważała, że przepis tak szczegółowy nie należy do ustawy o organizacji samorządu.

Ankieta jednomyślnie uznała za potrzebne, liczbę Senatorów oznaczyć równą połowie liczby posłów, przychylając się do poglądu wielu praktyków parlametarnych, że obniżenie liczby senatorów uwolni senat od niebezpieczeństwa chwilowych nastrojów.

Oznaczając czas trwania urzędu senatorskiego na lat 9. Ankieta pragnęła umożliwić senatorom gruntowne obznajomienie się ze sprawami państwa i obowiązkami stanowiska senatorskiego, przytem miała na uwadze wzgląd, ażeby wybory do dwóch Izb nie odbywały się w tym samym czasie, gdyż uniemożliwiłoby to zróżniczkowanie ich składu pod względem ugrupowania.

Wprowadzając system odnawiania Senatu co trzy lata w 1/3 części jego składu, ankieta pragnęła zapewnić Senatowi dobrodziejstwo w ciągłości pracy i jednocześnie udzielić opinii publicznej możności wpływania w krótkich, bo tylko trzyletnich odstępach czasu na skład Senatu.

Do art. 20. Sprawdzanie wyborów zaprotestowanych porucza Ankieta trybunałowi administracyjnemu ze względu na to:

- a) że czynność ta jest czysto sądowa, idzie tu bowiem o prawo ohywatela sprawowania funkcji poselskiej,
- b) że Izby, jako zgromadzenia polityczne, do orzekania w tej sprawie się nie nadają, że sprawdzanie wyborów zaprzęta i maćci szkodliwie pierwszą sesję parlamentu i jest nieraz przedmiotem gorszących targów i kompromisów,
- c) że reformy w tym kierunku dokonywują się obecnie niemal wszędzie,

Do art. 26. W toku obrad nad kwestją zwołania Sejmu p. Maliniak proponował ściśle oznaczyć termin, w którym Sejm bez osobnego zwołania zbierałby się corocznie. Inni członkowie Ankiety wypowiedzieli się za przyznaniem Prezydentowi Rzeczypospolitej prawa zwołania Sejmu z tem ograniczeniem, że ma zwoływać Sejm corocznie na sesję jesienną, najpóźniej jednak w li-

stopadzie. Wychodzimy z założenia, że mogą zachodzić wypadki, w którym opóźnienie terminu zwołania Sejmu na sesję jesienną aż do listopada byłoby pożądane ze względu na stan prac przygotowawczych Rządu w zakresie inicjatywy ustawodawczej lub ze względu na sytuację zewnętrzną państwa. Dlatego też pozostawienie Prezydentowi pewnej swobody przy oznaczeniu terminu zwołania Sejmu uważali za wskazany. Prawo mniejszości sejmowej zostało dostatecznie zagwarantowane przez przepis, stanowiący, że zwołanie sesji nadzwyczajnej może żądać jedna trzecia członków każdej z Izb.

Do art. 31. Pp. Horwatt, Świętochowski, Koskowski, Rostworowski, byli zdania, że do kompletu Izby, potrzebnego do powzięcia uchwały, wystarcza obecność połowy części ogółu członków.

Do art. 34. Gdy pomiędzy obu Izbami zgoda na projekt ustawy nie da się osiągnąć i Senat projekt większością dwóch trzecich głosów odrzuca, pp. Wróblewski, Niedziałkowski i Koskowski proponują, aby projekt poddać pod głosowanie ludowe. Większość członków Ankiety do tego zdania się nie przychyliła, uważając, że takie głosowanie bezpośrednie ogółu obywateli nad daną ustawą możliwe jest w mniejszych państwach, z ludnością, stojącą na jednolitym i wysokim poziomie kultury i wyrobienia politycznego. U nas byłoby takie głosowanie trudnem do przeprowadzenia ze względu na wielką rozległość państwa i liczbę jego ludności, a przede wszystkim próbą przedwczesną, gdyż ludność ta, podzielona tak długo zaborami, znajduje się jeszcze na bardzo różnym poziomie oświaty i wyrobienia politycznego. W Szwajcarii referendum służyło najczęściej do odrzucania postępowych reform i podatków.

Do art. 35. Polskę Zjednoczona z trzech zaborów czeka ogromne zadanie zastąpienia trzech czy czterech odrębnych kompleksów praw obowiązujących w tych zaborach jednolitem prawem polskiem we wszystkich jego rozlicznych gałęziach.

Zadanie jest nagłe, bo od niego zależy zatarcie różnic dzielnicowych i spoiwość narodu i państwa. Gdyby jednak wszystkie te nowe ustawy uchwalone być miały przez Sejm w zwykłej drodze, przepisanej regulaminem Sejmu, to jest przechodzić przez trzy czytania i szczegółową dyskusję w pełnej Izbie, minęłyby poko-

lenia w Polsce i mimo wyteżonej pracy w Polsce, Polska nie miałaby polskiego prawa. Dlatego wydaje się konieczne umieścić postanowienia artykułu tego, które Sejmowi daje możność przekazania szczegółowej dyskusji mieszanej komisji obu Izb. a zastrzega obu Izdom możność przyjęcia en bloc lub odrzucenia projektu uchwalonego w komisji.

Do art. 36. P. Maliniak oświadczył się za przyznaniem Prezydentowi Rzeczypospolitej prawa veta, jakie posiada Prezydent Stanów Zjednoczonych.

Za zwiększeniem udziału Prezydenta w sprawowaniu władzy ustawodawczej, przemawia przedewszystkiem okoliczność, że udział projektowany przez większość Ankiety, wzorowany jest na Konstytucji francuskiej, we Francji zaś instytucja owego quasi-veto okazała się zupełnie nieżywotną. Świadczy o tem okoliczność, że Prezydent francuski ani razu nie zrobił użytku z tej kompetencji, która dziś we Francji jest zupełnie obumarła. Taka ewolucja owej kompetencji tłumaczy się okolicznością, że Prezydent francuski obierany jest przez Izby, a więc zupełnie od nich zależny. Skoro jednak Ankieta wypowiedziała się za amerykańskim systemem obioru Prezydenta, to pożądane jest wyciągnięcie też konsekwencji, które z uznania tego systemu wynikają, a więc przedewszystkiem ustanowienie veta ustawodawczego Prezydenta na modłę amerykańską. W przeciwstawieniu do obumarłego quasi-veta Prezydenta francuskiego, veto Prezydenta amerykańskiego jest instytucją nader żywotną. W przeciągu stu lat (1769—1869) Prezydenci zastosowali 433 razy prawo veta przy 22.650 bilach. Częstość posługiwania się tą instytucją stale wzrasta. W przeciągu pierwszych 76 lat (1789—1865) wspomnianego okresu były tylko 52 wypadki veto przy 11.136 bilach, zaś od roku 1865—1889, a więc w przeciągu ostatnich 24 lat było 367 veto przy mniejszej ilości bilów (10.623). Do zdania p. Maliniaka Ankieta się nie przychyliła i wszyscy inni jej członkowie sądzili, że interes ustawodawstwa przez prawo przyznane Prezydentowi w § 36 jest dostatecznie zabezpieczony.

Do art. 37. Ankieta rozróżnia dwa rodzaje rozporządzeń Prezydenta:

- a) jedno — natury prawodawczej, określające stosunki

prawne, których unormowanie Sejm specjalnym przepisem ustawy poruczył Prezydentowi Rzeczypospolitej. Zdarza się to w każdym ustawodawstwie dość często, mianowicie w tych wypadkach mniejszej wagi, w których ustawodawca przewiduje, że stosunki, a z nimi i przepisy muszą ulegać częstszej zmianie. Regulowanie takich stosunków pozostawia ustawa rozporządzeniu, które zastępuje ustawę i ma jej znaczenie;

b) drugie — natury wykonawczej, które nie zastępują żadnej ustawy, lecz konieczne są, ażeby ustawę wykonać i przeprowadzić. Prawo wydawania ich służy przede wszystkim władzy wykonawczej i mianowanym przez niego ministrom, ale bądź z jego upoważnienia, bądź na mocy postanowień ustaw o zakresie działania władz administracyjnych, prawo to służy każdej z tychże władz w jej zakresie i o tem prawie wydawania rozporządzeń wykonawczych mowa jest w art. 53 projektu. Dla rozróżnienia tych dwóch rodzajów rozporządzeń Ankieta uchwaliła pierwsze z nich nazwać Dekretami Prezydenta Rzeczypospolitej, pp. Starzyński i Rostworowski żądali dodatku, że ustawy mają być ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej z podpisem odpowiedzialnego ministra.

Większość ankiety uważała, że dodatek jest zbyt cenny, skoro według art. 54 każdy akt rządowy Prezydenta wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra.

Do art. 39. Przy rozważaniu pytania, czy projekt budżetu ma być przedłożony Sejmowi w Izbie poselskiej, w niej uchwalonej, a potem dopiero iść do Izby drugiej (jak to zastrzegają konstytucje niektórych państw), podzielili się zdania w ankiecie. Byli za tem pp. Starzyński, Koskowski i Cybichowski. Natomiast pp. Horwat, Bukowiecki i Wróblewski, sądzili, że takie przywilejowanie Izby poselskiej w naszej konstytucji nie dałoby się usprawiedliwić, skoro Senat wychodzić ma także z wyborów i reprezentuje także ogół ludności. Wreszcie pp. Bobrzyński, Niedziałkowski, Ochimowski, Maliniak, Świeżyński i Świętochowski oświadczyli się za tem, aby projekt budżetu przedkładany był równocześnie obu Izbom, aby każda z Izb miała czas przedyskutowania go w Komisji i wykonania prawa kontroli administracji, która się z dyskusją budżetową szczegółowo łączy. Z powzięciem ostatecznej uchwały

powinien jednak Senat zázczekać aż uchwałę budżetową Izby poselskiej otrzyma.

Do art. 47. Wielkie i trudne zadanie ustawodawstwa, a zwłaszcza zadanie stworzenia polskiego prawa na miejsce praw rządów rozbiorowych, wymaga instytucji, któraby się temu zadaniu oddała zawodowo. Wprawdzie każde ministerstwo zajmie się opracowaniem projektu praw, a nie mało zdziała w tym samym kierunku inicjatywa poselska, ale wszystkie te rozbieżne nieraz usiłowania nie dadzą rękojmi, że pomiędzy uchwalonemi ustawami panować będzie zgodność w treści i zgodność w poprawnej formie, którą ustawy nasze powinny się przecież odznaczać. Konieczną wydaje się przeto rzeczą, ażeby u nas pójść za przykładem innych państw, w których zadanie prawodawcze nie jest tak niezmiernie i stworzyć osobny organ pod utartą nazwą Rady Stanu, przygotowujący ustawy. Będzie to organ tylko doradczy dla Rządu i dla Sejmu. W miarę potrzeby organ złożony ze znawców, którzy w różnych gałęziach prawodawstwa odznaczyli się czy to naukowo, czy praktycznie.

Do art. 48. Przy określanu sposobu wyboru Prezydenta pp. Cybichowski i Koskowski oświadczyli się za wyborem przez Sejm, inni członkowie za tem, aby wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej dokonywał nie Sejm, lecz sam naród. Źródłem wszelkiej władzy Rzeczypospolitej, tak ustawodawczej, jak też wykonawczej jest sam naród, zaś Sejm i Prezydent Rzeczypospolitej są jego organami, słusznie więc, aby oba te organy miały ten sam początek. Wybór Prezydenta przez ludność zapewni także wybór męża powszechnie znanego przez naród, a więc odznaczającego się talentem, wola i charakterem. podczas, kiedy wybór z łona parlamentu opowanego walką stronnictw pada często kompromisowo na osobistość z natury swej bierna i żadnemu ze stronnictw nie niebezpieczną.

Przy wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej należało unikać systemu stosunkowego, gdyż idzie tu o jednorazową decyzję, a wybór między osobami, przy których zwykła większość powinna się zmanifestować. Większości tej należy wvraz ułatwić i dlatego Ankieta oświadczyła się za okręgami jednomandatowemi, w których oczywiście zwykła większość rozstrzyga.

Rozległość państwa i wielka liczba jego ludności czyni rzeczą nieual niemożliwą, ażeby ludność głosowała wprost na kandydatów na Prezydenta, zwłaszcza gdyby przyszło do ścisłych wyborów i wybór potrzeba było ponawiać. Dlatego za wzorem Ameryki Ankieta oświadczyła się za wyborem przez ludność elektorów, mających zebrać się razem i głosować na Prezydenta.

Pp. Rostworowski, Cybichowski i Maliniak oświadczyli się za wytworzeniem osobnego urzędu vice-Prezydenta Rzeczypospolitej i za wyborem vice-Prezydenta przez Zgromadzenie Narodowe równocześnie z wyborem Prezydenta.

Do art. 62. Przy rozstrzygnięciu pytania, czy Prezydent może zawrzeć pokój jedynie za uprzednią zgodą Sejmu, podzieliły się zdania w Ankiecie. Pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Rostworowski, Świętochowski Wróblewski oświadczyli się za tem, uważając, że decyzja o zakończeniu wojny, a tem samem o warunkach pokoju, powinna nastąpić za zgodą Sejmu przed zakończeniem wojny. Pp. Bobrzyński, Bukowiecki, Chrzanowski, Niedziałkowski, Ochimowski, Starzyński i Świerzyński oświadczyli się przeciw temu, uważając takie ograniczenie Prezydenta w czasie wojny za niepraktyczne, licząc się z tem, że zatwierdzenie warunków pokoju zastrzeżone jest i tak Sejmowi w art. 58.

Do art. 64. Pp. Rostworowski i Starzyński oświadczyli się za przyznaniem prawa oskarżania Prezydenta w każdej z Izb większością dwóch trzecich głosów.

Do art. 71. Ankieta uważała za rzecz konieczną, ażeby do konstytucji wcielić zasadnicze postanowienia do organizacji władz państwowych i o samorządzie. Postanowienia te w kilku punktach wywołały w Ankiecie dyskusję i wymagają wyjaśnienia.

Pytanie powstało przedewszystkiem, czy wskazaną jest organizacja władz państwowych i samorządu na większych obzarach, obejmujących szereg powiatów na obszarach, które najlepiej nazwać województwami, a które odpowiadać mogą tym województwom z pewnemi korekturami. Ankieta na pytanie to odpowiedziała w obu kierunkach twierdząco.

Co do władz państwowych stwierdzić należy, że kierownictwo stu lub więcej powiatami bezpośrednio przez ministerstwa jest prostem niepodobieństwem. Władzom powiatowym, którym niepodobna dodać całego szeregu fachowych referentów, nie można

przyznać szerszego zakresu działania. Decyzja w zbyt wielu sprawach spoczywałaby więc w ministerstwach, spowodziłoby to ich przeciążenie i odwołłoby to ich od istotnego zadania inicjatywy i kontroli administracji. Władzę naczelną większych obszarów, jakimi będą województwa, można natomiast wyposażyć w siły zawodowe tak, że można im powierzyć decyzję ostateczną w przeważnej liczbie szczegółowych spraw administracyjnych i wyciągnąć wszystkie korzyści ze zbawiennej decentralizacji.

Tem więcej wydaje się więc wskazaniem, aby obok władzy państwowej istniały w województwach także ciała powstałe z wyborów, a uchwalające w zakresie szerokiego samorządu. Samorząd gminny jest z pewnością podstawą samorządu tylko lokalnego. Samorząd powiatu, chociażby powiat był dość wielki, byłby także lokalny, nie sprostaby szerszym zadaniom samorządu prowincjonalnego, ani budowie drugorzędnych kolei, ani regulacji rzek, zalesieniu wydm. komasacji gruntów, ani zakładaniu większych szpitali, domów poprawy, wyższych zakładów naukowych itd. Brakłoby powiatowi do tego sił finansowych i sił inteligencji kierującej.

Zadaniom takim sprostać może dopiero samorząd prowincjonalny województwa i dlatego bez utworzenia sejmików wojewódzkich i wyposażenia ich w szeroki zakres działania o samorządzie w szerszem tego słowa znaczeniu nie byłoby mowy.

Przedstawiając sobie, że samorząd przyznany sejmikom wojewódzkim będzie bardzo rozległy. Ankieta wstrzymała się od określenia go w Konstytucji, gdyż samorządowi temu nie chciała nadać cechy prawno-politycznej i z sejmików stwarzać ciał politycznych, konkurujących z Sejmem Rzeczypospolitej. Sejmiki nie mają żadnej samoistnej władzy ustawodawczej, lecz będą stanowić uchwały (laudy sejmikowe) tylko w granicach kompetencji pozostawione im przez ustawę Rzeczypospolitej. Ustawy te będą ustawami ramowymi, które w każdej materji określa to, co jest podyktowane interesem państwa i z wspólności wszystkich więz, a resztę pozostawia Sejmikowi. Ustawy te, bez pytania się sejmików o zgodę, będzie Sejm Rzeczypospolitej mógł zmieniać i zakres sejmików zcieśniać lub rozszerzać.

Tworząc organizmy wojewódzkie, można będzie dla każdego z nich znaleźć naturalne ognisko w większem mieście, w którym

życie ekonomiczne i kulturalne w szerokim promieniu się skupia. Leży też w interesie państwa, ażeby ogniska te samodzielnej myśli, inicjatywy, i działalności publicznej utworzyć i rozwijać. bo tylko w ten sposób zapewnia się państwu potrzebny zasób sił samodzielnych i ożywczych.

Dzieląc państwo na województwa, powiaty i gminy, Ankieta uznała za konieczne, ażeby tak województwa, jakoteż gminy otrzymały ciała reprezentacyjne i samorząd, — gminy — lokalny, województwa — szerszy, prowincjonalny z prawem uchwalania na cele samorządu własnych dochodów i wydatków. Natomiast kwestję czy powiat ma otrzymać ciało reprezentacyjne i samorząd, Ankieta uchwaliła pozostawić w Konstytucji otwartą. Rozstrzygnięcie tego pytania zależy od tego, jaką będzie gmina. Jeżeli gmina będzie utworzona zbiorowo, na szerszym obszarze, jeżeli będzie posiadała ilość sił inteligentnych i zasobów finansowych, ażeby sprostać szerokiemu samorządowi lokalnemu, to władza powiatowa mogłaby ograniczać się do tego, ażeby z udziałem czynników obywatelskich, delegowanych przez gminy nadzorować gospodarkę gminną i rozstrzygać rekursy, wnoszone przeciw zarządzeniom władzy gminnej. Gdyby zaś każda osada zorganizowana została w osobną gminę i zadań publicznych, ekonomicznych i kulturalnych w gminie oraz policji gminnej spełniać dobrze nie była w stanie, w takim razie trzeba by powiaty zorganizować samorządnie i przenieść na nie główne zadania gminy. Organizacja gminna przesądza więc o organizacji samorządnej powiatu.

Czy obszar terytorjalny, mający otrzymać stanowisko prowincji w administracji rządowej i w samorządzie ma się nazywać ziemią, czy województwem, zdania w Ankiecie się podzieliły. Za nazwą „województwo” oświadczyli się pp. Bukowiecki, Chrzanowski, Horwatt, Rostworowski, Starzyński, Świerzyński, Ochimowski i Niedziałkowski ze względu na to, że jest to nazwa historyczna polska w prowincji samorządnej i że granice i nazwy dawnych województw mogłyby być utrzymane z pewnemi korekturami. natomiast pp. Cybichowski, Koskowski, Maliniak, Świętochowski, Wróblewski i Bobrzyński oświadczyli się za nazwą „ziemia”, która również jest historyczną Polską, bo w granicach niektórych województw lub obok nich istniały ziemie. Zdaniem tych członków Ankiety przeciw przyjęciu nazwy województwo przemawia to, że trudno-

by urzędnika stojącego na jego czele nazwać dziś wojewodą. skoro na wojnę nie prowadzi. Członkowie, którzy przemawiali za nazwą województwo, oświadczyli jednak, że na czele województwa niekoniecznie musi stać wojewoda, lecz urzędnika stojącego na czele województwa możnaby nazwać inaczej.

Do art. 75. P. Maliniak uczynił wniosek, aby ustawa oznaczyła wiek życia, do którego winien sędzia pełnić urząd sędziowski gdy już z reguły niema sił do sprawowania urzędu. Za wnioskiem tym oświadczyli się pp. Świerzyński, Bobrzyński i Starzyński. Większość Ankiety sprzeciwiła się umieszczeniu takiego postanowienia, wychodząc z założenia, że podeszły wiek najmniej sprzeciwia się do pełnienia urzędu sędziowskiego, a dziś doświadczonych sędziów brak.

Do art. 76. Pp. Rostworowski i Starzyński byli za tem, że sądy powinny mieć prawo badania także dekretów Prezydenta, a mianowicie ocenienia, czy Prezydent nie przekroczył w dekreście danego mu upoważnienia. Większość Ankiety uważała, że skoro dekrety Prezydenta, wydane z wyraźnego upoważnienia ustawy, postawione są na równi z ustawami, to sądy powinny wobec nich zachować się tak samo, jak wobec ustaw. P. Maliniak oświadczył się za umieszczeniem postanowienia, że o legalności rozporządzeń wykonawczych orzeka trybunał administracyjny na skargę każdego obywatela interesowanego. Większość Ankiety była zdania, że o ważności rozporządzeń wykonawczych orzekać będą sądy w toku instancji, co wynika z postanowienia, że tylko ważności ustaw i dekretów Prezydenta należycie ogłoszonych, nie mają prawa badać.

Do art. 94 P. Świętochowski domagał się, aby w artykule tym wymienić wyraźnie także stowarzyszenia religijne (klasztory). Reszta członków ankiety sądziła, że takie wyszczególnienie jest zbędne, skoro artykuł sformułowany jest tak, że obejmuje wszystkie stowarzyszenia. Do stowarzyszeń religijnych odnosić się zresztą mogą specjalnie postanowienia ustaw, wydanych po porozumieniu ze Stolicą Apostolską (art. 100).

Artykuł osobny.

P. Świętochowski uczynił wniosek, aby w nowym artykule postanowić wprowadzenie ślubów cywilnych jako podstawy pra-

wnej małżeństwa. Za wnioskiem tym oświadczył się p. Maliniak. Reszta członków ankiety uznała, że sprawa ta nie należy do Konstytucji.

Do art. 96. Artykuł ten składa się z 2 przepisów uzupełniających się nawzajem. Ustęp pierwszy traktuje o prawie jednostki; gdziekolwiek obywatel państwa polskiego się znajduje na całym jego obszarze, w Polsce rdzennej wszędzie ma prawo pielęgnowania swej narodowości, używania swego języka, pobierania w nim nauki, a więc nie tylko Polak, ale także Rusin, Litwin i Niemiec. Jest to prawo przyrodzone każdego człowieka i Konstytucja polska proklamując je zakłada tem samem protest przeciw tym naszym najeźdźcom, którzy nazywali nas Niemcami mówiącymi po polsku, którzy zakazywali nam mówić po polsku na zgromadzeniach, a nawet na ulicach i w miejscach publicznych, którzy stowarzyszeniom naszym i spółkom kazali prowadzić księgi i rachunki w obcym języku, którzy dzieci nasze zmuszali do pobierania nauki, nawet w zakładach prywatnych w języku obcym, do rozmawiania w szkole tylko tym językiem, a nawet do odmawiania w nim pacierza. Ta drogą nie pójdzie Polska, wręcz przeciwną obiera dla swego ustawodawstwa, szanując wolność ludzką i idąc za swoją wiekową tradycją, która z obywateli Rzeczypospolitej innej narodowości czyniła najlepszych synów Ojczyzny.

Ustęp 11 artykułu mówi o mniejszościach narodowych, rozumiejąc przez nie nietylko większą liczbę luźnych jednostek, lecz zarazem w całości, występując zbiorowo przede wszystkim w obrębie ciał samorządnych. Ciała te wychodzić będą z wyborów, gdziekolwiek więc, czy to w gminie, czy w powiecie, czy w województwie osiadła jest ludność pod względem narodowym mieszana tam zwłaszcza przy demokratycznym systemie wyborczym w radzie gminnej czy powiatowej, czy w sejmiku wojewódzkim znaleźć się mogą reprezentanci różnych narodowości, z której jedni stanowią będą większość, drudzy mniejszość. Idzie więc o to, aby większość nie majoryzowała bezwzględnie mniejszości, nie wykluczała jej języka z obrad i urzędowania, nie traktowała gorzej praw kulturalnych czy gospodarczych wchodzących w zakres samorządu. W wielu ciałach samorządnych mniejszością taką będą nie Polacy, ale w ziemiach kresowych rola mniejszości narodowej przypadnie często Polakom. Konstytucja nie wchodzi tu w szcze-

góły, nie wymienia narodowości, które w różnych województwach, powiatach i gminach mają otrzymać prawa mniejszości i nie określa tych praw, względnie organizacji mniejszości, pozostawiając to wszystko ustawom o samorządzie, uwzględniających wszystkie dane tak różne w różnych stronach Polski warunki. W ustawach tych musi być przedewszystkiem określone przy jakim procencie członków Rady samorządnej, należących do pewnej narodowości, zaczyna się uznanie mniejszości, jako takiej, bo drobniejszym frakcyjom nie podobna przyznawać takich mniejszości, jako takiej, bo drobniejszym frakcyjom nie podobna przyznawać takich praw, jakie się należą znaczącej naprawdę mniejszości, która gminie, powiatowi, czy województwu nadaje już charakter mieszanego obszaru pod względem narodowym.

Uznanie mniejszości narodowych na obszarze gminy, powiatu czy województwa musi też być podstawą do uregulowania zewnętrznego języka urzędowego władz państwowych. Językiem wewnętrznego urzędowania będzie język polski, jako język państwa. Język zewnętrzny, którym władze znosić się będą z obywatelami stosować się powinien do języka tych obywateli, o ile to się da przeprowadzić. Otóż zasada ta nie da się przeprowadzić we wszystkich urzędach Rzeczypospolitej, bo niepodobna żądać od wszystkich urzędników, ażeby wszyscy władali oprócz polskiego także rusko-ukraińskim, białoruskim, litewskim, czeskim i niemieckim językiem. Można tylko od nich wymagać, aby znali drugi język na obszarze mieszanym narodowo, w którym urzędują. Dlatego obowiązek władz znoszenia się ze stronami nieposelskimi w ich języku można uznać tylko tam, gdzie na obszarze urzędu uznana jest jakaś mniejszość narodowa. W takich urzędach urzędowanie zewnętrzne ze stronami może i powinno być dwujęzyczne.

Projektując te postanowienia, Ankieta zdawała sobie z tego sprawę, że jakiś kraj kresowy może wejść w skład państwa polskiego nie na zasadzie ogólnej, lecz na mocy jakiegoś specjalnego układu, który krajowi temu zastrzeże pewną odrębność prawnopolityczną. Na obszarze takim z prawem mniejszości narodowych i języka urzędowego wypadnie może uregulować osobną ustawą, ale myśli przewodnie o uznaniu praw narodowych, które w artykule niniejszym znajdują wyraz, nie będą z pewnością w ustawie

pominięte i wyjdą na korzyść Polaków w kraju kresowym osiadłych.

Do art. 99 i 100. W uregulowaniu spraw wyznaniowych Ankieta kierowała się tradycją polską z najlepszych czasów naszej przeszłości, a zarazem liczyła się z koniecznością, aby powstającemu z martwych państwu polskiemu zapewnić zgodę religijną i poparcie czynnika religijnego w jego budowie i konsolidacji narodu.

Dlatego ankieta nie zadowolila się przyznaniem kościołom i wyznaniom samorządu wewnętrznego, lecz uważała za potrzebne wypowiedzieć zasadę przewodnią w uregulowaniu stosunków ich zewnętrznych, czyli tak zwanego stosunku kościoła do państwa. Zdaniem Ankiety ustawy państwa normujące ten stosunek, powinny przyjść do skutku, o ile idzie o kościół katolicki, na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, o ile idzie o inne kościoły i wyznania, po wysłuchaniu ich reprezentacji. Różnica ta prawna podyktowana jest tem, że kościół katolicki jest potrzebny, a władza jego naczemna niezawisła od państwa, kiedy inne kościoły i wyznania zamykają się w granicach państwa i są ściśle z niem związane, jak kościół protestancki lub więcej od niego w stosunkach swoich zewnętrznych zależne, jak wyznanie izraelskie. P. Świętochowski oświadczył się przeciw umieszczeniu tego postanowienia.

Do art. 111. Pp. Bukowiecki i Świeżyński oświadczyli się przeciw postanowieniom, że państwo odpowiada za urzędnika.

Do art. 113. Pp. Maliniak, Starzyński, Koskowski, Rostworowski i Cybichowski oświadczyli się za umieszczeniem przepisu, że siła zbrojna może występować tylko na wyraźne zlecenie władz cywilnych. Reszta członków Ankiety uważa to postanowienie Konstytucji za zbędne, ze względu na artykuł 85, który prawo użycia przymusu zastrzega władzy wykonawczej cywilnej.

Do art. 115. Artykuł ten podyktowany jest faktem, że granice polskie nie są jeszcze ustalone i nie można wiedzieć, jakie obszary, jakiej narodowości wejdą w skład Rzeczypospolitej. Od tego zależy jednak konstrukcja państwa. Konstrukcja ta może się znacznie zmienić; nie byłby też rzeczą wskazaną, ażeby uchwalając obecnie konstytucję, zmianę jej obwarować i utrudnić odrazu, jak się to dzieje zazwyczaj i jak Ankieta w artykule 31-ym propo-

nuje. Koniecznym jest przeciwnie ułatwienie zmiany Konstytucji w czasie przejściowym, która może wyniknąć z oczekiwanego rozszerzenia obecnych faktycznych granic Rzeczypospolitej.

Do art. 116. Postanowienie zastrzegające przeprowadzenie Konstytucji ustawodawstwu podyktowane jest przezornością, ażeby zapobiedz przeprowadzeniu Konstytucji w drodze dekretów bez oczekiwania na wydanie ustawy.

IV.

Wniosek posła Mieczysława Niedziałkowskiego i tow.

Wysoki Sejm raczy uchwalić załączoną Tymczasową Ustawę Konstytucyjną Rzeczypospolitej Polskiej.

ROZDZIAŁ I.

Zasady ogólne.

Art. 1. Państwo Polskie jest wolną i niepodległą Rzeczpospolitą. Cała władza w Rzeczypospolitej Polskiej pochodzi od ogółu obywateli państwa.

Art. 2. Władzę najwyższą sprawuje w Rzeczypospolitej Sejm, wybrany przez ogół obywateli, pod bezpośrednią kontrolą narodu.

Sejm jest najwyższą władzą ustawodawczą, rozpatruje i zatwierdza projekty budżetu państwowego, tworzy naczelne organy władzy wykonawczej i kontroluje ich działalność.

Art. 3. Najwyższa władza wykonawcza w państwie należy do Prezydenta Rzeczypospolitej i Rady Ministrów, odpowiedzialnej przed Sejmem.

Art. 4. Władzę sądową sprawują w Rzeczypospolitej sądy, ustanowione na mocy ustaw sejmowych, z Sądem Najwyższym na czele.

Art. 5. Praca, jako podstawa Rzeczypospolitej, pozostaje pod jej szczególną ochroną. Państwowem przedstawicielstwem interesów pracy jest Izba pracy, wybrana przez pracujących w sposób ustawą określony.

Art. 6. Rzeczpospolita przystosowuje formy własności do potrzeb społecznych i interesów pracy. Wszystkie środki wytwarzania, komunikacji i wymiany podlegają kontroli Rzeczypospolitej.

Państwo ujmować będzie w sposób ustawowo przepisany doj-

rzale do uspołecznienia gałęzie produkcji pod swój zarząd bezpośredni.

Art. 7. Ziemie Rzeczypospolitej o ludności mieszanej pod względem narodowym lub w przeważnej części niepolskiej stanowić będą odrębne jednostki administracyjne.

Na czele ziem takich staną Rady Ziemskie. wybrane przez powszechne, bez różnicy płci, równe, tajne, bezpośrednie i stosunkowe głosowanie wszystkich pełnoletnich obywateli państwa, a mieszkańców danej ziemi. Rady sprawować będą władzę w granicach, przepisanych ustawą, którą uchwali Sejm.

Art. 8. Miejscowe sprawy gospodarcze i kulturalne należą w granicach, określonych przez ustawę sejmową, do organów samorządu gminnego, miejskiego i powiatowego wybranych przez powszechne bez różnicy płci, równe, tajne, bezpośrednie i stosunkowe głosowanie obywateli państwa, a mieszkańców danej gminy, miasta lub powiatu.

Art. 9. Obywatel Rzeczypospolitej Polskiej jest każdy urodzony na terytorjum państwa lub przyjęty do obywatelstwa polskiego w sposób ustawowo przepisany.

Przyjęcie lub zrzeczenie się obywatelstwa polskiego odbywa się w sposób ustawowo przepisany.

ROZDZIAŁ II.

Prawa obywateli.

Art. 10. Wszyscy obywatele Rzeczypospolitej bez różnicy płci, pochodzenia, narodowości i wyznania są równi wobec prawa.

Art. 11. Oywatele Rzeczypospolitej mają prawo zgromadzania się, zakładania stowarzyszeń i związków, wnoszenia petycji.

Art. 12. Wolność sumienia, słowa i prasy poręcza się. Cenzura nie może być w żadnym wypadku wprowadzona.

Nikt nie może być pociągany do odpowiedzialności za wyznawane i wypowiedziane w słowie, piśmie, druku czy formie obrazowej poglądy.

Ustawa osobna określi odpowiedzialność za nadużycie tej wolności.

Art. 13. Obywatel Rzeczypospolitej nie może być aresztowany

ani poddany rewizji osobistej bez rozkazu władz sądowych z wyjątkiem schwywania na gorącym uczynku.

Uwięzieni, którym w przeciągu 48 godzin nie zakomunikowano na piśmie z podpisem władz sądowych przyczyny aresztowania, odzyskują niezwłocznie wolność.

Art. 14. Każdy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej ma zupełną wolność zmiany miejsca pobytu i zamieszkania, a także przenoszenia swej własności w obrębie państwa.

Art. 15. Obywatelom przysługuje wolność wychodźstwa; ograniczenie w tej dziedzinie może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 16. Mieszkanie obywatela Rzeczypospolitej jest nietykalne. Wkroczenie do mieszkania, rewizja domowa, zatrzymanie papierów i ruchomości dokonywać się może tylko na mocy pisemnego rozkazu władz sądowych i w wypadkach ustawowo przewidzianych.

Art. 17. Korespondencja obywatela Rzeczypospolitej jest nietykalna.

Tajemnica korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych, na mocy rozkazu sądowego.

Art. 18. Kara śmierci, kara cielesna i wszelkie kary, obrażające godność ludzką, znoszą się.

Art. 19. Każdy Kościół i związek religijny może urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa. Kościoły i związki religijne podlegają ogólnym przepisom o stowarzyszeniach.

Art. 20. Nauka i nauczanie jest wolne.

Każdy obywatel Rzeczypospolitej ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy, jakoteż objąć w nim kierownictwo pod warunkami ustawowo określonymi.

Nauczanie w szkołach, utrzymywanych przez państwo albo przez organy samorządowe, winno być bezpłatne.

Art. 21. Swoboda rozwoju narodowego i kulturalnego mniejszości narodowych jest w granicach jedności państwowej zagwarantowana.

Art. 22. Cudzoziemiec, przebywający na terytorjum Rzeczypospolitej, znajduje się pod opieką ustawy niniejszej i korzysta z praw osobistych, przez nią obywatelom państwa zapewnionych.

Art. 23. Zawieszenie swobód obywatelskich i wprowadzenie stanu wyjątkowego na części terytorjum Rzeczypospolitej może

być dokonane jedynie na mocy uchwały Sejmu, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów.

Art. 24. Zawieszenie swobód obywatelskich i wprowadzenie stanu wyjątkowego na części terytorjum Rzeczypospolitej może być dokonane na mocy uchwały Sejmu, powziętej zwykłą większością głosów.

Wyjątek od zasady powyższej przewiduje art. 25. ustawy konstytucyjnej.

Art. 25. Jeżeli Rada Ministrów uważa za konieczne ze względu na bezpieczeństwo państwa zawiesić swobody obywatelskie i wprowadzić stan wyjątkowy w czasie trwania przerwy pomiędzy sesjami Sejmu, odnośny dekret wydaje Prezydent Rzeczypospolitej z kontrasygnatą Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów.

Art. 26. W razie wydania przez Prezydenta Rzeczypospolitej dekretu o zawieszeniu swobód obywatelskich i wprowadzeniu stanu wyjątkowego zgodnie z art. 25 ustawy niniejszej Sejm zbiera się automatycznie ósmego dnia od daty opublikowania dekretu.

Dekret taki, nie zatwierdzony przez Sejm w ciągu 24 godzin od chwili otwarcia posiedzenia, traci moc prawa.

Art. 27. Wszelkie tytuły — z wyjątkiem naukowych — znoszą się na całym terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować żadnych orderów cudzoziemskich.

ROZDZIAŁ III.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 28. Sejm Rzeczypospolitej składa się z posłów, wybranych na lat trzy przez powszechne bez różnicy płci, równe, tajne, bezpośrednie, stosunkowe (proporcjonalne) głosowanie wszystkich obywateli państwa, którzy ukończyli lat 20 (dwadzieścia), z wyjątkiem pozbawionych sądownie praw obywatelskich i chorych umysłowo.

Art. 29. Ordynację wyborczą do Sejmu określi ustawa specjalna.

Art. 30. Sejm sam sprawdza ważność wyborów.

Art. 31. Sejm wybiera swego Marszałka i całe Prezydjum sejmowe, opracowuje i zatwierdza swój regulamin wewnętrzny.

Art. 32. Posiedzenia Sejmu są jawne.

Posiedzenie tajne może być zarządzone jedynie na mocy uchwały sejmowej, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdanie z posiedzenia publicznego Sejmu.

Art. 33. Pierwszą sesję nowowybranego Sejmu zwołuje Prezydent Rzeczypospolitej dekretem kontrasygnowanym przez Prezesa Rady Ministrów i wszystkich Ministrów. Sejm obraduje w permanencji; odroczenie sesji może nastąpić tylko na podstawie uchwały Sejmu i nie dłużej niż na 3 miesiące.

Art. 34. Posłowie sejmowi są nietykalni i nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za działalność, wynikającą z ich stanowiska, jako posłów sejmowych, ani też za oświadczenia lub zachowanie się w Sejmie czy w komisjach sejmowych. Byli posłowie sejmowi nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za postęпки przedsiębrane i słowa wygłaszane w charakterze posła, i wynikające z ich poprzedniego stanowiska, jako posłów.

Art. 35. Postępowanie karne przeciwko posłowi na Sejm, pozbawienie go wolności, dokonanie rewizji osobistej lub rewizji mieszkania, zatrzymanie papierów i ruchomości, stanowiących własność posła, nie może mieć miejsca bez uprzedniej zgody Sejmu, wyrażonej większością $\frac{2}{3}$ głosów.

Postępowanie karne przeciwko posłowi winno być na żądanie Sejmu wstrzymane aż do wygaśnięcia mandatu poselskiego.

Art. 36. Posłowie pobierają stałe uposażenie miesięczne w wysokości określonej ustawowo.

Art. 37. Dla prawomocności uchwał sejmowych wymagana jest obecność przynajmniej połowy ogólnej liczby posłów.

Art. 38. Wszelkie uchwały Sejmu, z wyjątkiem dotyczących spraw, zastrzeżonych w niniejszej ustawie konstytucyjnej, zapadają zwykłą większością głosów.

Art. 39. Żadna ustawa nie może być wydana bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób regulaminowo ustalony.

Ustawa, uchwalona przez Sejm, zyskuje moc obowiązującą w terminie, przez nią samą określonym.

Art. 40. Sejm ustala corocznie budżet państwa, zawierający obliczenie przychodów i rozchodów Rzeczypospolitej na rok następny.

Budżet może być przekraczany, poszczególne pozycje mogą być zwiększane lub zmniejszane tylko za zgodą Sejmu.

Art. 41. Zaciągnięcie pożyczki państwowej, pozbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości majątku państwowego, przyjęcie gwarancji finansowej przez Rzeczpospolitą może nastąpić tylko za zgodą Sejmu.

Sejm wykonywa nadzór nad długami państwa. zatwierdza plan umorzenia długów.

Art. 42. Rada Ministrów przedstawia corocznie Sejmowi zamknięcie rachunków dla uzyskania absolutorjum.

Art. 43. Sejm ustala stan liczebny wojska, organizację powszechnego uzbrojenia ludu, przepisy służbowego regulaminu wojskowego.

Art. 44. Prawo wnoszenia projektów ustaw na Sejm przysługuje:

a) poszczególnym frakcjom, zarejestrowanym w Prezydium Sejmowem;

b) poszczególnym posłom, w liczbie nie mniejszej od piętnastu;

c) Prezydentowi Rzeczypospolitej, Radzie Ministrów i każdemu ministrowi z osobna;

d) Izbie pracy w myśl art. 86. niniejszej ustawy konstytucyjnej, i

e) bezpośrednio obywatelom Rzeczypospolitej Polskiej, posiadającym czynne prawo wyborcze w liczbie nie mniejszej od stu tysięcy.

Projekty ustaw, zgłaszane bezpośrednio przez obywateli, winny być wnoszone na ręce Marszałka Sejmu w formie oświadczenia na piśmie z podpisami własnoręcznymi, poświadczonemi przez urzędy gminne lub władze sądowe.

Art. 45. Posłowie mogą zgodnie z przepisami regulaminu wewnętrznego Sejmu zwracać się do Rady Ministrów i ministrów poszczególnych z interpelacjami i zapytaniami, na które ministrowie winni udzielać odpowiedzi.

Art. 46. Sejm może skierowywane do niego petycje przekazywać Radzie Ministrów lub ministrom poszczególnym.

Na życzenie Sejmu minister musi udzielić wyjaśnień w sprawie, której petycja dotyczy.

Art. 47. Sejm może wylaniać dla zbadania poszczególnych spraw komisje z prawem wzywania świadków, przyjmowania zeznań ustnych i pisemnych, przesłuchiwania osób zainteresowanych.

Zadania i kompetencje takich komisji winny być ustalone każdorazowo w uchwale osobnej.

Art. 48. Sejm może się rozwiązać przed wygaśnięciem mandatów poselskich na mocy uchwały własnej, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów.

Art. 49. Sejm może być rozwiązany przez Prezydenta Rzeczypospolitej przed wygaśnięciem mandatów poselskich:

a) na żądanie Rady Ministrów, poparte przez $\frac{1}{3}$ ogólnej liczby posłów;

b) na żądanie przynajmniej 500.000 obywateli, posiadających czynne prawo wyborcze; żądanie to musi być wyrażone w formie złożonego na ręce Prezydenta Rzeczypospolitej oświadczenia na piśmie z podpisami własnoręcznymi, poświadczonemi przez urzędy gminne lub władze sądowe.

Art. 50. W razie rozwiązania Sejmu przed wygaśnięciem mandatów poselskich, tak samo, jak w wypadku wygaśnięcia tych mandatów, wybory do Sejmu następnego odbyć się muszą najdalej dziewięćdziesiątego dnia od daty rozwiązania lub wygaśnięcia mandatów.

ROZDZIAŁ IV.

Głosowanie ludowe.

Art. 51. Każda ustawa i uchwała Sejmu może być poddana głosowaniu ludowemu;

a) na mocy uchwały Sejmu;

b) na życzenie Prezydenta Rzeczypospolitej i Rady Ministrów, poparte przez przynajmniej $\frac{1}{3}$ ogólnej liczby posłów, wyrażone w terminie dwutygodniowym od daty powzięcia w danej sprawie odnośnej decyzji sejmowej;

c) na życzenie Izby pracy w wypadkach, przewidzianych w art. 86. ustawy niniejszej, wyrażone w ciągu miesiąca;

d) na żądanie przynajmniej 100.000 obywateli, posiadających czynne prawo wyborcze; żądanie to musi być wyrażone w formie złożonego na ręce Marszałka Sejmu oświadczenia na piśmie z podpisami własnoręcznymi, poświadczonemi przez

urzędy gminne lub władze sądowe. Zgłoszenie żądania co do poddania danej ustawy lub uchwały głosowaniu ludowemu powinno nastąpić w ciągu miesiąca, nie wstrzymuje ono wykonania ustawy, uchwalonej przez Sejm.

Art. 52. W głosowaniu ludowem uczestniczą wszyscy, posiadający czynne prawo wyborcze obywatele państwa. Decyzje głosowania ludowego zapadają zwykłą większością oddanych głosów. Termin głosowania ludowego ogłasza Prezydent Rzeczypospolitej po porozumieniu z Marszałkiem Sejmu dekretem z kontrasygnatą Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów.

Art. 53. Ustawa osobna określi sposób przeprowadzenia i organizację głosowania ludowego.

ROZDZIAŁ V.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 54. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest wybierany na lat sześć w głosowaniu tajnem absolutną większością głosów przez wyborcze Zgromadzenie Narodowe specjalnie w tym celu powołane.

Art. 55. Zgromadzenie Narodowe składa się z podwójnej ilości w stosunku do posłów sejmowych członków, wybranych według sejmowej ordynacji wyborczej.

Art. 56. Zgromadzenie Narodowe jest zwolywane przez Prezesa Sądu Najwyższego na sześć miesięcy przed upływem terminu urzędowania Prezydenta poprzedniego. Na posiedzeniach Zgromadzenia Narodowego przewodniczy Prezes Sądu Najwyższego.

Ważność mandatów członków Zgromadzenia sprawdza Komisja, złożona w $\frac{1}{3}$ z posłów na Sejm, w $\frac{1}{3}$ z członków samego Zgromadzenia i w $\frac{1}{3}$ z przedstawicieli sądownictwa, powołanych przez Sąd Najwyższy.

Regulamin wewnętrzny dla Zgromadzenia opracowuje i zatwierdza Sejm.

Art. 57. Głosowanie członków Zgromadzenia Narodowego jest obowiązkowe.

Jeżeli żaden z postawionych kandydatów nie otrzyma odrazu większości absolutnej oddanych głosów, odbywa się głosowanie

powtórne, względnie potrójne i t. d. przytem kandydaci, którzy otrzymali najmniejszą ilość głosów, kolejno odpadają, dopóki nie pozostanie dwóch tylko, pomiędzy którymi rozstrzyga głosowanie ostateczne.

Art. 58. Prezydentem Rzeczypospolitej może być każdy obywatel państwa, o ile posiada czynne prawo wyborcze.

Ta sama osoba może być wybierana na stanowisko Prezydenta ponownie.

Art. 59. W razie śmierci Prezydenta Sejm zarządza niezwłocznie wybory do Zgromadzenia Narodowego.

W razie śmierci lub ciężkiej choroby Prezydenta obowiązki jego pełni zastępczo Marszałek Sejmu.

Art. 60. Prezydent Rzeczypospolitej może być postawiony w stan oskarżenia przez Sejm uchwałą, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów, za zdradę kraju, pogwałcenie konstytucji, lub przestępstwo karne.

Postawienie Prezydenta w stan oskarżenia tem samem zawiesza go w czynnościach.

Postawionego w stan oskarżenia Prezydenta sędzi w pierwszej i ostatniej instancji Sąd Najwyższy z udziałem przysięgłych.

W wypadku podobnym obowiązki Prezydenta przechodzą na Marszałka Sejmu.

Art. 61. Prezydent Rzeczypospolitej pobiera ustawowo określone uposażenie, którego wysokość nie może być w czasie jego urzędowania zmniejszona.

Art. 62. Prezydent reprezentuje Rzeczpospolitą Polską w stosunkach międzynarodowych, czuwa nad wykonywaniem ustaw, wydaje rozporządzenia i dekrety, powołuje i przyjmuje dymisję, jak Prezesa Rady Ministrów, tak również na wniosek tego ostatniego, ministrów poszczególnych.

Art. 63. Prezydent Rzeczypospolitej wypowiada na wniosek Rady Ministrów i za uprzednią zgodą Sejmu wojnę i zawiera pokój. Prezydent zawiera w imieniu Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów i za uprzednią zgodą Sejmu traktaty i umowy wszelkiego rodzaju z innymi państwami.

Art. 64. Dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej muszą być kontrasygnowane przez Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów.

Wszelkie rozporządzenia Prezydenta muszą być kontrasygnowane przez Prezesa Rady Ministrów i tego ministra, którego resortu dana sprawa dotyczy.

Art. 65. Prezydent mianuje na wniosek Prezesa Rady Ministrów i odnośnych ministrów ambasadorów, konsulów, funkcyjniejszych dyplomatycznych, oraz innych wyższych urzędników cywilnych i wojskowych zgodnie z przepisami, które określi ustawa osobna.

Prezydent odwołuje na wniosek Prezesa Rady Ministrów i ministra spraw zagranicznych ambasadorów, konsulów i funkcyjniejszych dyplomatycznych.

Inni urzędnicy wojskowi i cywilni mogą być usuwani z zajmowanych stanowisk tylko w sposób ustawowo przewidziany.

ROZDZIAŁ VI.

Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 66. Rada Ministrów składa się ze wszystkich ministrów pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów. W razie obecności na posiedzeniu Rady Ministrów Prezydenta Rzeczypospolitej, przewodniczy ten ostatni.

Art. 67. Poseł na Sejm, powołany na stanowisko ministra, nie traci przez to mandatu poselskiego.

Ministrowie, powołani z poza Sejmu, mają prawo uczestniczenia w posiedzeniach sejmowych z głosem doradczym.

Ministrowie i wszelacy wogóle przedstawiciele Rządu mogą zabierać głos na posiedzeniach Sejmu i komisji sejmowych poza kolejną mowę.

Art. 68. W imieniu Rady Ministrów występuje jej Prezes bądź też minister do tego upoważniony przez samą Radę albo przez Prezesa.

Art. 69. Rada Ministrów jest solidarnie — z wyjątkiem wypadku, gdy Prezes Rady Ministrów zgłasza oficjalnie odpowiednie zastrzeżenie — odpowiedzialna przed Sejmem za działalność swoją i działalność każdego ministra z osobna.

Minister pracy jest odpowiedzialny także przed Izbą pracy.

Art. 70. Rada Ministrów kieruje sprawami Państwa w granicach ustaw obowiązujących i uchwał sejmowych. sprawuje bezpo-

średnio lub za pośrednictwem urzędów odnośnych nadzór nad Radami ziemskimi i organami samorządu, koordynuje działalność poszczególnych władz państwowych.

Ziemie, posiadające autonomję i mniejszości narodowe, zamieszkałe na terytorjum Rzeczypospolitej Polskiej, mają w Radzie Ministrów odrębnych przedstawicieli: ministrów dla spraw danej ziemi lub narodowości.

Art. 71. Rada Ministrów musi ustąpić na żądanie Sejmu.

Art. 72. Minister pojedynczy lub cała Rada ministrów może być postawiona przez Sejm uchwałą, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów, w stan oskarżenia za wszelki czyn czy zaniedbanie, przez które minister pogwałcił konstytucję lub inną ustawę obowiązującą i to przy pełnieniu czynności urzędowych.

Ministrów, postawionych w stan oskarżenia przez Sejm, sędzi w pierwszej i ostatniej instancji Sąd Najwyższy, z udziałem przysięgłych.

Za wszelkie przekroczenia karne, jak również w prawach cywilnych ministrowie oraz urzędnicy wojskowi i cywilni odpowiadają przed sądami zwykłemi.

ROZDZIAŁ VII.

Praca i jej przedstawicielstwo.

Art. 73. Praca zarobkowa dzieci poniżej lat 15, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu, szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Art. 74. Wszyscy, utrzymujący się z pracy zarobkowej, będą mieli, zgodnie z przepisami, które ustali ustawa specjalna, zapewniona pomoc i opiekę prawa, całkowitą swobodę organizowania się i walczenia o lepsze warunki bytu, zabezpieczone utrzymanie na wypadek choroby, kalectwa, braku pracy, a także w starości.

Art. 75. Wolność strajków jest zagwarantowana.

Art. 76. Ustawy osobne określą minimum płacy zarobkowej i maksymalny dzień pracy w poszczególnych gałęziach przemysłu.

Art. 77. W poszczególnych zakładach przemysłowych utworzone będą robotnicze komitety fabryczne, względnie kopalniane do reprezentowania i obrony interesów pracy, ewentualnie — uczestnictwa w zarządzie przedsiębiorstwa.

Ustawa osobna określi kompetencje i sposób wyboru tych komitetów.

Art. 78. Dla reprezentowania i obrony potrzeb i dążeń wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, utrzymujących się z pracy najemnej, zostaje powołana Izba pracy, złożona z tyluż członków, ilu posłów zasiada w Sejmie, i wybrana na lat trzy przez Rady Delegatów Robotniczych, miast i wsi, związki zawodowe robotników i przez organizacje pracowników umysłowych, wynajmujących swą pracę przedsiębiorcom, lub państwu w stosunku do ilości pracujących każdej kategorii.

Ustawa osobna określi szczegółową ordynację wyborczą do Izby pracy.

Art. 79. Izba pracy sama sprawdza ważność wyborów.

Art. 80. Izba pracy wybiera swego Przewodniczącego i całe Prezydjum, opracowuje i zatwierdza swój regulamin wewnętrzny.

Art. 81. Posiedzenia Izby pracy są jawne.

Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdanie z publicznego posiedzenia Izby pracy.

Art. 82. Izba pracy sama wyznacza terminy swoich posiedzeń plenarnych, nie rzadziej jednak, niż raz na trzy miesiące. Nadzwyczajne posiedzenia plenarne zwołuje Przewodniczący na mocy uchwały Prezydjum, na żądanie Sejmu, Prezydenta Rzeczypospolitej, Rady Ministrów, na żądanie przynajmniej $\frac{1}{3}$ członków Izby pracy.

Pierwsze posiedzenie plenarne nowowybranej Izby pracy zwołuje Prezydent Rzeczypospolitej dekretem specjalnym z kontrasygnatą Prezesa Rady Ministrów i ministra pracy.

Art. 83. Członkowie Izby pracy nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za działalność, wynikającą z ich stanowiska, jako członków Izby pracy.

Art. 84. Członkowie Prezydjum Izby pracy i stałych komisji pobierają stałe uposażenie miesięczne w wysokości określonej ustawowo. Członkowie pozostali pobierają diety od obecności na posiedzeniu i zwrot kosztów podróży.

Art. 85. Dla prawomocności uchwał Izby pracy wymagana jest obecność przynajmniej połowy jej członków.

Wszelkie uchwały Izby pracy za wyjątkiem dotyczących

spraw, zastrzeżonych w niniejszej ustawie konstytucyjnej, zapadają zwykłą większością głosów.

Art. 86. Wszelkie projekty ustaw, dotyczących prawnej ochrony pracy, prawodawstwa fabrycznego, prawodawstwa strajkowego, ubezpieczeniowego i wogóle stosunków pomiędzy pracą a kapitałem, muszą być przed ich uchwaleniem skierowane do Izby pracy dla uzyskania jej opinii.

Art. 87. We wszystkich sprawach, wymienionych w art. 86. Izbie pracy przysługuje prawo wnoszenia ustaw na Sejm.

Art. 88. Izba pracy może uchwałą, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów, zażądać poddania uchwały lub ustawy przyjętej, względnie odrzuconej w Sejmie, głosowaniu ludowemu, jeżeli w wynikach głosowania sejmowego widzi szkodę oczywistą dla interesów pracy.

Art. 89. Izba pracy może na mocy uchwały, powziętej większością głosów, zwracać się do ministrów z interpelacjami i zapytaniami, na które ministrowie winni są udzielać odpowiedzi.

Komisje Izby pracy, mogą w sprawach, wymienionych w art. 86 niniejszej ustawy, żądać od władz rządowych potrzebnych im wyjaśnień i materiałów.

Art. 90. Minister pracy może być postawiony przez Izbę pracy uchwałą, powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów w stan oskarżenia w wypadkach i trybem, przewidzianym w art. 72 ustawy niniejszej.

ROZDZIAŁ VIII.

Sądownictwo.

Art. 91. Nikt nie może być pozbawiony swego właściwego sądu.

Art. 92. Wyniar sprawiedliwości sprawują sądy w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Organizacja i zakres działania wszelkich sądów, tudzież rozgraniczenie kompetencji sądów z jednej i władz administracyjnych z drugiej strony winny być określone w drodze ustawodawczej.

Art. 93. Sędziowie są niezależni, niezawisli, podporządkowani tylko ustawom.

Sędziowie są mianowani dożywotnio w sposób, określony przez ustawę.

Sędzia może być złożony z urzędu, zawieszony w urzędowaniu lub przeniesiony w stan spoczynku tylko w wypadkach ustawowo przewidzianych i trybem przez ustawę określonym.

Art. 94. Rozprawy przed Sądami Rzeczypospolitej Polskiej muszą być we wszystkich instancjach jawne i publiczne.

We wszelkich sprawach Karnych orzekają wyłącznie sądy przysięgłych.

Art. 95. Sądy nie mogą kwestjonować prawomocności ustaw, mogą natomiast kwestjonować prawomocność dekretów i rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej, rozporządzeń Rady Ministrów i ministrów poszczególnych, postanowień Sejmów ziemskich i organów samorządowych, rozporządzeń wszelkich władz administracyjnych.

Art. 96. Sąd Najwyższy jest wybierany w połowie przez Sejm, w połowie przez kooperację sędziowską w myśl przepisów, które określi ustawa specjalna.

Prezesa Sądu Najwyższego powołuje osobno Sejm.

Art. 97. Skargi, wytoczone przeciwko urzędnikom cywilnym i wojskowym, a także przeciwko państwu, podlegają kompetencji sądów zwykłych; bieg spraw tych nie może być uzależniony od zgody władz administracyjnych.

Art. 98. Spory o kompetencję pomiędzy władzami ogólnopaństwowymi a ziemskimi i samorządowymi rozstrzyga w pierwszej i ostatniej instancji Sąd Najwyższy.

Spory o kompetencje pomiędzy władzami administracyjnymi a sądowymi rozstrzyga w pierwszej i ostatniej instancji Trybunał Kompetencyjny, orzekający pod przewodnictwem Prezesa Sądu Najwyższego.

Art. 99. Trybunał Kompetencyjny składa się w połowie z sędziów Sądu Najwyższego, przez sam Sąd wybranych, w połowie z osób, powołanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów.

Trybunał Kompetencyjny sam orzeka o swojej kompetencji.

Art. 100. Amnestja może być udzielona tylko w drodze ustawodawczej.

Prawo łaski i złagodzenia kary przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej.

Prezydent nie może stosować tego prawa do ministrów, zasiadających na skutek postawienia ich w stan oskarżenia przez Sejm.

ROZDZIAŁ IX.

Zmiana Ustawy.

Art. 101. Niniejsza Ustawa Konstytucyjna może być zniesiona, zastąpiona przez inną lub zmieniona całkowicie lub częściowo tylko w drodze ustawodawczej, przytem odnośne uchwały Sejmu winny zapadać większością dwóch trzecich głosów z zastąpieniem, zawartem w art. 51 i 88.

V.

Wniosek nagły posła Głabińskiego i innych posłów Związku Ludowo-Narodowego o uchwalenie projektu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Wysoki Sejm raczy uchwalić załączony projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

My, narodu Polskiego przedstawiciele, zebrani na pierwszym Sejmie Ustawodawczym niepodległej Ojczyzny naszej, wyzwolonej wola Opatrzności Bóżej, przy pomocy polskiego oręźa i potężnych sprzymierzeńców z długiej niewoli, ustanawiamy niniejszą Konstytucję Rzeczypospolitej, aby wolność i zjednoczenie narodu zabezpieczyć i po wieczyste czasy zachować, prawa i obowiązki obywateli utrwalić, rządy w państwie zgodne z wolą i pomysłnością narodu zapewnić, porządek, spokój i bezpieczeństwo utrzymać, obronę prawa i sprawiedliwości wszystkim poręczyć.

Z niezachwianej woli narodu całego państwo polskie jest Rzeczpospolitą niepodległą i niepodzielną. Wola narodu jest źródłem i podstawą praw i obowiązków obywateli, ustroju państwa i władz w niem ustanowionych.

I. Prawa i obowiązki obywateli.

Art. 1. Obywatelstwo polskie w chwili powstania Rzeczypospolitej do nowego bytu niepodległego mają:

- a) wszyscy Polacy zamieszkali na obszarze Rzeczypospolitej polskiej;
- b) wszystkie osoby innych narodowości, zamieszkałe na tym obszarze, jeżeli odpowiadają warunkom nabycia obywatelstwa polskiego.

Art. 2. Obywatelstwo polskie nabywa się:

a) przez urodzenie z rodziców, mających obywatelstwo polskie;

b) przez wyjście zamaż za obywatela polskiego;

c) przez nadanie obywatelstwa ze strony powołanej władzy państwowej. Polakowi, który osiedli się w Polsce, nie można odmówić przyjęcia do obywatelstwa polskiego.

Bliższe postanowienia co do nabycia oraz co do utraty obywatelstwa określi osobna ustawa.

Art. 3. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Rzeczpospolita polska nie uznaje przywilejów rodowych ani stanowych. Urzędy publiczne są w równej mierze dla wszystkich dostępne na warunkach prawem przepisanych.

Art. 4. Wszystkim obywatelom poręcza się wolność osobista. Ograniczenie wolności, zwłaszcza rewizja osobista i aresztowanie, dopuszczalne jest tylko w wypadkach prawem przepisanych i w sposób określony ustawami.

Art. 5. Nikt nie może być pozbawiony sądu, któremu z prawa podlega. Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach oznaczonych ustawami przed popełnieniem czynu karygodnego. Ściganie obywatela i wymierzanie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie obowiązującej ustawy.

Art. 6. Własność prywatna obywatela jest nietykalna. Wywłaszczenie całkowite lub częściowe może nastąpić tylko na zasadzie ustawy ze względów użyteczności publicznej i za wypłatą słusznego wynagrodzenia.

Art. 7. Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Naruszenie tego prawa przez wejście do mieszkania, rewizję domową i zajęcie piętrow lub ruchomości może nastąpić tylko w wypadkach i w sposobie ustawą przepisanych.

Art. 8. Każdy obywatel ma wolność obrania sobie na obszarze państwa miejsca zamieszkania i pobytu, przesiedlenia się i wychodźstwa, niemniej wolność wyboru zajęcia i zarobkowania, oraz przenoszenia swej własności. Ograniczenia tego prawa może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 9. Każdy obywatel ma prawo wyrażać swoje myśli i przekonania w granicach zakreślonych ustawą zarówno w słowie, jak w piśmie i w formie obrazowej. Za wewnętrzne przekonania nikt nie może być pociągany do odpowiedzialności.

Art. 10. Poręcza się wolność prasy. Ograniczenia tej wolności są dopuszczalne tylko w drodze ustawodawczej. Nie może być wprowadzona cenzura ani system koncesyjny na wydawanie druków. Nie może być odjęty dziennikom i drukom krajowym debit pocztowy.

Art. 11. Tajemnica listów i innych korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach prawem przewidzianych.

Art. 12. Obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych, tak państwowych, jak i samorządnych.

Art. 13. Obywatele mają prawo zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń. Ograniczenia tego prawa są tylko w drodze ustawy dopuszczalne.

Art. 14. Każdy obywatel ma prawo zachowania swej narodowości i pielęgnowania swej mowy i właściwości narodowych. Mniejszościom narodowym w państwie poręcza się swobodę rozwoju narodowego i kulturalnego, a na obszarze ich osiadłości samorząd w sprawach narodowych i kulturalnych.

Art. 15. Poręcza się wszystkim obywatelom wolność wyznania. Z powodu swego wyznania, żaden obywatel nie może być ograniczony w prawach przysługujących innym obywatelom.

Art. 16. Wolności wyznania nie wolno używać w sposób przeciwny ustawom; nikt też nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Art. 17. Każdy Kościół i związek religijny, uznany przez państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może zarządzać i rozporządzać swoim majątkiem, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacji i funduszków, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Wszelako żaden Kościół ani związek religijny nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 18. Religja rzymsko-katolicka jest religją przeważnej większości narodu i zajmuje w państwie naczelne stanowisko; akty religijne, towarzyszące uroczystościom państwowym, odbywają się według obrządku Kościoła rzymsko-katolickiego.

Art. 19. Stosunek państwa do Kościoła rzymsko-katolickiego będzie prawnie określony na podstawie porozumienia ze Stolicą Apostolską, stosunek zaś państwa do innych wyznań będzie ustalony w drodze ustawy po wysłuchaniu wniosków ich reprezentacji.

Art. 20. Uznanie wyznania może nastąpić tylko w drodze ustawy. Członkowie wyznań prawnie nie uznanych mogą spełniać czynności religijne w miejscach zamkniętych, o ile te czynności nie są przeciwne prawu ani obyczajności.

Art. 21. W szkole powszechnej początkowej, nauczyciel powinien być w miarę możliwości wyznania większości dzieci. Nauka religii w szkole powszechnej, tak początkowej jak średniej, jest obowiązkowa. Kierownictwo nauki religii w szkołach należy do właściwego Kościoła lub związku religijnego.

Art. 22. Nauka i badanie naukowe jest wolne. Każdy obywatel ma prawo nauczania, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować szkołą, skoro założy uczyńni wymogom w ustawie przepisanych.

Art. 23. Nauka początkowa jest powszechna i obowiązkowa. Czas i zakres tej nauki będzie w ustawie określony.

Art. 24. Nauczanie w szkołach powszechnych, utrzymywanych przez państwo i ciała samorządne jest bezpłatne.

Art. 25. Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne, jak prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych.

Art. 26. Każdy obywatel ma prawo do opieki państwowej także w zakresie swej pracy i zarobkowania. Ustawodawstwo państwowe określi pod tym względem prawa obywatelskie i obowiązki państwa, ciał samorządnych i przedsiębiorców.

Art. 27. Każdy obywatel ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaką mu wyrządziła władza państwowa lub organa tej władzy, cywilnej lub wojskowej, przez urządowanie niezgodne z prawem lub obowiązkami służby. Wniesienie skargi przeciw państwu nie jest zależne od zezwolenia władzy publicznej. Tak samo odpowiedzialne są gminy i inne ciała samorządne za szkodę wyrządzoną przez swoich urzędników i służbę. Przeprowadzenie tej zasady określa osobne ustawy.

Art. 28. Prawa obywatelskiej wolności osobistej (art. 4), nieetykalności mieszkania (art. 7), wolności prasy (art. 10), tajemnicy

korespondencji (art. 11), prawa zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń (art. 13), mogą być czasowo zawieszane dla miejscowości, gdzieby takie zarządzenie było nagląco konieczne dla bezpieczeństwa publicznego. Zawieszenie takie może zarządzić tylko Rada Ministrów za zezwoleniem Prezydenta Rzeczypospolitej podczas wojny, albo gdy grozi wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych kłótni o charakterze zdrady stanu, zagrażających konstytucji państwa albo bezpieczeństwu obywateli. Zasady te określi bliżej osobna ustawa o stanie wyjątkowym.

Art. 29. Pierwszym obowiązkiem obywatela jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 30. Każdy obywatel ma obowiązek szanowania i przestrzegania konstytucji państwa i innych obowiązujących ustaw i rozporządzeń powołanych władz państwowych i samorządnych.

Art. 31. Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej, a w potrzebie do oddania życia za ojczyznę. Rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby, zwolnienia od tego obowiązku oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe będą określone w drodze ustawodawczej.

Art. 32. Siła zbrojna tylko na żądanie władzy cywilnej, przy ścisłym zachowaniu ustaw, może być użyta do uśmierzenia rozruchów lub do przymusowego wykonania przepisów prawnych. Wyjątki od tej zasady dopuszczalne są tylko na mocy ustawy o stanie wyjątkowym.

Art. 33. Postanowienia o prawach obywatelskich, zawarte w artykule 4, w art. 7—13, stosują się do osób należących do składu siły zbrojnej tylko o tyle, o ile nie sprzeciwiają się temu ustawy wojskowe i przepisy o karności w wojsku.

Art. 34. Wszyscy obywatele mają obowiązek ponosić wszelkie ciężary i świadczenia publiczne, ustanowione przez powołane ku temu władze państwowe i samorządne. Rzeczypospolita Polska nie uznaje przywilejów podatkowych z tytułu przynależności do pewnej klasy lub pewnego zawodu.

Art. 35. Wszyscy obywatele są obowiązani sumiennie pełnić obowiązki publiczne we władzach państwowych i samorządnych, niemniej w sprawowaniu opieki lub kurateli, do jakich powoła ich naród lub właściwa władza.

Art. 36. Obywatele mają obowiązek wychowania swoich dzieci na prawych synów Ojczyzny i zapewnienia im conajmniej początkowego wykształcenia. Obowiązek ten określi bliżej osobna ustawa.

Art. 37. Obywatele, którzy korzystają z pracy najemnej, mają obowiązek opiekowania się swoją służbą i robotnikami i ścisłego przestrzegania ustaw w tym celu wydanych.

II. WŁADZA USTAWODAWCZA.

Sejm Rzeczypospolitej. Sejmy i sejmiki ziemskie.

Art. 38. Władzę ustawodawczą w całej Rzeczypospolitej dzierży Sejm Rzeczypospolitej. W ograniczonym zakresie mają w ziemiach autonomicznych władzę ustawodawczą sejmy ziemskie, w innych zaś ziemiach sejmiki ziemskie.

Art. 39. Po ustaleniu granic Rzeczypospolitej nastąpi w drodze ustawy administracyjny podział kraju na ziemie, jako terytorjalne jednostki samorządne i administracyjne. W częściach kraju mających obok ludności polskiej znaczną osiadłą ludność innej narodowości, będzie przyznana ziemiom szeroka autonomia ustawodawcza celem zapewnienia mniejszościom narodowym swobodnego rozwoju narodowego, kulturalnego i gospodarczego. W częściach kraju o przeważającej ludności polskiej otrzymają ziemie, a względnie sejmiki ziemskie w bardziej ograniczonym zakresie prawa autonomiczne, a w szczególności prawo uchwalania ustaw w ramach ustaw sejmowych i w sprawach przez Sejm im przekazanych, zwłaszcza w lokalnych sprawach gospodarczych, komunikacyjnych, kulturalnych i zdrowotnych.

Art. 40. Sejm Rzeczypospolitej składa się z posłów, wybranych głosowaniem powszechnym, bezpośrednim, tajnym, równym i stosunkowym w okręgach wyborczych, określonych w ordynacji wyborczej. Ziemie autonomiczne nie wybierają bezpośrednio posłów do Sejmu Rzeczypospolitej, jeno wysyłają z swoich Sejmów ziemskich do tego Sejmu delegatów dla obradowania i uchwalania w sprawach nie przekazanych konstytucyjnie Sejmom ziemskim. Jeden poseł przypadnie na około 100.000 ludności. Ogólna ilość posłów i delegatów z Sejmów ziemskich będzie w ordynacji wyborczej oznaczona.

Art. 41. Okres obradowania Sejmu trwa przez lat 5 od dnia otwarcia Sejmu. W ciągu tego okresu Sejm zbiera się przynajmniej raz w roku na zwyczajną sesję sejmową, trwającą conajmniej 4 miesiące.

Art. 42. Prawo wybierania do Sejmu ma każdy obywatel polski bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów w Dzienniku Praw Państwa ukończył 21 lat i nie jest pozbawiony praw obywatelskich na mocy wyroku sądowego. Wyborecy mogą wykonać prawo wyborecze tylko osobiście i tylko w tym okręgu wyborczym, w którym mieszkają przynajmniej od dnia ogłoszenia wyborów. Wojskowi w służbie czynnej wszystkich rodzajów broni i wszystkich stopni nie głosują.

Art. 43. Prawo wybieralności do Sejmu mają wszyscy obywatele mający prawo wyborecze do Sejmu niezależnie od swego miejsca zamieszkania lub pełnienia czynnej służby wojskowej.

Art. 44. Wybieralnymi są także urzędnicy państwowi i samorządni. Wszelako urzędnicy państwowi władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani do Sejmu w tych okręgach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa.

Art. 45. Z chwilą wyboru na posła płatni urzędnicy państwowi i samorządni oraz wojskowi zostają zwolnieni na czas trwania mandatu poselskiego ze swoich czynności służbowych. Przepis ten nie dotyczy Ministrów i profesorów wyższych zakładów naukowych, którzy mają obowiązek w czasie wolnym od zajęć poselskich wypełniać swe czynności zawodowe.

Art. 46. Skład i sposób wyborów do Sejmu określi bliżej ordynacja wyborcza.

Art. 47. Posłowie sejmowi są przedstawicielami całego narodu i nie mogą być krepowani żadnymi uchwałami i instrukcjami swoich wyborców.

Art. 48. Posłowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za głosowanie w Sejmie: za przemówienia i oświadczenia w Izbie odpowiadają tylko przed Sejmem. Jeżeli poseł oświadczeniem swem w Izbie naruszył prawa osoby prywatnej, może być przez nią pociągnięty do odpowiedzialności sądowej, lecz władza sądowa powinna uzyskać na to zezwolenie Izby.

Art. 49. Przez cały czas trwania sesji sejmowej, to jest od dnia ogłoszenia w dzienniku Państwa dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej zwołującego Sejm aż do dnia ogłoszenia urzędowego o zamknięciu sesji nie wolno posłów pociągać do odpowiedzialności sądowo-karnej, lub policyjno-karnej ani też pozbawiać wolności bez poprzedniego zezwolenia Izby Sejmowej. W razie schwywania posła na gorącym uczynku zbrodni władza sądowa jest obowiązana zawiadomić o tem Marszałka Sejmu celem uzyskania zezwolenia Izby na areszt i na dalsze postępowanie karne. Marszałek Sejmu jak niemniej Izba mogą zażądać natychmiastowego uwolnienia aresztowanego. Bliższe postanowienia zawiera ustawa o nietykalności poselskiej.

Art. 50. Posłowie nie mogą kupować ani dzierżawić dóbr państwowych, ani przyjmować dostaw publicznych i robót państwowych na swoje imię, imię obce, lub swej rodziny: nie mogą otrzymywać żadnej koncesji od rządu ani popierać u władz państwowych interesów prywatnych. Poseł, któryby wykroczył przeciw temu postanowieniu i dla własnej korzyści materialnej nadużywał mandatu poselskiego, traci mandat i wszelkie korzyści wynikające z takiego postępowania.

Art. 51. Posłowie dla pokrycia kosztów swego utrzymania otrzymują odpowiednie wynagrodzenie.

Art. 52. Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, odraża i zamyka sesję sejmową. Sejm winien być zwołany corocznie najpóźniej w październiku na sesję zwyczajną celem uchwalenia budżetu, stanu liczebnego wojska i załatwienia innych spraw. Na żądanie trzeciej części posłów lub w razie potrzeby wedle własnego uznania Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje Sejm na sesję nadzwyczajną. Sesja zwyczajna nie może być przed załatwieniem budżetu odroczonea.

Art. 53. Sejm wybiera z grona swego Marszałka i Jego zastępców, sekretarzy i komisje.

Art. 54. Sejm sprawdza ważność wyborów poselskich nie za protestowanych. O ważności wyborów protestowanych rozstrzyga najwyższy trybunał administracyjny.

Art. 55. Posłowie wykonują swe prawa i obowiązki poselskie tylko osobiście.

Art. 56. Posiedzenia Sejmu są publiczne. Izba jednak może

uchwalić posiedzenie tajne na wniosek Marszałka, przedstawiciela Rządu lub 30 posłów.

Art. 57. Uchwały sejmowe zapadają zwykle większością głosów i wymagają obecności conajmniej jednej trzeciej części ogółu posłów. Zmiana konstytucji może być uchwalona większością conajmniej $\frac{2}{3}$ części głosujących i wymaga połowy posłów sejmowych. Wnioski o zmianę konstytucji wymagają podpisu conajmniej 100 posłów.

Art. 58. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdanie z publicznego posiedzenia sejmu.

Art. 59. Obowiązkiem rządu jest przedłożyć Sejmowi corocznie wcześniej przed rozpoczęciem roku bieżącego roku budżetowego preliminarz budżetu na rok najbliższy oraz zamknięcie rachunków państwowych za rok ubiegły, projekt ustawy o stanie liczebnym wojska i inne projekty ustaw, jakie uzna za potrzebne. Prawo porządkowania ustaw służy także posłom sejmowym i sejmom oraz sejmikom ziemskim.

Art. 60. Nałożenie podatków i opłat publicznych, ustanowienie monopolów, pozbycie lub zamiana majątku nieruchomego państwa, zaciągnięcie pożyczki państwowej jakoteż przyjęcie przez państwo gwarancji nastąpić może tylko na mocy ustawy. Sejm wykonywa nadzór nad długami państwa i ich umorzeniem wedle postanowień, oddzielnej ustawy.

Art. 61. Sposób i porządek obrad sejmowych, rodzaj i ilość komisji sejmowych tudzież prawa i obowiązki marszałka Sejmu określa regulamin sejmowy. Językiem obrad i uchwał sejmu i organów sejmowych jest język polski.

Art. 62. Posłowie sejmowi mają prawo wnoszenia interpelacji do rządu i żądania otwarcia rozprawy nad odpowiedzią rządu wedle postanowień regulaminu sejmowego.

Art. 63. Ustawy przez Sejm uchwalone Marszałek Sejmu odsyła Prezydentowi Rzeczypospolitej do dalszego zarządzenia. Przedtem jednak na wyraźne żądanie przynajmniej 50 posłów na piśmie przedstawione lub jeżeli sam uzna to za potrzebne Marszałek ustawy te przekazuje do zbadania i poczynienia wniosków Straży prawa.

Art. 64. Straż prawa składa się z członków w połowie wybranych przez Sejm, w połowie zaś z innych delegatów, a mianowicie:

1) każdy Sejm i sejmik ziemski wybierają po jednym członku Straży prawa ze swego grona;

2) każdy najwyższy zakład naukowy w Polsce deleguje również po jednym członku wybranym przez grono profesorskie;

3) Rady miejskie stołecznych miast: Warszawy, Krakowa, Lwowa, Poznania, Wilna wybierają po jednym członku;

4) Prezesi Najwyższego Trybunału administracyjnego i Sądu Najwyższego delegują po jednym członku.

Taką samą liczbę członków wybierze Sejm systemem stosunkowym.

Wszyscy członkowie Straży prawa są powołani na cały okres trwania Sejmu i nie mogą być odwołani, przed upływem swego mandatu. Przewodniczący Straży prawa Marszałek Sejmu, a w jego zastępstwie delegat Trybunału administracyjnego.

Art. 65. Straż prawa zbada przekazane sobie ustawy nie tylko pod względem formalnym, ale rozpatrzy także zarzuty przeciw ich treści podniesione i zwróci szczególną uwagę na to, czy nie sprzeciwiają się ustawom zasadniczym i innym ustawom obowiązującym. Na podstawie gruntownego zbadania ustawy Straż prawa uchwała:

a) albo przedłożyć ustawę Marszałkowi Sejmu bez zarzutów;

b) albo uczynić wniosek do Prezydenta Rzeczypospolitej o zastosowanie Veta przeciw ustawie;

c) albo uczynić wniosek do Sejmu o poczynienie pewnych zmian w ustawie pod względem formalnym lub merytorycznym.

Marszałek Sejmu przesyła w pierwszym wypadku ustawę Prezydentowi Rzeczypospolitej celem jej ogłoszenia; w drugim wypadku przesyła wniosek Straży prawa Prezydentowi Rzeczypospolitej do decyzji; w wypadku trzecim wprowadza ustawę wraz z propozycją Straży prawa co do jej zmiany na porządek obrad sejmowych.

Art. 66. Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej zamierza korzystać z przysługującego sobie prawa Veta przeciw uchwalonej ustawie, winien zawsze wysłuchać opinii Straży prawa, o ile jej nie otrzyma z góry od Straży prawa (art. 54-b). Zwróconą przez Pre-

zydenta Rzeczypospolitej z podaniem powodów ustawę Sejm weźmie ponownie pod obrady: jeśli ją uchwali bez zmiany większości $\frac{2}{3}$ głosów. Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi bezzwłocznie jej ogłoszenie.

Art. 67. Jeżeli Sejm uchwali zmiany przez Straż prawa proponowane, Marszałek Sejmu przesyła ustawę bezzwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej do ogłoszenia. Tak samo postąpi Marszałek, jeżeli Sejm odrzuci zmiany proponowane większością $\frac{2}{3}$ głosów. Jeżeli jednak ponowna uchwała w Sejmie zapadnie tylko zwykłą większością głosów, a warunki Straży prawa zostaną w całości lub w części odrzucone, wówczas ustawa na żądanie 50 posłów wedle uznania Marszałka będzie jeszcze raz odesłana do Straży Prawa do zbadania i poczynienia wniosków.

Art. 68. Ustawy przekazane Straży Prawa do zbadania powinny być przez nią w przeciągu dni 30, ustawy obszernie najpóźniej w przeciągu dni 60 zbadane i Marszałkowi Sejmu zwrócone. Prezydent Rzeczypospolitej winien ustawy przez Marszałka mu przesłane w przeciągu dni 30 w dzienniku państwa ogłosić, o ile nie korzysta z prawa Veta i nie przesłał w pierw ustawy Straży Prawa do zbadania i do zaopiniowania.

Art. 69. Ustawy wchodzi w życie w piętnastym dniu, po wydaniu numeru dziennika praw państwa w którym są ogłoszone, o ile nie zawierają innego postanowienia.

III. Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 70. Prezydent Rzeczypospolitej jest przedstawicielem państwa i najwyższym piastunem władzy wykonawczej w państwie. Urząd swój sprawuje przez lat siedm (7).

Art. 71. Prezydenta Rzeczypospolitej wybiera cały naród w sposób osobną ustawą określony. Wybory odbywają się na trzy miesiące przed upływem siedmiolecia Prezydenta Rzeczypospolitej. Pierwsze wybory na prezydenta zarządzi ks. arcybiskup gnieźnieńsko-poznański jako prymas Rzeczypospolitej, następne zarządzi ustępujący Prezydent Rzeczypospolitej. Jeśliby przy pierwszym wyborze żaden z kandydatów nie otrzymał bezwzględnej większości głosów wówczas odbędzie się wybór ściślejszy między dwoma kandydatami, którzy otrzymali największą ilość głosów, a w

razie równości głosów. rozstrzygnie los. Bliższe postanowienia o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej określi osobna ustawa.

Art. 72. Prezydenta Rzeczypospolitej zastępuje Marszałek Sejmu w razie śmierci, lub dymisji, lub innej przeszkody w sprawowaniu urzędu. Jeżeli prezydent z powodu choroby lub innej przyczyny przez trzy miesiące nie sprawuje swego urzędu, Marszałek kraju zwoła niezwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd Prezydenta uznać należy za opróżniony. Jeżeli Sejm większością głosów uzna urząd ten za opróżniony, wówczas Marszałek zarządzi wybór nowego prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 73. Prezydentem Rzeczypospolitej może być wybrany każdy Polak katolickiej religji, który ukończył 35 rok życia i posiada pełnię praw obywatelskich.

Art. 74. Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez ministrów i podlegających im urzędników. Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu odpowiedzialnego ministra. Prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny za swe czynności urzędowe.

Art. 75. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje prezesa ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów. Na wniosek ministrów Prezydent Rzeczypospolitej mianuje urzędników cywilnych i wojskowych, których nominacja zostanie mu w ustawach zastrzeżona.

Art. 76. Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, odracza i zamyka sesję Sejmu Rzeczypospolitej, sejmów i sejmików ziemskich i ogłasza ustawy przez nie uchwalone. Na wniosek Rady Ministrów Prezydent Rzeczypospolitej może po wysłuchaniu opinji Straży Prawa rozwiązać przed upływem terminu prawnego Sejm tudzież sejmy i sejmiki ziemskie, ma jednak obowiązek zarządzić niezwłocznie rozpisanie nowych wyborów i zwołanie ich w dziesięć dni po dokonaniu wyborów.

Art. 77. Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo celem wykonania ustaw wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy i zakazy i zapewnić ich przeprowadzenie.

Art. 78. Prezydent Rzeczypospolitej rozporządza siłą zbrojną państwa, nie sprawuje jednakowoż naczelnego dowództwa w wojnie. Wojnę wypowiedzieć Prezydent Rzeczypospolitej może tylko za uprzednią zgodą Sejmu.

Art. 79. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje przedstawicieli dyplomatycznych Rzeczypospolitej zagranicą i przyjmuje takichże przedstawicieli państw obcych.

Art. 80. Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innemi państwami — wszelkie umowy jednak muszą być podane Sejmowi do wiadomości i wymagają do swej ważności zatwierdzenia Sejmu, jeżeli zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli lub państwo, jeśli dotyczą granic państwa, sojuszów, spraw handlowych, cłowych, monetarnych lub mogą trwale obciążyć finansowo państwo albo obywateli.

Art. 81. Prezydent Rzplitej ma prawo łaski.

Art. 82. Prezydent Rzeczypospolitej podczas sprawowania swego urzędu nie może piastować żadnego innego urzędu państwowego lub samorządnego, należeć do składu Sejmu Rzeczypospolitej, sejmów lub sejmików ziemskich.

Art. 83. Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje według przepisów osobnej ustawy uposażenie. Ustawa zmieniająca to uposażenie wchodzi w życie dopiero po następującym wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 84. Prezydent Rzeczypospolitej może być pociągnięty do odpowiedzialności za zarzucone mu zbrodnie i występki jedynie przez Sejm uchwałą powziętą większością $\frac{2}{3}$ głosów. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia Prezydent przestaje urzędować, urządowanie obejmuje jego zastępca, a sprawę rozpatruje i wyrok wydaje Trybunał Stanu.

Art. 85. Urzędujący zastępca Prezydenta Rzeczypospolitej ma te same prawa i takie same obowiązki jak Prezydent Rzeczypospolitej.

IV. Rząd.

Art. 86. Rządy państwa sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej przez odpowiedzialnych ministrów. Prezes Ministrów i wszyscy Ministrowie tworzą Radę Ministrów, która nazewnątrz występuje jednolicie.

Art. 87. Ministrom i Kierownikom ministerstw podlegają urzędnicy ministerstwa, władze administracyjne ziemskie i urzędy im podwładne.

Art. 88. Ministrowie odpowiadają przed Sejmem każdy w

swoim zakresie działania za zgodność z konstytucją i z innymi ustawami wszelkich aktów rządowych Prezydenta Rzeczypospolitej, aktów rządowych własnych oraz za legalny tok podległych im gałęzi administracji. Nadto ministrowie odpowiadają solidarnie przed Sejmem za ogólny kierunek polityki rządu, a każdy oddzielnie za swoje urzędowanie.

Art. 89. Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach Sejmu i przemawiać także przed mówcami do głosu zapisanymi. Głosują tylko wtedy, gdy są członkami Sejmu. Na żądanie Sejmu minister winien stawić się osobiście dla udzielenia wyjaśnień i wysłuchania życzeń i oświadczeń Izby.

Art. 90. Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu lub oddawać się jakimkolwiek innym zajęciom zarobkowym.

Art. 91. Sejm może większością $\frac{2}{3}$ głosów uchwalić postanowienie ministra lub wszystkich ministrów w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu za akty rządowe, przez które minister naruszył ustawę rozmyślnie, lub przez ciężkie zaniedbanie. Ściganie innych przestępstw ministra zakazanych przez ustawy karne należy do sądów zwyczajnych; jeżeli jednak okaże się, że przestępstwa te są w związku z aktami rządowymi ministra, za które postawiono go w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu, sprawa przechodzi w całości przed ten Trybunał.

Art. 92. Administracja oddzielona jest od sądownictwa zarówno w sprawach prywatnych i karno-sądowych, jak w sprawach administracyjno-sądowych.

Art. 93. Ministrowie i podległe im władze mają prawo celem wykonania ustaw i rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, nakazy i zakazy, oraz przeprowadzić je przymusowo.

Art. 94. Władze administracyjne rządowe w ziemiach urzędują przy udziale organów ciał samorządnych. W administracji państwowej w ogólności zapewnione będzie współdziałanie czynnika obywatelskiego.

Art. 95. Postępowanie administracyjne będzie tak urządzone, aby odwołanie od postanowień władzy administracyjnej dopusz-

czono było zwyczajnie tylko do jednej instancji wyższej. Jednakowoż osoba pokrzywdzona w swoich prawach będzie zawsze mogła wnieść zażalenie do powołanej instancji sądowej z powodu naruszenia prawa lub istotnej formalności prawnej.

Art. 96. Dla kontroli dochodów i wydatków państwowych ustanowiona będzie Najwyższa Izba obrachunkowa. W ziemiach ustanowiona będzie Izba obrachunkowa ziemiska dla kontroli dochodów i wydatków ciał samorządnych.

V. Sądownictwo.

Art. 97. Ustrój i zakres działania sądów, nie wyłączając wojskowych, będą określone w drodze ustawodawczej.

Art. 98. Wyroki i orzeczenia sądowe są wydawane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 99. Sędziowie są mianowani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, o ile ustawa nie zawiera odmiennego postanowienia. W sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości sędziowie są niezawisli i podlegają tylko ustawom. Urząd sędziowski objąć może tylko osoba odpowiadająca warunkom wymaganym przez prawo.

Art. 100. Sędzia może być złożony z urzędu tylko w wypadkach ustawą przewidzianych. Władza przełożona może sędziego zawiesić w urzędowaniu tylko przy równoczesnem przesłaniu sprawy właściwemu sądowi. Wbrew swej woli sędzia może być przeniesiony na inne miejsce służbowe lub w stan spoczynku jedynie mocą orzeczenia sędziowskiego i tylko w wypadkach i w sposobie ustawą przewidzianych. Zastrzeżenia te nie dotyczą wypadków, kiedy przeniesienie sędziego na inne miejsce służbowe lub w stan spoczynku jest potrzebne wskutek zmian w organizacji sądów lub okręgów sądowych.

Art. 101. Sądy nie mają prawa badać ważności ustaw należyście ogłoszonych, ale mogą rozstrzygać o ważności rozporządzeń i innych zarządzeń władzy rządowej i samorządnej.

Art. 102. Rozprawy przed sędzią, orzekającym zarówno w sprawach cywilnych jak karnych, są ustne i jawne z wyjątkiem wypadku w ustawach przewidzianych.

Art. 103. Będzie jeden Sąd Najwyższy dla spraw sądowych cywilnych i karnych.

Art. 104. Będzie ustanowiony Najwyższy Trybunał Administracyjny dla rozstrzygnięcia sporów z prawa publicznego.

Art. 105. Spory kompetencyjne pomiędzy Sądem Najwyższym a Najwyższym Trybunałem Administracyjnym będzie rozstrzygał Sad Kompetencyjny, złożony z członków obydwu Sądów.

Art. 106. Na wypadek postawienia ministrów w stan oskarżenia będą na każdy okres obrad sejmowych wybrani z góry przez Sejm członkowie Trybunału Stanu z poza składu Sejmu (art. 85 i 92).

Art. 107. Bliższe postanowienia o składzie i urzędowaniu sądów oraz o rozgraniczeniu ich kompetencji od władz administracyjnych określą osobne ustawy.

VI. Samorząd.

Art. 108. Ziemiom i gminom przysługują prawa samorządne, określone ustawami. Ziemie obejmą obszar zamieszkały przez około dwa miliony mieszkańców: granice ziem będą oznaczone w ustawie i mogą ulegć zmianie tylko w drodze ustawodawczej. Także granice gmin wbrew ich woli mogą być tylko w drodze ustawy zmienione.

Art. 109. Ustawy mogą powołać do życia także powiaty, jako pośrednie ciało samorządne między ziemiami a gminami.

Art. 110. Każde ciało samorządne ma własną obieralną reprezentację celem obradowania i uchwalania w sprawach należących do jej samodzielnego zakresu działania. Ciała samorządne mogą się łączyć w związki dla przeprowadzenia zadań wchodzących w zakres samorządnej administracji.

Art. 111. Prawo wyborcze do rad gminnych, do Sejmów i sejmików ziemskich opiera się na tych samych zasadach, jak prawo wyborcze do Sejmu Rzeczypospolitej, może być jednak uczynione zależnem od dłuższego zamieszkania w gminie lub w ziemi.

Art. 112. Ustawy określą udział zarządów ciał samorządnych w administracji państwowej.

VII. Postanowienia ogólne.

Art. 113. Po ustaleniu granic Rzeczypospolitej Polskiej postanowienia niniejszej konstytucji mogą w ciągu jednego roku ulegć

zmianie zwyczajną większością głosów Sejmu przy udziale przynajmniej połowy ogólnej liczby członków Sejmu.

Art. 114. Po upływie lat 25 od chwili wydania niniejszej konstytucji postanowienia jej będą poddane przez Sejm gruntownej rewizji. Zmiana tych postanowień będzie mogła wówczas w ciągu jednego roku nastąpić również zwyczajną większością głosów przy udziale przynajmniej połowy ogólnej liczby członków Sejmu.

VI.

Wniosek p. Buzka i tow. w sprawie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Wysoki Sejm raczy chwalić załączony Projekt Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

My, naród polski, dziękując Bogu Wszechmogącemu za odzyskanie niepodległości całej Zjednoczonej Ojczyzny, a pragnąc utrzymać porządek, spokój i bezpieczeństwo na wewnątrz i zewnątrz, bronić prawa i sprawiedliwości, pomnażać pomyślność powszechną i ugruntować wolność naszą na wszystkie czasy, wybraliśmy, po ustaleniu granic naszych, Sejm urządzający i stanowimy według jego uchwał i rozkazujemy co następuje:

ROZDZIAŁ I.

Naród i ziemia.

Art. 1. Rzeczpospolita Polska składa się z ziem następujących: (około 70 ziem, liczących zwykle 200 tys. do 50 tys. mieszkańców).

Granice tych ziem określa dodatek Nr. 1.

Zmiana tych granic nastąpić może w drodze przepisanej do zmiany konstytucji niniejszej. W ciągu 4 lat po wejściu w życie niniejszej konstytucji może zmiana ta nastąpić także albo w drodze obopólnego porozumienia się ziem interesowanych, albo też, w razie różnicy zdań między niemi, na mocy orzeczenia Najwyższego Sądu Narodowego, wydanego na wniosek gmin interesowanych.

Art. 2. Wszystkie prawa, nieprzekazane w niniejszej konstytucji narodowi, przysługują ziemiom, o ile konstytucja niniejsza nic innego nie stanowi.

Zgodna uchwała dwóch lub więcej ziem może przekazać

oznaczoną sprawę ziemską Sejmowi Narodowemu celem jednolitego unormowania.

Art. 3. Każda ziemia rządzi się według własnej konstytucji, nadanej po raz pierwszy, w sposób określony w osobnej ustawie.

Sposób, w jaki konstytucja ziem może być w całości lub w części zmieniona, będzie w niej samej oznaczony.

Uchwalona przez powołane organy ziemskie konstytucja i wszelkie jej zmiany będą bezzwłocznie podane do wiadomości Prezydenta Rzeczypospolitej i obowiązują, o ile Prezydent w ciągu 45 dni od dnia przesłania mu konstytucji, nie zakaze jej wykonania.

Prezydent może zakazać wykonania konstytucji, a względnie zmian tejsze, tylko wtenczas:

- 1) jeżeli konstytucja narusza przepisy konstytucji narodowej.
- 2) jeżeli nie przepisuje ustroju republikańskiego ziemi.
- 3) jeżeli czyni prawa polityczne, a zwłaszcza prawo wyborcze, zawisłem od cenzusu majątkowego lub podatkowego.
- 4) w ziemiach, w których co najmniej 90% ludności dorosłej, począwszy od 21 roku życia, umie czytać i pisać, musi być konstytucja lub jej zmiana przyjęta w powszechnem głosowaniu ludowem. W ziemiach tych musi być oprócz tego możliwość zmiany konstytucji na żądanie większości obywateli, zastrzeżona.

Do ziem, w których co najmniej 90% ludności dorosłej umie czytać i pisać, zaliczyć należy Śląsk Cieszyński i wszystkie ziemie, składające się wyłącznie z części dawnego zaboru pruskiego. Co do innych ziem należy po każdym spisie ludności oznaczyć procent umiających czytać i pisać z tem zastrzeżeniem, iż ziemie, które raz zaliczone zostały w poczet ziem, odpowiadających wymogom pod 4) ze spisu tych ziem wykreślone być nie mogą nawet wtenczas, gdyby później procent umiających czytać i pisać spadł niżej 90%.

Art. 4. Konstytucja i ustawy ziemskie nie mogą się sprzeciwiać konstytucji niniejszej i zgodnym z nią ustawom narodowym. W razie zachodzącego co do tego sporu rozstrzyga najwyższy sąd narodowy.

Art. 5. Ustawy narodowe określą sposób nabycia i utraty obywatelstwa polskiego.

Każdy obywatel polski musi być obywatelem jednej z gmin Rzeczypospolitej Polskiej.

Każdy obywatel gminy jest równocześnie obywatelem ziemi, do której gmina należy.

Żona nabywa prawo obywatelstwa męża, dzieci ślubne prawo obywatelstwa ojca, dzieci nieslubne prawo obywatelstwa matki. Dzieci urodzone przed zawarciem małżeństwa zostają przez następane małżeństwo rodziców uprawnione.

Każdy obywatel polski uzyskuje obywatelstwo gminne w gminie, w której, po dojściu do pełnoletniości, co najmniej przez rok jeden nieprzerwanie i dobrowolnie mieszkał.

Nikt nie może być równocześnie obywatelem dwóch lub więcej gmin.

Ustawy narodowe określą, do której gminy przydzielić należy obywatela państwa nie będącego obywatelem żadnej z gmin Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 6. Obywatel jednej ziemi ma być w każdej innej ziemi na równi z obywatelami tejże traktowany. powinien więc być dopuszczony do osiedlania się, do nabywania nieruchomości, do wykonywania przemysłu, do uzyskania urzędów publicznych i do używania wszelkich innych praw obywatelskich pod temi samemi warunkami, co obywatele tej ziemi, nie może zaś być podatkami lub innemi ciężarami więcej od nich obciążony.

Prawo głosowania w sprawach i przy wyborach ziemskich i gminnych nabywa obywatel innej ziemi w pół roku po osiedleniu się w gminie.

Art. 7. Prawo wolnoprzesiedłości, tudzież prawo przenoszenia swej własności w granicach państwa, przysługuje każdemu obywatelowi polskiemu w obrębie całej Rzeczypospolitej z następującemi ograniczeniami:

a) ustawy narodowe mogą ograniczyć prawo wolnoprzesiedłości włóczęgów, osób niebezpiecznych dla mienia, prostytutek, a w wypadkach nadzwyczajnych i z innych ważnych powodów;

b) za zezwoleniem rządu ziemskiego może gmina wydać obywatela polskiego z gminy wtenczas jeżeli nie posiada on

dowodów przynależności do jakiegokolwiek gminy i nie wystara się o dowód taki w przeciągu trzech miesięcy, tudzież wtenczas, jeżeli nie będąc obywatelem tej gminy, był stale ciężarem dobroczynności publicznej już w dotychczasowem miejscu zamieszkania lub też jeżeli się stanie ciężarem dobroczynności publicznej przed nabyciem obywatelstwa w gminie, a gmina, do której dotychczas przynależy, mimo urzędowego wezwania, nie udzieli mu koniecznego utrzymania.

Gdyby ustawa ziemską nałożyła obowiązek utrzymywania ubogich nie na gminę, ale na ziemię, lub na inne związki komunalne, mają przepisy te analogiczne zastosowanie.

Art. 8. Wszyscy Polacy są wobec ustawy równi.

Znosi się wszelkie przywileje rodowe i stanowe z tem zastrzeżeniem, iż ustawodawstwu ziemskiemu przysługuje prawo zniesienia przepisów art. 89, 90, 91 i 100 księgi dziewiątej kontynuacji tomu dziewiątego Zbioru Praw Cesarstwa Rosyjskiego z r. 1912 przepis co do organizacji ziemskiej włościan w guberniach Królestwa Polskiego).

Art. 9. Własność prywatna jest nietykalna.

Wywłaszczenie całkowite lub częściowe winno być uzasadnione użytecznością powszechną, w ustawie wskazaną, wymaga słusznego wynagrodzenia i może się odbyć tylko w sposób, ustawą przepisany.

Art. 10. W myśl starodawnego polskiego prawa „Neminem Captivabimus“ z r. 1430 wolność osobistą obywateli poręcza się. Przeto ograniczenie wolności, zwłaszcza zaś aresztowanie i rewizja osobista, są dopuszczalne tylko w wypadkach, ustawowo przewidzianych i w sposób przewidziany przez ustawy.

Art. 11. Mieszkanie obywatela jest nietykalne.

Wkroczenie do mieszkania, rewizja domowa i zatrzymanie papierów i wszelkich ruchomości może mieć miejsce tylko w wypadkach, ustawą przewidzianych, przy ścisłym zachowaniu postępowania, ustawowo przepisanego.

Art. 12. Tajemnica korespondencji może być naruszona jedynie w wypadkach ustawą przewidzianych.

Art. 13. Wolność wyboru zawodu i zarobkowania może być ograniczona tylko w drodze ustawodawczej.

Bez zezwolenia Sejmu narodowego nie mogą ustawy ziemskie

uczynić prawa wykonywania przemysłu lub innego zawodu zależnym od zezwolenia władzy lub dowodu uzdolnienia. Tylko wykonywanie przemysłu szynkarskiego, przemysłu drobnej sprzedaży i drobnego handlu gorącymi napojami wysokokoweni w ilościach poniżej dwóch litrów, może być uzależnione od zezwolenia (koncesji) władzy.

Ustawy ziemskie nie mogą ograniczyć handlu między ziemiami.

Art. 14. Ustawodawstwo co do stowarzyszeń o celach zarobkowych należy do narodu. Ustawodawstwo co do innych stowarzyszeń należy do ziem, z tem zastrzeżeniem, iż obywatele mają posiadać prawo stowarzyszania się, o ile stowarzyszenie nie jest co do swojego celu lub też co do środków działania sprzeczne z prawem albo niebezpieczne dla państwa.

Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać stowarzyszenia sprzeczne z prawem albo niebezpieczne dla państwa, jeżeli właściwa władza ziemska, mimo iż ją prezydent do tego wezwał, stowarzyszenia nie rozwiązała.

Art. 15. Obywatele mają prawo zgromadzania się. Wykonywanie tego prawa i jego ograniczenia określa ustawy ziemskie.

Art. 16. Obywatele mają prawo układania petycji indywidualnych lub zbiorowych. Wręczenie tych petycji władzom lub izbom ustawodawczym może jednak nastąpić tylko przez delegacje, nie składające się z więcej niż 12 osób.

Art. 17. Konstytucje ziemskie określa prawa narodowe mniejszości narodowych w szkołach i urzędach publicznych.

Przyznane w konstytucji ziemskiej mniejszościom narodowym prawo używania języka niepolskiego w korespondencji z władzami naczelnymi ziemi, przysługuje im także w korespondencji z władzami narodowymi.

Z wyjątkiem władz gminnych są wszelkie władze ziemskie w obrębie państwa zobowiązane przyjmować pisma polskie i odpowiadać na takie pisma w języku polskim.

Art. 18. Do narodu należą wszelkie sprawy zagraniczne, a więc: prawo wypowiedzania wojny i zawierania pokoju, prawo zawierania z państwami zagranicznymi przymierzy, traktatów handlowych, cłowych, traktatów o uregulowanie granic i innych traktatów, prawo wysyłania i przyjmowania dyplomatów i służby konsularnej itd.

Ziemię posiadają wyjątkowo prawo zawierania traktatów z państwami zagranicznymi w sprawach, należących do zakresu działania ziemi. Zawarcie takiego traktatu może nastąpić tylko za pośrednictwem narodowego ministerstwa spraw zagranicznych.

Bezpośrednie stosunki urzędowe ziemi z dyplomatami i z władzami centralnymi państw zagranicznych są zakazane.

Art. 19. Do narodu należą wszelkie sprawy wojskowe z następującemi wyjątkami:

1) ziemię posiadają prawo utrzymania żandarmerji, milicji i policji wystarczającej, celem utrzymania porządku i bezpieczeństwa wewnątrz ziemi, a wszelkie sprawy żandarmerji, milicji i policji są sprawami ziemskimi. Komendanta żandarmerji i milicji i naczelnika policji mianuje władza według konstytucji ziemskiej właściwa:

2) wspieranie ubogich rodzin rezerwistów, powołanych na ćwiczenia i żołnierzy zmobilizowanych, jest sprawą ziemską. Część wyłożonych z tego tytułu kosztów może naród zwrócić ziemi według norm, ustalonych w ustawie narodowej;

3) ustawy narodowe przepiszą, w jakim zakresie władze ziemskie powinny pomagać przy wykonywaniu ustaw wojskowych w ziemi:

4) ustawy narodowe o kwaterunku i o podwodach dla wojska będą zawierały tylko przepisy zasadnicze. Dalsze ich uzupełnienie jest sprawą ustawodawstwa ziemskiego.

Art. 20. Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych powierza się sądom narodowym.

Ustawodawstwo co do organizacji tych sądów, co do postępowania sądowego, tudzież ustawodawstwo cywilne i karne wraz z ustawodawstwem o spółkach akcyjnych, o prawie prasowym i o ochronie własności przemysłowej, literackiej i artystycznej należy do narodu z następującemi zastrzeżeniami:

1) utrzymywanie domów pracy i domów poprawczych i ochrona dzieci zaniedbanych, jest wraz z ustawodawstwem w tych sprawach sprawą ziemską. Dla utrzymania tych zakładów może Sejm narodowy przyznać ziemiom subwencję:

2) w sprawach, należących do ustawodawstwa ziemskiego, mogą ustawy ziemskie zawierać także przepisy prawa cywilnego

i karnego i procesowego. potrzebne celem unormowania sprawy. Przepisy te mogą uzupełniać lub zmieniać przepisy, powszechnego prawa narodowego.

Art. 21. W każdej ziemi może ustawa ziemska wprowadzić sąd ziemski. a ustawy ziemskie przekażą temu sądowi prawa następujące:

- a) prawo rozstrzygania skarg cywilnych o wynagrodzenie szkody, wyrządzonej przez sprzeczne z obowiązkiem urzędowym urzędowanie funkcjonariuszy ziemskich. a ewentualnie i gminnych:
- b) prawo rozstrzygania rekursów przeciwko orzeczeniom karnym władz ziemskich w sprawach określonych ustawami ziemskimi:
- c) prawo rozstrzygania rekursów przeciwko wymiarowi podatku ziemskiego. nałożonego przez władzę ziemską:
- d) prawo badania ważności wyborów do Sejmu ziemskiego i do reprezentacji gminnych. jeżeli wybór został zaprotestowany:
- e) obywatele, których prawa lub interesy zostały naruszone przez sprzeczne z ustawą zarządzenia lub orzeczenia władz ziemskich. będą mieli, o ile ustawa ziemska nie innego nie przepisze, prawo rekursu do sądu ziemskiego.

Ustawy ziemskie mogą nadać sądowi ziemskiemu dalsze prawa w sprawach ziemskich.

Art. 22. Nikt nie może być pozbawiony sądu. któremu z prawa podlega.

Sądy wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach. oznaczonych ustawami przed popełnieniem przestępstwa.

Art. 23. Ściganie obywatela i wymierzanie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie już istniejącej ustawy.

Śmierć cywilna, kara wywołania lub konfiskaty majątku nie może być wyrzeczona.

Art. 24. Każdy obywatel może swobodnie wyrażać swe myśli w słowie, w piśmie, w druku i w formie obrazowej, o ile nie przekracza granic ustawą narodową zakreślonych.

Prasa może być podana tylko przewidzianym w ustawach ograniczeniom.

Cenzura uprzednia nie może być ustanowiona.

Zaprowadzenie systemu koncesyjnego co do wydawania druków jest również niedopuszczalne.

Art. 25. Naród ma prawo zaprowadzenia monopoli i prawo nakładania podatków i opłat na rzecz skarbu narodowego.

Ziemie mają prawo wprowadzania monopoli i prawo nakładania podatków i opłat z następującymi ograniczeniami:

- 1) odnośne ustawy ziemskie nie mogą się sprzeciwiać ustawom narodowym;
- 2) podatki od przedmiotów konsumpcji mogą obciążać tylko konsumpcję wewnątrz ziemi i mogą być pobierane tylko w sposób nietamujący wolności handlu w obrębie państwa;
- 3) ustawa narodowa może na żądanie ziem interesowanych wydać przepisy, potrzebne celem uniknięcia podwójnego lub kilkakrotnego opodatkowania przez dwie lub więcej ziem.

Art. 26. Wylącznie narodowi zastrzega się:

- 1) prawo pobierania ceł dowozowych, wywozowych i przewozowych;
- 2) prawo bicia monet i prawo oznaczania systemu monetarnego, tudzież systemu miar i wag;
- 3) prawo ustalenia zasad co do emisji pieniędzy papierowych;
- 4) prawo wydawania banknotów może naród zastrzedz albo sobie, albo bankowi, upoważnionemu przez ustawę narodową;
- 5) prawo normowania i nadzorowania działalności banków hipotecznych i prywatnych przedsiębiorstw asekuracyjnych;
- 6) monopol pocztowy, telegraficzny i telefoniczny;
- 7) ustawodawstwo i nadzór co do budowy i ruchu kolei żelaznych, żeglugowych dróg wodnych (naturalnych i sztucznych) tudzież co do żeglugi powietrznej. Ustawodawstwo i nadzór co do tramwajów i kolei drugorzędnych może ustawa narodowa poruczyć ziemiom:
- 8) prawo ustawodawstwa i nadzoru co do żeglugi morskiej, co do policji morskiej i innych spraw morskich wraz z utrzymywaniem znaków morskich. Na budowie portowe może naród udzielać subwencji;
- 9) prawo wydawania pożyczek losowych, tudzież prawo urządzania loterii;
- 10) ustawodawstwo co do przedsiębiorstwa lekarzy, aptekarzy,

adwokatów, notariuszy, geometrów i innych techników naukowo wykształconych, tudzież co do agentów emigracyjnych:

- 11) ustawodawstwo górnicze;
- 12) prawo unormowania i wykonywania policji obcych z pomocą własnych organów lub organów ziemskich;
- 13) prawo uregulowania i nadzorowania emigracji do państw zagranicznych:

14. prawo wydawania przepisów paszportowych.

Art. 27. Ustawodawstwu narodowemu, a w braku ustaw narodowych ziemskiemu, zastrzega się wydawanie przepisów:

- 1) co do uwierzytelnienia dokumentów publicznych;
- 2) co do zarządzeń policyjnych przeciwko włóczęgom i innym osobom niebezpiecznym;
- 3) co do zarządzeń sanitarnych przeciwko epidemjom i zarazom bydłecym;
- 4) co do obrotu środkami żywności, tudzież innymi przedmiotami użytku konsumpcji, o ile one mogą być niebezpieczne dla zdrowia lub życia;
- 5) co do ustawodawstwa ochronno-robotniczego;
- 6) co do ubezpieczeń socjalnych;
- 7) co do prawa wykonywania rybołówstwa, co do ochrony ptaków pożytecznych dla rolnictwa i leśnictwa, tudzież co do tępienia szkodników polnych i leśnych.

Wykonywanie przepisów, wymienionych tutaj ustaw, należy do ziem pod nadzorem władz narodowych. Na utrzymanie zakładów badania środków żywności, na zwalczanie epidemji i zaraz bydłecych w pasie granicznym, tudzież na cele ubezpieczeń socjalnych może uchwalić Sejm narodowy subwencje, może jednak zorganizować także kilka narodowych zakładów badania środków żywności.

Naród posiada także prawo przeprowadzania dochodzeń statystycznych z pomocą władz narodowych i władz ziemskich.

Art. 28. Ustawodawstwo o stosunku państwa do Kościoła i do stowarzyszeń religijnych przysługuje sejmowi narodowemu.

Art. 29. Wolność wiary i sumienia jest nietykalna.

Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Wolności wyznania nie wolno używać w sposób naruszający ustawy.

Nikomu nie wolno wymierzać kar jakiegobądź rodzaju z powodu jego przekonań religijnych.

Art. 30. Żaden obywatel nie może być pozbawiony praw przysługujących innym obywatelom z powodu swego wyznania.

Nikt nie może uchylać się od spełniania obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych.

Nikt nie jest obowiązany do płacenia podatków, nałożonych specjalnie na właściwe cele wyznaniowe stowarzyszenia religijnego, do którego nie należy.

Art. 31. Poręcza się wolność wykonania służby Bożej w granicach wskazanych względami moralności i porządku publicznego.

Art. 32. Każdy Kościół i związek religijny, niesprzeciwiający się ani prawu, ani moralności, może prowadzić samodzielnie swe sprawy wewnętrzne, może zarządzać i rozporządzać swym majątkiem, pozostaje w posiadaniu i używaniu swych fundacji i funduszków oraz zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Wszelako żaden Kościół ani związek religijny nie może stawać w sprzeczności z ustawami państwa.

Art. 33. Naród utrzymuje uniwersytety, politechniki i inne zakłady z rangą uniwersytetu. Ustawodawstwo co do tych szkół przysługuje narodowi.

Pod warunkami określonymi uchwałą Sejmu Narodowego, mogą być ze skarbu narodowego udzielane subwencje gminom lub innym korporacjom na utrzymanie szkół ludowych, handlowych, przemysłowych, rolniczych, lasowych, seminarjów nauczycielskich i innych szkół fachowych.

Art. 34. Ziemie troszczą się zwłaszcza o dostateczne nauczanie ludowe i o kształcenie nauczycieli szkół ludowych, przestrzegając przytem następujące przepisy:

1) we wszystkich gminach, posiadających szkołę ludową, będzie wprowadzony obowiązek szkolny dla dzieci w wieku szkolnym, mieszkających od szkoły nie dalej, niż 4 kilometry:

2) ustawa ziemska zarządzi zakładanie dostatecznej ilości szkół we wszystkich gminach, poczem wprowadzi w całej ziemi powszechny obowiązek szkolny:

3) tam, gdzie obowiązek szkolny dotychczas istnieje, nie może

być czas trwania obowiązku szkolnego bez zezwolenia Sejmu Narodowego obniżony.

Sejm Narodowy zarządzi co potrzeba przeciwko ziemiom, któreby nie wypełniały obowiązków, z tego artykułu.

Art. 35. Ustawodawstwo co do szkół, nie wymienionych w art. 33 ustęp 2, przysługuje ziemiom, które też wykonywują co do tych szkół nadzór państwowy.

Naród będzie wysyłał inspektorów szkolnych celem zbadania, czy wypłacane ze skarbu narodowego subwencje zostały z należytym pożytkiem zużyte.

Art. 36. Nauka i nauczanie jest wolne.

Każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy, jakoteż objąć w nim kierownictwo pod warunkami, przewidzianymi w ustawach.

Art. 37. Nauczanie w szkołach ludowych, utrzymywanych przez ziemię lub jednostki samorządne, winno być bezpłatne.

Art. 38. Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne jak i prywatne, podlegają nadzorowi władz ziemskich, a względnie narodowych.

W ziemiach niepolskich wolno udzielać państwu subwencji szkołom, przeznaczonym dla mniejszości polskich.

Art. 39. Ustawodawstwo i nadzór nad drogami bitymi jest sprawą ziemską z tem zastrzeżeniem, iż narodowi przysługuje zwierzchni nadzór nad drogami i mostami, których utrzymanie leży w interesie narodu. Na drogi takie może Sejm Narodowy przyznawać subwencje pod warunkami uchwałą Sejmu określonymi.

Art. 40. Regulacja i obwałowanie rzek żeglownych i splawnych, ich kanalizowanie, tudzież budowa sztucznych dróg wodnych będzie przez naród wykonana, przyczem ziemię powinny się przyczynić do kosztów, w stosunku określonym ustawą narodową.

Naród ma prawo wykonywać także inne roboty publiczne na koszt skarbu narodowego, może też udzielić subwencji na wykonywanie takich robót przez ziemię.

Naród ma prawo wydawania ustaw, potrzebnych celem wykonania i celem ochrony wspomnianych robót publicznych.

Prezydent Rzeczypospolitej może zakazać wykonywania robót publicznych, niezgodnych z interesem wojskowym narodu.

Art. 41. Tworzenie domów gry jest zakazane.

Art. 42. Naród gwarantuje utrzymanie porządku prawnego wewnątrz ziemi.

W razie zamącenia porządku wewnątrz ziemi albo, gdyby z sąsiedniej ziemi groziło niebezpieczeństwo, któremu by ziemia własnymi siłami poddać nie mogła, może rząd ziemski zażądać od Prezydenta Rzeczypospolitej pomocy wojskowej. Gdyby to w wypadkach nagłych było niemożliwe, może rząd ziemski zażądać pomocy wojskowej od najbliższego komendanta wojskowego, winien jednak natychmiast o tem zawiadomić Prezydenta Rzeczypospolitej.

Gdyby rząd ziemski był pozbawiony możliwości żądania pomocy, zarządzi Prezydent Rzeczypospolitej interwencję narodową, z własnej inicjatywy.

Koszta pomocy wojskowej ponosi ziemia, wzywająca pomocy, albo też powodująca taką. Sejm Narodowy może w razie specjalnych okoliczności nałożyć kosza lub ich część na kogo innego. Te same przepisy stosują się do wypadku interwencji narodowej.

Art. 43. W sprawach, nieprzekazanych narodowi, mogą ziemie zawierać między sobą umowy. Umowy te będą przedłożone Prezydentowi Rzeczypospolitej, któremu przysługuje w terminie 30 dni prawo zakazania umów, sprzecznych z niniejszą konstytucją lub z ustawami narodu. Przeciwnie orzeczeniu Prezydenta Rzeczypospolitej przysługuje ziemiom rekurs do Najwyższego Sądu Narodowego, który decyduje ostatecznie.

Art. 44. Z zastrzeżeniami, zawartymi w konstytucjach ziemskich, jest władzą ustawodawczą w sprawach ziemskich Sejm ziemski.

Ustawy ziemskie, przyjęte przez Sejm, przedłoży rząd natychmiast Prezydentowi Rzeczypospolitej, który posiada, w ciągu 21 dni od chwili doręczenia mu tekstu, prawo zawieszenia przepisów, niezgodnych z konstytucją lub z ustawami narodowymi. O prawności zawieszenia orzeka ostatecznie najwyższy sąd honorowy w terminie, nieprzekraczającym dni 2. Prezydent Rzeczypospolitej prześle bezzwłocznie ustawę, której przepisy zawiesił, Sądowi Narodowemu.

Art. 45. O ile dla pewnych szczegółowych zadań administracji narodowej nie będą stworzone osobne władze i urzędy narodowe, będzie sprawowanie administracji narodowej powierzane władzom

ziemskim pod naczelnem kierownictwem Prezydenta Rzeczypospolitej i centralnych władz narodowych.

Gdyby władze ziemskie nie stosowały się do zleceń, wydanych przez właściwą władzę narodową lub też, gdyby sprawowały powierzone sobie sprawy narodowe tak niedbale, iżby stąd wynikło niebezpieczeństwo znaczniejszej szkody dla narodu, może Prezydent Rzeczypospolitej, po dwukrotnem upomnieniu rządu ziemskiego, polecić sprawowanie danych spraw narodowych komisarzowi narodowemu, a to, jeżeli chodzi o sprawy wymienione w art. 27, na czas nieprzekraczający lat trzech. Koszta takiego zarządzenia ponosi ziemia. Jednorazowe przedłużenie wspomnianego okresu 3-letniego na dalszych lat najwyżej siedm może być zarządzone w drodze ustawy narodowej.

Art. 46. Władzą wykonawczą w sprawach ziemskich są władze ziemskie, oznaczone w konstytucjach ziemskich.

Ustawa ziemska może poruczyć władzom narodowym w poszczególnych sprawach ziemskich funkcje zgodne z charakterem i powołaniem tych władz.

Gdyby ziemia nie sprawowała należytej administracji w sprawach ziemskich, a gdyby wskutek tego powstało niebezpieczeństwo większych rozmiarów, zagrażające ziemiom sąsiednim lub narodowi, może być administracja w danych sprawach ziemskich w drodze ustawy narodowej przekazana komisarzowi narodowemu, na czas nieprzekraczający lat 10.

Przeciwko zapadłym w ostatniej instancji orzeczeniom władz ziemskich i sądów ziemskich, naruszającym przepisy konstytucji lub innych ustaw narodowych, przysługuje prawo rekursu do Najwyższego Sądu Narodowego.

Art. 47. Gdyby władze ziemskie nie chciały, umyślnie lub z niedbalstwa, wykonywać prawnych zarządzeń władz narodowych, przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej prawo użycia środków przymusowych.

ROZDZIAŁ II.

Sejm Narodowy.

Art. 48. Sejm Narodowy składa się z dwóch izb: z izby poselskiej i senatu.

Art. 49. Posłowie i senatorowie nie są krępowani żadnymi instrukcjami.

Art. 50. Izba poselska składać się będzie z 400 posłów, wybranych w głosowaniu tajnem, bezpośredniem i równem przez wszystkich obywateli płci męskiej w wieku powyżej lat 21 z wyjątkami, wynikającymi z artykułu 51.

Kobiety, posiadające na mocy ustaw ziemskich prawo głosowania przy wyborach do Sejmu ziemskiego, posiadają prawo to także przy wyborach do Sejmu narodowego.

Art. 51. Wojskowi, pozostający w służbie czynnej, nie biorą udziału w wyborach.

Ordynacja wyborcza sejmowa określi inne ograniczenia powszechności prawa wyborczego.

Art. 52. Prawo głosowania może być wykonywane tylko osobiście; głosowanie z upoważnienia nie jest dopuszczalne.

Art. 53. Ogólną liczbę posłów dzieli się między poszczególne ziemie w stosunku do liczby ludności cywilnej, obecnej w ziemi w chwili powszechnego spisu ludności.

Każda ziemia będzie wybierała przynajmniej jednego posła.

W ziemiach, wybierających więcej niż dwóch posłów, muszą być wprowadzone wybory stosunkowe. W ziemiach, wybierających więcej niż 5 posłów, może ordynacja wyborcza podzielić ziemię na dwa lub kilka okręgów wyborczych, z których każdy wybiera przynajmniej trzech posłów. Ogólną liczbę posłów ziemi dzieli się między poszczególne okręgi wyborcze w stosunku do liczby ludności cywilnej, ustalonej przez ostatni powszechny spis ludności.

Art. 54. Posłowie są wybierani na lat 5. Prezydent Rzeczypospolitej może jednak zarządzić za zgodą senatu wcześniejsze rozwiązanie izby poselskiej.

Na żądanie co najmniej połowy izb poselskich sejmów ziemskich, powinien Prezydent Rzeczypospolitej izbę rozwiązać.

Rozwiązując izbę, zarządza Prezydent równocześnie przeprowadzenie powszechnych wyborów. Wybory te będą dokonane najpóźniej w niedzielę przed upływem 90 dni od dnia rozwiązania Sejmu. Izba nowo wybrana zbierze się najpóźniej we wtorek, w dziewięć dni po wyborach.

Art. 55. Pomijając wybory pierwsze i wybory po rozwiązaniu izby poselskiej, będą się wybory powszechne do izby poselskiej

odbywały w drugą niedzielę w czerwcu. W wypadku tym urzęduje nowowwybrana izba — o ile nie zostanie rozwiązana — przez lat 5, aż do drugiej niedziel w czerwcu.

Pierwsza izba poselska, wybrana po wejściu w życie niniejszej konstytucji, tudzież pierwsza izba, wybrana po rozwiązaniu izby poselskiej, zbiera się we wtorek w 9 dni po wyborach i urzęduje — o ile nie zostanie wcześniej rozwiązana — przez pełnych lat 4 i aż do drugiej niedziel w czerwcu roku piątego.

Art. 56. Wybieralni do izby poselskiej są w każdym okręgu wyborczym, bez względu na miejsce zamieszkania, wszyscy obywatele (obywatelki) państwa w wieku powyżej 25 lat, odpowiadający warunkom wymagany dla wyborców.

Wpisanie do listy wyborców nie jest warunkiem wybieralności.

Art. 57. Senat składa się z . . . senatorów, po dwóch z każdej ziemi

Art. 58. Senatorów ziemi wybiera sejm ziemski łącznie z członkami rządu ziemskiego w sposób określony ustawą ziemską, a względnie w porządku sejmowania Sejmu ziemskiego.

W ziemiach, w których członków rządu ziemskiego wybiera lud, a w których rady gminne są wybierane w głosowaniu powszechnem i równem, mogą być senatorowie wybierani przez wyborców, wybranych przez rady gminne, a gdzieby tych nie było, przez zebrania gminne. Na każdych rozpoczętych pięćset dusz ludności cywilnej, obecnej w gminie podczas ostatniego spisu powszechnego, wybiera każda gmina jednego wyborcę. Przepis ten nie obowiązuje w miastach, liczących więcej aniżeli 50.000 mieszkańców, tutaj wybiera wyborców bezpośrednio lud. Sposób przeprowadzenia wyboru wyborców i senatorów określi ustawa ziemska.

Art. 59. Senatorowie są wybierani na lat 9.

Senat nie może być rozwiązany.

Wybory senatorów odbywają się co trzy lata.

Z wyjątkiem pierwszych wyborów, po wejściu w życie niniejszej konstytucji, będą się wybory senatorów odbywały w pierwszą niedzielę w maju. Wybrani przy pierwszych wyborach senatorowie ziem, mających w spisie ziem w art. 1 nr. 1, 4, 7, 10 i t. d. przestają urzędować po upływie pełnych 2 lat od dnia wyboru w pierwszą niedzielę w maju roku trzeciego.

Senatorowie ziem, mających w spisie ziem nr. 2, 5, 8, 11 itd. przestają urzędować w 3 lata później.

Dalsze 3 lata później przestają nareszcie urzędować senatorowie ziem, mających w spisie nr. 3, 6, 9, 18 itd.

Art. 60. Wybieralnymi do senatu są w każdej ziemi wszyscy obywatele (obywatelki) państwa w wieku powyżej 40 lat odpowiadający warunkom, wymaganym dla wyborców do izby poselskiej. Wpisanie na listę wyborców nie jest warunkiem wybieralności.

Art. 61. Prezydent Rzeczypospolitej, ministrowie i członkowie Najwyższego Sądu Narodowego nie mogą być wybrani senatorami.

Art. 62. Senator, powołany do płatnej służby państwowej, traci mandat.

Przepis ten nie dotyczy profesorów wyższych uczelni.

Art. 63. Nikt nie może zasiadać w izbie poselskiej i w senacie w ciągu tej samej sesji.

Art. 64. Ordynacja wyborcza określi, jakie stanowiska zarobkowe i jakie stosunki pieniężne z rządem nie są zgodne ze stanowiskiem poselskim lub senatorskim.

Art. 65. O wybieralności posłów i senatorów orzeka sama izba, w razie zaś gdyby przeciwko wyborowi wniesiono protest — Najwyższy Sąd Narodowy.

Ważność wyborów sprawdzają izby. O ważności wyborów za protestowanych orzeka Najwyższy Sąd Narodowy.

Art. 66. Urzędnicy publiczni, powołani do Sejmu, nie potrzebują urlopu ani zezwolenia władzy przełożonej dla brania udziału w pracach Sejmu.

Art. 67. Członkowie Sejmu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za jakiegokolwiek głosowanie w izbie lub w komisjach. Za zachowanie się i za oświadczenia w izbie lub w komisjach odpowiadają tylko przed swoją izbą, według przepisów porządku sejmowania.

Art. 68. W ciągu sesji członkowie Sejmu nie mogą być pozbawieni wolności, ani też postępowanie karne nie może być przeciwko nim wdrażane bez uprzedniej zgody właściwej izby sejmowej, o ile nie będą schwytani na gorącym uczynku. W tym wypadku władza sądowa uwiadomi niezwłocznie prezydium właściwej izby sejmowej. Izba może zażądać bezzwłocznego uwolnienia, nie-

zależnie od tego, czy uwięzienie nastąpiło podczas sesji, czy przed jej rozpoczęciem.

Postępowanie karne przeciwko posłowi i senatorowi na żądanie izby winno być zawieszono na czas sesji.

Art. 69. Posłowie i senatorowie będą korzystali bezpłatnie z przejazdu kolejami i ze środków rządowej komunikacji publicznej. Za każdą sesję zwyczajną otrzymają oni odszkodowanie stałe, oznaczone w ustawie.

Mniejsze stosunkowo odszkodowanie dzienne otrzymają członkowie sejmiku za czas trwania sesji nadzwyczajnej.

Za każdy dzień, w którym członek nie był w sejmie obecny, należy odciągnąć kwotę, w ustawie oznaczoną.

Art. 70. Izba poselska wybiera marszałka izby poselskiej i zastępców marszałka na czas, określony w porządku sejmowania.

Art. 71. Marszałkiem senatu jest wiceprezydent Rzeczypospolitej, głosi on jednak tylko w razie równości głosów.

Zastępców marszałka wybiera senat.

Gdyby wiceprezydent objął urząd Prezydenta Rzeczypospolitej, wybierze senat marszałka czasowego, prezydującego aż do wyboru nowego wiceprezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 72. Posłowie i senatorowie mogą wykonywać prawo głosowania w izbie nie inaczej, jak osobiście.

Głosowanie jest jawne, tylko wybory odbywają się tajnie kartkami.

Art. 73. Obrady sejmowe będą jawne. Wszelako przewodniczący w izbie, jako też przedstawiciel rządu i określona w porządku sejmowania część izby, może zażądać tajności obrad w pewnym przedmiocie.

Wnioski o tajności będą rozpatrywane i głosowane przy drzwiach zamkniętych.

Art. 74. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za sprawozdanie z jawnych obrad sejmowych, zgodne z prawdą.

Art. 75. Każda izba obraduje i uchwała oddzielnie, o ile niniejsza konstytucja nie innego nie stanowi.

Art. 76. Uchwały izb sejmowych zapadają prostą większością głosujących przy obecności co najmniej $\frac{1}{3}$ ustawowej liczby członków izby.

Przepis ten nie dotyczy oznaczonych w porządku sejmowania wyborów do komisji sejmowych.

Art. 77. Ministrowie i komisarze rządu mają prawo przemawiać w izbach sejmowych i w komisjach poza kolejną mowę. zapisanych do głosu.

Na żądanie izby minister winien się stawić osobiście dla wysłuchania jej oświadczeń.

Art. 78. Izby sejmowe uchwalają, każda dla siebie, swój porządek sejmowania. Porządek ten określi także dyscyplinę w izbie i środki przysługujące marszałkowi, celem przeprowadzenia zarządzeń dyscyplinarnych.

Art. 79. Obie izby sejmowe zbierają się corocznie na sesję zwyczajną we wtorek po drugiej niedzieli we wrześniu.

Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać sejm lub jedną z izb na sesję nadzwyczajną, musi to zaś uczynić na żądanie $\frac{1}{3}$ członków izby poselskiej, $\frac{1}{3}$ senatorów, lub też $\frac{1}{4}$ części ziem.

Odroczenie sejmu na więcej, niż na tydzień, może nastąpić za zgodą obu izb. Gdyby izby nie mogły się co do tego porozumieć, decyduje Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 80. Sejm narodowy wykonywa władzę ustawodawczą we wszystkich sprawach narodowych.

Zadne rozporządzenie, zawierające przepisy prawne, nie wyłączając rozporządzeń wydanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej, nie może być wydane inaczej jak z upoważnienia ustawy.

Ustawy określają zasady organizacji władz administracyjnych i zakres ich działania.

Zmiana granic państwa może nastąpić tylko w drodze ustawy.

Art. 81. Prawo początkowania ustaw przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej i każdej izbie.

Art. 82. Projekt budżetu i wszelkich ustaw podatkowych, skarbowych i wojskowych winien być wniesiony najpierw do izby poselskiej.

Art. 83. Każda uchwała, przyjęta zgódnie przez obie izby, będzie, zanim się stanie ustawą, przedłożona Prezydentowi Rzeczypospolitej.

Prezydent podpisuje uchwały, na które się zgadza. Uchwały podpisane mają moc ustawy.

Art. 84. Uchwały, którym Prezydent odmówi podpisu, powin-

ny być wraz z powodami odmowy zwrócone izbie, która pierwsza uchwałę tę powzięła. Izba ogłasza powody odmowy w swych protokółach i przystępuje do ponownych obrad nad uchwałą.

Jeżeli po ukonczeniu tych obrad w imiennem głosowaniu okaże się, iż co najmniej połowa członków izby brała udział w głosowaniu, a co najmniej $\frac{2}{3}$ głosujących oświadczyło się za uchwałą, należy ją wraz z powodami odmowy sankcji przesłać drugiej izbie.

Jeżeli po ukonczeniu obrad nad sprawą okaże się w imiennem głosowaniu także w drugiej izbie, iż co najmniej połowa członków izby brała udział w głosowaniu, a co najmniej $\frac{2}{3}$ głosujących oświadczyło się za uchwałą, staje się uchwałą obu izb ustawą.

Jeżeliby Prezydent w ciągu dwóch tygodni po otrzymaniu uchwały obu izb, uchwały tej ani nie podpisał, ani izbom nie odesłał, staje się uchwałą ustawą tak, jak gdyby przez Prezydenta była podpisana.

Art. 85. Pominąwszy wypadek, wyszczególniony w art. 87, nie może projekt ustawy, odrzucony czy to przez Prezydenta, czy przez jedną izbę, być ponownie oddany pod obrady sejmowi w ciągu tej samej sesji.

Art. 86. Projekt ustawy, przez jedną izbę sejmową uchwalony, a przez drugą zmieniony, winien być zwrócony pod obrady pierwszej.

Na wniosek jednej z izb będzie powołana komisja rozjemcza, której członków wybiorą obie izby w równej ilości. Komisja przedłoży wnioski swoje tej izbie, która uchwalila projekt pierwotny.

Powołanie komisji rozjemczej jest obowiązkowe w wypadkach niezgodności izb co do szczegółów w uchwałach budżetowych.

Art. 87. Ustawy są ogłaszane przez Prezydenta Rzeczypospolitej w Dzienniku Praw Państwa z powołaniem się na zgodne uchwały obu izb.

Rozporządzenia władz centralnych, zawierające przepisy prawne, winny być również ogłaszane w Dzienniku Praw Państwa, przyczem podany być winien przepis ustawy, upoważniający do wydania danego rozporządzenia.

Ustawy wchodzą w życie w 15-ym dniu po wydaniu N-ru Dziennika Praw Państwa, w którym są ogłoszone, o ile same nie zawierają odmiennego postanowienia. Przepis ten dotyczy rów-

niez rozporządzeń władz centralnych, zawierających przepisy prawne.

Art. 88. Ustawa oznacza na czas określony stan liczebny wojska w czasie pokoju.

Art. 89. Sejm ustala corocznie budżet zawierający obliczenie wszystkich dochodów i rozchodów państwa na rok następny.

Każde przekroczenie budżetu wymaga uprzedniej zgody sejmowi.

Kwoty oznaczone w budżecie lub dodatkowo uchwalone, mogą być użyte tylko na cel, w odnośnej ustawie określony.

Jeśli budżet nie jest uchwalony, wolno pobierać tylko te podatki i daniny państwowe, których dalszy pobór ustawy wyraźnie zezwalają. Wolno też czynić takie wydatki, które czynić ustawy wyraźnie zezwalają.

Art. 90. Zaciągnięcie pożyczki narodowej, pozbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości państwowej, jakoteż przyjęcie gwarancji finansowej przez naród nastąpić może tylko z upoważnienia ustawy.

Sejm uchwała co do tworzenia stałych posad urzędniczych i oznacza przywiązane do nich place.

Art. 91. Czuwanie nad tem, by przepisy artykułu 92 i 93 nie były przekraczane, należy do Naczelnej izby obrachunkowej.

Izba ta bada wszelkie rachunki narodowe i wszelkie rachunki funduszków przez naród zawiadywanych i ustala co rok zamknięcie rachunków, które powinno zawierać wykaz wszystkich przychodów i rozchodów Państwa z roku ubiegłego. Zamknięcie to wraz z uwagami naczelnik Izby Obrachunkowej przedkłada co rok sejmowi przed uchwaleniem absolutorjum rządowi.

Naczelną Izba Obrachunkowa jest władzą kolegjalną. Prezydent mianuje członków Izby Obrachunkowej na wniosek senatu.

Wobec Prezydenta Rzeczypospolitej korzystają członkowie Izby z niezawisłości sędziowskiej, powinni jednak być złożeni z urzędu na zgodne żądanie obu izb sejmowych.

Osobna ustawa określi ustrój Naczelnej Izby Obrachunkowej i ustali obowiązki, niniejszem postanowieniem nie objęte.

Art. 92. Sejm wykonywa nadzór nad długami Państwa, albo z pomocą Naczelnej Izby Obrachunkowej, albo w inny sposób według przepisów osobnej ustawy.

Sejm zatwierdza plan umorzenia długów.

Art. 93. Izby sejmowe mają prawo, skierowane do nich petycje, przekazywać ministrom.

Na żądanie izby minister powinien udzielić wyjaśnień w sprawie, której petycja dotyczy.

Art. 94. W izbie poselskiej i w senacie mogą być wnoszone interpelacje do ministrów trybem, w porządku sejmowania określonym.

Minister ma prawo nie udzielić odpowiedzi natychmiast, zapowiadając ją na termin określony, a także odmówić odpowiedzi w umotywowanym oświadczeniu.

Po przeprowadzeniu dyskusji nad interpelacją lub odpowiedzią ministra, izba może uchwalić, że przyjmuje odpowiedź do wiadomości lub, że jej nie przyjmuje, albo wreszcie, że przechodzi do porządku dziennego z podaniem powodów lub bez ich podania.

Art. 95. Każda izba sejmowa może ustanowić komisję ze swych członków w celu wyjaśnienia faktów spornych. Izba może nadać komisji prawo wzywania świadków i znawców do złożenia zeznań na piśmie, a nawet prawo przesłuchiwania ich pod przysięgą na zasadach, ustalonych dla sądów publicznych.

Art. 96. Prezydenta Rzeczypospolitej i jego ministrów, tudzież członków Najwyższego Sądu Narodowego może Izba Poselska postawić w stan oskarżenia z powodu zdrady stanu, przekupstwa, innych ciężkich przestępstw, tudzież z powodu naruszenia konstytucji lub innych ustaw, popełnionego przez czynności urzędowe lub, przy ich pełnieniu, przez czyn lub zaniechanie, umyślnie lub przez ciężkie niedbalstwo. Odniosna uchwała zapada prostą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków izby.

Uchwalenie skargi przeciwko ministrowi lub członkowi Najwyższego Sądu Narodowego powoduje zawieszenie w urzędowaniu oskarżonego, aż do wydania wyroku przez senat.

Art. 97. Osoby postawione w stan oskarżenia uchwałą izby poselskiej, sądzi senat.

W razie, gdyby Prezydent Rzeczypospolitej był oskarżony, przewodniczy na posiedzeniu sądowym senatu prezydent Najwyższego Sądu Narodowego.

W posiedzeniach sądowych mogą brać udział senatorowie tyl-

ko po złożeniu przysięgi sędziowskiej. Przy wydawaniu wyroku mogą głosować tylko senatorowie, obecni na wszystkich posiedzeniach sądowych.

Nikt nie może być skazany bez zgody głosujących senatorów.

Wyrok skazujący powoduje usunięcie oskarżonego z urzędu. Oprócz tego może wyrok orzec niezdolność skazanego do piastowania jakiegokolwiek urzędu narodowego. Wyrok senatu nie przesadza w niezem wdrożenia postępowania karnego przeciwko oskarżonemu przed powszechnym sądem karnym.

ROZDZIAŁ III.

Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 98. Władze wykonawczą sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 99. Prezydenta Rzeczypospolitej tudzież wiceprezydenta wybiera naród polski, w sposób określony w osobnej ordynacji wyborczej, według zasad, ustalonych w art. 103, 104 i 105.

Art. 100. Wybórcy do izby poselskiej Sejmu Narodowego wybierają w każdej gminie na każdych rozpoczętych 500 mieszkańców gminy jednego delegata. Gminy, liczące więcej niż 2000 mieszkańców, będą podzielone na okręgi wyborcze, z których każdy nie może wybierać więcej niż trzech delegatów. Delegatami są wybrani ci, którzy otrzymali więcej niż połowę głosów wyborców głosujących.

Art. 101. Wybory delegatów odbywać się będą w pierwszą niedzielę maja.

W pierwszą niedzielę czerwca zbiorą się delegaci każdej ziemi w stolicy tejże i będą w głosowaniu tajnem wybierali Prezydenta i wiceprezydenta Rzeczypospolitej, a to każdego z nich na odrębnej kartce urzędowej.

Protokół zebrania wyborczego będzie przesłany do Prezydenta Najwyższego Sądu Narodowego, który jest przewodniczącym Narodowej Komisji Wyborczej. Komisja ta składa się oprócz Prezydenta z 8 członków, z których dwóch wybiera Sąd Narodowy Najwyższy, trzech wybiera w głosowaniu stosunkowym senat, trzech zaś w głosowaniu stosunkowym izba poselska.

Narodowa Komisja Wyborcza ogłosi za wybranego na Prezydenta, a względnie na Wice-prezydenta, tego kandydata, który otrzymał więcej niż połowę oddanych głosów ważnych.

Jeżeliby nikt większości takiej nie otrzymał, zarządzi Komisja wybór powtórny. do którego wchodzi tylko ci czterej kandydaci na Prezydenta, a względnie Wiceprezydenta, którzy przy pierwszym głosowaniu otrzymali największą ilość głosów. Wybór ten powtórny odbędzie się w czwartą niedzielę w czerwcu.

Jeżeliby przy powtórnem głosowaniu żaden z kandydatów nie otrzymał więcej niż połowę głosów, zarządzi Komisja wybór ściślejszy, do którego wchodzi ci trzej kandydaci, którzy przy wyborze poprzednim osiągnęli największą ilość głosów. Wybór ten odbywa się w niedzielę, w dwa tygodnie później.

Gdyby i ten wybór nie dał żadnemu z kandydatów absolutnej większości głosów, zarządzi Komisja wybór ostateczny, do którego wchodzi ci dwaj kandydaci, którzy przy wyborze poprzednim osiągnęli największą ilość głosów. Wybór ostateczny odbywa się w niedzielę, w dwa tygodnie po wyborze ściślejszym.

Gdyby Prezydent Rzeczypospolitej uzyskał w pierwszym, drugim, lub trzecim głosowaniu większość absolutną, a Wiceprezydent większości takiej nie uzyskał, wybiera Wiceprezydenta senat z pośród tych kandydatów na Wiceprezydenta, którzy, według przepisów powyżej podanych, weszliby do następnego głosowania.

Art. 102. Narodowa Komisja Wyborcza stwierdza najdalej w ciągu trzech tygodni po ostatecznem głosowaniu ważność aktu wyborczego i wystawia wybranym listy wierzitelne.

Art. 103. Na Prezydenta lub Wiceprezydenta Rzeczypospolitej może być wybrany każdy urodzony w Polsce obywatel Państwa w wieku powyżej lat 40.

Art. 104. Prezydent obejmuje swój urząd w południe dnia 8-go września roku, w którym został wybrany, i piastuje urząd ten przez lat 6.

Gdyby Prezydent został złożony z urzędu (art. 100) albo zrzekł się urzędu, albo też umarł, albo stał się fizycznie lub umysłowo niezdolnym do sprawowania urzędu, staje się prezydentem wiceprezydent i zostaje nim aż do upływu kadencji. Niezdolność do sprawowania urzędu stwierdza Sejm Narodowy, zwolany w tym

cełu na żądanie co najmniej $\frac{1}{2}$ członków senatu i $\frac{1}{2}$ członków izby poselskiej.

Sejm obraduje i uchwała w tej sprawie na wspólnem posiedzeniu obu izb pod przewodnictwem Marszałka izby poselskiej i według porządku sejmowania tej izby.

Art. 105. Gdyby także wiceprezydent został złożony z urzędu, albo zrzekł się urzędu, albo umarł, lub też stał się fizycznie lub umyślowo niezdolnym do sprawowania urzędu, obejmuje funkcje Prezydenta tymczasowo jeden z ministrów, a to w kolei następującej: 1) Minister Spraw Zagranicznych, 2) Minister Skarbu, 3) Minister Sprawiedliwości.

Wyjąwszy wypadek, iż wiceprezydent jest tylko przejściowo niezdolny do sprawowania urzędu, rozpisze minister, pełniący funkcję prezydenta, wybór nowego prezydenta i wiceprezydenta. Wybór delegatów odbywa się w takim razie w szóstą niedzielę po stwierdzeniu przez sejm stałej niezdolności do sprawowania urzędu, względnie w szóstą niedzielę po opróżnieniu się krzesła prezydjalnego. Wybrani delegaci przystępują do wyboru Prezydenta w czwartą niedzielę po swym wyborze. Ewentualnie potrzebny wybór powtórny nastąpi w trzecią niedzielę po wyborze pierwszym, wybór ściślejszy w dwa tygodnie po wyborze powtórny, a wybór ostateczny w dwa tygodnie po wyborze ściślejszym. Nowowybrany Prezydent obejmuje swój urząd w niedzielę po doręczeniu mu listu wierzynelnego, a piastuje go przez pełnych lat 5 i aż do 3 września roku szóstego.

Art. 106. Przed objęciem urzędu złoży Prezydent w obecności Sejmu Narodowego i delegatów Rządów i sejmów ziemskich w ręce Prezydenta Najwyższego Sądu Narodowego następującą przysięgę (ślubowanie):

„Przysięgam (ślubuję) Bogu Wszchemogącemu i Narodowi Polskiemu, iż będę sprawował urząd Prezydenta Rzeczypospolitej wiernie i sumiennie, nie powodując się żadną prywatą ani też namiętnością partyjną. Przysięgam (ślubuję), iż Konstytucji Narodu Polskiego będę z całych sił, stale i niezmiennie dochowywał, przestrzegał i bronił. Tak mi Panie Boże dopomóż“.

Art. 107. Prezydent pobiera uposażenie, którego wysokość i rodzaj określi osobna ustawa.

Uposażenie Prezydenta nie może być w czasie jego urzędowania ani podwyższone, ani zmniejszone, i będzie wypłacane Prezydentowi, nawet gdyby sejm skreślił uposażenie to z budżetu.

Prezydent nie może mieć, oprócz uposażenia, żadnych innych dochodów z kasy narodowej, albo też z kas ziemskich.

Art. 108. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad wiernym wykonywaniem ustaw narodowych i wydaje urzędnikom rozporządzenia i wskazówki, potrzebne dla wykonania tych ustaw, z zastrzeżeniem atoli przepisów art. 83, ust. 2.

Od przestrzegania ustaw Prezydent zwolnić nie może.

Na podstawie ustaw i zgodnych z nimi rozporządzeń mogą władze właściwe wydawać zarządzenia w poszczególnych wypadkach, oraz zmuszać do stosowania się do tych zarządzeń osoby, obowiązane do ich przestrzegania.

Art. 109. Prezydent Rzeczypospolitej za zgodą senatu mianuje ministrów, ambasadorów, konsulów i innych wyższych urzędników cywilnych narodu.

Posady, opróżnione w czasie, gdy Senat nie był zebrany, może obsadzać Prezydent tymczasowo bez zgody Senatu.

Mianowanie urzędników, nie podpadających pod ustęp 1-szy, poruczy ustawa narodowa albo Prezydentowi, albo ministrom, lub też innym kierownikom urzędów narodowych.

Art. 110. Prezydent Rzeczypospolitej odwołuje ministrów, ambasadorów konsulów i innych funkcjonariuszy dyplomatycznych według swego uznania.

Inni stale mianowani urzędnicy cywilni mogą być usunięci z urzędu tylko z powodów i w sposób, określony w pragmatyce służbowej.

Art. 111. Prezydent jest przedstawicielem Państwa w stosunkach międzynarodowych i przyjmuje ambasadorów i innych posłów państw zagranicznych.

Prezydent wypowiada wojnę za uprzednią zgodą Sejmu Narodowego.

Prezydent zawiera umowy z innymi państwami, uwzględniając przytem co następuje:

- a) umowy handlowe i celne oraz umowy, które stale obciążają pod względem finansowym naród w całości lub w części, albo zawierają przepisy prawne dla obywateli, albo

sprowadzają zmiany granic Państwa. wymagają uprzedniej zgody obu izb sejmku:

bi wszelkie inne umowy międzynarodowe wymagają zgody senatu.

Art. 112. Prezydent jest naczelnym wodzem sił zbrojnych na lądzie, morzu i w powietrzu.

Art. 113. Prezydent władny jest prawem łaski darować lub złagodzić karę, przez Narodowy Sąd Karny prawomocnie orzeczoną, oraz znieść skutki prawne tej kary. Wszelako osoby, skazane przez Senat na mocy art. 100, mogą być ulaskawione tylko na wniosek izby poselskiej.

Art. 114. Prezydent nadaje odznaczenia narodowe.

Obywatele polscy mogą przyjmować tytuły, ordery i inne odznaczenia od naczelników państw obcych i od rządów obcych tylko za zezwoleniem Prezydenta.

Art. 115. Prezydent składa Sejmowi Narodowemu corocznie sprawozdanie ze swej działalności i stanu Ojczyzny.

ROZDZIAŁ IV.

Sądy Narodowe.

Art. 116. Władzę sądową sprawują w imieniu narodu sądy.

Art. 117. Organizacja i zakres działania wszelkich sądów, nie wyłączając wojskowych, tudzież rozgraniczenie kompetencji sądów z jednej, a władz administracyjnych z drugiej strony, winny być określone w drodze ustawodawczej.

Art. 118. Sędziowie są mianowani dożywotnio, o ile odpowiednia ustawa nie zawiera odmiennego postanowienia.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba, odpowiadająca warunkom, przez ustawę wymagany.

Art. 119. Sędziowie są samodzielni i niezawisli w wykonywaniu swego urzędu, podlegając tylko ustawom.

Sędzia może być złożony z urzędu tylko w wypadkach, ustawowo przewidzianych, i tylko mocą orzeczenia sędziowskiego.

Władza przełożona może sędziego zawiesić w urzędowaniu tylko przy równoczesnem przekazaniu sprawy właściwemu sądowi.

Sędzia może być przeniesiony na inne miejsce lub w stan spoczynku wbrew swojej woli jedynie mocą orzeczenia sędziowskiego

i tylko w wypadkach i trybem ustawowo przewidzianym. Zastrzeżenie to nie dotyczy wypadków, kiedy przeniesienie sędziego na inne miejsce lub w stan spoczynku jest potrzebne na skutek zmian w organizacji sądów lub ich okręgów.

Art. 120. Rozprawy przed sędzią, orzekającym zarówno w sprawach cywilnych, jak karnych, winny być ustne i jawne. Wyjątki od tej zasady winny być przewidziane w ustawach.

Art. 121. Najwyższy Sąd Narodowy będzie się składał z dwóch oddziałów, a to z oddziału dla spraw sądowych, cywilnych i karnych i z oddziału dla spraw politycznych, administracyjnych i podatkowych.

Art. 122. Sędziów Najwyższego Sądu Narodowego mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie ternu, ułożonego przez Senat.

Senat układa terno z listy kandydatów, ułożonej przez ten oddział Najwyższego Sądu Narodowego, do którego mianowany ma należeć. Lista będzie wymieniała dla każdego opróżnionego krzesła conajmniej 9 nazwisk.

Jeżeli chodzi o mianowanie Prezydenta Najwyższego Sądu Narodowego, układa listę kandydatów wydział, składający się z prezydentów obu oddziałów i z czterech członków, po dwóch z każdego oddziału, wybranych przez oddział absolutną większością głosów.

Art. 123. Sędziów i prezydentów sądów apelacyjnych mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie ternu, ułożonego przez Senat, Senat zaś układa to terno z listy kandydatów, ułożonej przez oddział cywilno-karny Najwyższego Sądu Narodowego. Lista ta będzie wymieniała dla każdego opróżnionego krzesła conajmniej 9 nazwisk.

Art. 124. Z każdej ziemi będzie utworzony sąd krajowy. Członków i prezydenta tego sądu mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie ternu, ułożonego przez Rząd ziemski na podstawie listy kandydatów, ustalonej przez kolegjum Sądu Apelacyjnego. Lista ta będzie wymieniała dla każdego opróżnionego krzesła co najmniej 9 nazwisk.

Art. 125. Ustawa narodowa określi ustrój sądów pokoju, może jednak przekazać unormowanie sposobu doboru sędziów ustawom ziemskim.

Art. 126. Sądy mogą rozstrzygać o ważności rozporządzeń.

Z wyjątkiem, wynikającym z art. 4, Sądy nie mają prawa badania ważności ustaw należycie ogłoszonych.

Art. 127. Każdy cywilny urzędnik narodowy jest z zastosowaniem przepisów prawa cywilnego obowiązany wynagrodzić stronom szkodę, którą im wyrządził przez urzędowanie, niezgodne z prawem lub obowiązkami służby. Wniesienie skargi przeciwko urzędnikowi nie może być uzależnione od zezwolenia władzy publicznej. Wszelkie przepisy administracyjne, ograniczające dotychczas odpowiedzialność cywilną urzędników, są zniesione, ustawa może jednak odpowiedzialność tę ograniczyć lub wyłączyć w pewnych sprawach administracyjnych.

Z powodu czynności urzędowych Prezydenta Rzeczypospolitej nie może być przeciwko niemu wniesiona skarga cywilna lub karna bez zezwolenia senatu.

Jeżeliby urzędnik narodowy, skazany na wynagrodzenie szkody, nie był wypłatny, wypłaci skarb narodowy daną sumę, zachowując wszelkie pretensje do urzędnika. Ustawa unormuje bliżej ten stosunek skarbu do urzędnika.

O ile ustawa narodowa nic innego nie przepisze, orzeka trybunał kompetencyjny, co do tego rodzaju sporów cywilnych. Trybunał ten orzeka także, o ile ustawa nic innego nie przepisze, o przestępstwach karnych, popełnionych w urzędowaniu przez urzędników narodowych.

Art. 128. Najwyższemu Sądowi Narodowemu (Oddział polityczno-administracyjny) zastrzega się orzecznictwo:

1) co do sporów kompetencyjnych między władzami narodowymi a ziemskimi;

2) co do publiczno-prawnych sporów między dwiema lub więcej ziemiami;

3) co do ważności zaprotestowanych wyborów do Sejmu Narodowego;

4) obywatele, których prawa lub interesy zostały naruszone przez sprzeczną z konstytucją lub z inną ustawą narodową zarządzenia lub orzeczenia władz narodowych lub ziemskich, mają prawo wnieść rekurs do Najwyższego Sądu Narodowego. Ustawa narodowa może to prawo rekursu rozszerzyć, albo ograniczyć.

Art. 129. Spory kompetencyjne między narodowymi władzami

sądowemi a administracyjnemi rozstrzyga w pierwszej i ostatniej instancji trybunał kompetencyjny, składający się z 7 członków i 4 zastępców.

Przewodniczącym trybunału kompetencyjnego jest Prezydent Najwyższego Sądu Narodowego.

Innych 6 członków trybunału i 4 zastępców wybiera corocznie w pierwszym tygodniu stycznia, w połowie oddział cywilno-karny Najwyższego Sądu Narodowego, w drugiej połowie zaś oddział polityczno-administracyjny tegoż Sądu.

Trybunał kompetencyjny sam rozstrzyga o swojej kompetencji.

Jeżeli trybunał przekaże jakąkolwiek sprawę sądowi zwyklemu, lub władzy administracyjnej, instancje te nie mogą odmówić zajęcia się nią z powodu braku kompetencji.

W procesach z art. 130 orzeka trybunał kompetencyjny z reguły w senatach, składających się z 3 członków. Jeżeli wyrok zależy od ustalenia pewnych zasad, orzeka o nich plenum trybunału.

ROZDZIAŁ V.

O sposobie zmiany konstytucji.

Art. 130. Prawo początkowania zmian lub uzupełnień konstytucji przysługuje Senatowi Narodowemu i sejmom ziemskim.

W ziemiach, w których zmiana konstytucji ziemskiej może być dokonana tylko przez głosowanie ludu, może z inicjatywą do zmiany konstytucji narodowej wystąpić lud pod temi samemi warunkami, pod jakimi według konstytucji ziemskiej ma prawo początkowania zmian konstytucji ziemskiej. Uchwała większości głosującego ludu ziemi uchodzi za głos ziemi na równi z uchwałą Sejmu ziemskiego.

Art. 131. W obecności conajmniej połowy ustawowej liczby członków mogą obie izby sejmu narodowego uchwalić, które artykuły konstytucji mają być zmienione lub uchylone, względnie, jakie nowe artykuły mogą być do konstytucji wprowadzone.

Zgodną, uchwałę obu izb opublikuje Prezydent Rzeczypospolitej w Dzienniku Praw Państwa, równocześnie zaś rozwiązuje izbę poselską i rozpisuje powszechne wybory do niej w terminie możliwie szybkim, najpóźniej jednak na niedzielę przed upływem 90 dni od dnia rozwiązania izby.

Przepis ustępu poprzedniego ma także wtenczas zastosowanie, jeżeli co najmniej połowa sejmów ziemskich w połowie w ciągu lat najwyżej trzech zgodną powzięła uchwałę, które artykuły konstytucji mają być zmienione lub uchylone, względnie, w jakich sprawach mają być nowe artykuły do konstytucji wprowadzone. Odnosna uchwała sejmów ziemskich musi zapasć w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków każdej izby sejmowej.

Art. 132. We wtorek, w dziewiąty dzień po wyborach, zbierają się obie izby i obradują i głosują, jako zgromadzenie narodowe, na wspólnych posiedzeniach. Zgromadzenie narodowe wybiera własnego przewodniczącego i jego zastępców i uchwała własny porządek sejmowania, przestrzegając przytem przepisów artykułu 75 do 77 artykułu 80 i 81.

Zmiana konstytucji może być ważnie uchwalona tylko w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby członków obu izb. Ostateczne głosowanie nad zmianą konstytucji musi być imienne.

Art. 133. Uchwalony przez zgromadzenie narodowe tekst publikuje prezydent Rzeczypospolitej w Dzienniku Praw Państwa.

Zmiana uchwalona zyskuje moc prawną dopiero po przyjęciu zmiany przez co najmniej połowę sejmów ziemskich. W ziemiach, w których zmiana konstytucji ziemskiej musi być przez lud uchwalona, zarządza się głosowanie ludu nad uchwaloną zmianą konstytucji narodowej, wynik głosowania w ziemi uważa się za głos sejmów ziemskich. Jeżeli zmiana uchwalona uzyska moc prawną przed upływem lat 6, ogłosi Prezydent Rzeczypospolitej zmianę, jako obowiązującą.

W przeciwnym razie należy uważać, iż zmiana konstytucji nie doszła do skutku.

Art. 134. Za zmianę konstytucji należy uważać także jednorazowe pominięcie jej przepisów.

ROZDZIAŁ VI.

Przepisy przechodnie.

Art. 135. Aż do wydania, przewidzianej w art. 5, ust. 1, ustawy narodowej, należy uważać za obywateli polskich osoby następujące:

Artykuł ten może być ułożony ostatecznie dopiero po oznaczeniu granic Państwa.

Art. 136. Wszelkie rezydencje monarsze, tudzież wszelkie majątki ziemskie i lasy, będące dawniej własnością państw rozbiornych, w Warszawie zaś wszelkie nieruchomości, będące dawniej własnością państwa rosyjskiego, pozostają wraz z przynależnemi do nich budynkami, zakładami i ruchomościami własnością ziemi, w obrębie której są położone.

Art. 137 i następne. Artykułów tych nie formułujemy. treść ich zależy bowiem w znacznej części do stosunków w chwili wydania konstytucji.

KRAKOWSKA SPÓŁKA WYDAWNICZA
KRAKÓW, Św. FILIPA 25.

PRAWA

Państwa Polskiego

Wydał Prof. Wład. L. Jaworski

ZESZYT I. PRAWO POLITYCZNE

(od 1 lutego 1918—18 lipca 1919).

„Wydawnictwo to jest tak bardzo potrzebne dla teoretyka i praktyka—sędziego, urzędnika administracyjnego, państwowego i komunalnego, adwokata, notariusza, dla instytucyj finansowych, władz, urzędów i zakładów publicznych i prywatnych, iż wątpić nie można, że znajdzie w krótkim czasie najszersze rozpowszechnienie — tem więcej, że opracowała je ręka tak doświadczonego i znakomitego prawnika, jakim jest prof. Jaworski któremu za trud tak wielki szczerą wdzięczność ogółu się należy”.

Prof. Dr. Jerzy Michalski

w „Gazecie lwowskiej”. Nr. 191. z 1919 r.

„Prof. Wład. Leopold Jaworski oddał niezmierną usługę polskim kołom prawniczym i politycznym, wydając w systematycznym układzie dotychczasowe prawodawstwo polskie w zakresie prawa politycznego. ... Ustawy polskie drukowane w trudno dostępnym *Dzienniku praw państwa* i w innych wydawnictwach urzędowych leżą teraz przed nami w dogodnym układzie i należycie objaśnione, a razem wzięte dają doskonały obraz, jakie to fundamenta zdolano już dotychczas położyć pod gmach przyszłego polskiego ustroju. Książka powinna się też szeroko rozejść zarówno w kółach obywateli jak i urzędników państwa, jako najlepsze źródło informacyjne o naszym dotychczasowym ustroju politycznym”.

„Czas” Nr. 214 z 1919 r.

„Podjęcie tego wydawnictwa przez tak znakomitego, jak profesor W. L. Jaworski, prawnika, zapełnia lukę w naszym życiu publicznem zarówno, jak prywatno-prawnem, bardzo dotkliwą. ... Wydawnictwo prof. Jaworskiego ... usuwa trudności w wyszukiwaniu ustaw, ponieważ podaje je w systematycznym porządku, zaopatrując je krótkimi wstępami, w których nwydatnia się znaczenie poszczególnych ustaw”.

„Nowa Reforma” Nr. 331. z 1919 r.

NAKŁADEM KRAK. SPÓŁKI WYDAWNICZEJ

rozpoczyna wychodzić wydawnictwo periodyczne

BIBLIOTEKA NARODOWA

Wydawnictwo *Biblioteki Narodowej* pragnie zaspokoić pilną potrzebę kulturalną i przynieść zarówno dla każdego inteligentnego Polaka jak dla kształcącej się młodzieży

WZOROWE WYDANIA NAJCELNIEJSZYCH

UTWORÓW LITERATURY POLSKIEJ

w opracowaniu podającym wyniki najnowszej o nich wiedzy.

Każdy tomik *Biblioteki Narodowej* stanowi dla siebie całość i zawiera bądźto jedno z arcydzieł literatury ojczystej, bądź też wybór twórczości poszczególnych pisarzy.

Każdy tomik poprzedzony jest rozprawą wstępną, omawiającą na szerokim tle porównawczem, w sposób naukowy ale jasny i przystępny, utwór danego pisarza. Śladem najlepszych wydawnictw angielskich i francuskich wprowadziła *Biblioteka Narodowa* gruntowne objaśnienia tekstu, stanowiące ciągły komentarz, dzięki któremu każdy czytelnik może należycie zrozumieć tekst utworu

Biblioteka Narodowa zamierza w wydawnictwach swych, na daleką metę obliczonych, przynieść ogółowi miłośników literatury i myśli ojczystej wszystkie cenniejsze utwory poezji i prozy polskiej od wieku XVI aż po dobę współczesną, uwzględniając nie tylko poetów i beletrystów ale także mówców, historyków i filozofów. Utwory, pisane w języku łacińskim, ogłaszane będą w poprawnych przekładach polskich

Do współpracownictwa zaprosiła redakcja *Biblioteki Narodowej* najwybitniejszych badaczy naszej twórczości literackiej i kulturalnej, powierając wydanie poszczególnych utworów najlepszym każdego znawcom.

Kładąc nacisk na staranność opracowań wstępnych i objaśnień utworów, *Biblioteka Narodowa* równocześnie poczytuje sobie za obowiązek podawać najdoskonalsze teksty samych utworów, opierając się na autografach, pierwodrukach i wydaniach krytycznych

W pierwszej serii

BIBLIOTEKI NARODOWEJ

ukazują się:

- Kochanowskiego TRENY, w opracowaniu prof. *Tadeusza Sinki*.
Mickiewicza POEZJE MŁODZIENCZE, w oprac. prof. *Józ. Kallenbacha*.
Słowackiego KORDJAN, w oprac. prof. *Józefa Ujejskiego*.
Niemcewicz POWRÓT POSŁA, w opracow. prof. *Stanisława Kota*.
Kochanowskiego ODPRAWA POSŁÓW GRECKICH, w opracowaniu
prof. *Tadeusza Sinki*.
Lewartowicza WYBÓR POEZYJ, w opracowaniu prof. *Michała Janika*.
Towiańskiego WYBÓR PISM I NAUK, w oprac. prof. *Stan. Piłgonia*.
Felińskiego BARBARA RADZIWIŁŁÓWNA, w oprac. prof. *Morzana*
Szykowskiego.
Słowackiego ANHELLI, w oprac. prof. *Józefa Ujejskiego*.
Brodzińskiego O KLASYCZNOŚCI I ROMANTYCZNOŚCI w opra-
cowaniu prof. *Aleksandra Łuckiego*.
Mickiewicza DZIADY, w oprac. prof. *Józefa Kallenbacha*.
Krańskiego PRZEDŚWIT, w oprac. prof. *Juljusza Kleinera*.
Kochanowskiego PIEŚNI, w oprac. prof. *Tadeusza Sinki*.
Asnyka WYBÓR POEZYJ, w oprac. *Wilhelma Feldmana*.
POCHWAŁY JĘZYKA POLSKIEGO, w oprac. prof. *Jana Łosia*.
Słowackiego BENIOWSKI, w oprac. prof. *Juljusza Kleinera*.
Kopernika WYBÓR PISM, w oprac. prof. *Ludwika Birkenmajera*.
Małczewskiego MARJA, w oprac. prof. *Józefa Ujejskiego*.
WYBÓR KAZAŃ STAROPOLSKICH, w oprac. prof. ks. *Jana Fijałka*.
Słowackiego KSIĄDZ MAREK, w oprac. prof. *Stanisława Turowskiego*.
Szarzyńskiego POEZJE, w opracowaniu prof. *Tadeusza Sinki*.
Starowolskiego ODPRAWA OSZCZERCOM POLSKI, w opracowaniu
prof. *Stanisława Kota*.
Mickiewicza TRYBUNA LUDÓW, w oprac. *Emila Haeckera*.
Ujejskiego WYBÓR POEZYJ, w oprac. prof. *Michała Janika*.
PRZYRODA W LITERATURZE POLSKIEJ, w oprac. prof. *Józefa*
Rostafińskiego.
Długosza WYBÓR Z HISTORJI POLSKIEJ, w opracow. prof. *Jana*
Dąbrowskiego.
Zaleckiego WYBÓR POEZYJ, w oprac. prof. *Józefa Tretliaka*.
Potockiego WOJNA CHOCIMSKA w oprac. prof. *Aleksandra Brücknera*.
Skargi KAZANIA SEJMOWE, w opracowaniu prof. *Stanisława Kota*.
Żółkiewskiego POCZĄTEK I PROGRES WOJNY MOSKIEWSKIEJ,
w oprac. prof. *Wacława Sobieskiego*.

BIBLIOTEKĘ NARODOWĄ

sprowadzać można za pośrednictwem każdej księgarni oraz wprost od

KRAKOWSKIEJ SPÓŁKI WYDAWNICZEJ

(KRAKÓW UL. FILIPA L. 25).

KRAKOWSKA SPÓŁKA WYDAWNICZA
KRAKÓW, Św. FILIPA 25.

poleca następujące wydawnictwa legionowe:

	Cena K
Album Legionów polskich, zeszyt I.	5.—
" " zeszyt II.	5.—
" " zeszyt III.	7.—
Album: Tarcze Legionów	15.—
Bandurski Wł. biskup. U trumny bohatera	5.—
Bergel R. Czasy i ludzie (Poezje)	6:50
Biblioteczka Legionisty pod red. prof. W. Tokarza	
t. I. Rożycki K. Pamiętnik pułku jazdy wo-	
łyńskiej (z mapą)	2:40
— t. II—III. Bentkowski Wł. Notatki osobiste	
z 1863 r. (z mapą)	4:60
— t. IV—V. Prądyński I. Czterej ostatni wo-	
dzowie polscy przed sądem historii	4:60
— t. VI—VII. Jabłonowski St. Wspomnienie	
o baterji pozycyjnej art. konnej Królestwa	
Polskiego	4:60
— t. VIII. Chłapowski D. Wojna r. 1807 (z mapą)	2:40
t. IX—X. Górski K. Wojna 1792 (z mapą)	4:60
— t. XI—XII. Chrzanowski W. Opisanie bitwy	
Grochowskiej	4:60
Ćwikowski W. Pierwszy ogień	12.—
Dwa lata w boju	4:50
DziKowski St. Rok wojny w Warszawie	4:50
Gąsiorowski J. Jak wojuje żołnierz polski	2.—
Gruszecki A. O wolność i godność (pow.)	16.—
Jeziorski W. Nowy śpiewnik polski (wydanie II)	
<i>w przygotowaniu.</i>	
Kaden-Bandrowski J. Bitwa pod Konarami	7.—
— Piłsudczycy	15.—
— Zapiski por. Pększyca Grudzińskiego	1.—

	Cena K
Legjony polskie. Dokumenty	4.—
Legjony na polu walki. Pod red. prof. W. Tokarza	14.—
Lewartowski H. Święta Legjonów na Polesiu . . .	4.—
Mączka J. Starym szlakiem (poezje)	15.—
Merwin B. dr. Legjony w boju, 1914—15, 2 tomy	14.—
— Z życia w Legjonach	6.—
— Z Dulfalva nad Tagliamento	5.40
Nowakowski Tempka Z., Wymarsz (pow.)	5 80
Opalek M. Pamiątkowe odznaki i medale polskie	
zeszyt I.	3.—
— zeszyt II.	3.30
— zeszyt III.	8.—
Orkan Wł. Drogą czwartaków	12.—
Pochmarzki B. Nowe pokolenie	10.—
Relidzyński J. Laury i ciernie (poezje)	6 50
Remer J. Legjony w sztuce	12.—
Romin S. Z notatek Legjonisty (z il.)	8.—
Rostworowski St. Szablą i piórem	14.—
Rydel L. Warszawa, jej dzieje kulturalne i wojenne	2.—
— Wilno	2.—
Rygier L. Wieść o archaniele (poezje)	4.50
Starzewski J. Wiersze wojenne	6.—
Szantroch T. W zorzach krwi (poezje)	5.—
Tarnowski St. hr. Po ogłoszeniu niepodległości	
Polski	1.—
Teslar J. A. Czwarty pułk Legjonów polskich . . .	11.—
— Rytmy wojenne (poezje)	5.—
Tetmajer K. O żołnierzu polskim	4.50
— (Wyd. tańsze, tornistrowe)	1 80
— Cienie (poezje)	10.—
Tokarz W. dr. prof. Legjonista	2.—
Z bojów brygady Piłsudskiego	9.—

Do nabycia we wszystkich księgarniach.

KRAKOWSKA SPÓŁKA WYDAWNICZA
KRAKÓW, Św. FILIPA 25.

poleca następujące wydawnictwa :

	Cena K
Bartoszewicz K. Utworzenie Królestwa Polskiego	22—
Biegieleisen L. W. dr. Rozwój gospodarezy nowo- czesnej wsi polskiej Tom I	20—
Tom II	14—
Bolland A. dr. prof. Co produkuje Galicja, a co Krolestwo Polskie	2 60
Buzek J. dr. prof. Pogląd na wzrost ludności ziem polskich w w. XIX	2 60
Dokumenty Naczelnego Komitetu Narodowego	10—
Górski A. dr. prof. Braki produkcji kraj. w Galicji	7—
Ingarden R. Drogi wodne. Regulacja i kanalizacja Wisły i Sanu, a kanał Wisła-Dniestr	14—
Klecki W. dr. prof. Sprawa produkcji mięsa w związku z hodowlą	2—
Mapa Polski (historyczna) W. Semkowicza	2—
Milewski E. Kooperacja i jej znaczenie w Polsce	7—
Nabielak L. Tadeusz Kościuszko. Odezwy i raporty	8—
Schmidt St. dr. Kolonizacja wewnętrzna jako czyn- nik obrony ziemi	1—
Smolka St. dr. prof. L'Europe et la Pologne à la veille et au lendemain de son demembrement	14—
— Les Ruthènes et les problèmes religieux du monde russe	20—
— Die reussische Welt. Hist. polit. Studien. Ver- gangenheit u. Gegenwart	20—
Środkowo europejski związek gospod. i Polska	18—
Świechowski M. Das polnische Element in litau- ischen Landen (z kartą i tabelami)	8—
— Population d'après les nationalités et la pro- priété foncière sur le territoire du Grand Duché de Lithuanie (z kartami i tabelami)	30—
Tokarz W. dr. prof. Armja Królestwa Polskiego (wyd. na lepszym papierze)	18— 24—
— Żołnierze Kościuszkowscy	3 60
Wasilewski L. Dzieje męczeńskie Podlasia i Chełm- szczyzny	3 60
— Rosja wobec Polaków w „dobie konstytucyjnej”	2 40
Zagadnienia polskiej polityki gospodarczej po wojnie	30—